MAGYAR REGÉNYIRÓK
KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti
MIKSZÁTH KÁLMÁN

12

B. Jósika Miklós

Abafi

MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti és bevezetésekkel ellátja

MIKSZÁTH KÁLMÁN

12. KÖTET

ABAFI

Irta

BÁRÓ JÓSIKA MIKLÓS

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1908

ABAFI

REGÉNY

IRTA

BÁRÓ JÓSIKA MIKLÓS

WINKLER ELEMÉR RAJZAIVAL

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT
magyar irod. intézet és könyvnyomda
1908

Franklin-Társulat nyomdája.

ELŐSZÓ.

Egy lélek-rajzot adok itt az olvasó kezébe. Czélzása komoly s oda megy ki, hogy erős akarattal minden aljast le lehet győzni, hogy a tökély útja nehéz, számtalan visszaesések vannak a megszokott rosszra: de végre lelki erő diadalt nyer, ha tud akarni.

Bár e történetben a belső életet fogtam fel, igyekeztem annak külső elevenséget is adni s az egésznek komoly irányát egymástól egészen különböző helyzetein egy történetnek keresztűlfüzni, melyben több az igaz, mint a költött; s melyben mind a nagy olvasó-közönségre, mind a míveltebb olvasóra számítottam dolgozásomat. — Ha helyes volt-e tapintásom; ha sikerült-e jó szándékom az olvasó-közönség fogja megitélni.

Első kiadása megjelent 1836-ban.

FALUSI LAK.

Eredj fiam! monda ő.
Walter Scott.

A szép Maros völgyében Alvincz a legkiesb falvak egyike Erdélyben. Termékeny szántóföldek simulnak alatta, gazdag aratást igérve a szorgalmas földmívelőnek; a Maroson túl elevenzöld szőlőhegyek emelkednek, melyek alatt regényes fekvésben tünnek ki a szemben fekvő Borbereknek egyszerű szalmafödelei.

A helység közepe táján láthatók ősz falai egy hajdan fejedelmi kastélynak, mely történetünk idejében épségben állott. Az épületnek két magas szárnya áll még, melynek egyikébe a kapu nyílik magas boltozat alatt; a más két oldal rom jelenben s csak rakhelyül használtatik. Ennek egyik szögletében mutatják még egy-két fennálló falait azon teremnek, melyben Martinusius Györgyöt megölték s kivetették az ablakon, hol több ideig temetetlen sorvadtak tagjai.

E szép fekvésű falunak napnyugoti végén volt egy alacsony, egyszerű falusi lak, sötét, félig meszelt falakkal, milyeket most is sok helyt láthatni úton kívüli falukon. Magas, éles födél, zsindelylyel födött kémény, a tornácz alig másfél könyöknyi

széles s az oda vezető keskeny lépcsők idomtalan fahasábokból egymáshoz jól-rosszul illesztve. A tornáczon, melyet durván faragott négyszegű gerendák támogattak, jobbra félig nyilt fahombár állt, födele kender-csomókkal terhelve; mellette jobbra egy rosszul abroncsolt hordócska, melynek meszes, felül szétváló dongái, tartalmára mutattak, balra lócza, vastag ingó lábakkal; az ajtó mellett, mely egy nemébe az előszobának nyílék, a másik oldalon kendertiló s egy pár alacsony székecske. Túl ezeken az elhintett zab- és árpa-szemeken tyúkok s csibék kapkodtak.

Ezen egyszerű lakot boronás kerítés körözé, némely szakait idő s rossz szomszédok rostélylyá ritkíták. Az udvarka balján szalmával födött ól s mellette kaputlan szekérszín nyúlt el; túl egy boglya széna s két sertéshízó állott, röfögő s néha orraikat kidugó lakóikkal.

Az épület három szobából s egy pitvarból áll, az utóbbinak végében a konyha rejtezék füstös magányban. Mert jelenben sem tűzhelyén tűz s edény, sem körüle sürgő gazdasszony nem látszék; csak egy-két fazék, fakanalak s több effélék függtek szép rendetlenségben falairól. A konyhától balra nyíló szobában a ház egyetlen cselédje, egy öreg asszony lakott. A jobb oldal két szobából állt: egyike az udvar felől, másikának egyetlen ablaka durván szilvásba nyílt. Az udvar felőli jó tágas volt; egy nagy nyitott kemencze s kandalló egyszerre, foglalá el majdnem nyolczad részét. Ezzel szemközt durva, vörössel hímzett vánkosokkal ölnyire

vetett nyoszolya nyugvék, melyen néhol az egykori czifra festés nyomai látszottak. A két, karikákkal berakott, ónos ablakkal ellátott fal mellett, festett ládák, szeszélyes alakú pohárszék s néhány faszék állottak; az ajtóval szemközti falat hosszú tölgyasztal foglalá el. Minden középszerűségen alóli, kényelmetlen helyzetére mutata a ház birtokosának.

Timárné asszony, özvegye Timár Istók uramnak, a helység hajdani jegyzőjének, birá e lakot egyetlen fiával, Timár Miskával, ki jelenben a három tanulási év után haza kerülvén, ház körüli dolgokkal, alvással és néha egy-egy látogatással a falusi csapszékben «A sánta kakashoz», tölté vagy henyélé el idejét.

Az asszony magas, szikár, mozgékony öreg, kökénysötét szemekkel s igen okos arczczal, melybe a hatvan év szokott redőit véste már, üle a kandalló tűzhelyén; fejét sötétkék kendő födé hosszan lenyuló szöglettel: ingén felül, mely a szombat közeledését árulá el szennyével, fekete, nyitott mellény, vagy váll neme, vala öltve; szoknyája hasonló színű; védve elül házi vászonból készült kötőből, melynek tisztasága különös ellentétben volt a többi öltözetnek avult kinézésével. Bánatos vonásai, nyugtalan fülelés, s sokszori ablakhoz közelítése gyaníttatták, hogy valakit vár.

Fia, Miska, húsz évű, köznapi arczú fiú, az egyik festett ládán ült. Maga elébe bámuló szürke szemei, felvetett ajkai, duzzogásra mutattak. Öltözete durva posztóbóli kék nadrág s ujjatlan dolmány volt, hasonló színű anyagból.

— Istenem! — mond az öreg, fölkelve helyéből s az egyik ablakhoz tipegve — még nem jő Sári, sem a szomszéd. Elveszett szegény Zsiga örökre! mit tegyek? — rebegett fuldokló hangon, fejére kulcsolt kezekkel.

— Ej — felelt Miska — ne búsuljon, anyámasszony! kilencz évű fiú nem oly könnyen vész el, egyébiránt is a gyermek szemes, hátha szándékosan illant el a háztól!

— Oh — felel az öreg dorgáló hangon, mely szinte sírólag hangzék — adná Isten, hogy úgy volna! talán csak előkerülne valahára. De félek, eltévedt az erdőben valahol, s vagy farkas eszi meg, vagy éhhel hal. Hej, fiú, lelkeden lesz a szegény gyermek! nem kerested oly szorgalommal, mint kelle.

Miska bosszúsan kelt föl a tulipános szekrényről. Anyám! — szólt — újra azt mondom, a gyermek el nem veszett; rossz pénz nem vész el. Emlékezik-e ked, a minap, midőn rálegyintett a guzsalylyal, nem azt mondá: «nem tart az örökké!»

— A mind igaz; de mit mond anyja, ha ide jő? ez pedig minden pillanatban megeshetik. — Miska, ne resteld, járd még egyszer össze az erdőt s tudakozódjál a vidékben róla. — Ezzel az öreg felnyitván az egyik ládát, annak oldalt lévő váluforma rekesze födelét fölemelé s egy hólyagocskát mutata elő: — Itt, fiam! a mit hét év alatt összezsugorgattam, szép új ezüst pénz; kilencz nehéz gomb kitelik zöld dolmányodra belőle: a tied, ha Zsigát előkeríted.

A ház örököse vigyorogva pillantott a pénzre. —

Ám legyen! — szólt, süvegét fölvéve. — Én megyek, fölnyergelem a szürkét, de ha nem lelem, engem ne okozzon anyámasszony!

Az öreg könnyebbedni látszék. Míg fia távozott, újra a kandalló tűzhelyén vőn helyet, folytatva fonását. Nem kevés gond lepte meg az öreget; a kis Zsiga nem volt gyermeke. Négy évvel ezelőtt, késő őszi estve jöve egy szép fiatal asszonyka hozzá a kis Zsigával; ez bízta a kisdedet gondviselésére. Azóta többször jelent meg és soha sem üres kézzel s mindig igéretekkel; melyek, mivel időről időre teljesültek, az öregnél készpénz értékűek valának. Ki volt atyja a kisdednek s ki anyja? nem tudá. Mély titok látszék születésén lebegni; de azon szenvedélyes szeretetből, melylyel az őt átadó nő viselteték a kis Zsigához, könnyen lehete benne az anyát megismerni, kinek különös nézetei lehetének fiával. — Neveld, — monda sokszor az öreg Timárnénak, — erős, mindent tűrni tudó férfinak Zsigámat! ne kíméld semmi fáradságtól; tudjon hideget, meleget, éhséget s szomjat szenvedni; legyen dolog- s munkabíró; szíve, ha akarod, jó, de nem lágy, tanuljon keveset, de jól, szóval: váljék férfiúvá, ki erős testben-lélekben, szokjék jókor magára lenni, magával elégülten; mert — mond önkénytelen kitörő könyekkel, melyeket mintegy szégyenleni látszaték — sorsa neki az: hogy egyedül álljon az élet hullámai közt, zajok tördeljenek szirt-keblén, s bírjon ellenni tudni mindentől; tudja, mi szükség egy megtagadó életre, de nem sokat, nem szükségtelent.

Az öreg figyelve hallgatá a sajátságos nevelési elveket, félig gyanítva, félig fel nem foghatva szellemöket s föltevé magában, részint vonzódásból a bájos gyermekhez, melyet ez önkénytelen idézett elő, részint haszonvágyból, melytől ment nem vala egészen: e kívánatoknak kitelhetőleg megfelelni.

Zsigát röviden tartotta; minden héten kétszer ment csak az egyházfihoz, hol írás- és olvasásban meglehetős előmenetelt tőn. A ház körül minden dologban osztozék: barmot, lovat, sertést étetett, sepert, tapasztott, szóval semmitől sem vala szabad magát elvonni. — Az öreg két lovát ő vivé többnyire itatni, s ilyenkor felkapván hátára hol egyiknek, hol másiknak, nem ritkán kalandozá a fél határt össze rajtok, portól s verejtéktől födve tért néha ilyen lovaglásból, nem kis bosszújára a zsémbelődő gyámanyának, haza. Juhait ő őrzé s néha napokat töltött azokkal erdők szélein, vagy a dús fűtől hullámzó legelőkön.

Miskának haza jötte után, az öreg nem vala oly kirekesztőleg gondos gyámfia iránt; bár ez némileg szívébe tudá magát lopni s ártatlan enyelgéseivel s néha csínyjeivel is mulattatá az öreget. A gyerek komoly volt inkább, mint vidám; de épen ritkasága szívömledéseinek s enyelgéseinek tevé azokat érdekesbekké. Minden, a mit tett, mélyen érzett volt. S ha gyámanyjának néha, bár ritkán, nyakába ugrott: nem lehete e szíves, lélekteljes szeretet kifejezését viszonzat nélkül hagyni. Enyelgéseinek is sajátságos kifejezései, szinte korántúliak valának. Minden az öregben fojthatatlan részvétet

teremte elő gyámfia iránt. — Miska nem úgy érzett; ő féltékeny látszék lenni s anyjának szívességéből nem örömest osztozék mással; bár azt sem megérdemleni, sem viszonozni nem tudá. Egyébiránt szenvedhető kímélettel bánt a kis Zsigával, bár hunyorogva nyugvék olykor szeme rajta s a gyermek gyanítható anyjának ajándékait nem veszté el szemei elől; de mind e mellett inkább keserű, mint engedékeny volt, a hol csak egyedül lehete véle.

A gyermeket gyámanyja egy nappal elébb, mint e családdal megismerkedénk, tizenegy juhával s három kecskéivel az erdő szélére küldé legeltetni. Késő estve a juhok magokban tértek vissza; az öreg azonnal fiát, ki némi kaján kárvágy szétvillanását arczán rosszul födözheté, küldé utána. — Miska elment keresni, vagy nem keresni, ő tudja; de bosszúsan s morogva tért vissza reggel, a gyermek nélkül. Az öreg a dolgot, úgy látszék, nagyon szívére vette. — Míg a kis gyámfiú mindennap látkörében mutatkozék, nem is sejté, mennyire szereti vagy megszokta; most elvesztvén, nyugtalan keserűség nehézkedék szívére, egyrészt szeretet a kisded iránt, másrészt aggódás, ha anyja visszakívánja s mindezek mellett jövedelmének nem kis csökkenése. Mert néha a kis Zsigáért nyert élelembér tartá a lelket a szegény családban.

Nyugtalan járt-kelt az öreg, a fonás sem haladott; s azon fájdalmas, kellemetlen érzés környezé szívét, mely a hasztalan várakozással párosul mindig. Elveszettnek nem hívé a gyermeket; arra ez igen szemes és életrevaló volt. Vagy eltévedt tehát,

a mi az akkori időkben még járatlanabb rengeteg öblözeteiben sem ritka, sem csodás nem vala; vagy önszándéka bírta eltávozásra, a mi kétszeresen sérté az öreget, azon nyugtató öntudat mellett, hogy arra okot nem adott. E kétes tűnődés, ezen önbátorítás, tünő remény s várakozás közti habozás alatt egy negyed óra telt el a másik után; már éji szállására sietett a nap királya, egyenes halvány sugárokat lövelve fel a hegyek homlokai fölött; a falu csordája bömbölve tért vissza porfellegtől környezve, s ave-ra kondult meg az ősi kastélynak ércz nyelve: s még sem Sára, az öreg szolgáló, sem szomszédja, kik a Zsiga fölkeresésére mentek, vissza nem tértek. Miska is jó ideje, hogy eltávozott már. Az esti homálynak szokott kísérője, a kettőzött remegés, körülfogá rémképeivel az öreg keblét s kínos fájdalom hata szívére. Úgy látszék, most, mintha kis gyámfiát valóban el kellene vesztenie s könnyek szivárgának pilláira; egybetett kezekkel, görnyedező helyzetben sírt az egyik ládára ülve csendesen, éneklő panaszait hallatva néha.

AMAZON.

Polgári hölgy, homályos születésű
bizonyára, de kecscsel teljes.
Victor Hugó.

Lassú topogás hallék az udvarban és gyenge csikorgása a léczkapunak. Az öreg házi eb egy-két ugatás után elhallgatott s azon nyiszorgást hallatá, melyet szinte állati nevetésnek mondhatnánk s melylyel e hű állat ismerőst üdvözöl. Az öreg föleszmélt. «Hollá? kiált egy nem ismeretlen hang, nincs senki itt, ki lovamat ólba vezesse? He hollá, Miska vagy Sári nem hallotok?» — Az öreg sietve ugrék fel helyéből, de szintoly megdöbbentve s kétes habozó léptekkel tipegett ki a szobából.

Egy-két percz mulva magas nőalak lépett a szobába. Jelentő keleti vonásai, szép tartása s karcsú termete, szóval igen meglepő külseje volt. Fején csúcsos vörös süveg nyugvék, melynek lahajló vége szinte válláig ért; keskeny fekete prémzet kerítě a föveget, mely alól hosszú, több rétbe hajtott s két csinos, gazdag üstököt képző hajtekercs nyúlék le vörös szalaggal átfonva; derekát rövid, testhez szoruló, sötét-zöld mentécske födé, keskeny, ritka lánczkészülettel s apró gombokkal. Ez alatt nehéz selyemszövetű szoknya nyúlt le jóval bokán felül

s a kis keskeny alapokat piros szattyán folyá körül. Könnyű ív volt vállán átvetve s szép mívű tőr, egyetlen zöld jászp markolattal s két szárnyas nyílvessző pikkelyezett szíjövébe szúrva; keze könnyű ostorral enyelgett.

A szép hölgy a szoba közepén állt meg s leemelvén ívét vállától, az asztalra tevé azt; s a kandalló tűzhelyén foglalt helyet. Arczán békétlen várakozás fellege sötétlék; néha-néha az ajtó felé pillanta, a tapaszos padlatot csapkodva ostorával.

Nemsokára belépett az öreg. — Anyám — mond a szép idegen, — hogy vagytok? hol Zsigám? rég nem szorítottam már szívemhez, szólítsd be jó öreg!

Timárné szótlan állt a nő előtt, mintegy tanakodva magában, mit kellessék tennie. — No, — mond amaz, — mit kétkedel? siess! — Az öreg arczán hirtelen sápadtság ömle el, szemeit összeszorítá s úgy látszék, szólni akar. Szembetünő volt neme az erőlködésnek arczában s inai szinte reszkettek.

— Öreg! — szólt a nő, felvetve nagy, sötét szemeit azzal a kérdő tekintettel, mely többnyire előhirnöke a megdöbbenésnek. — Mi lett? miért állasz előttem, mintha le volnál a padlóhoz szegezve? mit jelent e síri hallgatás, e szánandólag gyáva arczkifejezés, mely semmit mondva, a vért kezdi fagylalni ereimben? Asszony! az egekre mondom, mi ez? szólj!

Az öreg térdre roskadt előtte s összetévén száraz kezeit, fölveté reá szemét. Fájdalom, félelem s mély keserűség valának vésve arczának kifejezésébe,

de szólni nem tudott. Mit is mondott, mit is mondhatott volna! Mint szobor térdelt az elrémült nő előtt, ki óriási dühösség hatalmától leigézve állt előtte öklözött kezekkel, öbleikből kikölt szemekkel lángolva, szederjes ajkakkal, egy új Tysiphone. — Asszony! — mond, — ördög! ah nincs név, mely reád illenék, nyugalmam hóhérja, rettenetes, szólj! egy szót, egy hangot! — Ekkor egy lépést tőn előre s ököllel üte az öreg homlokára, ki hátra roskadt s fél kézzel a földhöz támaszkodva nyujtá elé mintegy védelmére a másikat. — Irgalom! — szólt az öreg tört, rebegő hangon, — irgalom, asszonyom!

— Hol a fiam? — folytatá mély, érczetelen hangon a nő, kinek lángba borult arczán a düh bíborát fakó sápadtság váltá fel. Összeszorított ajkakkal, mintegy rövidre szedve indulatainak gyeplőit, állt bosszú-cherubként rendítő nyugalomban. — Hol fiam? — mond újra piruló arczczal. — Összeégett a szó ajkaidon, nincs-e hang kebledben? hol fiam? oh egek! hol fiam? — Tudod-e nyomorult, hogy én csak ő benne élek? Nélküle nem vagyok, nem voltam. A multat, mint a jövendőt elnyeli e veszteség iszonyúsága. Hol gyermekem? borzasztó! — s térdre hullt a nő, rettenetes volt haragjában s fájdalmában, mely szenvedélyes áradásban ömlött el szívébe, szenvedélyesebben mint önmaga. Összeszorítá kezeit: — Isten — mond — irtózatos, de igazságos! a mint mondják, Úr! ott fenn, vagy itt alant, szelid vagy borzasztó, hallj engemet, ha vagy! ha nem képzet hatalmad: add fiamat vissza s vedd

éltemet érte! vagy — mond felugorva s tőrét kiragadva szíjából — ha haszonleső vagy, ha bérért irgalmazsz: szólj, adj jelt, hány életet kívánsz ez egyért, tizet, százat, ezret? — mond alig érthetőn s végig omolva a padlón.

Az öreg leírhatatlan rémülésben állott, nem tuda szólani s látván így ezen iszonyú teremtést ember, Isten s önmaga ellen dühödni s összerogyni, sietve kisurrant a házból. Az ajtóban megállva egy perczig, kiáltá be rémült harsány hangon: — Zsiga eltévedt, talán még él! — s ezzel hirtelen becsapta azt s úgy tetszék, mintha a kulcsot reá fordítaná.

A nő eszmélni kezdett. — Talán él! — kiáltott, vagy inkább ordított őrült kaczajjal — hol, hol? — kérdé, az ajtóhoz rohanva, melyet zárva talált s megragadván azt, óriási erővel megrázta, hogy sarkaiból azonnal kiemelve, reá hanyatlott s félretaszítván, kirohant a nyíláson.

SEMMIRE-KELLŐ.

Éltem, s annak legjobb része köszöni hű gondodat. *Walter Scott.*

A míg ezek Alvinczen történnek, tekintsünk a Fehérvárról oda menő útra. Ez a Maros mellett vonul el szép hajlatokban. A tágas völgynek, melyet Erdély legszebb folyója öntöz, termékeny szőnyegét menedékes virító hegyek övedzik, két oldalt szőlőkkel, sűrű erdőkkel s néhol szántóföldekkel, melyek vagy feketén tüntetik ki felszaggatott kebleiket a zöld gyep közül, vagy sárga kalászokkal dúsan inganak arany hullámokban. A vidék nyilt, kies, örömet, kényelmet elővarázslón hat egyszerű pompával az utasra. Itt-ott a hegyek oldalában, vagy a tágas völgy síma tányérán falvak terülnek el, melyek közül magasan emelkednek ki sötét zsindely-födeleikkel a földesurak mezei lakjai, szellős jegenyéktől körülárnyékolva, házi csend s szelid otthonosság szellemét lehelvén.

E szép vidéken látunk halkkal léptetni egy lovagot. Szép barna kanczája leereszti fejét fáradtan, kantárja hosszan lóg le, vagy mint kímélet vagy mint gondatlanság gazdájától, ki iromlását kísérni látszatik összhangzó teste lógatásával. Így látva távolról, gondolhatni, hogy szunnyad, vagy egy

közel tanyán terhelt fejét nehezen bírja már. A lovag egész alakján gondatlan önfeledés tűnik fel, nem csak szinte semmit mondó kifejezésében egyébiránt szenvedhető arczának, hanem szennyes voltából, rendetlen öltözetének is. Fiatal, a mint látszik, alig húsz, huszonkét évű: hosszas arcza be van esve s fakó sápadtság terül rajta, inkább rendetlen élet, éjszakázás s kiállott fáradtság következménye, mint betegségé. Nagy, fekete szemei szinte idegenül világolnak ki e tört vonásokból s vékonyodott orra, sápadt ajkai mintegy meghazudtolják a szem elevenségét, mely azonban inkább szeszes nedvek lángtartalmát szikrázza vissza, mint lelkének lobogását. Fejét nyuszt-kalpag födi betört tetővel, alig billegve feje hátulsó részén! ez alól fésületlen omlanak ki sötét hajhullámok, portól s verejtéktől összecsapzottan. Sötét, már talányos színű dolmány, bal vállán félig letörve, földi testének felső részét, nyitva s több gombnak híjával: hasonló színű nadrág s kopott csizma, szárait; oldalról szépmívű ezüst kard lóg számtalanszor összetoldott s kötözött kardszíján. — A lovag félig álmos, félig ittas, de egyike sem annyira, hogy magával jól tehetetlen lenne; közelebb tekintve gazdag háznép úgynevezett veszett gyermekéhez hasonló. Szunnyadozva s néha fel-felkapva fejét, halad az úton elé, keveset figyelve az előtte s körüle terjedő szép vidékre; csendes egyforma menetelét csak nyeregszíjának megtágulása szakasztja félbe, melyet szorosabban von leszállva olykor. Úgy látszik azonban, hogy a bevett ebéd s az azt kísérő szőlőnedv gőzei halkkal oszlanak fejé-

ben, a mit egyenesb tartásából s lova nógatásából lehet észrevenni. Így halad ő jó darab ideig.

Már a nap a bérczek mögé hanyatlott, haldokló sugarakkal aranyozva taréjukat s végig nyújtva a völgybe a hegyek árnyait. A Maros zöld tükre hosszú vörös vonallal mosolyogja vissza végső világát: midőn lovagunkat távol nyögés teszi figyelmessé. Emberünk eszmélni látszatik, de fájdalmatlan egykedvűsége tiltja a további fürkészést; azonban a nyögés haladtában mindinkább közeledik s az úttól nem messze egy bokor alatt megpillant egy gyermeket. Első tekintetre úgy látszik, mintha valami hirtelen betegség érte volna azt. Vizsgaság, nem egyéb, bírta a mi mámoros utazónkat közelítésre. A ló horkanva ellenkezett ura nógatásával, ki oda érkezvén, durván támadta meg a gyermeket, miért ijeszti lovát nyögésivel; de jobban megtekintve a mintegy kilencz évűt, könnyen láthatá, hogy helyzetének borzasztó volta, nem békétlenség vagy makacsság sajtolá kebléből e szívrepesztő hangokat.

Úgy nézett ki a szép arczú, érdekes tekintetű fiúcska, mint ki súlyos nyavalyából lábbadoz. Azon olvadékony sápadtság, a tört szemek, a néma reszketegség ajkai körül, mely szinte őrültségre mutata, vagy legalább a rémülés fő fokára, nem mondhatni, megható, de legalább meglepék a lovagot. A gyermeknek meglehetős anyagból készült, bár összerongyolt ruhája tehetős szülőkre mutatott: számos karczolatok halvány arczán s kis kezecskéin, melyeket szótlan kérőleg foga össze, minden erejéből

törekedvén fél fekvő helyzetéből fölemelkedni, azt láttaták, hogy szegényke bokrok s tövisek közt bolyongott.

A lovag darab sajtot vévén ki nyeregkápájában függő tarisznyájából, odaveté azt az esdeklőnek úgy, mint ki az ebnek vet falatot, nem félelemből, nem szánakodásból, csakhogy ugatni szűnjék. — Ki fia vagy? — kérdé nem a legszelidebb hangon — s hol jársz itt? — A gyermek fájdalom s kétségbeesés rángásával vonásaiban, szólni akart, de nem volt ereje arra. Alvincz tornya emelkedék gőzleplében az esti szürkületnek távolról s födelének csúcsai a búcsuzó napnak arányában csillámlottak; arra mutatott visszarogyva fekvő helyzetébe.

— Itt — mond a lovag, az oda vetett sajtra mutatva — egy kis sajt, egyél! jő erre majd több utas is, valaki haza vezet: nekem sem kedvem, sem időm reá; de huzódjál közelebb az úthoz; itt, ha szavad eláll s csak ily halkan nyögdécselsz, az ördög sem vesz észre. — A gyermeknek, a lovag beszéde kezdetével, örömsugár derült kétes habozással arczán, de végszavai néma kétségbeesésbe dönték vissza.

Lehetetlen volt ezen ártatlan kisdedet így elhagyva s megtörve, borzasztó fájdalmában látni részvét nélkül: de a durva kalandor szívének jégkérge nem oszlék el s megfordítván lovát, távozni kezdett. A gyermek észrevévén szándékát, minden erejét egybeszedé s oda vonszolván magát közelébe, fojtott s fuldoklástól rebegő hangon kiálta, vagy inkább visíta égbeemelt kezekkel: — Jó

— *Ki fia vagy? — kérdé nem a legszelidebb hangon.*

Jósika : Abafi. 22. lap.

uram, az Istenért, ne hagyj itt! az Istenért, oh ne hagyj itt! — A lovag távozék. Úgy látszott arczának békétlen vonásaiból, mintha unalmára volna a szerencsétlennek esdeklése. A gyermek elnémult, elereszté magát, s földhez szorult arczczal zokoga alig hallhatólag; néha harsány kiáltás hatá meg a haldokló fülét. Megállt végre s nemét a belső harcznak érzé szívében; mélyen s kétesen nyilatkozott keblében valami, a mi készteté segíteni, egy belső szózat, a lélek önkénytelen mozdulata: talán újra nem részvét, hanem valami belérzet neme, mely olykor a legromlottabb szívet akaratlan lepi meg. Alvincz nem volt messze, a gyermeknek terhe könnyű s ott, gondolá: az alkalmatlan súlytól megmenekedhetik az első mezei laknál. Darabig határozatlan állott, végre megfordítván lovát, a gyermekhez ügetett s leszállván lováról, fölemelé azt, maga elébe helyezvén a nyeregbe. A fiú hála s váratlan örömtől elragadtatva, mintha újra ereje éledne, nyaka körül foná karjait; szép ártatlan arcza, sűrű könnyek zápora közt, nevetett, sírt egyszerre. A durva férfiú érzett valamit, maga sem tudta mit, de szívének elfogódása kellemes volt. Úgy látszék arczából, hogy szinte megdöbbent. Egy jó tett önjutalmának soha nem ismert képe, ujságának bájával karolá szívét körül.

Szabadultának előérzete szavakra olvadt a kisded ajkain, köszönetének ártatlan, szívig ható, egyszerű kifejezése akárkit is boldogított volna. A lovag érzett ilyes valamit, de sötéten, mint az éji homályban alakuló, szétfolyó árnyait a képzeletnek.

Kérdésére képes volt a gyermek már azon rövid óranegyed alatt, melyet Alvinczig töltének, darabolt rebegő előadásban annyit tudtára adni, hogy árva, szegény özvegy tartja pénzért s anyja néha látogatja meg; hogy juhokat őrizvén tegnap, elaludt s felébredvén, nem látá a juhokat többé s vélvén, hogy az erdőbe tévedtek, keresni kezdé, így beljebb-beljebb hatva eltévedt, az éjszakát rémülve s kétségbeesés közt az erdőben töltötte s alig tuda másnap addig vergődni, hol a lovag találta.

ÖRÖM.

Miként háláljam ezt?
Voltaire.

Akkor hagytuk el az ismeretlen nőt Alvinczen, midőn a sarkából kiemelt ajtót félrevetvén, a pitvarba lépett.

Ekkor hatá meg füleit a kapu nyikorgása; a házi eb csaholt s az est csendén keresztül dörge egy durva, de érczteljes férfiú-hang: — Itthon vagyunk-e már? ajtót nyissatok!

A nő a sötét pitvarban állt, melynek ajtaja zárva volt még, mintegy levarázsoltan a hangtól, mely inkább veszély-, mint örömjósló látszék lenni. Az öreg Timárnénak sikoltása hallatszék kívülről, azon neme a sikoltásnak, melyet asszonyokban hirtelen öröm vagy ijedtség, szóval valami váratlan szokott előidézni.

— Itt la! emeld le, öreg, a nyeregből! — mond az elébb hallott férfiú-hang. Alkalmasint gyaníthatjuk már, kié a hang s ki a leemelt. Valóban az a lovag, kit a fehérvári úton találtunk, hozta magával a lelt gyermeket, ki nem más volt, mint Zsiga. Azon örömkiömlést, mely itt egyszerre minden arczot úgyszólván felbuktatott, csak képzelni lehet; ez kinek-kinek véralkata szerint, kiözönlé-

sének hevében vagy lanyhaságában, egészen egy természetű volt az azt megelőző bánat, fájdalom, kétségbeesés és unalom hullámzásaival.

A nő szenvedélyes mindenben, az volt örömében is; a lovagot szívéhez szorította, a mit az, szokott egykedvűséggel eleinte, azután a tűz világánál a meg nem vetendő hálaadót jobban szemügyre vévén, durva szívességgel fogadott. Sírt, nevetett a nő, őrültnek vélné, ki most látja először. Az öreg, bár hibásnak hiheté is magát, megjövén a gyermek, némi bántódást színlett s bocsánatkéréseivel fukarabb lőn; mint oly sokszor történik, hogy a hölgyek szándékos hibáikat is mentve hiszik történetes orvoslás által; itt pedig az öreget szándékos bűn nem terhelé.

Legszívrehatóbb a kis Zsigának színletlen égi öröme volt. A gyermek szinte angyallá szépült, így az öröm bíborától körül hajnallott arczczal; s bár anyjának karjai közé futott s ismét futott, bár két kis kezét örömtől részegülten s szótlan nyujtá az öregnek: mégis azon elragadtatás s a hév, melylyel a durva lovagon függöttek szemei, tolmácsai forró hálájának, felülmult mindent. Ezt látni kellett; toll nincs, mely leírhatná. Vegyük ezekhez a lovagnak feszes tartását s azon kapkodás nemét, mely a neveletlent oly helyzetekben szokta önkénytelen meglepni, melyek újak előtte, s bizonyos elegyéket arczvonásaiban a megelégedés, az unalom s azon óhajtás közt, bár mindennek vége lenne már; akkor bírjuk azon színeket, melyekkel ezen érdekes rajzot bevégezhetjük.

A fiatal nő ölében tartá fiát, simogatta homlokát, könnyeivel áztatá sebeit s megigazítván az ágyat, abba helyezé gyöngéd gonddal. Nemsokára be voltak kötve sebei s tálacskában forró leves párolga számára. Minő irtózatos haragjában s szenvedélyes örömében: oly bájjal teljes, nyájas s egészen női volt anyai foglalatosságában: szeme részegülten függött gyermekén, minden nyögésire elsápadt, minden kivánatára élénk hévvel ugrott fel, azt rögtön teljesítő.

Valamennyire lecsillapodván az indulatok, a nő hév részvéttel tudakolá a lovag nevét, ki már több ízben távozni akart, de a kit a szép hölgy kérései marasztának. A kérdett egyszeriben felelt: — Nevem Abafi[1] Olivér! Nem sokat ér a név — mond durva kaczajjal — annyit, mint gazdája!

— Ah — felelt a nő — Abafi Olivér! a név szép, édesen hangzik fülemben, mint a tett szívemben, mely azt velem megismerteté. Mi vagyok én! — folytatá, élénken ragadva meg kezét Abafinak s szívéhez szorítva azt — egy nyomorult, ki ennyi jót soha meg nem hálálhatok. Oh! szóljon, mit tegyek, mit tehetek? Egy életem van, az a kegyedé holtig, minden percze ennek, minden dobogása szívemnek.

— No, szép asszonyka! én háládat elfogadom s ha minden percze életednek enyém: úgy enyém vagy te is, úgye? — mond Abafi, körülöltve karját a nő derekán s kebléhez szorítva őt, ki nem ellenzé.

— Igen, igen! — kiált fel ez, nyaka körül fonva

karjait; — elég boldog vagyok, ha éltednek egy óráját tehetem szerencséssé.

A lovag hevülni kezdett, ölébe húzván a csinos amazont, kinek arcza lángolt, forrón olvadtak össze ajkaik.

Ekkor a kis Zsiga megszólalt: — Anyám! itt a mellemen nagyon sajog a seb.

A nő felugrott hirtelen s a gyermek ágyánál termett.

— Hol? — kérdé elhalaványodva — kedves kis angyalom!

A gyermek hevesen szorítá fejecskéjét anyjának keblére.

— Itt — felelt mellére mutatva — édes jó anyám! de már nem fáj úgy, mióta mellettem vagy.

A hölgy azonnal leoldá a köteléket a sebről s azt könnyes szemekkel tekintve meg, újra megmosá s bekötözé; kifejezhetetlen gyöngédséggel s szeretettel szavaiban vigasztalván kis fiát, ki mellől nem mozdult többet.

Abafi bosszúsan toppantott lábával. — Nem tudom — mond, mormogva magában — mikor lelem ily melegen a menyecskét többé! — Végre eltávozott s a fiatal nő kikisérte. — Mi még látjuk egymást? — mond ez, nyakába borulva. Igen, igen! — felelt a másik — látjuk, még pedig sokszor.

Suttogva szólottak még darabig, Timárné asszony nem kis bosszúságára, ki örömest hallotta volna, mit beszélgetnek. Heves kézszorítás után lóra ült Abafi, a szép nő fiához sietett.

Abafi Olivér.

ABAFI.

Két párt, mely győz s veszt váltva.
Polyb.

Abafi Olivér, Abafi Gedeonnak fia, előkelő családból származott. Atyja nagybirtokú ember volt, de egyetlen fiát nem a legnagyobb gonddal nevelteté. Ennek egyrészt sokszori távolléte volt oka, mert ő számtalan csatákban őszült meg s férfiúban csak hadi tulajdonokat tuda becsülni; másrészt Olivérnek magának kevés hajlama a tanulásra. A gyermek többnyire magára hagyva, bár igen éles esze és fogalma volt, mégis keveset tanult. Hogy ily körülményekben egészen tudatlan nem maradt, azt azon szerfölötti könnyűségnek köszönheté, melylyel tanult, midőn néha ki nem kerülheté: s nagy emlékező tehetségének, mely okozá, hogy az egyszer megtanultat nem igen feledé el többé.

Olivér jól-rosszul elvégzé iskoláit, de aljas társaságokba elegyedvén, minden hibák tanyát vertek szívében. Ő szép ifjú lett volna, talán akkor tájban a legszebbek egyike, ha rendetlen élet, szenvedélyei és folyton űzött kicsapongásai a rózsákat le nem hervasztanák arczáról. Mert termete magas és karcsú, e mellett ideges s erőteljes volt, vagy

legalább az erő azon anyagát hordá magában, mely később egészen kifejlvén, oly félelmes nagyságra növekedett; s mivé lett volna még rendesebb élet után! — Vonásai lelkesek s nemesek voltak; tiszta római arczél, gyönyörű vágású fekete szemek, finom száj, jelentő homlok — képét egygyé a legérdekesbek közül tevék. De e termet összegörnyedett; a szemeken álmatlan éjszakák súlya nehézkedett; orra lecsüggött s ajkain a korhelység egyik bélyege — hámló cserepesség terjedt, arczán olvadékony nyavalygó sápadtság terült; s így elgázolva, néha szinte rút volt.

A mint most megjelent előttünk, szíve el volt romolva. Mi a szánakodás, mi az együttérzés, mi a részvét? nem tudta. Lelke örök mámorban ringatva, semmi nagyról, nemesről nem gondolkodott; a jelen élvezete, durva örömök s tisztátalan, elcsavart szeszély, volt azon kör, melyben mozga s éle.

Azonban mind e rothadás közben is, a figyelmes emberismerő, bizonyos durva erőt, valami nemét a lelkületnek, nem tagadhatá el tőle egészen; ezen erő mindenből kitetszék. Ha valahol veszekedés vagy verekedés volt, Olivér abból soha ki nem maradt; de vívótársul mindig a legerősbet választá, s többnyire győztes lőn. Ivók közt első ivónak tartatott s addig nem igen szűnt meg, míg mind az asztal alá nem ivá czimboráit, a nélkül, hogy ital neki különösen ártana. Testi gyakorlatokban ritka múlá fölül: kopjáját fogadásból merte szegfőre robbantani; akár a nem rég divatba jött, de

még mindig ritka ravaszos fegyverrel, akár a szokottabb kanóczossal czélra talált: lovas, vadász, híres volt. — S ki egyszer markának vagy öklének súlyát érezte, örömest kerülte ki útját, főként, ha Olivérünknek feje nem egészen tiszta volt.

Az örökös dobzódás végre őt nemébe a kábultságnak helyzé, mely oly rokon az őrültség első jelenségeivel s nem ritkán azzá is fejlik ki; de e mámoros lét világos perczeiben néha meglepte őt egy érzés, egy belső vád, melynek romlottságukban is gyáva lények néha önkénytelen hódolnak, a nélkül, hogy tisztán értenék a belső sugallást, mintegy szolgailag teljesítve jól-rosszul a félig értett parancsot; de a mely belső váddal, titkos ösztönnel, vagy lelki, szinte emberen túli nyilatkozással, kiben lelki erő van, ha az gonosz irányt vett is, vívni szokott: czáfolja, legyőzi végre s ha enged a titkos bírónak, egyelőre ez bizonyosan nem jó czélból, nem a jónak helyes fölfogásából ered, hanem egyéb okokból; például, összehasonlítja a jót és rosszat, a mit tett s a mit a titkos bíró kárhoztat s a mit elmulasztott, a mit amaz javal; s így megtörténik, hogy néha talán csupa szeszélyből a jobbat választja.

Abafi nem egyszer volt már oly esetben, hogy történet, körülmények, néha választás őt jóra bírták, nem mint jóra, hanem mint reá nézve akkor, midőn a jó történet, kivánatosbra.

Bármily megromlott vala szíve, nem mellőzheté el egyébiránt élénk fogalma s hatós elméje, kézzel fogható következményét egy jó tettnek: hogy az

benne, egybehasonlítva a rossz tettek múló gyönyörével, talán hasznával is, kellemes érzést idézett elő; jótett után többnyire vígabb, nyugodtabb volt. Ő maga ezt eleinte minden további utógondolat nélkül vette észre; később egy nemével a meglepetésnek, tovább-tovább figyelemmel s végre bizonyos számítással a jótett következményére, mely, miként tapasztalá, soha sem maradt ki.

Ha valahol lármás, aljas társaságban virrasztva, kanták, ütlegek közt töltött egy éjszakát, magát másnap kedvtelennek érzé. Egy vadászatban például, nem vehete azzal a szenvedélylyel részt, mint máskor s ez bosszantá.

Olykor toppantott lábával, föltéve magában, legalább akkor, midőn két időtöltés közt választása van, vagy egyik a másikat követi: föl nem áldozni a kellemesbet, hiúságának, büszkeségének hizelgőbbet a selejtesbért s mely végződvén, egészen megszűnt s visszhangja vagy utóhangja sem a más, sem önemlékében nem marad. Így lassanként Abafiban két párt képeződött s indulatai, szenvedélyei egyelőre gyönge, habozó, végre kemény, szilárd ellenhatásra találtak. Mivel lelki erőt Abafitól eltagadni nem lehete, bizonyos durva örömet érzett magában, ha indulatinak olykor ura lehetett.

— Te volnál az, ki tudna szenvedélyeinek parancsolni? te iszos kanta? te szivattyú — mondta neki egykor ittas társaságban szomszédja.

Abafit ez sértette; s mint durvát, neveletlent, semmi nemesb neméről az elégtételnek nem tudót, nem csudálhatjuk, ha boros szomszédját derekon

öltve fölemelé magasan s körülcsóválván a megrémült ivók fölött, a nyílt ajtón dobá ki s ez hat hétig sínlé az önkénytelen repülést; de talán bámulni fogjuk Abafit, ha azon mondását teljesítettet hogy igen is tud parancsolni jó és rossz szenvedélyeinek, ha akar: s három holdig társaságba nem megy, nem iszik, nem verekedik, nem vadász, nem lovagol.

E belső viszály keblében, e kétfelé válása a jó és rossz ingereknek, bizonyos alapult állást vőn benne halkan. S így ritka tette maradt önbírálatlan; sokszor, talán többnyire, rosszabb ingerek, aljasb vágyak vívták ki az elsőséget; eleinte minden utóvád, minden késői czáfolat nélkül; de végre ritkán tehetett rosszat úgy, hogy azt legalább részben s némileg ne bánná meg. Ez az ő lelkületének bizonyos ingatagság bélyegét nyomá fel, mely talán épen azért, mivel soha el nem maradt, lelkületének állományával olvadt össze s annak kiegészítő részévé lőn.

Ily belső vitában láttuk Abafit nem régiben, midőn Szászvárosra szándékozván, hol háza volt, útjában az eltévedt Zsigát pillantá meg. Csalatkoznánk azt állítva, hogy e belső csatában az unalom, jórai restség és valami között, mi rokon a részvéttel, a nélkül, hogy az lenne — a jó győzött légyen. Én azt hiszem, lélektani nézetből, hogy ekkor inkább egy önkénytelen mozdulata lelkének s a jelen pillanatnyi hatása bírta őt jóra.

De maga eleibe ültetve a kis fiút, a vita lelkében más színt válta. Bizonyos megnyugvást vett

önmagában észre. A gyermeknek ártatlan, szenvedélyes hálája jól esett nékie s egy új öröm neme volt, édesebb mindazoknál, melyeket eddig érzett; s a ki figyelmesen követi Abafinak élte fonalát, veheti észre, hogy e történet lelkére nagy hatással volt. Kezdte tisztán látni a jó és rossz közti különbséget s feltevé először életében ily határozottan magában, e belső megnyugvást, ezen önjutalmat többször is előidézni.

Miként fogadta Abafi a szép nő s anyának háláját, láttuk s tőle egyebet nem is várhattunk. A nő indulatos odaolvadása s minden gyöngédségtől ment aljas maga-átadása, nemesebben gondolkozó lélekben bizonyosan hideg visszavonulást okozott volna. Nem úgy Abafiban, ki inkább volt megromolva, inkább pjllanatnyi kielégítéséhez szenvedélyeinek szokott, mint hogy őt ily könnyen ajánlkozó szerelem-kaland aggodalomba hozhatná. A kis Zsiga közbeszólása nélkül, aligha a nő még engedékenyebb, hősünk még sürgetőbb nem lett volna.

Hogy a szép nő anyai örömét s forró háláját ily furcsa, szinte őrültséggel határos alakban tünteté elő, minden olvasót méltán meglephetett, nem egészen azonban az emberismerőt, ki néha a legellenkezőbb indulatoknak együtt megférhetését a lélekben tapasztalhatá. Egy anya, ki gyermekének él, ki kész minden pillanatban mindenét gyermekéért feláldozni, nem érdektelen jelenet s meleg részvétet idéz elő; de visszatántorgunk s fagy környezi szívünket, ha ugyanazon teremtés, kit

anyaérzet hóssé czímez, az első jöttnek képes szerelmét egészen s tartózkodás nélkül odavetni. De hogy ezt érthessük, tovább kell fűznünk e történet fonalát, — s talán akkor jobb, világosb lesz fogalmunk.

KOLOSVÁR 1594-BEN.

Mit jelent e zaj?
Jakab.

Egy érdekes tájt, agg omladékot, vagy csak fatömeget is, festőileg leírni, nehéz feladat; menynyivel nehezebb egész várost képzetben előteremteni, összeszedni mint gyúltükörbe az egyes színsugárokat, míg azokból kép olvadt össze, mely igaz is, érdekes is. De ha mindez nehéz s a szó teljes értelmében szinte kivihetetlen: még sokkal nehezebb egy tájnak vagy városnak arczulatját elővarázsolni azaz: szavakba önteni azon benyomást, melyet egy helynek minősége idéz elő minden oldalú fogalom után.

Bámuljuk méltán a festőt, ki eredetijének nemcsak vonásait s alakját találja el, de képes lelket lehelni képmásaiba zagy tájfestéseibe; mert ő holt vászonra eleven életet ihlet, szemei szólnak, homloka jelent, ajka mond s egésze igéz, hat, vonz, vagy visszataszít: szóval festvénye néz, lehel, nyilatkozik. De az író is érdemel némi méltánylást, ki holt írlapjára életet önt; kinek sorain haladva képek fejlődnek le, érdekek nyilatkoznak s élet s indulatok állnak elő.

Ily szempontból véve a feladást, nem annyira

külső alakját, mint arczulatát, physiognomiáját Kolosvárnak e történet korában, szeretném megismertetni.

Kolosvárnak arcza, valamint most, úgy akkor is hasonló volt azon neméhez az emberi arczoknak, melyek általános benyomással nem bírnak, s melyeknek érdekük a közelítő önségéből fejlik ki; de hasonlíta azokhoz is, melyek többszöri látáskor nyernek. Különös, de némileg lélektani fogalmon alapul, hogy Kolosvárnak lakóit kell ismerni, hogy azt szépnek találjuk s ez a visszásnak tetsző állítás e történetnek korára is illik. Van sok ilyen visszás eset, mely létezik; oka nem magyarázhatlan, de nem is szembeszökő. Van sok férfiú, ki igen szép ezredes, de igen rút zászlótartó lenne. Megesik néha, hogy egy társaságba elismert, szép férfiú lép be; de történetesen épen ott nem lévén személye ismeretes, semmi benyomást nem okoz, észre nem veszik, ha azonban megnevezi valaki s így tudva van, ki légyen, azonnal széppé s érdekessé válik. Ebben van valami, mit tagadni nem lehet.

Ha valaki Kolosvártt van s főterén megállva, jobbra-balra tekint s ott egy házat megpillant, melynek külsője tetszetlen, de belsőjének csinossága s a szíves-lelkes gazda ismeretes a néző előtt: ő azt bizonyosan más szemmel tekinti s ha így minden téren, minden utczában, ház és ház, ablak s ablak mosolyg felé, kedves, mívelt, érdekes lakójával s lakónéjával: a város maga szebbé válik képzetében.

Valóságos fogalma tehát ezen érdekes magyar városka arczáról csak annak lehet, ki számtalan szeretetreméltó családját ismeri jelenben, vagy ismerte e történet korában; s ennek Kolosvár mint csinos, vidám, egészen magyar szellemű város, a magyar szívesség s egyenesség, a mívelt társalkodás lakhelye, bizonyosan tetszeni fog s hasonló leend oly ember arczához, ki mellett egyelőre kis részvéttel megyünk el, kivel másodszor szóba állunk, kit harmadszor keresünk, végre nehezen, igen-igen nehezen válunk el tőle.

E történet idejében a hidelvét s a sz. péteri külvárost kivéve, melyek gyéren hintett egyszerű falusi épületeikkel vonultak el a kapukon kívül, a többi külváros még nem létezett.

A várost környező hegyek sűrű erdőkkel borzadtak az ég felé. A Kis-Szamos óriási ezüst kigyóként hajlongott réteken, szántóföldeken s berkeken keresztül s egész csillámló menete födetlen, látható volt. A körüle viritó természet erőteljes ifjú zöldében, regényes bájt hinte maga körül. A város és Kolos helysége közt tágas hézag terült, a Tordakapun kívül pedig szinte semmi épület sem látszott még.

Kolosvár, mint minden kerített városaink, sajátságos tekintetű volt hajdanában. Pusztán s fenyegető homlokkal előre nyujtott paizsként, könyöklötték sötét koczkákból emelt falak körül, melyeknek rovátkos gallérja nem állt védtelen s zajtalan, mint jelenben. A falakat széles árok övedzé s védék izmos négyszögű tornyok, keskeny lövő nyilatokkal

ellátva; felvonó hidak vezettek a szeszélyes alakú kapukon keresztül a vár kebelébe, melynek elejét leeresztésre kész, hegyes aljú rostélyok foglalák el. A kapuk jókor zárattak be s a lakosok bizonyos hadi-rendhez voltak szokva. Azon vidám élet s szorgalom, pezsgés, mely most szinte köznapi: akkor csak különös, nagyobbszerű esetekben mutatkozott, mint kivétel.

Mindezek Kolosvárnak külről durva, védelemre kész, hadi tekintetet adának. Esténkint olyan volt, mint zárt méhkas, melyben kétes zúgás morajlott. Belseje, magas födeleivel, egyenetlen, kiáltó, sötét színekre koczkásan mázolt épületeivel, némi szeszély szellemét önté el rajta, mely talán széptani szempontból tekintve ízlés elleni volt, de mégis érdekkel bírt.

Azon része a városnak, melyet most Óvárnak neveznek, volt a legépületesb tekervényes utczáival s egyetlen piaczával. Az úgynevezett nagy-térről ide vezető utczának egyik szögletében áll még most is azon ház, hol Mátyás királyunk született. A többi része a városnak ritkábban volt ellátva épületekkel, melyek közt néhol hosszú deszkakerítések vonultak el. A tágas térnek egyik oldalában, a szép, gót ízlésű egyház, akkoron még fennálló tornyával, a tágas térnek alacsonyabb házai közt állott nagyszerű méltóságában, ünnepélyes ájtatosság szellemétől elszigetelve, nyugton, magányosan, tiszteletet s imádást előidézve.

A város lakosainak is sajátságos tekintetük volt. A mostanitól egészen különböző viselet, kocsik,

nagyobbára lovak is, egészen más alakot s hogy úgy szóljak, más kerítvényt adának nekiek. Hosszú bő mentéк, tágas zekék, térdig érő dolmányok, kalpag, süveg, csákó, a régiség czímjét lehelék alakjaikra. Az egészen más arczszellem, durvább nyelv, nyersebb szokások s a mostanitól különböző módja az öröm, harag s bánat kifejezésének, még nevelék e hajdanszerűséget. Gyakori nyugtalanságok akkori időben elfuvák a városi lakos arczáról azon polgári egykedvűséget, azon kényelemérzet szellemét, mely őt jelenben czímezi.

Az a békés otthonosság, a mindennapi élet csendes, változatlan folyamából eredt nyugodtság, nem létezett hajdan. De több erő, több önérzet mutatkozék az arczvonásokban. Volt valami kihívó, valami feleletre kész és elszánt, a szem, a homlok kifejezésében, a mit jelenben békés polgárnál hiába keresnénk.

De induljunk a magas, négyszögű bástyától védett, sötét Magyar-kapun be. A jobbra-balra vonuló házak nagyobbára hamuszínű s fehér koczkákra vannak festve, néhányat kivéve, melyeken vagy kiáltó színeik tűnnek ki, vagy avult egyszínű meszelés látszik. Kövezet nincsen, de az utcza jól ki van porondozva; a házak mellett itt-ott magas jegenyék s nyárfák nyúlnak fel, melyek közül feketéllik, szürkül vagy fehérlik a magas zsindely- vagy deszkafödél. Csak két magasb ház van az egész utczában egy-egy emeletes, az első közel a kapuhoz jobbra s másik balra, az utczának dereka táján, a Közép-utczába vezető sikátor szögletében;

egyenetlen, ízlés nélküli faragásokkal terhelt ablakokkal, melyekből ezúttal két cselédfő nyúlik ki, le-lehajolva a tér felé tóduló néphez. Az egyik ősz férfiú-fő, lenyúló bajuszszal, mellette seprűnyél nyúlik fel; a másik csinos, tükör-síma hajú leány-fő, nyaka mellett jobbra lecsüngő hosszú hajtekercscsel, keze piszkos törlőrongygyal fölfegyverkezve.

Épen most léptet el az ablak alatt egy fiatal barna ember: világoskék, czomb közepéig érő dolmány födi apró rézgombokkal derekát, mely körül medvekaczagány van vetve; a medvének feje, fényes, vörös kristály szemeivel s bársony szegélyével, széles mellén nyugszik; csinos, de erős ezüst lánczon függ nehéz ezüst nyelű, vas gombú buzogánya s ezüst kardja oldalán; szép eleven lovának karcsú nyakát veregetve áll meg az ablak előtt.

— Itthon még gazdád? Kelemen! — szólt a lenéző öreg szolgához.

— A gyűlésbe indult a kis templomba — felelt az öreg köszöntve a fejével.

— A gyűlésbe? — mond az ifjú — hát késtem, úgy-e? Mit jelent ez a zajongó nép, mely száját tátva özönlik az utczán végig?

Az öregnek képe elkomorult s bizodalmas suttogó hangon mond:

— S azt kegyed nem tudná? — Uram! borzasztó nap virrad Kolosvárra! a téren faalkotmányt emeltek, mindenki feszült várakozásban; azt mondják, néhányak fejébe kerül.

A lovag kérdőleg függeszté szemeit az öreg szolgára. — A fejedelem itthon van-e?

— Itthon! — viszonzá keserű nevetéssel az öreg. — Az asszony-fők tudják csókjairól, a férfi-fők a felettök felvont pallosról.

A lovag fejcsóválva folytatá útját. Az öreg gondolkozva bámult az utczára le.

— Ki volt ez? Kelemen bácsi! — kérdé az egészséges, piros leány, a törlőrongygyal kezében.

— Daczó Péter — felelt odavetve a kérdett.

— Még nem láttam — jegyzé meg a leány, rázva ki a port törlőrongyából.

— Kit láthattál te! — felelt a másik — nyolcz nap óta, mióta Csikból ide kerültél!

FAALKOTMÁNY.

Neve vérpad.
Müller.

Míg ezek így beszélgettek, egy vaskos ember fényes zsíros bőrsipkával fejében, nyakon függő s derekán átszorított bőr-előkötővel ment az utczán nagy sietséggel. Feltűrt ingujja, kormos karja, egybehuzott apró szemei s a tűz közeléből arczára szállt hamvas füstmaradványok kovácsra mutattak. Épen az emeletes háznak kapúja előtt haladott, midőn egy fiatal, sugár, kék festett vászonkötős ifjúval könnyű zöld zekében, találkozott.

— Hová? — mond ez, — Gúti uram!

— Ej, — felelt a kérdett, alig pihegve, — Szalánczi uramhoz a tömlöczbe! otthon nem leltem. Három hónapi vasalás árával tartozik s ha elütik a fejét, mert ma, — folytatá fejéhez nyúlva, — a magamébban sem bízom, nem tudom, ki fizet érette. — Ezzel elsietett balra a nagy tér felé.

Ott körültekintve három embert látunk a Színutcza végénél egy lapos kövön állani, mely padként nyúlik a szegletház mellett. Úgy látszik, e magasb helyzetet azért választották, hogy a piaczon történendőket kényelmesben láthassák.

Az egyik e három férfiú közül kétségen kívül

kolosvári tehetős polgár volt. Térdig érő világos szürke mentéje, fekete báránybőr prémmel s fekete készülettel, övig volt alacsony, széles termetéhez gombolva; neme a csákósüvegnek, hátul kacsa-fark gyanánt beletűzött strucztollal, s fokosnemű bot kezében. Arcza egy vala azon ép, egészséges, holdvilág-képek közül, melyek kényelmes életre mutatnak; orrán s állának jobb részén a piruló réznek jelenségei mutatkoznak, de vonásainak kifejezése józan itélőtehetségre mutatott.

A másik tisztes szerzetes volt, avult barna daróczban, hátul lecsüngő csuklyával, kötéllel körülövedzett derékkal, melyből hosszú olvasó csüngött. A harmadik végre ép fiatal ember, vörös magas süveggel, keskeny vidraprémmel, mely lekonyult fején. Világoskék mente volt rajta nyitva, alatta ujjatlan hasonló színű dolmány s nadrág, melyre majdnem térdig érő karmazsin-csizma vala húzva. Az egész alak, s a naptól barnult szép férfiú-arcz, munkabíró falusi úrra mutatott.

Mind a háromnak képén komolyság volt elöntve, bánatos kétkedő komolyság. Néha pillantának a tér tulsó részén emelt faalkotmányra, mely fekete szövettel bevonva, s Bátori Zsigmond úgynevezett kék testőreitől körülbámulva s lézengve, síri egyszerűségben nyúlt fel a hullámzó néptömeg fölött.

Hogy e festői csomókba szigetelt néptömegről s az egész jelenet sajátságairól fogalmunk legyen: képzeljünk egy magas négyszögű alkotmányt feketén bevonva, mely a térnek a Közép-utcza felőli oldalához közelebb esik mint közepéhez. Az alkot-

mány körül magas termetű férfiak kék dolmányban s nadrágban, rezes kardokkal oldalaikon állottak hézagonkint, a közeledni törekvő népet tartóztatva; fejeiken úgynevezett csatlós fekete süveg nyugvék, hosszan nyuló kéken bélelt szárnynyal, kezeikben nehéz fegyvereket tartottak, melyek közül többnek csak gyujtó lyuka volt, minden készület nélkül s kanóczczal sült el.

Miként az egyes lakosoknak, úgy a századokkal ezelőtti népcsoportozatoknak is, a mostanitól lényegesen különböző tekintetük volt.

A mostaniaknak általános színe sötét, ezt a kalapok s divatosb sötét színek okozzák. A ruházat maga karcsít, testhez szorul s a jelen nép együttvéve némi könnyűséggel bír, tán azon méltóság s komoly szellem rovására, mely őt hajdan nemzeti öltözetében, kiáltóbb színeivel s keletiebb bőségével ruháinak jelelé.

A régiekben e könnyűség vagy élénkség inkább az arcz kifejezésében s az általános szellemben mutatkozott, mely azon s abból lehele. A vonások jelöltebbek voltak. Nem látszék az arczon a kényesztés gyöngédsége, mely azt jelenben talán szebbé teszi, de bizonyosan nem oly érdekessé, mint hajdan volt.

Bár századokon keresztül a nép, főként csoportozásaiban, ugyanaz marad, mégis a jelen történet korában feltűnt rajta az, mit jobban nem tudok kifejezni, mintha három századdal fiatalabb létének nevezem.

Az alkotmány körül, sűrűn ömledező, a jövők-

menők által mindig újuló s változó népgyűrű alakult, körülhintve az oda egyenkint sietők ritkább karimájától. E gyűrűn túl csomókban állt a nép. Egyike ezeknek hosszasan vonult el a nagy gót egyház mellett; kisebbek, itt-ott a házak alatt. A tágas utczákból folyton-folyva a térre szivárgó sokaság több patakot képeze, mely az alkotmány körüli sűrű néptömegbe mint tágas tóba enyészett el, mindig dagasztva, szélesítve annak terjedelmét.

Ezen élénk képet az akkori különös kinézésű sötét vagy tarka színekre mázolt házak keríték körül, milyeneket még most is láthatni a téren, a Magyar-, Híd- és Szín-utczában néhol.

Minden ablak rakva volt nézőkkel; körültekintve a szem, több hölgyet, mint férfiút látott, többnyire bámuló kifejezéssel, csak itt-ott tűnt fel azon könnyelmű egykedvűség, melyet váratlan esetek meg nem rezzentenek; vagy a szívetlen ujságvágy, mely nemét a borzasztó kedvtöltésnek találja a legiszonyúbb szemlében.

— Minő egészen más tekintete van e térnek most! — mond bús hangon a polgári ember a szerzeteshez fordulva, — mint 1571-ben, midőn Bátori István lovagla végig! A középkapú felől jöve itt keresztül, mint erdélyi fejedelem, a nép ittas öröme s szenvedélyes fölhevülése közt.

— Vagy 1576-ban, — szólt a szerzetes, — mikor a lengyel követeket fogadta Bátori s köztök az egykor oly szép Bátori Gizellát láttuk, az ősz Zamoiszki nejét, kik lengyel királylyá választatását hozák hírül

— Van az akkori jelenetnek némi hasonlatos-

sága a mostanival, — mond a falusi úr nyers hangjával közbeszólva. — Mint most, úgy akkor is némi komolyság ült a kolosváriak arczán. Tudja-e még atyaságod, — folytatá a szerzeteshez fordulva, — azon féltékeny rezzentség nemét, mely akkor az erdélyieket elfoglalá? Olyan volt ez, mint midőn egy szíves gazda mindennapi vendégét nagyobb úrhoz tudja hivottnak s neme az irígységnek lepi meg. Sokan Bátori Istvánnak rossz néven vették azon egykedvűségét, egy kis örömsugártól körülfényelve, mely fölemeltetésekor látszék rajta.

— Furcsa! — jegyzé meg fejcsóválva az öreg polgár, — hogy a nép többsége oly kevéssé képes a szív belső mozdulatairól itélni. Én, elhiheti kegyed, a fájdalom könyeit láttam Bátorinak szép nagy fekete szemeiben csillogni.

— Emlékeznek-e kegyetek, — mond, kék kendőjét ujja alól kihúzva s a port törölve képéről a szerzetes, — arra a mondására az akkor alig tíz évű Bátori Zsigmondnak, hogy ő mint erdélyi fejedelem, hazáját három koronáért sem hagyná oda?

— Igen, igen! — felel a polgári ember, különös arczkifejezéssel, mintha e mondás emlékezete visszás benyomást okozna benne s ellentételben lenne azzal, a mi később történt, — a kis Zsigmondnak e nyilatkozása akkor szájról-szájra ment s szép előérzettel kecsegteté kebleinket, de nem is ok nélkül, — tevé hozzá gúnyredőkbe szedve ajkait.

— Csendesen, urak! — suttogott a szerzetes, — a falaknak is füleik vannak itt; kilenczvenharmadikban, mikor a kancsal Bucella Lengyelországban

járt, az özvegy koronát újra Bátori főre keríteni: eszembe jutott nekem is a kis Zsiga mondása, — hej! akkor még nem volt Zsigmond. De a korona helyett Gyulafi Istók, a harminczezer forintot, melyet István király hagyott végrendeletében Zsigmondnak, sem hozhatá el egészen.

— A jó fejedelem szereti a változást, — mond a polgár, — tavalig törökök valánk, akkor, tudják kegyetek, csikorgó télben jött ide Bátori András, a bibornok Cumuleussal, kit a kolosvári nép erővel Komlósinak bérmált; s a török hold helyett Rudolf ajánlataira kezdénk hajlani.

A szerzetes gondolkodni látszaték.

— Mióta a fejedelem haza jött Kővárról, valami veszélyjósló lebeg egész lénye körül. A minapi elfogatások, a mai készületek eléggé bizonyítják, hogy önállásúbb kiván lenni s nem szenved tanácsadót maga körül.

— Mégis, — szólt a polgári ember, — inkább kellene érett férfiak javaslatát, mint éretlen szenvedélyek sugallását követnie.

— Nincs egy is jelen tettei közül! — kiált fel a falusi úr jóslóilag, — melyet meg ne bánna; ismerem mint magam fiát!

— Soha, mondják, nem tesz úgy csekélységekben is rendelést, — szólt a polgár keserű mosolylyal, — hogy meg ne változtassa. Az udvariak e habozást ismervén, első rendelését ritkán teljesítik.

— Bár, — kiált fel kitörő haraggal a szerzetes, — veszett volna Kőváron! Boldizsárnak szíve nem jobb az övénél, de legalább férfiú s tud akarni.

HÁROM HÖLGY.

Mi rezzent úgy titeket?
Rousseau.

A nagy térnek azon részén, mely a Torda-utczától balra a Közép-utcza felé nyulik, jelenben a faalkotmánytól jobbra esik, a többi házak közt kitűnik egy, közel a Közép-utcza elejét képező városházához, széles kiálló erkélyével. Ablakai e gót mívű erkélynek, mely a magas, hegyes boltozatú kapú fölött vonult el, nyitva álltak s három igen szép hölgyet láttatának. Az első érdekes gyermekképű leányka, alig az asszonyiság előestéjén, az erkély párkányára könyöklött. Úgy látszott, hogy a körüle történőkre nem sokat ügyel; haja művészi tekercsbe gyűrűdzék feje fölött, melybe néhány bogláros tű volt tűzve; a tekercs elejét gyöngyökből fűzött párta keríté körül. Ez Csáki Gizella volt, árva hölgy, gazdag házból. E gyermeki alak mellett magas, karcsú, halvány nő állt, leírhatlan kellemű arczczal. Egy vala ez azon hajdani jelentő képek közül, melyeket régi köveken s pénzeken látunk még, s melyek szinte eltüntek az élők köréből. Dús sötét hajzat, keskeny sima homlok, kiálló hajlott orr, teljes ajkak, gömbölyű állacska s a szemek nagyok, lángolók, sötétek.

A szép nőnek piros bársony folyt végig tagjain festői redőkben s fején finom csipkékből lehelt főkötő nyugvék, melynek éléből aranynyal hímzett fátyol szaladt végig termetén, festői árnyazatát képezve a jelentő alaknak.

Ilyen vala Mikola Margit, Gyulafiné! Ki egyszer látta, sohasem feledé el e lelket s fajt mutató hölgyet. Neme azon érdeknek, melyet ezen arcz előidézett, nem volt oly érzelgő, milyet közönségesen igéző külső bájol el. Tisztelet, vonzódás, féltékeny tartózkodással vegyülve, olvadának össze a meglepő hatásra, melyet Margit teremte elő mindenütt, a hol megjelent.

A harmadik végre, egy teljes, kerek arczú hölgy, inkább kisded, mint nagy. A szűz egészség hajnala, mely e vidám jósággal teljes arczon veszteglett, a szelid mosoly ajkai körül, a hófehér karok, e szépnél szebb gödrös kezecskék s az egész tömött, mégis csinos termet, e bájos alaknak látásakor vágyakkal s gerjekkel tölté be a keblet. Ez Zsombori Judit volt, a Mikola-háznak közel rokona s jelenben látogatóul Margitnál.

— Ki az a szép lovag, ki a Közép-utcza felől léptet csendesen felénk? — szólt Gizella, fölemelve magát s hátra hajtva fejét Judithoz.

— Nem ismerem, — felelt a kérdett egykedvűleg, kék válla gyöngyfüzérével enyelegve.

— Abafi Olivér, — szólt azon mély ezüst hangon Margit, mely oly ritka s szinte közép a fiatal férfiú s az érett asszonyi hang között.

— Olivér? — kiált föl Judit, rábámulva, — lehetetlen.

— Miért? — kérdé Margit, reá függesztve azon szempárt, melynek ha egyikét lehellené festő elefánt-agyarra, kiki ráismerne Mikola Margitra.

— Olivér? — kétkedett Judit, — az az Olivér? ki, . . . de nem, nem!

— Igen, mondom, — erősíté sajátságos hangnyomattal Margit, — ezer közül kiismerném.

— Nem vitatkozom veled, Margit! de ha ő, úgy nagyot változott. Midőn utoljára láttam itt Kolosvártt, inkább csatlóshoz, mint Abafi-ivadékhoz hasonlított s hogy nézett ki! Egek, minő különbség!

— Külsőleg talán! de a lélek, mely annyira tévedt, mint az övé, nehezen változik, — jegyzé meg Margit, mély sóhajt fojtva magába, melynek eltitkolása rózsákkal önté el halvány arczát.

— Ha valóban ő az? de igen, igen! — mond Judit rejthetlen meglepetéssel, — már itt van közel! ő az! minden vonás az övé . . . A pongyola szennyes öltözet eltünt, a halvány arcz teljesebb; a durva pór gőgöt, a nemtelen tartást nemes büszkeség szelleme s úri mozdulatok válták fel. S mégis ő az! Nézd e szemjárást! minő vad, mondhatni kegyetlen tekintete . . . összeszorított ajkai szenvedélyre mutatnak, mégis minő érdekteljes ember ez az Olivér! mennyi férfiasság, mennyi erő!

— Eszembe jut önkénytelen, — szólt közbe Margit, — a mit atyám oly sokszor mond Olivérről: «Meglássátok, ebből még ember lesz!»

— S miből gyanítja ezt az öreg úr? — kérdé Gizella

— Sok erő van benne, szokja mondani, — felel Margit, — tud akarni, s ki ezt tudja, abban reménylek mindig.

— Különösek vagyunk mi hölgyek, — jegyzé meg Judit fájdalmas mosolylyal ajkai körül, — mi a rosszat is érdekesnek találjuk néha, miért utáljuk a hibákat oly határozottan másban? s miért érezzük szívünket önkénytelen meglepetve azon óhajtástól, hogy Olivérnek hibáit mentegessük?...

— Ah! — mond Margit, — ki áll oly fokán a tökélynek, hogy a mások hibáinak mentegetése ne szolgálna némileg önnyugtatására? Te is örömest mented-e ki az Olivér hibáit? jó szelíd angyal.

Önkénytelen szívéhez szorítá ekkor a Judit kezét, de szintoly hirtelen ereszté el, mintha megbánná.

— Oh, igen! — szólt ez, — szívemből, — s Margitra tekintett egygyel azon mély tekintetek közül, melyek oly sokat mondanak s mely láttatá, hogy ezt Judit nem czélzás nélkül mondá.

Margit kezét nyujtá újra Juditnak. Festői volt e kéznyujtás, mint minden mozdulata s mind e mellett nem keresett, hanem természetes, királynéhoz hasonlított a magas erkélyben, kinek egy kézszorítása boldogít s ki azt nem látszaték tudni, s halkan hozzá hajolva mondá Juditnak:

— Csalatkozol, ártatlan, vidám teremtés! Nem értesz engem. Ah én magamat sem értem!

Egy éles sikoltást tőn a kis Gizella s lángba

borult arczára tapasztá kezeit, mint a ki hirtelen égő házat pillant meg. Szólásra nyilt szája mintegy görcstől körülfeszítve láttatá összeszorított fogait és sietve rohant a beltermekbe.

Margit és Judit kitekintének s fagylalt arczvonásokkal követék hirtelen Gizellát.

Néhány perczczel eltávozásuk után, egy semmit mondó köznapi cselédarcz bámult ki az erkélyből, meredt szemekkel nézve szét; azután az ablakokat gondosan bezárta s eltávozott.

RÁSA-HÁZ.

Külről vidám, fekete sötét belül.
Plutarch.

Azon oldalán a térnek, melyen az alkotmány volt felállítva, egy sajátságos külsejű házat mellőzénk el észrevétlen; részint a sok körüle tóduló emberek foglalván el figyelmünket, másrészt, mivel a tér tágasb része s a ház közt a faalkotmány maga zárta el látásunkat. E ház azonban mind különös kinézése, mind belső elrendezése, mind végre nevezetes lakója Carigli tekintetében, megérdemli a közelebb megtekintést.

Minden időben vannak emberek, kiket ízlésükben, tetteikben, sőt módjokban is némi szeszély vezérel; helyzetök, nevelésök, vagy a magokat ez által megkülönböztetni akarás okozza ezen erkölcsi balgaságot. De valamint az élet érdekes tarkasága őszinte kivánatossá teszi az irány s a nézetek néholi kisikamlását s a különczöktől, bárminő nevetségesek legyenek, némi érdeket nem lehet megtagadni; úgy ez anyagi tárgyakról is szól. Azon város, például, mely egészen szeszélyes épületek tömege lenne, bizonyosan minden helyesb ízlésű embert nevetségre bírna, de egy-két épület, mely mind alakjára, mind a rajta enyelgő szellemre nézve,

úgyszólván kiválik a többi közül s a szemnek nyugvó pontot ád, nem kellemetlen.

Ilyen volt az is, melyet említénk. Birtokosa Bogner Imre, gazdag kereskedő, kinek még két háza volt Kolosvártt; ezt egyedül szeszélyének kielégítésére építette.

A lak emeletes volt, egészen új, szerfölött magas födele vörösre festve, s elül hegyes, toronyforma csúcsba végződött s annyira kinyult, hogy a legnagyobb záporban ázás veszélye nélkül lehete a ház előtt mulatni. Ezen első része a födélnek nyitva állt s igen czifra mívű fakarzat védte, melybe csak a födélen keresztül lehete jutni.

A felső emelet közepe táján két, az akkori időben szokatlan nagyságú ablak szorosan egymás mellett, szinte egygyé olvadt; csak keskeny, eleven vörösre festett oszlop választá el őket egymástól. Mellettök jobbra-balra hat-hat kisebb ablak nyilt; a felső három-három kerek, az alsók négyszögűek.

A felső emeletet, a ház alsó osztályától, egész hosszában elfolyó, keskeny zsindelyfödél választá el, mely koczkásan vörösre s fehérre volt festve. A feljebb leírt kettős ablak alatt magas, kerek boltozatú kapú mélyedett, s e mellett, jobbra-balra két ablak, czifra zöldre festett s aranyozásokkal terhelt rostélyzattal.

A kolosváriak ezen épületet Rása-háznak nevezték, vagy mivel birtokosa rása-kereskedés által juta annyi tehetségre ily házat építhetni; vagy mivel a háznak tarka, ízlésnélküli színei egymásra rakott sok színű rása-szövetre emlékeztettek. Ritka idegen

ment el előtte a nélkül, hogy el ne mosolyodjék s birtokosa nevét ne tudakolná, ki nem kis elégedéssel szokta mondani, hogy házát senki sem hagyja egy tekintetre. A kolosváriak úgy megszokták, hogy szinte észre sem vették többé; mint egy különös tekintetű férfiút előre ki-ki bámul vagy nevet s kiről végre elhiteti magával, hogy rajta semmi különös nincsen.

A kapún bemenve, jobbra meredek hágcsó vezete a felső emeletbe, deszkákból összeállítva, a tartózkodókat kétfelől zöld kötelek képezék, a lépcsők durva szürke daróczczal voltak beborítva. Közepe táján e hágcsó megszakadt s jobbra kanyarodott fel egy tágas, négyszögű tornáczra, mely előszobát képezve, az udvar felől nyitva állt, védve zöld és vörös sűrű rostélyzat által, mely karzatként vonult végig rajta.

E nyilt előszobának a hágcsókkal szemközti falán két kép függött, ölnyi magasságú; az egyik Loyola Ignáczot, a másik Ribadeneirát ábrázolá egész nagyságokban. A két kép közt oszlop gyanánt állt azon régi tornácz-órák egyike, milyeket még néhol, mint a sötétebb századok emlékét, láthatni hazánkban most is. — Jobbra Ribadeneira képe alatt középnagyságú tölgyasztal mellett magas támaszú, czifra faragású fa-karszékeken ült két ifjú, előre nyujtott lábakkal, kényelmes helyzetben. Az egyik szép szőke legényke, alig tizenhét évű, egészséges kerek arczczal, eleven szemekkel, meggyszín dolmányban, kék mellényben s nadrágban, keskeny aranykészülettel. A másik hasonlóul szőke, hosszas arczú s

talán még fiatalabb, fekete bársony dolmányban s mellényben, vörös nadrágban, hasonlóul aranykészülettel. Előttük az asztalon alacsony, nyuszttal prémezett süvegek hevertek. Az ifjak suttogva beszélgettek egymással.

Balra ezen leírt faltól, közel a hágcsókhoz, magas, vörösre festett s felül félkerek rostélylyal ellátott, gót ízlésű ajtó állt. A mellette jobbra nyuló tölgylóczán egy szolgai alakú lény ült, barna öltözetben, egygyel azon semmit mondó kidagadt arczok közül, melyek kényelmes semmittevés s jó élés által bizonyos lanyha kifejezést nyernek. E parancsra fülelő mozgonynak nyilt, kerek szemei maga eleibe bámultak. Közel hozzá látjuk azon kék öltözetű, medvekaczagányos férfiút, kivel a Magyarutczában találkozánk, s ki egy volt Bátori Zsigmond úgynevezett kék testőrei közül.

A testőr várakozni látszaték s komolyan nézett az ajtó felé. — Mikola! — hangzék ki a teremből egyjén azon sajátságos fél visító, fél mély hangoknak, melyeket meg kell szoknunk, hogy szünjenek fülsértők lenni.

Erre a fekete dolmányos ifjú felugorván székéről, a magas, félig nyitott ajtón keresztül a belső szobába lépett.

— Milyen hamar mozdul Mikola, — mond társa, a testőrhöz fordulva, tegnap minden megszólításra engemet küldött be maga helyett.

— Ennek okát könnyű kitalálni, — felelt a barna legény a lóczán, — ma jobb kedve van a fejedelemnek, mint tegnap.

— Jobb? — kérdé az előbb szóló, — igaz, hiszen a régi dolmány van még rajta, ilyenkor vagy igen jó kedve van, vagy sok dolga. Máskor háromszor megcseréli, míg valami délig marad rajta.

Az ajtó csikorga s a barna inte ujjával az ifjúnak, ki tüstént elhallgatott. A kinyilt ajtón Mikola jött ki, a kék testőrnek intve, ki azonnal bement.

— A vállamra vert a fejedelem, — mond Mikola, — rég nem láttam ily jó kedvében.

— Mondott-e valamit? — kérdi a másik ifjú.

— Nem sokat. Daczót parancsolá be magához s nekem mondá, hogy délután lovakat rendeljek Szamosfalvára, három hintóba. De még várok egy kissé; tudod, a fejedelem nem igen szokott első parancs mellett maradni.

— Igaz, — felelt a másik. — A minap épen úgy jártam, reggelijét kivánta s én azonnal elszaladtam parancsát teljesíteni; ő meg gondolkozott s a reggeli előtt egy lovaglást akart tenni s mivel én már elmentem, megdorgála.

— Mondám, úgy-e, Szágfi! hogy udvarnál nagy okosság tudni, mikor kelljen késni, mikor sietni?

— Haha! — felel az ifjú Szágfi, fojtott nevetéssel, — egész tanító lettél. — No, — mond tréfásan, meghajtva magát előtte, — ezután mindig kész követője leszek a kegyed tanácsának, nagy jó uram!

Azonban Daczó kijött az ajtón. — Mikola! — mond ez, — a fejedelem délután nem szekerezik ki.

— Gondolám, — felelt ez mosolyogva s jelentőleg inte Szágfinak szemeivel.

— Holnap indulunk Fehérvárra; épen most vevém ő nagyságának végparancsát lovak, társzekerek s egyebek iránt. Isten veletek! — Ezzel Daczó leléptete a hágcsókon.

A magas ajtó újra kinyilt. — Cyrille! — szólt a már egyszer hallott éles hang. — A barna ember felkelt.

Hogy világos fogalmunk lehessen a következő jelenetről, megállunk az ajtó előtt. Az előttünk nyiló szobában minden, a mit látunk, oly különös és meglepő, hogy részletesb leírást érdemel.

A nagy, tágas ajtó, egészen fekete szövettel bevont szobába vezet; szemben nyílnak az utczára azon nagy, széles, majdnem ajtónyi ablakok, melyek kívülről tekintve is, ezen épületnek olyszerű kinézést adnak, mint a milyennel például egy széles törpe ember bírna, kinek egyetlen nagy cyclopi szeme meredezne homloka közepén.

Közel az ablakhoz balra, tölgyasztal nyulik, négyszegű, kikerekített szögletekkel s félkörbe kifelé hajló, czifra faragásokkal terhelt lábakkal. Rajta egyszerű fatál s ezen zöld levelekre elrakosgatva friss fügék.

Mellette a fal felől magas hátú, barna bőrrel bevont, mély karosszéket látunk, úgy helyhezve, hogy az abban ülő kényelmesen láthat a piaczra, a nélkül, hogy őt kívülről észre lehetne venni.

E karosszékben, a mint ülve alkalmasint ki lehete venni, inkább magas, mint középszerű férfiú ült, fiatal, egészséges arczczal, kijelelt, de nem úri, nem nemes vonásokkal. Szőke haja sűrű, de rövid

fürtökben simult nyakához; homloka egy volt azon kiálló homlokok közül, melyek szinte olyszerűek, mintha toldva vagy dagadva volnának. Szeme kék, nem nagy s kifejezés nélküli; orra görbe, vastag, kiálló, közép a sas- és bagolyorr közt, de inkább hasonló az utóbbihoz; szája közönséges, fogai épek. Ezen arcznak, mely együtt véve, a szó közönséges értelmében rút nem volt, kifejezése csak további vizsgálat után mutatkozék. Volt igen is e kiálló homlokon s ezeken a kék szemeken valami durvaság s kegyetlenség szelleme; volt azon fogtüntető mosolyban s a feszes tartásban elegye a hiúságnak s büszkeségnek; de figyelemmel tekintve az egészet, önkénytelen meglepetve érzé magát a vizsgáló azon meggyőződéstől, hogy az egész arczon valami habozás, valami határozatlan ingatagság mutatkozik. E fiatal, erőteljes, széles vállú férfiún violaszín bársony, térdig érő dolmány volt könyökig érő bő ujjakkal, melyek, és a nyitott dolmány alól narancsszín ujjas, rövid dolmány sárgállék ki. Mind a két öltöny terhelve gazdag ezüst hímzésekkel; a nadrág czombközepig szintúgy narancsszín s gazdagon ezüsttel hímezett vala, alább violaszín s lábát fekete topán födé. Dereka körül gazdagmívű bogláros, vert s aranyozott öv szorula.

Mellette görnyedező állásban különös alakot látunk, kinek tekintete bizonyos félelmes tartózkodást, s hogy úgy szóljak, veszélyjósló idegenkedést idéz elő. E magas, száraz férfiúnak arcza hosszas és halvány volt; fejének hátulsó részét gyéren lepék körül azon hollószín hajmaradványok, melyek-

nek része előre, a homlok elfödésére volt fésülve. Az igen magas homlok felső része sima, redőtlen, de alább a széles, sűrű szemöldek körül, számos redőkbe borult. Nagy, kiálló, hólyagos, szembetűnőleg kancsal szemek tekintetének kisérteti kifejezést adának; szép római orra, keskeny, összeszorult finom ajkai némi gúnyszeszélyre mutatának; de egész arcza színlett ájtatosság s erőltetett nyájasság szellemétől volt körüllehelve. Felső ajkát ritka, s a száj két szögletei felé behajló bajusz födé; hegyes állán keskeny, gyér szakáll vonult körül. Öltözete fekete volt és bő, derekához fényes szíjjal leszorítva.

Szemben a tölgyasztallal egyszerű fanyoszolya volt helyezve; a rajta nyugvó szalmát borzas medvebőr födé; fejénél a széken néhány vastag kötet hevert. Azon két falnak közepén, melyek egyikének közelében az asztal, másika mellett a nyoszolya állt, két ajtó vezetett jobbra-balra a mellékszobákba, melyek jelenben zárva valának. S mivel a szobát fedő fekete szövet ezen ajtókat is borítá, csak kilincseiket lehete közelről kivenni. A szobába nyiló ajtónak jobbjára, a szegletben, magas zöld kemencze emelkedett, majdnem a gerendás tetőig; baljára pedig tölgy térdeplő állt, melynek felső keskeny párkányát magas fekete feszület, egy halálfő s a fövényóra foglalák el.

E butorozás azon szerzetesi egyszerűséget s öntagadást mutatá, mely akkoron a Loyola-szerzet szorgalmas, nagy befolyású fiait jelelé.

A VERES EMBER.

Ahol a veres ember.
Victor Hugo.

Azon pillanatban, melyben Mikola Margit az iszonyodás minden jeleivel arczán s tagmozdulatain hagyá el az erkélyt, lépett Cyrill a szobába, melynek két ablaka nyitva állt s a belépőnek tágas látkört nyita a piaczra. Az első, mit megpillantott, a fa-alkotmány volt, sötét dombján egy keleti barna férfiú, veres palástba burkolva, fekete süveggel, melyen vörös toll ingadozék. Oldala mellett nyúlt fel a széles pallos, nagy keresztet képző markolatával. Az alkotmányon s e veszélyt jósló alakon túl, látszék a mindig sűrűbb csomókba elszigetelt nép s az ablakon által hallatszék azon kétes moraj, mely népcsoportozással szokott együtt járni s nem ritkán előhirnöke a lázadásnak.

Cyrill behúzta az ajtót maga után s azon aggálylyal állt meg a magas férfiú előtt, mely többnyire meglepi a szűkkeblűeket nagytekintetű férfiakkali érintésekben.

Azon kellemetlen hangon, melyet kétszer hallánk a szobából úgyszólván kisivítni, mond a fekete férfiú, a karszékben ülőhöz fordulva:

— Most lép az alkotmányra a veres palástos. —

— *Most lép az alkotmányra a veres paláslos!*

Jósika: Abafi. 62. lap.

Ezután közeledék Cyrillhez, kezével a tér azon részére mutatva, hol nem régiben a polgár, a falusi úr s egy szerzetes beszélgetésüknek valánk tanúi. — Eredj — szólt, kemény tekintetet vetvén a reszkető Cyrillre — amoda, nézd jól, merre mutatok, a Szín-uteza szögletéhez, s mondd meg azon szerzetesnek ő nagysága akaratját, hogy azonnal a kolostorba térjen vissza, s ma ne láttassa többé magát.

A karszékben ülő férfiú jóváhagyólag intett fejével, míg Cyrill a vett parancs teljesítése végett, rákként vonult az ajtó felé s onnan ki; emez a magas férfiúhoz fordult fejével:

— Bucella! — szólítá szép, teljes hangon, — azt hiszem, hogy a jó kolosváriak beelégedhettek az eddigi szemlével, mi ezután következik, kevesebb tanú előtt is megtörténhetik.

— Ha Nagyságod parancsolja, — válaszolt ez azon kész alázatos hódolattal, mely udvari embereknek szinte másik természetökké válik, — ezen tüstént segíthetünk, Mikola! — kiált ki az ajtón Bucella.

— Jó, — mond a másik egykedvűleg, — de megállj! vagy... igen, igen.

Bucellának szólítására, a szép fiatal Mikola áll meg a szobában, azon könnyűséggel s aggatlansággal, melyet a fiatal erő szokás által tesz sajátjává.

— Eredj — szólt a szőke férfiú parancsoló hangon, — azonnal a térre s mondd meg Nagy Péternek, ki amott az egyház körül lovagol: az utczákon doboltassa ki, hogy minden polgár térjen

lakába, egy óranegyed alatt a tér s az arra nyíló ablakok üresek legyenek s a testőrökön kívül egy lelket se lássak.

— Tüstént, — felelt ez, s mélyen meghajtva magát, az ajtó felé fordult.

— Megállj! — mond az előbb szóló, — még egyet! — Eredj első parancsom teljesítése után Gesztihez a kis templomba s ha lehet, észrevétlen add ezt kezébe. — Ezzel kivevén egy tekercset kebléből, a magas férfiúnak nyújtá, ki azt azonnal a távozni készülő Mikolának adá át. — Megállj! küldj testőreim közül egyet a monostor kapuin kívül, ott áll Keresztúri a kővári hadakkal; mondd, hogy készen álljon az első parancsra a városba nyomulni. A Középkapu előtt Kornis Gáspár máramarosi csapatjai s egy része a Bocskai seregeinek áll. Ezeknek vidd meg részemről, hogy négy osztályra szakadva, foglalják el a Híd-utczát, a Magyar-, Közép- és Torda-utczákat. Csendesen álljanak, de a térre senkit se merjenek bocsátani.

Bucella csendesen hallgatott egy darabig, végre közeledett a szóló füléhez:

— Az óvár, — úgymond, — egészen üresen áll, jó volna...

— Igaz, — mond ez hirtelen, — Keresztúri küldjön ötven embert az óvári térre.

Mikola újra meghajtá magát s távozni készült.

— Még egyet, — mond Bátori, — rendeléseimet egyenkint bízd meghitt testőreim néhányaira, hogy szétnyargalván, mentül előbb teljesedjenek.

— Lesz egy kis baja Gesztinek, — jegyzé meg a fejedelem, — a rendeket együtt tartani.

— Ő jártas ember, — felelt Bucella. — Egyébiránt lesz, hiszem, annyi tapintata, a legérdekesb tárgyat indítványba hozni, s ezáltal a rendek figyelmét elfoglalni.

— Nem akarom, hogy az igazságnak e keserű, de szükséges cselekvése, foganatlan esdeklések által késleltessék. Gondolom, orvos! kedves dolgot teszek Isten előtt.

— Mikor ő szent fölsége a büntetői tisztet adta földi helyetteseinek, a fejedelmeknek kezeikbe: egyszersmind belátással is megajándékozta őket, mely szükséges a büntetés helyes alkalmazására.

— Hibázni emberi, Bucella! De ezek, kik szemben szeretetet, hűséget, hódolást színlettek, s mögöttem véres boszúra esküdtek, megérdemlik a halált. A gyávák!... azt gondolták, mindig nőtlen gyermekkel lesz dolguk. Hol van most Boldizsár bátyánknak kevélysége? A Szamosujvárról hozzám írt levele s a Kovasóczié, ama tanácscsal kész cancelláré, eléggé bizonyítják: mennyire megaláztattak. De hol késik Carigli atyánk?

— Ő, a mint famulusa, Cyrill mondá, ájtatosságát végzi ilyenkor a nagy egyházban, — felelt Bucella, — s ez nála hosszasan tart.

— A szemle, mely előttünk áll, nem is neki való; bár ő nézetimet helyben hagyja, — jegyzé meg a fejedelem.

— Az én lelkem távol van attól, nagyságos uram! — mond Bucella színlett alázatossággal, —

ily fontos viszonyokba avatkozni. Szeretnék mint békeangyal fellépni s a barátság, egyezség szellemét a haragvó keblekbe lehelni; de magasb, szentebb érdek lelkesít s én az Isten legalázatosb szolgája... nem merek szent sugallásainak ellenszegülni; büntető ujját láttam akkor, midőn a pártosok elfogattak, az övét most, midőn egy részök bűnhödik s méltán bűnhödik! mert kedvesebb a pogány iga s nemtelen szolgaság előttök a szent atya áldásánál, a hatalmas Rudolf pártfogásánál s az istenfélő fejedelem akaratjánál, — utolsó szavait az olasz mély főhajtással követé.

— Sokat törődtem e terven, Bucella! — mond Bátori, kis szünet után. — A török jó szomszéd, ha fizetünk, nyugszunk; de ha ő hever, háborog a német: cselszövényei fújják az alvó szikrát hamupalástja alatt; ha pedig hozzá állunk, a török kezében vagyunk, már is koboznak tatárai határunkon, s ha Deli Markó nem állna őrt alvatlan szemekkel: a kóborló hordák hazánk veséiben dúlnának. De akármint fontolgatom a dolgot, nekem, ki az országlás nehéz terhét előbb-utóbb úgy is lerázom vállaimról, jobb hazámat keresztény fejedelem védelme alatt tartani, mint török járom alatt hagyni.

— Istenes a nagyságod szándéka, az ő felsége s a római szent atya áldása fogja azt követni. Most állandóság kell, szilárd állandóság.

— Oh, ne félj! — erősíté élénken a fejedelem, gúnynyal vegyült mosolylyal. — Ismerem én azon jó atyafit, Boldizsárt, ki minden hizelgései mellett örömest ülne székembe; ismerem a tanácsurakat,

kik Szamosujvárra érkeztemkor kétszín hódolattal járultak elómbe, s kik addig nem látott fénynyel s pompával kisértek Szamosfalváról idáig; de az nap estve még egybegyűltek Kendi Gábornál, halált esküve fejemre.

Míg a fejedelem s Bucella így beszélgetnek, a kék őrsereg csapatokban gyűlönge hol gyalog, hol lóháton: s a dob egyhangú robaja tudatá minden utczában a fejedelmi parancsot.

A nép nagy sokaságra gyűlt a téren, kevés hézag volt már látható s a csoportozat komoly meglepetést árult el; — a mindig hangosb zaj s moraj fenyegető alakot kezde magára ölteni; heves kézmozdulatok valának kivehetők; a fa-alkotmányhoz közelebb-közelebb tódula a sokaság; csak egy merész vezető kellett, hogy a zsivaj tetté alakuljon.

«Szét az alkotmánynyal!» «Tépjétek össze a hóhért!» «Menjünk a Rása-háznak! ott Zsigmond Cariglinél!» Ilyenek hallatszának itt-ott; bár még a fejedelem fülihez nem juthattak.

Épen jókor éré e veszélyes mozgásban hullámzókat a fejedelmi parancs, melyet a csoportozó őrsereg, heves közbemunkálata által, sürgetőbbé tett. Előbb részenkint, utóbb nagy tömegekben kezdett a nép oszolni s egy negyedóra mulva a tér tisztán s néptelen állott. A magas fekete alkotmány látszott egyedül, s rajta a verespalástos, vért fagylaló nyugalomban. Körüle a testőrsereg tágas négyszeget képezett, melyben föl és le lovaglának a csapatok nagyjai, meg-megállva, vagy rendet parancsolva kinyújtott buzogányaikkal.

Közel a Rása-házhoz, egy sötét épületnek ősz kapujából jövének ki néhány barna, bő zekékbe öltözött csatlósok; fejeiken magas, fekete, tekert csákókkal; kezeikben széles élű, hosszú kopjákkal. Közöttük lépdelt csendesen, leeresztett fővel egy magas, erős férfiú, hosszú ősz szakállal; testét hófehér ing födé térdig; szárain meggyszín, gazdagul aranynyal terhelt nadrág volt, kezein s lábain nehéz békók csörgettek.

— Ez Kendi Sándor! — mond egy a testőrök közül, — hogy kell a tisztes öregnek így elveszni!

— Nyugtalan, heves öreg, — szólt a másik, — egyébiránt, nekünk mi gondunk rá!

Néma csend fogá el az őrcsapatot.

A fejedelem egykedvűleg nyúlt el a tágas karszékben.

— Bucella! — mond, egy fügét fölvéve a fatálból, — a fügék rosszak, mint az emberek; rosszak, mert ép, virító külsejök fűszeres illatot lehelnek; de belül rothadásnak indultak.

— Az öreg, büszke Kendi lép föl az alkotmányra, — suttogá Bucella, a térre tekintve, s nem ügyelve a fejedelem megjegyzésére, minő kevélyen tekint szét, mintha sajnálná, hogy ily kevés nézője van hős halálának. Ő sem kohol több tervet fejedelme vesztére, kit atyaként tanácsolni, vezérleni kelle, nem gonosz czimboraságba elegyedni vesztére.

— Két jó füge sincs, — szólt a fejedelem — Carigli atyánk tálában. Látszik, hogy magas falak-

— Kit hoznak most? — kérdé Bátori, lopva tekintvén a fa-alkotmányra.

ról visszavert napsugárok érlelték boszujokban, nem a szép Olaszhon gyöngéd szelletei. Oh Bucella! mikor visz sorsom oda valahára e sok zürzavarból!

— Nincs többé! — mond Bucella, egészen elfoglalva az irtózatos szemlével — most mutatja fejét körül a vesztés embere.

— Hirtelen bánt vele, — jegyzé meg a fejedelem, arra nézve egygyel azon tekintetek közül, melyek borzadást s irtózást idéznek elő, durva, kielégített boszúnak villámit szórván.

— Nehéz a fejedelmi tiszt! — szólt Bucella, szemét hunyorítva erőltetett bánattal, — de égből szállt; s adja a seregek ura, hogy Nagyságod soká viselhesse még, az Istennek s anyaszentegyháznak díszére!

— Csak az erdélyiek is ezt óhajtsák! — viszonzá a fejedelem, dörzsölve homlokát, melyen sötét komolyság kezde szétvonulni.

— A czél szentsége igazolja a keserű útat annak elérésére, uram fejedelem! e vallás nemtője jóváhagyólag int Nagyságodnak. — Ha ez a párt elenyészett, akkor a jég meg van törve s több ellenkezéstől nem tarthatunk.

— Kit hoznak most? — kérdé Bátori, lopva tekintvén a fa-alkotmányra.

— Literati Györgyöt. A tudós úr nem oly bátran megy a hágcsókra, mint az előbbi, ... ketten vezetik.

Egy-két percz mulva növekedő moraj hallatszék az ablakon be. Boszúság s harag vonult szét az

ősz testőrök marczona képein, neme azon borzasztó komoly haragnak, mely oly fenyegető.

— Mi történt? — kiált fölegyenesedve a fejedelem, lángba borult arczczal, — tulajdon testőreim hangja ez?

— Második csapásra esett el Literati, — felel Bucella, minden felindulás nélkül, — oly eset, mely kedvetlen, de nem első s utolsó sem leend!

— Ha végzi munkáját a hóhér, — mond a fejedelem indulatosan — Szamosujvárra vele! Nem szeretem a kínzást... Szágfi! — kiált mennydörgő hangon.

Szágfi belépett.

— Kornis Gáspár jőjjön tüstént!

— Az most lovagol a rendek közt, — szólt Bucella gúnymosolylyal, melyet a fejedelemnek sajátságos jószívűsége idézett veszélyjósló arczára, ha jól vehetem ki, — folytatá közelebb lépve az ablakhoz s összehúzva szemeit, mint ki röviden lát — mellette jő Keresztúri.

— A moraj szűnik, — szól a fejedelem, — maradhatsz Szágfi! No, — folytatá, arczát megcsipkedvén két ujjal Szágfinak — mit csinálnak a szép hölgyek Kolosvártt, hányat ismersz már?

— Keveset s csak az ablakból, nagyságos uram! — felelt az apród, majdnem reszketve, mint a ki ezen irtózatos pillanatban ily kérdést nem várt.

— Úgy kötél-hágcsóról gondolkozzál, fiú! — mond, vállára téve kezét Bátori — vagy lantról hogy ők jőjjenek le. Kiléphetsz Szágfi!

Szágfi eltávozott.

— A csend egészen helyreállott, — mond Bucella, — amott Bocskai lovagol a Torda-utcza felől.

— Kit vezetnek elő?

— Kendi Gábort, — felelt a kérdett.

— Nem mondottam-e, hogy ő utoljára maradjon?

— Már hadd menjen a többi után, — válaszolt Bucella, — elébb vagy utóbb... mit sem tesz.

— Jó! — mond a fejedelem, — Forrót s Iffiut a tömlöczben végeztetem ki.

— Félre, nyomorult! — hangzott a térről a szobába.

— Ki ez újra? — kérdé a fejedelem, kezére nehezkedve emelvén fel magát félig üléséből, szikrázó szemekkel.

— Kendi, mint látom, nem engedi szemét bekötni.

— A makacs! — mond Bátori, visszaereszkedve karszékébe.

— Félre, mondom! — hallatszott újra, — nehogy kettőnk közül te lásd előbb a túlvilág kapuját!

Zúgás terjedt a testőrök között:

— Nem kell bántani! ne kössék be szemeit, ha nem akarja.

Kendi rémítő nyugalommal állt a bakó mellett a magas alkotmányon. Minekelőtte letérdelne a végcsapást kötetlen szemekkel fogadni, a Rása-ház felé fordult:

— Gyermek-fejedelem! nem vagy távol ide, gyanítom, — kiált ismeretes, átható hangjával, — szálljon minden csepp ártatlanul kiontott vér reád s maradékidra, zsarnok kölyök, hetedíziglen.

Bátori szemére tapasztá kezeit, arcza vonaglott, boszú s harag dühe lobogott szemében, inte kezével.

— Végezz, hóhér! — sivított ki a Rása-házból a Bucella veszély-jósló hangja.

Egy-két percz mulva körülkerült, üstökön tartva, a Kendi testetlen feje.

Nemsokára megnyíltak az ég csatornái, heves zápor ömlött az alkotmányra, s a kivégzettek vérét mosta le. Ezt akkoridőben Kolosvártt ártatlanságuk jeléül vették.

FOGADÁS KÖVETKEZMÉNYEI.

Szavamnak embere valék.
Kind.

Előbb láttuk Abafit a Mikola-ház erkélyénél ellovagolni. Margit ráismert azonnal, de igen kevesen mások Kolosvártt. Nehéz is lett volna ez annak, ki őt ezelőtt egy évvel látta; a hosszú, száraz, elkényszeredett arcz, lélek, szín s kifejezés nélkül, szép tojásdad gömbölyűséget váltott; a redőkbe vonult sápadt homlok redőtlen simává domborodott; a fésületlen összecsapzott haj fényes barna csigákban olvadt le vállain, s szemeinek veszélyes tüzök, vérmes karikáik eltűntek, s a szép, sötét, hosszú szálaktól fedett, tűzzel és lélekkel teljes szem parancsolni s hódítni látszék egyszerre. Kiegyenesedve férfias, hajlékony, kecscsel teljes termete, széles vállai, tartós erőre, karcsú dereka hajlékony ügyességre, kis kezei s lábai nemesb fajra mutatának. Így, mint most látjuk, nem volt szebb férfiú nálánál Erdélyben. Végigléptetvén az utczán, senki sem mehetett el mellette, többszöri visszatekintés nélkül.

Feljebb volt említve Abafinak egykor tett nyilatkozása, hogy három holdig mindentől elvonja magát, mi máskor szenvedélye volt. A mostani

megjelenése előtt hősünknek Kolosvártt, fél évvel telt el a három hold, s a megromlott aljas Abafi — szavának embere volt.

Mi birta őt ennyi öntagadásra, nehéz érteni; azonban lélektani szempontból kiindulva, mégis megmagyarázható. Láttuk gondolatinak menetelét, s hogy neki estek, körülmények által történetesen tévén jót, már fogalma volt tett következményei közti különbségről. Ő akkor tájban, mikor e nemét a fogadásnak vagy inkább nyilatkozásnak tevé, semmi sem volt kevésbbé talán, mint nemes büszke; s így szinte bizonyosan állíthatjuk, hogy nem a nemes büszkeség sugallása, nem annak megmutatási vágya, hogy lelke erősebb szenvedélyeinél, birta őt ily szilárd ellenszegülésre maga ellen. Könnyen meglehet s valószínű, hogy durva dacz egy őt megszégyeníteni akarót megczáfolni, ösztönözte őt kifakadásra, melynek egész terjedelmét maga sem gondolta meg; de ki levén már mondva a fogadás, egy neme azon álszégyennek, mely ha alacsony tett kivitelét igérte volna is, őt a fogadás megnyerésére szintúgy unszolná, erősíté s edzé szándékát.

Nem kis feladat volt ez oly embernek, ki nem írt, nem olvasott; gazdaságát ugarban hagyta, kinek elmés beszélgetés, barátságos közlés — élvezet nem valának, sőt ki a szó nemesb értelmében szeretni sem tudott.

Az első hét unalom közt tölt el. Nem egyszer kiálta valamelyik apródjának bor s kanták után. A kantát előhozták, olykor ajkával érinté karimáját;

de eszébe jutott elvont gúnykifejezése azon arcznak, mely őt boros kantának, szivattyúnak nevezte s távol vetette el magától a teli edényt, hogy a padlón végig folyt annak tartalma. Az estéket, az átásított ment-jött nap után, az udvari pappal tölté el, vagy cselédeivel pörlekedve. Minden unalmára volt s óriási erővel vonák szenvedélyei a szokott helyekre s a szokott kedvtöltésekhez; de óriási erő volt e durva tőkében s nemes anyag, ha Isten és körülmény engedi, nagyra idomulandó egykor! s ezen őserő segíté őt, adott szavát szigorú szilárdsággal a legapróbb részletekig megtartani.

Néhány nap mulva Abafiban némi változás volt észrevehető. Jobban aludt, a sok éjszakázástól s a rendetlen élettől elgyengült test észrevehetőleg épült, a rég elmulasztott álom után. Ő egy nemét kezdé érezni azon könnyedségnek és vidámságnak, mely többnyire a rendes életet követi. Derültebben ébredt föl, nem tetszék élte oly unalmasnak; szinte meg volt lepetve azon tapasztalás által, hogy így élve boldogabb, vidámabb, erősebb. Ezen önkénytelen s a testi nedvek egyensúlyba jövetele által előidézett jólétnek más boldogítóbb, de szintoly természetes következése is volt. Cselédjei, kik eddig benne csak a házsártos, zsémbelődő, mámoros parancsnokot ismerték, nem viseltetének hozzá azon szívességgel, melylyel kegyes, gyöngéd, s engedékeny úr szokott szolgáltatni. Most többszöri jókedvét láták uroknak, mintegy újra születtek, kétszeres örömmel s készséggel teljesíték parancsait; meg volt cselekvésökben s alkalmaztatásokban iránta

az a kiváló valami, a mit durva úr cselédjeiben hiába keresnénk.

Kezde Abafi, egészsége helyreállván, kedvet kapni munkásságra. Fogadása tiltá a lovaglást, vadászatot, s így azon egy-két nemesb szenvedelmet is, mely éltének mámortalan hézagait pótlák ki azelőtt. Az idő üres és hosszú kezdett lenni az épülő, erőteljes ifjúnak. Gazdasága után látott, előre bizonyosan csak unalomból s jobb híján, később némi növekedő ingerből, melyet nem tudott magának megmagyarázni; de melynek gyökerére a gondolkozó könnyen rátalál. A siker s halkkal szenvedélylyé váló kedvelése a mezei foglalatosságnak okozá ezt. Két hold mulva a vidékben kiméléssel kezdték az egykor megvetéssel vagy szánakozással kisért nevet emlegetni. Még el nem tölt a három hold s voltak, kik őt tisztelettel nevezték. Ki e változást, vagy inkább nemesülését kedélyének figyelmes szemmel kisérte, nem tagadhatá meg tőle nemét az önkénytelen becsülésnek.

Szerencséjére Abafinak, — mert mi sokszor vezetnek körülmények az életben! — udvari lelkésze világos fejű, helyes nézetű férfiú volt, sok észszel s tudománynyal. Ennek ily éleslátását nem kerülheté el az út, melyen hősünk haladott. Ő szerette az ifjút, kit sokszor horda ölében egykor, — valami atyai volt ezen indulatban; adott szavának megtartására ő biztatá leginkább, tudta oly móddal e szép, férfias elhatározást kiemelni, mely Abafinak hizelkedett. Egyetlennek nevezé a maga nemében, s sokszor állítá: ő az a férfiú, kitől minden

nagy, szép és nemes kitelik; mert sok lelki erő van benne, csak akarnia kell. Ő figyelmezteté később jó kinézésére, újuló erejére s több következményeire a rendes életnek. — Olivér szerette az öreg szerzetest; előbb ezen indulat durva lelkében csak belérzeti, állati ragaszkodás volt megszokott lényhez, kinek híja terhelő lett volna, mint sokszor vagyunk egy öreg házi arczczal, melyet tíz-húsz évig látunk körülünk, s mely ha távol van, valaminek hijával érezzük magunkat. Sokszor hű eb vagy megszokott madárka s az udvaron árnyat szétömlesztő agg tölgy, hasonló hatást gyakorolnak. De e szokásos szeretet halkkal becsüléssé nemesült, kezdé előbb megszenvedni, később ízlelni, végre óhajtani a tiszteletreméltó férfiú társaságát; s ha néha a tudományos lelkész figyelmezteté őt arra, hogy Erdély nagyjai fegyverrel ellenség előtt, észszel-szóval a zöld asztal körül szolgálják honukat: bizonyos rejtett vágy keletkezett keblében, mely mindig erősebb, tisztább s nemesb alakban tűnt fel, honáért is tehetni valamit. Ily nemesedési fokon volt jelenben, midőn Kolosvárra érkezett.

Darab idő óta egy bájos fiúcska volt az Abafi udvarában, udvari lelkészének felügyelete alatt. Senki sem tudá, kié a gyermek; de a ki látta, védhetlen vonzalmat érzett iránta; Olivér szerfelett kedvelte s annak hév ragaszkodása érzéseinek higgasztására nagy befolyású volt. Ki legyen a fiú? gyaníthatjuk.

Már czíme a könyvnek tudatja, hogy szerzőjé-

nek nem czélja Erdély történeteinek részleteit megismertetni; azonban elkerülhetetlen azokról rövid, összevont említést tenni, mint a mely a jelen történettel sokoldalú összefüggésben van s némileg mérleg hősünk cselekvéseinek s viszonyainak megitélésökre.

Bátori Zsigmond visszakerülvén Kővárról, hol kevés ideig tartózkodott s azt gyaníttatá, hogy a fejedelemségről örökre mondott le, egyelőre mindenkihez a legnagyobb szívességet színlelé; de egyszerre megváltozott. Régen féltékeny aggodalommal nézte ő Bátori Boldizsárnak naponkint növekedő befolyását, melyet hadi gyakorlottságának, nagy műveltségének köszönhetett. Boldizsár deli, lélek s erőteljes férfiú volt, nagy gonddal neveltetve Bátori Istvántól, s ki fiatal korában beutazta Dán-, Norvég-, Angol-, Franczia- s Spanyolországot. — A fejedelem vagy valóban hitte, hogy élete ellen törekszik bátyja, vagy legalább félelmes vágytársat gyanított benne. Ennek következésében huszonnyolczadik augusztusban 1594. egy vasárnap délelőtt, némely oklevelek közlésének ürügye alatt a rendekkel, azokat magához gyűjté; s míg az urak az irományok olvasásával foglalatoskodtak: Király Albert s Fekete János a terembe léptek, kiket a fejedelem nevében foglyoknak nyilatkoztattak. Ezek voltak: Kendi Sándor és Ferencz, Iffiú János, mostoha atyja Bátori István, Boldizsár és Andrásnak, mint férje Mailáth Margitnak, az idősb Bátori András özvegyének; Kovasóczi Farkas, Kendi Gábor, Forró, Bornemisza s Gerendi János,

Lónyai Albert, Cseszeliczki Boldizsár, Szalánczi és Literati György. — Bátori Boldizsár és Kovasóczi kevéssel azután Szamosujvárra küldettek; azon urak pedig, kiknek kegyetlen s törvénytelen kivégeztetésüknek tanui valánk, harminczadik augusztusban Kolosvártt veszték életöket; bár a fejedelem egyelőre Siger János és Huet Albert — a rendektől hozzá küldött követeknek megigérte, hogy velök törvény útján kívül semmi sem fog történni. — Azon nap, melyen a kolosvári téren a fa-alkotmány már hajnalban felállíttatott, még senki bizonyost a fejedelem szándékáról nem tudott. A nép, mint minden váratlan esetben, a térre gyülöngött, ki egyet, ki mást gondolt. Azon néma gond sülyedt a lakosok elméjére, mely az embert ellenállhatlan nagy történetekkor szokta meglepni; hogy többen ki fognak végeztetni, gyanítá mindenki. S mivel épen azon tájban nevezetes havasalföldi rablók ültek fogva Kolosvártt, része a lakosoknak azoknak halálát jóslá.

De térjünk Abafihoz, benne sok bátorság volt; gyakori vadászatok, melyek abban az időben nem egyszeri életveszélylyel párosultak, lélekjelenlétét idézték elő, s azon nemét az önérzetnek s önbizodalomnak fejték ki, mely a bátorságot edzi és neveli.

Első zsenge fiatal évei őt épen romlottsága miatt helyzék durva aljas körökbe, hol megtámadásoknak, pór-bántalmaknak, gúnynak volt kitéve, s ezekre hirtelen kelle néha felelni vagy szóval vagy tettel; adós ritkán maradt az ily viszontor-

lással, s ez egyelőre benne gyengétlen, heves feleletre készséget fejtett ki.

Lassankint ezen aljas körökben sajátjává tett készség, minden gúnyt, a kikelést maga ellen visszaidézni, — elméjét elkészíté azon nemesb készségre is, mely a helytelen bántalmat méltósággal veri hátra; a feleletek neme nem nyert gyöngédséget mindjárt, csak elméje készséget, s így természetesen, mikor gondolkozása szebb irányt vőn, ez is nemesedni, higgadni kezdett. Abafi halkkal észrevette magában, hogy ő nemesebb tárgyakhoz is bír azon feleleti s észrevételi készséggel, melyet azelőtt durva tréfák visszatorlására használt csak. E készség s természetes bátorsága, magyarázhatóvá s érthetővé teszik azt, hogy erkölcseinek szelidülésre indultok után, némi ingert sejtett lelkében, e tehetséget nagyobb, közhatásúbb esetekben is használni; sejté már, hogy ha egyszer életében azon helytelen álszégyent képes lesz legyőzni, mely őt közhelyeken szólástól tiltá eddig: ő a hon ügyében hasznos munkás részt veend. Meg volt az akarat benne Erdélynek akkori kétes viszonyaiba szóval s tettel beléelegyedni.

Volt társalkodási szavalásaiban, mióta rendesebben élt, valami folyó s természetes: örömest hallá őt az ember szólani. Lovaglási, vadászati, szerelmi történetecskéit vígan, szeszélylyel tudta előadni: s így a nagyobb dolgokbani szóláshoz is bírt már némi tehetséggel; a durva anyag — hogy úgy szóljak — megvolt, csak tisztulni, higgadni kellett annak.

Nevelése annyira el volt hanyagolva, mint láttuk, hogy ő keveset tudott; de szerencséjére, vettük észre azt is, hogy ő sok akarattal bír, hogy lelke lassanként önerejében kezde bizakodni, nem csodálhatjuk tehát őt, ha az elmulasztott évek ürét aczél-szorgalommal igyekezett betölteni. Nagy segítségére volt újra e szándékában nagy tudományú s művelt udvari lelkésze s még többel a Mikolaház, melyhez vérség, szomszédság csatlák s ennek nemtője a remek, egyetlen Margit, ki iránt Abafi egy nemével a remegő, tartózkodó ájtatosságnak viselteték. Úgy állott előtte Margit, méltán, mint elérhetlen. Ha valaki neki azt mondotta, hogy Margit szeret: ő azt nem hitte s nem színlés volt e nem hivés; nem annak gondolása, hogy oly érzékeny s a szó legnemesb értelmében asszonyi lény, mint Margit, ne tudna szeretni, — nem! hanem azon czáfolhatlan meggyőződés lelkében, hogy nincs férfi, ki őt érdemlené, s különös merő képzete annak, hogy az érzések határa a Margittali érintésekben — a becsülés.

Bizonyosan érdekteljes Abafi lelkének e fényülése és simulása mindenki előtt, kit az erény, az erkölcsiség nemes föltételekre hevít, Abafi kezde lelkében ily érdeket önmaga iránt sejdíteni; s így azon hiedelem, hogy neki nemesülnie kell, s emberien szólva a tökély délpontját elérheti: szinte folytonos, szinte kedvencz képzetévé idomult.

EGY SZÓNOK.

Ki vagy, s kinek hínak.
M. Cottin.

Abafi szállásáról, hol keveset időzött, az egybegyűlt ország rendei közé sietett.

Oly kétségben tudta Bátori Zsigmond a kolosváriakat tartani, mint fentebb láttuk, hogy senki sem gyanítá a fejedelemnek szándékát, s így a rendek az elfogott hon nagyjainak ügyökben szólának még akkor, mikor néhányan közülök már megszüntek élni.

Abafi volt első, ki fölkelt. Minden szem rábámult; nagyobb része az ott levőknek nem ismerhete rá; oly nagy volt a mosti s egykori Abafi közt a különbség. Egyszerű fekete selyem kamuka dolmány, mellény s nadrág födé deli, mérték- s idomteljes tagjait oly keskeny készülettel, mely szinte láthatlan volt. Csak szép-őseitől rámaradt, drága kövekkel terhelt, görbe kardja láttatá benne az agg Abafi-ház gazdag ivadékát.

Bátran kelt föl helyéből; nagy, lelkes szemei körülszárnyalták a rábámuló sokaságot. Neme azon habozásnak, mely szinte félelemmel párul első felszólaláskor, nagy gyülekezetben, lepte meg őt; arcza elhalaványult, komoly kétkedés vonaglott

keresztül vonásain; szemei előtt, mintha hálózva lennének, szikrák szökdeltek, s a nagy, tágas egyház boltjairól, úgy tetszék neki, — mintha az embertömegre alant sűrű köd ereszkednék.

Rebegő volt a hang, melylyel megszólalt, de azon lelki erő, mely fővonása volt lelkületének, halkkal győzedelmes lőn álfélelmén és álszégyenén. Mindig teljesebbé, mindig érczesebbé vált hangja, s végre minden szava a szép gót egyház legtávolabb rejtekeiben is hallható s érthető lett.

Tiszta, minden keresettségtől ment s egyszerű volt előadása. Nem kárhoztatá a fejedelemnek azon óhajtását, hogy keresztény frigyeseket keressen; kivánta, bár a szelid, égből szállt vallás mindenhová terjeszthetné szárnyait, boldogítva s közelítve embert Istenhez. De épen e tiszta, égből szállt hitből huzá ki bizonyítványait; adott szó s eskü megtartását e vallás parancsolja. Leirá röviden azon nyugalmat, mely Erdély völgyein terjedt a bölcs Bátori István idejében, — s minő jó s nyugalmas szomszéd tud az ozman lenni, ha kivánatai teljesülnek; mennyiszer engedett, hol tisztán tudta Erdély a teljesítendők lehetetlenségét bebizonyítani. Eleven szinekkel festé azon hatalmat, mely ha felizgattatik, oly sokszor vesztére volt a honnak. Kinyilatkoztatá, hogy jelenben is az erdélyi rendek habozása s a fejedelemnek ismeretes szándéka, a török iránti hitet megszegni, tatárok csordáit csalta az országba; végre a természet egyszerű szavaival azon ínséget, melyet a tatárfutások okoztak; családokat s egyeseket neve-

zett, kik örök fogságra s szolgaságra jutottak. S ha, — mond — van egy párt országunk megszaggatott keblében, mely az adott eskü iránti hűségből s a közel veszélytőli tartástól ösztönözve, nem örömest áll vagy állott a fejedelem óhajtására: oly bünös, oly kárhoztató-e? — Tagadá, hogy azok, kiket a fejedelem fogságra vettetett, élete ellen törekedtek volna; azon őszinte hódolás, visszatértekor Kővárról, eléggé bizonyította, mily készek a rendek választott fejedelmöknek hódolni. Lélekkel s erővel teljesen tére ki a hős Boldizsár, a lelkes Kendiek, az Iffiú és Forró dicséretére, s kérte a rendeket, hogy követség által igyekezzenek a veszélyt hátráltatni, mely fejök fölött összevonult.

— Ne féljen, — mond szép hévvel szavaiban s lelkes kifejezéssel arczában, — a Bátori István unokaöcscse Erdélyben; vonjunk érczfalat: a hűség, a magyar bizalom s egyezség érczfalát a fejedelem körül; de ő is feledje a múltat, adjon bizodalmat bizodalomért. A fejedelmi jogok legszebbike, megbocsáthatni a vétkesnek vagy tévelyedettnek; s kiket ellenségeinek hitt, barátjai lesznek! s ám legyenek! mert nagy szükség lesz közös akaratra s erőre, ha a török ellen hitet szegünk, ki emelt karddal áll készen határainkon.

Minden ember bámúlt Abafira; nem az egyszerű beszéden, melyben sem erő, sem bizonyítvány elég nem volt a körülmények veszélyes nagyságához képest: de a bátorságon s nyílt egyenességen, melylyel Abafi ily veszélyes időben, midőn

vélemények különbsége a vesztőhelyre vitte Erdély leglelkesebb férfiait, szólni mert.

Többen is hallaták véleményöket, többnyire a kivégzendők ügyében; s a gyülés határozata szerint, számos követség járúlt a fejedelemhez.

A hirtelen zápor megszünt, az ég tiszta volt újra; a Kendiek, Forrók, Literati stb. megszűntek már élni, mikor a követség a Rása-házhoz érkezett, számtalan sokaságtól kisértetve. — Bátori kijött eleikbe; Carigli állott mellette, egyszerű szerzetes öltözetében, komoly tekintetű férfiú, szabályos római arczczal s mély tüzű szemekkel és Bucella, a fejedelem házi orvosa. Testőreinek szoros félköre képezett kék, zordon medvebőröktől átfonott falat háta s oldalai mellett. Abafi szólalt fel újra, az őt remegve s ijedten követő sokaság közül. Nyers, élénk, érthető volt már hangja s szemében a lelkesedés szép tüze lobogott; hajtott fővel kezdé beszédét, inkább mellére a fejedelemnek, mint arczára sugárzó szemekkel; de később halkkal fölegyenesedék, s úgy tetszett, mintha magasról tekintene le az őt körülözönlő sokaságra; a ki itt ismeretlen, őt tartaná a fejedelemnek: annyi méltóság, annyi fönség lebegett egész férfiasan szép alakján.

Azon bátor tartással s szép, teljes hanggal, mely úgyszólván minden Bátorinak sajátja volt, szólt a fiatal Zsigmond a követséghez.

Kinyilatkoztatá, hogy a kivégeztettek vesztére s életére törekedtek, méreggel, tőrrel, fegyverrel szándékoztak őt kivégezni, a tatárokat akarták az

országba hozni; hogy a magokat kisebb csoportokban a széleken mutatni kezdő tatárok is az ő biztatásokra jöttek. Mindezeket, mint igéré a fejedelem, oklevelekkel fogja bebizonyítani; de a mi soha sem történt meg. Egyébiránt kérte, hogy ne nyugtalankodjanak, mert ő erőszakot nem kíván tenni; sőt a mint hiszi, több szüksége van a rendek hűségére s együttmunkálatára a török ellen, mint hogy őket el akarná idegeníteni.

Komoly tünődéssel és sok veszély előérzetével széledtek haza a jöttek.

A fejedelem Abafihoz fordult. — Mi a kegyed neve? — szólt azon a rezzent, megvető hangon, melylyel nagy urak szoktak valakit megszólítani, ki előttük kellemetlen, s kinek mutatni kivánják egyrészt hatalmok s helyzetök föntebbségét, másrészt azon kicsinylést, mely oly szégyenítő és sértő egyszersmind.

— Abafi Olivér — felelt a kérdett szerényen.

— Abafi Olivér! Még emlékezem, — mondá a fejedelem, hosszú tekintettel végig jártatván szemeit Abafin — egyre; Olivér — igen, igen; de az nem kegyed! a Gedeon fia? egy neveletlen, vesztegető, aljas ember, kit csak rossz híréről ismerünk?

— Nagyságos uram! — válaszolá Abafi, nem rejthetvén el megszégyenülését, melynek lángja körüllobogá arczát, — hiszem, hogy valóban nem azon Abafi Olivért látja maga előtt, kiről a hír talán nagyítva, de nem egészen igaztalanul, annyi rosszat hoza Nagyságod elébe. Legalább azon erős

— Még egyet! — mondá hirtelen megfordulva s igen közel lépve Abafihoz . . .

elhatározott akarat él keblemben: magamban soha amaz aljas Olivérre nem ismertetni.

— Értem, — viszonzá Bátori tetszhető megvetéssel vonásaiban; — egy megtért juhocska! igen — folytatá gúnymosolylyal, az ilyen mindig kedvesebb a nyájőrnek! De ha még a tökélyhágcsón nem haladt kegyed oly magasra, hogy jó tanácsot be ne vehessen: jusson eszébe, hogy az egyszer eltévedtet szemmel szokták tartani, s hogy — bármi nyájas legyen, nem üdvös a kolompot nyakába kötni, nehogy a nyájt maga után téveszsze.

Abafi értette a vágást, melyet a fejedelem szavai foglaltak magokban.

— Minden óhajtásom az, — felelt szelid hangejtéssel, rezzentségét magába fojtva, — hogy tetteim ismeretesek legyenek, nagyságos uram! még a rosszak is, mivel azoknak megemlítésök vagy kárhoztatások nem fog süket fülre, nem zárt kebelre bennem lelni. A kolompra nem vágytam soha, s nem is engem, a serdülőt, érett férfiakat illet az, — folytatá czélzással teljes tekintetet vetve a fia.al Zsigmondra.

A fejedelem rövid főhajtással érteté Abafival, hogy távozhat.

Volt valami e veszélyt jósló főhajtásban s a sötét tekintetben, melylyel mintegy átszegé Abafit.

— Még egyet, — mondá hirtelen megfordúlva, s igen közel lépve Abafihoz, lángba borúlt arczczal s átható hangon: — El ne felejtsd, ifjú barátom! hogy a tévedt juhra, ha valaki kolompot

kötne, le szokták tépni nyakáról s a hirtelenség miatt — folytatá a kegyetlenség sajátságos mosolyával, — néha a nyak is oda vesz!

A fejedelem hirtelen eltávozott. Abafi néhány perczig gondolkodva állott még, azután a Mikola-ház felé vevé utját.

VENDÉGLŐ.

Kész a vacsora.
Balsac.

A Torda-utczából jobbra kanyarodik be egy keskeny, tetszetlen utczácska, a kolosváriak szólásmódján sikátor, az úgynevezett Búza-utcza, melynek közepe táján egy magas, kiálló födelű, hosszú alházban lakott Gúti Mózes uram, kit már egyszer pillanatra láttunk: becsületes, középrendű polgár, s első kovács Kolosvártt, hű nejével, Orsolya asszonyommal. — A műhely a háznak jobb végén volt, nyitott, égés jeleit s a korom bélyegeit előtüntető, rosszul összerótt ajtajával, melybe betekintve, a széles, több mázsányi üllő, a tűzhely izzó szeneivel s hűtő mocsárkával s a két nagy, hatalmas tüdejű fuvók valának kivehetők; körülök több kormos, széles vállú legény sürgött, nehéz munkájokat könnyű kénynyel folytatva, s hol durva, a torokból gajdolva bús czifra dalokat, hol szurkos ajakkal fütyölve s nevetközve.

Ezen egyszerű s a mint látszék, gonddal meszelt, s az említett szégyenoldalt kivéve, tisztán tartott háznak bal végén nyílt a tágas kapu, egy tekintetet engedve a jobbra nyiló ajtóra, melyhez két idomtalan kőlépcső vezetett, s az udvarra

hosszú zárt szinével, s előtte feltornyozott fahasábokkal. — A ház közepét hosszú kisded ablaksor foglalá el, vértezve sűrű, czifra rostélyoktól, melyekről mint önművéről Gúti Mózes uram nem kis véleménynyel volt; s a hányszor háza előtt elment, olyan «anche io sono pittore» neműt gondola.

Történetünk korában csapszékek, korcsmák, méhserszugolyok s több ezekhez hasonló aljasb gyűlhelyek voltak Kolosvártt. De a magyar vendégszeretetet-gyakorló számos úri család szükségtelenné tette a vendéglőket. Azonban, mint tudjuk, van egy neme az embereknek, mely inkább szeret parancsolni, mint magát máshoz alkalmazni, s fő-főként mikor mulat, a feszességet gyűlöli; még azon nemét is, mely csupa szívességből, s az ember iránti gondoskodásból, marasztásból stb. áll. Ezekre számitá igen okosan Gúti Mózes uram azon tervét, hogy házánál jó fizetésért, gyűlések, ünnepek s farsangi hetek alkalmára, terített asztalt tartson; neje főzte ízes kolosvári étkekkel, főként káposztával s a már akkor ismert kolosvári kenyérrel s a vidék legjobb boraival rakottat. A magyar konyhának középrendű malasztjaival, az akkori csemegékkel, mint székely s tordai pogácsa, mézzel készített gyümölcsök, méhser s több efféllékkel tuda mindig udvarlani vendégeinek. E bőség, a gazda vidám szívessége s Orsolya asszonynak ismert konyhai nézetei, ismeretei, asztalát ritkán hagyák vendégtelen.

Egy az utczára ablakzó hosszú terem volt e

nem egészen haszonvágy nélküli vendégszeretetre szánva. Hosszú, keskeny tölgyasztal, mindig tiszta, bár nem finom abroszszal terített; magas kemencze, négyszegű kályhákból összerakva s farostélytól védve, több szalmaszék, néhány kis lócza, melyekre a vendégek lábaikat helyzék, s egy rostélyzott pohárszék, felül üvegkarikákkal berakva, s alul három széles fiókból álló — egésziték ki az egyszerű bútorozást, két kisebb asztalkával, a jövőmenő ivók számára. Két ajtajának egyike a kapu közébe, másika az udvar felé nyuló mellékszobába nyílt.

Három nappal az előbbi szakban történtek után látjuk Orsolya asszonyt tiszta kötővel s egy rakás közönséges tányérral az asztal körül sürögni. — Mózes uram verejtéktől fénylő homlokkal érkezett nem rég a műhelyből s a kemencze közelében álló rostély mellett ült tág szalmaszéken, lábát egy kis lóczán elnyújtva. Fényes bőrsipkája félre volt vágva fején, melylyel le-lemártogatott a padló felé, mint a kinek szemhéjain önkénytelen álom mákjai nehezkednek.

Míg Mózes a cyclopi munkát hevergeté ki, addig neje czifra keskeny szalmaszőnyegecskét gombolyíta az asztal közepére, s óriási nagy kolosvári kenyeret helyezett közepére; sótartók s néhány czifra kancsók állák körül az Orsolya asszony sütői remekét. — Már a gazda egészen elszenderedék, midőn hű nője a pohárszékből egy tányér keskenyen vagdalt, s csinosan felmáglyázott székely pogácsát vett ki s azt az asztalra helyzé. Míg

így nagy gonddal készülne a közel vacsorára s a tányérokat rakosgatná: a kis Tóbiás, a ház örököse, holdvilág képű, alig kilencz évű piros gyerkőcze, lopódzék be a csenddel nyitott ajtón, s az asztal alá suhanván, míg anyja előre-hátra tipegett, nagy ügyességgel kezdé a székely pogácsa szeleteit lesikkasztani az abrosz alá. Ez darabig szép sikerrel folyt; azonban egy ügyetlen odanyulás a máglyát kihozván egyensúlyából: az egész mesterséges, eddig csak apadó építmény halk csörgéssel összeomlott. Ezt hallani s a félig nyilt ajtón kisuhanni, Tóbiásnak egy pillanatába került. A csörgés oly észrevehetlen volt, hogy Orsolya asszony tágúlt fülhártyáit kikerülé. Néhány percz múlva játjuk a kis csenész gömbölyű arczát az ajtón betekintgetni s nemsokára a szürke czirmos, egy öreg házi eb, kullogott be a gyermektől nógatva.

Arra az oldalára az asztalnak tekintvén később Orsolya, hol a mézes építmény állt, tüstént észrevette a romlást s egy légyverővel a jámbor czirmost, melyre egyedül lehet gyanúja, hangos szidalmak közt kiugratá az ajtón.

— Ej kincsem, — mondá fölébredve s szemét dörzsölgetve Mózes, — mi a manó baj van megint? Egy pillanatig sem szunnyadhat az ember a nehéz munka után!

— Kedtől, — szól boszúsan Orsolya, — az egész asztalt elhordhatnák! Nézze csak, mit művelt az öreg czirmos; nem is tud az már egyebet, csak enni s aludni.

— Hagyd szegényt! eleget tett, míg megvénült; hadd heverjen már ő is; de — folytatá az ablakra tekintve — késődik az idő, még egy vendégünk sem érkezik.

— Ma kettővel mindenesetre kevesebb lesz, — jegyzé meg a nő. — Nem hiszem, hogy Abafi és Betlen urak eljönének a tegnapi vita után. Csak azt bánom, hogy benn nem lehettem; bizony csendesebben végződött volna. Ked csak a szemeit mereszti; pedig a házi gazda dolga a rendet helyrehozni, — zsémbelt Orsolya, összerakva a mézes szeleteket s feltéve a pohárszék tetejére.

— Így la! — mond — ide csak fel nem ér az orra czirmos uramnak.

— De affélékbe nem elegyedem, — felelt kényelmesen elnyújtva lábait Mózes; — nehogy rám is kerüljön a sor. A ki pert oszt, ritkán teheti a nélkül, hogy egyiket vagy másikat meg ne sértse. Eddig az a részrehajlatlanság, melylyel szenvedőleg viselém magamat, tartá fenn becsületét házamnak vendégeim előtt. Aztán Orsolya, egy-két szót én is szólottam békéltetve, kérő hangon; de mit ér főként Abafinál! hallgat is az okos szóra, ha tele a feje.

— Hát tegnap tele volt? hiszen a mióta ide jár, e napokban — úgyszólván — ő volt az az, egy, ki mindig józanon ment haza és rendesen viselé magát, alig ismertek reá a többiek. Emlékezik-e még ked, taval, mikor itt az asztalra vetettünk neki meg Vas Mártonnak ágyat, s reggel egyik sem tudta, hogy jött ide?

— Igen ám! no mi igaz, igaz, Abafi nagyot változott; de tegnap aligha nem szállt az utolsó pohár a fejébe; hiszen úgy felpattant Betlenre, hogy mindnyájan azt hittük, az ablakon röpíti ki.

— Hm, hm! — mond Orsolya, — s olyan csekélységért; hiszen mi rossz van abban, ha valaki egy hölgynek falut igér csókjáért?

— Rossz? — szólt a gazda mosolyogva, — teringettét! nemhogy rossz volna, anyjuk, sőt jó! s ha minden csókodért falut adnának, enned sem maradna idő.

— Bohó! — mond ez, összeillesztvén képét, egy szemérmes tekintettel, — de talán nem is az bántotta Abafit. Ugyan mondja ked, miként volt az egész dolog; tegnap úgy elhadarta, hogy egy szót nem tudok belőle.

— Betlen és Abafi a szép asszonyokról beszélgettek, — felelt Mózes ásítva, ki egyet, ki mást dicsért. A Mikola-ház jött szóba. Vetted-e észre, — mond Betlen — a kis Gizellát Mikoláéknál? égnek nincs szebb angyala nálánál!

— Gyerek, — felelt a másik, — szép, de ügyetlen; megszólításomra fülhegyig felpirul, s ha reá tekintek történetesen, úgy lekapja rólam szemeit, mintha bünt követett volna el; s aztán a Mikola-háznál ki vehetné őt észre!

— Igaz, — mond erre Betlen, — neked, csak egyre van szemed ott, Margitra. Az ízlés nem rossz. Tudok valakit, ki egykor azt nyilatkoztatá, hogy egy csókjáért Margitnak kész, választva, egy

falut adni. Nekem nincsenek oly bőven faluim, de egy öreg telket magam sem szánnék.

Erre összeránczolá Abafi homlokát.

— Elég! — mondá.

De Betlen folytatá: — Nem szánnék; de a csóknak azon hosszúk — negyedóráig tartók — egyikének kellene lenni.

Elég! — szólt újra, fölkelve helyéből Abafi, lángoló arczczal. — Betlen! ha barátok akarunk maradni, több tisztelettel szólj egy asszonyról, kinek én nevét sem merem hiába felvenni.

— Te tréfálsz! — felelt Betlen, különös tekintettel jártatván végig Abafin szemeit, melyben inkább valami kihivó, mint engesztelő látszaték. — Nem remélem, hogy itt az oktató szerepét akarnád magadra venni; s mi sértő lehet abban, ha Betlen Mikola Margit csókjára vágyik?

— Sem én, sem Betlen! sem Isten, sem ember! ha csak nincs szándéka oldalom mellett vesztegelő törököm vasával ismeretségbe esni. Készen áll az mindig — mond Abafi mind arczának kifejezésében, mind egész tartásában dühösen, — ellened gyermek, s azon kérkedő szájhős ellen, kinek azt hiszem, több a faluja, mint józan esze!

— Ez furcsa! — kiált fel Betlen, — s a mint látom, a dombai bor szól belőled; de hibázasz, ha véled, hogy Betlen valaha Abafi előtt hátralépjen: jó magyar vas lóg oldalam mellett s a te pogányodnak megfelel mindig. Csak a másik ne feleljen meg neked oly hamar; annak több vasa áll készen.

Az ily nyiltszivű nyilatkozók számára a falut Bátori Zsigmond ajánlotta. De nyugodt lehetsz, tőlem meg nem hallja.

— Ő, vagy akárki! — felelt Abafi durva kitöréssel. Így váltának néhány pár szót még, s kirohantak.

— Hm! sopánkodott Orsolya, — sajnálom, hogy házamnál történt; de azt hiszem, Margit mélyebben nézett az Abafi szemeibe . . . s ez az oka.

— Kell is — mond fejbillentve Mózes, — neki az oly úri nő; ő nem igen válogat!

— Ki tudja, ha igaz-e? Én nem tudok Abafiról annyi rosszat hinni, a mennyit róla mondanak. Valami szeretetreméltó van abban az emberben, s ked maga ellen szól; még tegnap, hogy eldicsérte.

— Az igaz, — viszonzá Mózes, — hogy más ember, mint csak egy évvel ezelőtt; de még sem jó vele egy tálból cseresznyét enni, mint tegnap vevém észre. Egyébiránt a dolog nem ütne szeget fejembe, ha az a különös két ember, ki darab idő óta estenkint negyed kapuját iszsza amott a kis asztal mellett, nem lett volna jelen; ezeknek különös gondjuk van Abafira, mindig szemmel tartják.

— Ki tudnám én találni, — jegyzé meg suttogva Orsolya, kik azon sötét képű emberek; de jobb hallgatni.

Az öreg fölkelt helyéből, halkkal folytatván, mintha félne, hogy valaki meghallja. — Csakugyan

igazad lehet; de vajjon mit véthetett Abafi, hogy ily gonddal kisérik lépteit?

— Nem hallád? — mond Orsolya, némi felsőség szellemét sugárzó arczczal, mint ki érzi magában, hogy figyelmét semmi sem kerüli el, hogy a fejedelem szándéka ellen szólott a gyűlésben? az olyan embert most szemmel szokják tartani.

A KIS TÓBIÁS.

A világ egy büzhödt mocsár.
Shakespeare.

Még tovább is folytatná talán a házaspár beszédét; de a nyílt ajtón Betlen, Kenderesi, Tolcsvai s többen jövének be s otthonos könnyűdséggel tevén s vetvén le jobbra-balra a székekre s a pohárszék alsó széleire süvegöket s kardjaikat, helyet foglalának az asztal körül. Orsolya asszony figyelmes szemmel nézett Betlenre, kinek jobb karja fekete kendőn nyugvék nyakáról, azután étel után látott. Mózes gazda is az üres kancsókat kezdé szedegetni az asztalról.

Az egész társaságon azon neme volt a komoly elszórtságnak, melyet egy szomorú közhatású eset szokott előidézni: s bár a jöttek közt volt néhány, ki a közdolgokban részt nem vett, s lelke nem ismeré azon együttérzést, mely egyenesen történt bajt közössé varázsol, még sem hangzék az öreg kovács szobájában a könnyelmű tréfa-viadal, s azon vidor zaj, melyet máskor a Torda-utcza szögletéig lehete hallani.

E komoly odabámulást egy veszélyes időszak történeteire, könnyen megmagyarázhatja az, ki a három nappal ezelőtt történtekre visszaemlékezik.

Erdélyben majd minden családot vérségi s baráti kötelék olvasztt össze; s így ritka volt, ki vagy rokonát vagy barátját ne siratta vagy féltette volna. Komoly, tompa tünődés s a boszúnak, a rezzentségnek egyes kitörései, hatalmas indulat-kiömlésekben nyilatkozának egyelőre, úgyszólván mindenki kárhoztatá a fejedelem tettét, és szomorú előérzettel edzé szívét több hasonlókhoz. A fájdalom s a meglepetés első sajgó szívszorulatai tágúlván, kiki szokott élte fonalát fűzé odább, a fiatalság régi gyűlhelyeit kezdé látogatni; de az azokat más körülményekben körülsugárzó élénk kedvcsapongás hibázott.

Orsolya nemsokára, párolgó tálakkal raká meg az asztalt.

Tolcsvai szembe ült Betlennel, kinek arcza halványabb volt a szokottnál. — Farkas! — kezdé ez a részvét kifejezésével szép vonásaiban, — mély-e a seb, melyet kaptál?

— Szót sem érdemel, — felelt Betlen, — csontot nem sértett, s anyámnak csalhatatlan gyógyszere már is sokat könnyített fájdalmamon. De hol Abafi? nekem igérte ide jöttét.

— S ő sértetlen maradt? — kérdé Kenderesi, egy komoly tekintetű szőke ifjú, gazdálkodván magának az előtte párolgó tálból.

— Most igen, — felelt nevetve Betlen, — hatalmas vágást ejték vala karján, de kardom lapjára fordúlt, s a felelet reá ez volt, — folytatá, karjára verve tenyerével.

— Én az Abafi bátorságát s erejét, — jegyzé

meg Tolcsvai, — tudom becsülni; megvallom, ha azon neme a bátorságnak, mely a kar erejében áll csak, egyedül létezik, mintegy elszigetelve, s a bátorság más nemesb nemének hiján, nem sokat tartok róla; a durva gladiatort csak megvetni tudnám.

— Hibázasz, — szólt Betlen, — ha benne csak gladiatort látsz; ő a szó nemesb értelmében is tud bátor lenni: mutatja azon félelmetlen nyilatkozás a gyűlésben, s a fejedelem előtt, mely adja az ég, vesztére ne vezesse.

— Én egyszer bámúltam lélekjelenlétét, — mond Kenderesi. — Tudod-e Tolcsvai! a bölényvadászaton, midőn egy folt bölényt azon borzasztó magasságról a mélységbe ugrattunk? Ő legelül volt, szélsebességgel űzött két bölényt maga előtt emelt kopjáival, midőn hirtelen, alig két lépésnyire tőle, ásíta az örvény feléje. Én közel valék s elveszettnek hivém. Ekkor hirtelen kantárrántással ada más irányt lovának, s mentve lőn. De ím itt jő, Isten hozott Olivér! jer közénkbe! csillog a piros bor a kancsókban előttünk, s van ok búfeledésre, jer!

Abafinak egész tartásában valami különös volt; a ki őt tegnap látta, alig ismert volna reá. Egyszerű barna zekéje nyitva állott ingének felső részével, s láttatá széles domború mellét; kardját egy szögletbe veté, veres süvegét az asztalra; arcza lángolt, szemei szikráztak, leveté magát egy szalmaszékbe, közel Betlenhez, némán nyújtva kezét neki különös kifejezéssel arczában, melyben részvét s vad dacz valának vegyűlve.

— Isten köztetek! — mond Tolcsvaihoz fordúlva. — Igen, bort ide! és sokat! . . . Mit is tehetünk jobbat! — mond vad kaczajjal. — Rossz ez a világ! gyáva és aljas. A ki itt jobbúlni akarna, csörgő süveget kellene rakni fejére . . . Bort, mondom, bort!

Betlen s a többiek bámúlva szegezték reá szemeiket.

— Mi lelt Olivér barátom? — mond első, — szólj! Mióta vér folyt közöttünk, szorosabban van szívem hozzád csatolva; felelj, mi a baj! . . . Őrt álljak-e egy zordon éjjel helyetted? vagy megvíjjak tízzel éretted? mi bánt?

— A világ, az emberek, magam, s minden, — felelt Abafi, az asztalra ütve öklével, hogy a kanták tánczoltak körűle. — Egy fejedelmi gyermek öleti le hazánk első férfiait; egy gyermek szabja árát a Mikola Margit öleléseinek, melyek ördögöt istenítnének.

Betlen fölemelkedett helyéből, kérdőleg függesztve szemeit a szólóra.

— Nem téged értelek! — mond ez, kezet nyújtva, hah, — pokol! hogy ezt kell látnom s tűrnöm! Gyáva félelem fogja el az ősz férfiakat, kik a had viharai közt váltak azokká, s mind ez kiért, miért? . . . Ah, hagyjatok hallgatnom, mert szégyenleni kezdem, hogy rokka helyett kopját szorítok markomba . . . Bort, mondom, bort! — s az előtte álló kancsót felragadván, utolsó csöppig kiürítéé s egy szögletbe vágta, hogy cserepei szétugráltak a szobában.

— Ördögöt! — kiálta fel Tolcsvai, — te hadat izentél az emberiségnek, Olivér? Tudod-e, hogy veszélyes időkben kell helyt állani azésznek. Hideg erő s fontolás ellenmérge az erőszaknak, nem boszú, mely szavakban árad; s nemde, Abafi vér foly ereidben?

— Értelek, — felelt Olivér, — az Abafiak hűsége ismeretes. Nem gyűlölöm én Bátorit; de irtózom tetteitől, melyek minden szívet elidegenítnek tőle; s gyűlölöm Gesztit, az olaszokat, kik körüle sürögnek s elébb-utóbb vízre viszik a habozó, ingatag fejedelmet... Legyen hideg, ki tud; én nem tudok. Egy pokol lángja feszíti keblemet, s a mit visszafojték óriási erővel öbleibe, most tör ki.

— Tudod-e, barátom! — szólt közbe Kenderesi, — jó lesz egy kis higgasztóval élni; ha forrásban a vér, hűtni kell: hűlt erő az igaz erő.

— Bor, — mond Abafi, — s szép leányok! ez kell nekem most, nem egyéb.

A fiatal urak tovább is folytaták beszélgetésöket. Olivér lángolt; minden szava, minden mozdulata különös elegyét képezé a férfias méltó rezzentségnek, s nem-férfias gyáva panaszkodásnak. A bor nem könnyen ártott nekie: de még is jelenben némi hevülést érze tőle.

Míg így beszélgetének, a kis Tóbiás besurrant az ajtón, s azon figyelmet, melylyel Mózes és Orsolya a beszélgetőkre ügyeltek, vagy megállva hátaik mögött, vagy kifordúlva kivánataik teljesítésökre, igen tudta használni; szétjártatá nagy

kerek szemeit a szobában, az asztalon, a székeken, az ablak párkányain, míg végre a pohárszék tetején biztosított mézes máglyán nyugodtak meg, mely vágyainak világító tornyaként pillongata reá, a magasból. A kis Tóbiás azon csintalan összeszedésével arczának, melylyel a gyerekek a figyelmet kivánják kikerülni, emele föl egy faszéket, s közelíte vele a pohárszékhez, megmegállva, s ha anyja vagy atyja arra tekintének, a szék elébe vonúla, hogy kis termete azt elfödje. Így haladt ő halkkal, míg czélt érve, széke a pohárszék közelébe volt helyezve. Ekkor hasonló ügyességgel a kis lóczák egyikét emelé föl s a székre illeszté. Így a hágcsó készen lévén, csendesen fölmászott előbb a székre s onnan a kis lóczára, emelt karral próbálgatván, ha elérheti-e a tányért.

Míg a kis Tóbiás ily csellel igyekezett a czirmosra kent csínyben újra részesülni: ifjaink az asztalnál nekihevültek már, főként Abafin egészen látható volt, mint igyekszik elméjét elszórni s magát hajdani szenvedélyeinek átengedni. Nemsokára hangos hahoták s nem a legillendőbb tréfák válták föl a komoly indulatok kiömlését, mint ilyen helyeken, s bor közt gyakran történik.

Ekkor nyilt meg az ajtó, s két férfiú lépett be leemelt süveggel, szótlan foglalva helyet egy kisebb asztalnál. Az egyik barna, nagyszemű öreges ember, egészen kopasz homlokkal, bal szemét fekete szalag borítá s állát hosszú, széles, sűrű szakáll födé; fekete dolmány simúlt izmos tagjaira, melynek nagyobb részét egy bő, sötét színű kö-

penyeg burkolá el: a másik fiatal, hadi tekintetű ficzkó volt; mindkettőjöknek álla sötét kendővel lévén körülkerítve, vonásaikat csak félig lehetett kivenni.

Orsolya mérges tekintetet vetve a bejöttekre, valamit sugott férje fülébe. Mózes azzal az arczkifejezéssel, mely a kénytelen szívességet jeleli, lépett közelebb hozzájok, kik halk hangon bort és sajtot parancsoltak.

Míg a tisztes kovácsné a vett parancs teljesítésére sietett, Kenderesi fölkelt az asztaltól. — Barátim! — mond, — tudok egy jó helyet közel a vár falához a Közép-kapu felé, Sára asszonynál, hol jó bor s szép leányok, jámbor teremtések vannak. Itt, — folytatá, megvető tekintetet vetve a bejöttekre, — fellegesedik az idő, ki jő velem? . . . Abafi . . . bor s leányok! jer!

Mindnyájan felugrottak. A kis asztal mellett ülő, fiatalabb férfiú összeszorítá ajkait . . . Ebben a pillanatban nyúlt fel kezével a kis Tóbiás, lábujjhegyen emelkedve, a pohárszék tetejére. De Mózes uram is ekkor vette észre, miben jár a kis ház örököse; s lekerítvén nadrágszíját, azzal a kárvágyó mosolylyal, mely némely szülőknek sajátjuk, ha gyermekeiket csínyben érik, közelített feléje. A kis csenész hátra tekintett s atyjának szándékát észrevevén, hirtelen el akarta bocsátani a tányért; azonban elvesztvén egyensúlyát azzal együtt, melybe fogódzni akart, nagy csörömpöléssel a földre zuhant; s épen az ajtó felé közelítő Abafinak lábaig hempergett, fülhasító ordítással.

A gyermek jót ütött az orrán, mely vérzett; de mind e mellett is Mózes gazda szíjjával szeldelni kezdé, szorosan tartván a kézzel-lábbal kapálódzó fiút gallérjánál, kinek az ajtón bejövő Orsolya segítségére érkezett, minden erejéből igyekezvén férjét lecsillapítani.

Abafi darabig szótlan nézte a sajátságos jelenetet; arczán komoly felleg vonúlt el, úgy tetszék, mintha mély gondolatok lepnék meg, mintha valami kétes visszaemlékezés világolna agyában. — Ne kinozzák a szegény gyerkőczét! — mond érzékeny hangon, — a kárt megfizetem én. — Ezzel a többiekhez fordúlt. — Isten veletek! — folytatá határozott hangon, — én itt maradok.

— S te nem jősz? — kérdé Betlen.

— Nem! — felel Abafi kurtán.

— Nem! s miért? — mond Tolcsvai s Kenderesi egyszerre,

— Ej! — szólt Betlen, — hagyjátok! ő nem jő, ha kimondotta; ismerem az Abafi-főt. No, — tevé hozzá nevetve, — Isten veled, Olivér! . . . máskor . . .

Ezzel mindnyájan kimentek. Abafi csendesen foglalt helyet a kemencze mellett.

— Mi az idő, Orsolya? — mond, magához intve a kis Tóbiást s simogatva képét.

— Tíz óra lesz már, — felel ez.

— Még egy negyedórát pihenek itt, — mond Abafi, — aztán haza megyek.

A férfiak a kis asztal mellett suttogva beszélgetének együtt; az ifjabb néha-néha Abafira szegzé

szemeit, s tekintetének vad lángja mély gyülölségre mutatott. Nemsokára fölkeltek, s elhagyták a szobát.

Mózes bizodalmasan közeledett Abafihoz.

— Uram! — mond, — vette-e kegyed észre ama két bagolyt a kis asztal mellett?

— Nem először, — felelt a kérdezett, — mi közöm velek!

— Nem tanácsképen szólok, uram! — folytatá Mózes félsuttogó hangon, — de ezek nem jóban járnak.

— S hiszed-e, viszonzá Olivér mosolyogva, hogy két ilyen nyomorúlt megijeszthetne?

— Az nem, uram! de ki tudja, mi a szándékuk, s hányan lehetnek!

— Ne aggódjál, jó gazda! — folytatá búcsuzva, — lelkem tiszta, kardom éles, szívem helyén: mitől tarthatnék?

Mózes rázta a fejét. — Én gyanítok valamit, de lelkem nyugodt, mert kimondám. Jó éjszakát! — folytatá, búcsúzva a távozó Abafitól, ki e közben kardját köté fel, valamit nyomván a kis Tóbiás kezébe, kinek arczát örömsugár borítá el.

— Jó éjtszakát! — viszonzá Abafi.

SIKOLTÁS.

Én egyedül vagyok ellenséged, nem más.
Corn. Nepos.

Csendesen, mély gondolatokba merülve haladott Abafi a Búza-utczán végig; a Torda-utcza szögleténél balra térve, a piacz felé vette útját. Méltán bámulhat az olvasó hősünkön, ki úgyszólván visszaesve hajdani szenvedélyeibe, lépett a Mózes szobájába, s bort s leányokat óhajtva, s midőn talán némi keserű érzéssel láttuk őt egy kétértelmű ház felé indulóban; egyszerre megáll, s elhatározottan kinyilatkoztatja, hogy nem megyen.

Ily visszaesések könnyen megmagyarázhatók. Nem egyszer sülyedt ő rövid időre, régi életmódjába vissza: s nem mindig volt azon lelki éberség őrként gátlója önfeledésének, mely most tartóztatá hátra. Dicséretére állíthatjuk azonban, hogy darab idő óta minden ily visszaesés, ha az indulatok ingerültsége eloszlott, neki fájdalmat okozott; s azon keserű érzés, mely őt meglepte, midőn lelke mámorából ébredt, mindíg élesebb, mindíg fojtóbb lőn; s így azon erő, mely száguldó szenvedélyeinek legyőzésökre kivántaték, mindíg edződött, a legtermészetesb úton.

Míg egy rossz vagy aljas tettnek megbánása

neki kevesebb fájdalmat okozott, addig nehezebben is tudott annak ellentállni; de mióta mélyen szívében feszűltebb húr pendült meg: a rossz tett megbánása által okozott fájdalom előérzete, mintegy segédje azon erőnek, mely kivántaték, hogy indulatinak ellentálljon.

Többször az életben egy csekélységnek nagy következései vannak. A büszke ember hányszor tulajdonítja egyedül lelki fönségének s erejének néha egy kis körülményke következményeit.

Gondolhatta-e Orsolya asszony, midőn gondosan szeldelé a tordai pogácsát vendégei számára, hogy ezeket a kis Tóbiás fogja megtizedelni? s hogy e tettének következménye egy ember fejében oly eszmének fog életet adni, mely őt a helyes útra téríti, ki talán megizelítvén újra az aljas örömöket, örökre elveszett volna a jónak.

Midőn Abafi a kis Tóbiást földön látta maga előtt: eleven szinekkel állott előtte, életének egyik legérdekesb jelenete, a kis Zsigának megmentése; jutott tisztán eszébe, szívének, lelkének akkori aljas iránya. Emlékezett, hogy ez vala indulatinak úgyszólván napforduló pontja. Lassan, fénysugárként világúltak elméjében azon szép, nemes föltételek, melyeket még kevés napokkal ezelőtt oly forrón ölelt kebléhez, miként hivé, hogy lelke nemesűlhet; s gondolá, hogy halad óriási léptekkel a tökélynek. Szorúlva érzé szívét, szégyenleni kezdé, hogy abban oly kevés erő van azon az úton, melyet tűze ki magának, megmaradhatni. — Nem! — mond szép felhevüléssel, — nem térek

ki az útból többé. Mi pótolja, mi pótolhatja az életben vissza azon égi nyugalmat, melyet jótettek öntudata önt el a kebelbe? Érzem az erőt lelkemben. Nem! utálva legyen örökre minden aljas! S e pillanattól fogva erősen és szilárdul a rény tiszta ösvényét követem.

Így fűződék gondolat gondolathoz. Abafi átlátá, hogy az, a mi őt szinte visszasülyeszté, fájdalmatlan semmiségébe, még nem oly körölmény, melyet férfiú-erő le nem győzhetne.

Az igaz, hogy szégyenűlten tekintett szét a gyűlésben; s látva azon sok réműlt arczot maga körűl, neme a megvetésnek lepte meg szívét. Első fölléptének a polgári pályán nem volt sikere... S bármiként okoskodjunk, oly tettnek sikeretlensége, mely nagy lelki erőbe került, igen visszaijesztő, s mintegy czáfolatát tekinti első nézetre az elme, azon czél helyességének, mely vezérlé tettünket... A fejedelem szavai szívét mélyen sebzék. Bár e szavak némileg helyzetének fontosb voltát jelelék ki, a mit Abafi elméje igen is tuda észrevenni. Szándékának tisztasága szűz lobogásában tűnt föl képzetében; nemes volt, mit óhajta. Lelkes honfiak ügyében szólalt fel, s azon keserű érzet környezé őt, mely minden emelkedettebb kedély előtt oly ismeretes, s mely ólomsúlylyal nehezedik a lélekre, midőn tetteink nemes czélzása félreértetik: s midőn szép, boldogító remény helyett sivatag, lelketlen valót talál a cselekvő útjában.

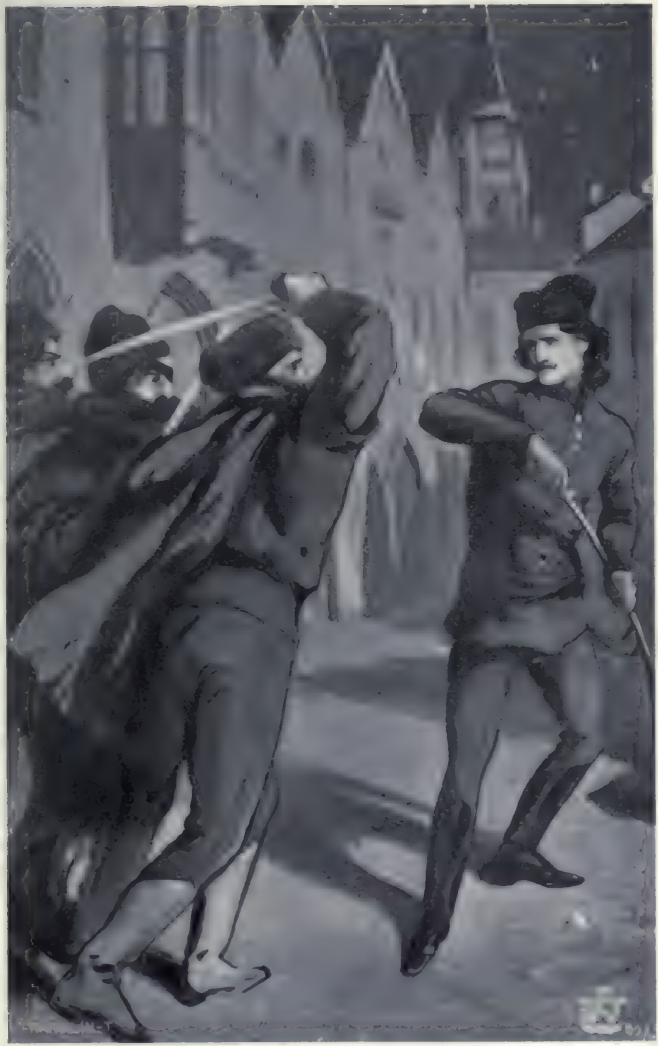
Így fölhevűlve, s visszaidézve fellengéseiből, a köznapi aljnak avába, nem bámúlhatunk Abafin,

ha beteg, szenvedő lelke, mint a sinlő test, érzékenyebb, bántalmakra rezzenhetőbb lőn. S talán a lelkes, érzéssel teljes, bár kissé könnyelmű Betlen czélzás nélküli enyelgése, őt jobb órában szintoly enyelgő tréfa-czáfolatra birná, milyen ártatlan volt a megtámadás. Az a szives közelítés, melylyel Olivér fellobbanását s annak véres következését kivánta kárpótlani s a regényes lángoló barátság, mely a két ifjút holtig csatlá egymáshoz, elég bizonyítványa az egykori s a mostani Abafi közti külömbségnek.

A Betlenneli összecsapásban, lélektani elvekből kiindúlva, visszaesést az emberismerő nem talál. A legnemesebb lelkekben vannak fölhevülések, s a legjobb ember lehet pillanatokig igazságtalan, főleg ingerlett állapotban, s ha az indulat, mely vezérli, nemes. Ilyen volt minden tekintetben, a mely Olivért lobbanásba hozta: nővédelem, lovagi tartozás.

Az oly természetes visszaesések egyike leginkább hősünk panaszos kikeléseiben mutatkozott, s azon odaengedésben, mely őt szinte aljas örömök örvényébe sülyeszté ... A tökélynek indúlt Abafi mélyen érzett, hallgatott, és cselekedett volna, ha azt szükségesnek látta vala; a tökély útjából kitörő panaszkodott, ingadozott szép feltételeiben, s kétségbe indult önmaga iránt; de a visszaesésnek legczáfolhatatlanabb jelensége, az okokon kapkodás volt e visszaesések mentségére.

Az ő nemtője: vagy történet, vagy egy kis körülmény azonban, mint láttuk, visszaigazítják őt a helyes ösvényre, s állíthatjuk, hogy azon szép el-

Hirtelen egy sötét kapunak öléből három ember rohant ki meztelen kardokkal.

határozás: többé aljast nem tenni, aljast nem gondolni, nem volt még soha ily szilárd, ily erő- s akaratteljes benne, mint jelenben.

Csendesen haladt Abafi az éji sötétben; a roppant egyház szeszélyes tornyának árnya széles reszkető vonalban olvadt keresztül az egész tér hosszán; magasról bámult le az éj királynéja, fénylő udvarának seregéből, a komoly hadi tekintetű városra, s ezüst párázati átömledeztek a gót torony faragásain, dicskoszorút ívezve körülök. Minden utcza néma és néptelen volt; csak azon esti nesz, mely néha suhan a légen keresztül az æol-hárfa elhaló hangjaiként, enyelgett az Abafi halló érzékével. Egy mécsesnek vereses ragyogványa látszék még a Rása-háznak nagy ablakából, kétes világot ömlesztve körüle, s egy hosszú árnyék vonult el s vissza az ablaknál, alkalmasint az álmatlan Carigliè. Olivér folytatá útját. A mint a térnek majd közepe tájára érkezett, halk susogást hallott mögötte, olyat, mint a selyemszöveté a sima deszkázaton; hátra tekintett s csöndes léptekkel sötét köpönyegbe burkolt lényt látott maga után haladni. Abafi megállapodék. Több bátorság s több bizodalom volt emberünkben, ismert, úgyszólván óriási erejéhez, minthogy e kullogónak követése némileg nevetséges ne lenne előtte. Azonban kardját előbbre rántá s nyugton ment odább; alig ért a széles Közép-utczába, midőn hirtelen egy sötét kapunak ölléből három ember rohant ki meztelen kardokkal. A támadók arczainak alsó része kendőkkel volt beburkolva, s öltözetük sötét színű.

Olivérnek úgy tetszett, mintha kettejében a Gúti Mózes szobájában ivó kétes alakokra ismerne.

— Add meg magadat! — mond az egyik mély hangon, — minden védelem sikeretlen.

Abafi kardot rántott, s a felelet e megszólításra hatalmas vágás volt, mely a szólót azonnal földhöz teríté. A más kettő heves viadalt kezdett. Hősünk nem feledvén az őt követő rejtélyes személyt, nehogy hátul támadtassék meg, a fal felé vonult, sebes kardcsapásaival hátrálva az ellentörekedők sűrű vágásait.

Míg így vivna kétes szerencsével, a közel Mikola-ház erkélyének egyik ablakából halk sikoltás hasított az éj csendjén keresztül.

— Ördög szállt-e beléd! — mond egyik a vivók közül, félrevetvén kardját s buzogányát ragadván elő, melylyel hévvel támadá meg Abafit.

— Ketten egy ellen! — megszólalt ekkor egy, Olivér előtt nem ismeretlen hang, s a buzogányos férfiú földre terűlt.

Abafi hirtelen torkon ragadá a megmaradott harmadikat, s visszafordúlt a védelemre jötthöz, kiben az őt követőre ismert.

— Nem köszönöm, — mond, — éji madár! közbejöttödet; hátulról ejtéd el támadómat, s az nem férfias.

— Veszni hagyjalak-e? — felelt az ismeretes hang, félrelépve. — Egy ellen nem védnélek. Orgyilkosok ellen nincs lovagi szabály.

— Te vagy! — szólt Abafi észrevehető meglepetéssel, — te, nem kértelek-e, — folytatá sze-

lid, de mégis szemrehányó hangon, — hogy ne kövesd lépteimet?

— Taníts meg előbb, érzéketlen! arra, hogy ezt tenni tudjam, — felelt a segítségére jött szép ifjú s mély bánatos kifejezés ült keleti vonásain. — Nem kivánok én semmit, Olivér! de míg vér buzog ereimben, a nap mely éltemet világítja, te vagy! S mégis mi csekélység az ahhoz mérve, mit én tehetek, mit te cselekedtél s cselekszel.

— Elég! — mond Abafi kitérőleg, — elég! — Ekkor kezét nyujtá az ifjúnak, s mondhatatlan szivességgel, hangjában, folytatá: — Nincs balul véve, te jó, hiv, hálás lélek, de távozzál; jó éjtszakát!

A kétes lény hallható zokogással távozott, Olivérnek kebléből önkénytelen sóhaj emelkedett.

— Te pedig, — mond megtámadójához, ki meredten, mintegy kővé válva veszteglett vasmarkának súlya alatt, — harmadrésze azon nyomorúlt egésznek, mely Abafival akart mérkőzni, igen kicsiny vagy boszúmra! sem a te, sem a küldőd, sem a társaid nevöket nem vágyom tudni. Itt, — folytatá, erszényét a porba vetve, — emlékezzél ezen órára, melyben kezem tartott kőszoborként maga előtt! — S ezzel egyet fordítván rajta, a két másikra zuhantá, s távozott. A védelmére jött ifjú más felé vevé útját.

Ekkor fölemelkedett a lesujtott orgyilkos, fél ülő helyzetben öklére támaszkodva; arczán a dühösség lángja lobogott, s felragadván tőrét, Abafi után hajítá; a tőr ennek füle mellett sivított el, s egy-két lépésre előtte furódott a földbe.

Abafi egy lépést tőn hátra, megállt, s hosszú megvető tekintetet vetve a nyomorúlt gyilkosra, szótlan távozott el.

Az ifjú hirtelen fölkapta a tőrt a földről, s a gyilkoshoz sietett.

— Ne bántsd! — kiált hátra parancsoló hangon Abafi, — távozzál!

Az ifjú a tőrt keblébe rejtette, küzdeni látszék magával, s vontatva távozott el, mintegy varázshatalomtól nógatva.

— Én, én egyedül vagyok ellenséged. Abafi! — rebegte a gyilkos, — én, s leszek, míg vér forr ereimben! átok reád minden lépteidre nyomorúlt. — Utolsó szava szinte fuldokló volt, s fájdalmasan hánykódott a földön még pihegő, vérbe ázott társai között.

A MIKOLA-HÁZ.

Különbözők, de kedvesek mindketten.
Moor.

Vannak arczok, melyek nemzeti bélyeggel bírnak, s mutatványai azon összes családi arczkifejezésnek, mely egész nemzet többségében feltűnő. «Ha angolt akarsz látni», mond Utasi, «nézd Master Blomot; a hosszas arcz, a kiálló hólyagos, igen világos szemek, vörhenyes haj, hatalmas orr, az ábránd, elszórtság egész lényén, s lelkesűlő vonalai arczának, ha tárgya heviti, benne egy tekintetre megismertetik az angolt. Vagy Don Velasco Hermosot tekintsd, s ha a kevély castiliaiban spanyolt akarsz megismerni, nézd barna gömbölyű arczát, sötét kerek szemeit! az egyenes, inkább rövid mint hosszú, tompa végű orrot, a dagadó ajkakat, a méltóságot lépteiben, a keresettséget mozdulataiban, s az egész alakján szétsugárzó rátartást, . . . s őt azonnal spanyolnak fogod látni.

Igy vannak egyes családok, egyes háztájak, melyeket, ha megismerünk, általános képzetünk leend egy egész nemzet bizonyos osztályának háztartásáról.

Ily mutatványi, vagy minta-család volt Erdélyben a Mikola-ház. Ki ezt látta, annak alkalmasint

lehete általános képzete minden gazdag erdélyi család háztartásáról, szokásairól, kedvtöltéseiről azon korban, melyben történetünk mozog.

Akár falun, akár városon mulatott ezen érdekes család, feltűnt körében azon egyszerű szíves emberszeretet, a fitogtatás nélküli vendégbecsűlés, azon bájló mód, mely mindenkit kényelmes helyzetbe tud tenni, s kevés perczek alatt házinak, ismerősnek varázsolja a legidegenebbeket. Gazdag aranyozott bútorok, nagy-értékű szőnyegek, nehéz selyem-kárpitok; ezüst a legnagyobb bőségben, szinte minden szükségre, még konyha edényre s lópatkóra is használva; számtalan cseléd, az akkori izlés szerint, kiáltó színekbe öltözve; egy pár óriási csatlós, apródok, irnokok, tisztek, számtartók, kulcsárok; egy tisztes, vidámtekintetű nyájas udvari lelkész, s végre az udvari bolond, mint szükséges kiegészítő része az akkori fényesb háztartásnak.

Nyárban nyitott ajtó, ablak; könnyű, többnyire selyem vagy rása öltözetek, nyerítő ló az udvaron, ugató ebek sokasága, s egy barna, kurta, zömök peczér, hosszú kürttel s rövid vaskos lábakkal, ásítva a sötét kapu homályában.

Télben meleg lobogó tűz a nyitott, szeszélyes alakú kemenczékben vagy falba vájt kandallókban. Csinos, bő, finom prémzetü téli öltözetek. Egy tágas leányok-szobája, a nyitott kandalló körül gyűlt fonó asszonyokkal, kik víg mesélgetéssel űzik a hosszú téli est unalmait, s köztük néha az annyira ismert, erdélyiesen holtig szép, éltes házi-

asszony; vagy mosolygó, rózsapiros, galambszelid leánya. S mind e kedves, házias jeleneteken a szép egyetértés, a gondos rend, s a magyar otthonosság bájló ihlete állt ragyogva: a fagyos udvarról belépő, zúzos bajuszú vadász, vagy lovaglásából csatakosan hazatérő, kedvelt, várt és félt háziúr, számtalan mosolygó arcztól fogadva, s az udvaron borzas, fülhegyig burkolt, medve- vagy belényvadászok izmos kopjákkal, toporzékoló apró lovakon.

Nem volt Erdélyben látogattabb, szerettebb, becsültebb háznép akkor, mint a Mikola-ház, s oly varázszsal birt azon kedves elfogadó szellem, mely rajta elömlött, hogy kiki azt magáénak tekinté. Jól esett a szelid hölgynek, ha szép dolgozással szaporíthatá ékitményeit; a zordon vadásznak, ha őzet aggathatott a konyha előtti fogasra, vagy buzogányt, kopját cserélhetett az öreg Mikola Miklóssal, kinek arcza az ő mindenkori vidám, kényelmes, egészséges kifejezésével, szinte jól esett a szemnek.

Mikola Miklós mintegy ötvenhét évű, közép termetű, teljes, erős, ideges férfiú volt, félig őszbe vegyült, s a feje tetején igen ritka haját többnyire gazdagon zsinórral terhelt bársony süveg födé, melyet csak az asztal előtti s utáni imádság közben, s az egyházban szokott leemelni. Arcza kerek, piros, egészséget lehelő, s igen vidám kifejezésű volt, kék szemeiben a szivesség sugárzott; szép horgas orra, ép fogakat előtüntető ajkai, s többnyire redőtlen homloka, azon kellemes érzést idéz-

ték elő, mely az embernek oly jól esik valakinek ellenében, kit többnyire vidámon talál.

Mint mindenütt azonban, úgy a Mikola-háznál is emelkedtek fellegek néha, melyek a házi csend, az otthonos örömök egét, mely ez életvidor család fölött boltozott, alkonyíták. Margitnak férje, Gyulafi Bálint, történetünk kezdete előtt négy évvel húnyt el; nemsokára követé őt Mikola Miklósnak neje, Abafi Mária, Erdély egyik legszebb és leglelkesb asszonya. Mindkettőnek halála mély gyászba borítá nemcsak az egész családot, de az egészháznépet. Ezek az emberek nem úgy örültek, mint mások. Volt valami összes, s valami sajátságos e közös bánatban, melyben az utolsó cseléd is részt vőn. Az első fájdalmat később ábránd, komolyság követte, s végre az idő enyhíté, s a Mikola-családba az otthonos öröm köszönt be újra.

Egy fia s egy leánya volt Mikola Miklósnak. A fia jelenben, alig tizenhat évű, Bátori Zsigmond udvarában nemes apródi szolgálatot tett, s majd mindig a fejedelem közelében volt, hol találkoztunk véle. Leánya Margit, Gyulafiné (ezt is láttuk a Mikola-ház erkélyében) szép özvegy, mintegy huszonhét évű lehetett.

Margit egy volt azon ritka, regényes lények közűl, kik mindenütt, hol megjelentek, élénk érdeket s tündéri bájt terjesztenek maguk körül. Szépsége, a méltóság, mely őt körülsugárzá, bizonyos eredetiség minden mozdulatában s tettében, őt a köznapi világtól elválasztva, mintájaként jövendő, felvilágosodottabb század élőinek tün-

teté elő; s ezen átszivárgás a jövendőből jelenbe, oly hajdanszerű, oly szabályteljes alakban mutatkozott, hogy benne egykori századok asszonyát, jövő századok világától körűlfénylve lehetett képzelni.

Volt valami Margitban, a mi távol tartá a legmerészebbet. Nem kevélység, nem hidegség, nem tekintetének méltósága, hanem azon báj, mely varázsihletként sugárzott ki belőle, s nemét a mesés igézetnek képezé.

S e lelkes, remekszerű lény, kinek minden tette hibátlan, minden mozdulata festői, minden hangja égi, nem volt szerencsés. Feltűnt valami benne, főként fiatalabb korában, mondhatni túlvilági, földön nem honos, a mi okozá, hogy őt földi öröm egészen boldoggá nem teheté. Alig tölte be tizenhat évet, mikor férjhez ment. Férje gazdag, szép, talán jó is bizonyos tekintetben, de könnyelmű ember volt. Se nem érté, se nem méltánylá nőjét, kit atyjának óhajtása s nézetei vezetének karjai közé. Egy fiacskájuk volt, ki Gyulafi távollétében jött világra; s úgy látszék, azon hév ragaszkodás, azon szenvedélyes szeretet, melylyel Margit a kisdedhez viselteték, őt honosítani kezdék a földön, s kibékéltetni sorsával; de férjének halála előtt még, elveszté fiacskáját. Az udvari pap meghitteinek megjóslá a gyermek halálát jóval előre, mire őt különös körülmény indítá. A kis Bálintnak jobb vállán születésekor kis fekete kereszt vala látható, mely különös és sok beszédre alkalmat adó jel azonban, születése után néhány hét múlva

eltűnt, s a fiú, bár vonásaiban keveset változott, jóval szikárabbá lőn.

Férjének halála bizonyos ábránd komolyságot áraszta Margit képére. Ő Gyulafit talán soha sem szerette; de oly hibátlan teremtés, kinek egész lelke csupa gyöngédség volt: nem élhetett ily közel viszonyban valakivel a nélkül, hogy lelke teljes erejéből ne igyekezzék azzal a képzettel megbarátkozni, hogy szíve is vonz férjéhez. A lelkes hölgy e hármas veszteség után sem volt megtörve; s habár az emberismerő bizonyosan erőtetésre akadt is rá egész magaviseletében: a többség benne mégis a komoly ugyan, de nyájas, semmiből magát ki nem vonó háziasszonyt, a mindenkihez illően szives hölgyet találá. Sokan igyekeztek a gazdag, felséges özvegynek szerelmét megnyerni, de czélt távolról sem érhettek; s a mi ezen egyetlent oly kiválólag különbözteté több nőtársaitól, az volt, hogy őt egy visszaidézett kérő sem gyűlölheté. Mindenki szinte nevetségesnek tartotta Margit ellen szólani vagy őt hibáztatni; oly önkénytelen, oly legyőző volt az irántai közvélemény.

E feltűnő tulajdonokat Margit egyrészt lelkes anyja nevelésének, másrészt vele született gyöngédségének köszönheté. Hamari özvegysége s anyjának halála őt jókor önállóvá tevék. Az öreg Mikola sem volt ment azon tartózkodástól, mely Gyulafinak ellenében önkénytelenné vált; s így azon elsőségi viszonyt akaratlan s öntudatlan gyakorlá Margit, mely egy családban a feltűnő tulajdonokkal jár, akkor is, ha ezeknek birtokosuk

idejére fiatalabb azoknál, kikre lelkének fönségével hat.

E két gyermeke mellett volt még Mikola Miklósnak egy közel rokona, Csáki Gízella, aháznál; tizenöt évű leányka, ki, gazdag szülei elhalván, Mikolánál mint nagybátyjánál s gyámnokánál lakott. Előző szelídséggel s rokonszeretettel ölelte az angyali gyermeket Mikola s lelkes leánya Margit, ki özvegysége óta atyjánál tartózkodott.

Ha Gyulafiné, mint idomteljes szobor remekebb korból, hajdanszerű, tisztúlt, szabályos vonásaival, szobrászi tagjaival, visszaemlékezetként művészibb századra, lepte meg a nézőt; Gizellában, az egészen női Gizellában is sajátságos érdek volt. Mint a fejlő rózsa, mely a tavaszi harmat gyöngyeit szívja először félig nyílt kelyhébe; mint a madár, mely anyafészekben első kiröpte után pihen, körülbámúlva azon légkört, melyet egykor szabad országként hasítand szárnyacskáival keresztül; mint a lázas betegnek első éber gondolatja, mely őt magának az életnek s kedveseinek adja vissza; oly varázs, oly tündéri báj ömledt el e bájos gyermeken. Érzékeny a szó legszebb, legnemesebb, lágyabb értelmében: olyan volt szíve, mint az aeolhárfa, melyet egy gyönge szellet sóhaja hangokra olvaszt. A mi mást komolylyá tett, a Gizella sötét kék szemeibe könnyeket csalt, s a mi másnak édes kínnal szorítá keblét: az őt felmagasztalá, túltevé a világon. Egy angyal volt ilyenkor, a kin át- s körűlsugárzik a mennyek mennyének dicse. Tagjai mintha nemesb anyagból olvadtak volna össze;

érzékei mintegy kapcsolatban lévők, régiebb, emberen túlibb szellemekkel, oly finomak, oly benyomást fogadók, oly hirtelen izgathatók valának. Félénk, külső veszélyekkor egy csattanás elejté lábáról; egy ismeretlen fény remegésbe hozá, s mégis poklát a kínnak tudá szótlan hókeble alatt szendergetni.

Ártatlan mint angyal, tiszta mint a liliom tavaszi leple. Ő mint tizenöt évű, gyermekebb volt sok nyolcz évűnél; oly tisztúlt, oly szentesűlt volt e kedves teremtés, hogy mindent átlátszóvá szűrt, megnemesített maga körül, s a legdurvább szóhajtó, nemét a védhetlen varázsnak érzé körében, mely őt tiltá ezen égből szállt előtt illetlent vagy szögest vagy tisztátlant szólani, bár szólhatott volna bátran; mert neki, a tisztának, minden tiszta volt.

Abafi Olivér, mint egyik legközelebbi rokona a Mikola-háznak, megjelent ott néha, már igen fiatal korában s atyja életében. Első megjelenései a Mikola-háznál egészen érdek nélküliek voltak. Sokkal fiatalabb volt az öreg Mikolánál; vadabb, neveletlenebb, mint hogy a lelkes Margit, vagy annak később férje is, ki bár szeszélylyel teljes és könnyelmű, egy volt Erdély legműveltebb ifjai közül, vele örömmel társalkodhatnék. Ő a Mikola-háznál többnyire a szótlan, asztal végén ülő, bús magyar szerepét játszá, duzzadt arczczal, melyen könnyen látható volt, mennyivel jobb szivvel mulatna bagoly-kunyhójában, vagy ismert kopók s agarak társaságában.

Az öreg Mikola volt az első, ki az akkor ép,

ideges, elhatározott tekintetü gyermekre figyelmes lőn, s másokat is figyelmeztetett; de mind e mellett is Abafi sem kedves, sem kedvetlen jelenés nem volt, s egy maradt azon szánandók közül, kikről elmentük után, a jelenvoltakat elszámlálván, utoljára szokják mondani: «ő is itt volt».

Azonban az emberismerő, ki e durva gyermeket némi figyelemre méltatá, veheté észre: mint függeszté ájtatos bámulással olykor nagy sötét szemeit Margitra; mint örül, ha ez megszólítja, milyen kész lángoló arczczal parancsit teljesítni, s hogy mindez nem azon gyöngéd szerelmet lehelő odaolvadással, hanem egy nemével a remegő tiszteletnek történik, melylyel néha tanítvány viseltetik oktatója iránt, kitől félni tanúlt, de kit tisztel is, s kinek kedvét keresi; mert jóváhagyásával tisztelve érzi magát.

Szinte lehetetlen gondolni, hogy a bár ritkán megjelenő, de iránta mindíg egyiránt hév tisztelettel viseltető Olivérnek legfiatalabb korában s durvaságának ellenére is szinte fellengő, bár többnyire néma hódolását Gyulafiné észre ne vette volna. Az a Margit, ki senkit meg nem külömböztete, ki mindenkihez angyali szelidséggel s méltósággal teljes nyájassággal viseltetett: Abafi iránt némileg el látszék elveitől térni. Az igaz, hogy iránta sem volt melegebb, közelítőbb, sőt talán hidegebb, figyelmetlenebb; de mivel őt mégis észrevette, mivel néha önfeledéseit, helytelen tetteit mentegeté; mivel néha egy vagy másnak teljesítésére felszólítá az úgy szólván megvetettet, senkivel észre

nem vettet, s ki iránt legközelebb rokoni bizonyos felsőségi viszonyt vevének föl; ezt Abafi természetesen mint megkülönböztetést tekinté, ha nem is maga iránt, legalább a mások vele bánásokkali egybehasonlításban! s ebből világos, hogy Margit csak az Abafi szemében tért el szokott módjától, a valóságban mindíg hasonló maradt magához.

Atyjának halála után Olivér gazdag birtokába lépett. Féket eresztvén ekkor szenvedélyeinek, mindig mélyebben s mélyebben sülyedt. Aljas czimboraság, durva kedvtöltések tölték be a napok s éjek mámoros hézagait. Csak vadászat s lovaglás válták fel nemesb foglalatosságként néha az előbbenieket s edzék meg benne azon természetes makacs bátorságot, s azon szinte óriási testi erőt, melyek természet ajándékai valának. Ritkábban jelent meg a Mikola-háznál, hol az öreg Mikolának jól vélt gúnymosolya, s a lelkes Margit csendes, szomor, feddő tekintete terhére valának. Így haladt több idő szennyes örömök közt, aljas körben átélve vagy áttombolva, nem egészen világos perczek híján, addig, míg őt ezen történet elején a fehérvári úton találtuk először. Ezen idő óta láttuk gondolatainak menetelét, s e villámsugára egy nemesb iránynak lelkében, őt ujra a Mikolaházhoz kezdé vonni. Tündér fénykörében tiszta erkölcsiségnek állt újra Margit előtte, gyermeki éveinek bálványa, kit félt és imáda; serdülő fiatalságának horgonya, mely őt szebb, nemesb világhoz ragasztá s Kolosvártt létekor már majd mindennapos volt a Mikola-háznál.

Gyulafiné igen jól ismerte azon szelid hatalom erejét, melylyel ő Olivért hódolásra birta, s némi érdeket kezde keblében sejdíteni, már Kolosvárra érkezte előtt is, oly ifjú iránt, ki csupán lelki erejének sugallásából, önállást kezdett nyerni magának, alapot lépteinek, irányt gondolkozásának. Margit érzé magában, hogy ő nem volt üres, szótlan személy a nézőjátékban; tudta, hogy egy tekintete, jóváhagyó mosolya, kézszorítása, minő hatásúak; tudta, hogy egy szava szivesen adva, s a maga helyén, nincs elveszve soha. Bámulhatunk-e, ha mindezek összevéve, érdekessé tevék előtte azon férfiút, ki közfigyelmet kezdett gerjeszteni, s kinek minden tette jóslás volt nagy jövendőre.

Ritkán fejlik érdek férfiú iránt asszonyi szívben azon gyöngéd szellemi elegyék nélkül, mely az arczra bibort, a szívbe melegebb dobogást idéz elő; s így nem lelke egyedül Margitnak, szive is részrehajlóvá lőn Olivér iránt. Talán nem volt szerelem, a mit Margit érzett; de bizonyosan igen rokon indulat a szerelemmel. Sokszor kétség keletkezett a hölgy kebelében iránta. Lehet-e ember nemes valaha, ki már nemtelen, aljas volt egykor? Megbirja-e földi kebel azon harczot, mely szükséges, hogy valaki úgyszólván önmagából nemesüljön ki? s e kétség őt komolylyá tevé pillanatokra. De a hölgyi szívnek sajátja azon bizodalom, melylyel ragaszkodik az iránti képzeteihez, ki érdekes előtte. Így Margit is bizott Abafiban; kezdé hinni, hogy ő győzend, s lelki ereje letiporja végre minden aljas szenvedélyek rugódozásait: s e hie-

delem nevelé, magasztalá, edzé azon gyöngéd részvétet, mely őt, kegyenczéhez vonzá! s néha ejte szót, villant tekintete, emelkedék sóhaj, melyek gyaníttaták, mennyire érdekes Abafi előtte. Annyi bizonyos, hogy Margit önérzetei iránt nem volt tisztában, midőn már némelyek bizonyosnak hitték, hogy ő Olivért szereti.

Abafiban azonban ily indulat nem volt. Gyermekkora óta Margittal növekedvén, legközelebb rokona a háznak; szeretetében valami testvéri, valami egészen szellemi volt. Ő, mint föllebb is láttuk, Gyulafinénak lényét még fellengőbb szempontból fogta föl, mint a többi látogatói a Mikola-háznak. Már azon ájtatosság neme, melylyel ő Margitot tisztelé, minden földi vágyat kirekesztett kebléből; s bár különös, de mégis igaz, hogy ő nem hihette, hogy Margit valakit szerethessen a szó földi értelmében, s a szentségtörés egy nemének hitte volna, az inkább anyaként tisztelt iránt hiú vágyakat édelgetni keblében; azért változhatlan tartózkodás jelelé azon ájtatosságot, melylyel ő Margitnak hódolt, s melyben a nemnek külömbsége egészen ki volt feledve.

Leghűsebb s zártabb Olivér iránt a kis Csáki Gizella volt. Tudjuk, hogy ő volt első, kinek Abafi szemébe tünt, midőn a Mikola-ház erkélye alatt ellovagolt. Ha a vidám Judit ezt néha enyelgésből említé Gizella előtt: fülhegyig felpirúlt, s néha meg is haragudott.

Ha Abafi megszólítá, úgy látszott, mintha szégyen borítaná el, s a vidám gyermek Abafi jelen-

létében szinte duzzadt s szótlan volt. Margit azt hitte, hogy ellenállhatlan idegenkedés az, a mit Gizella Olivér ellen érez, s ez sebzé őt. Nem egyszer szólt magasztalva róla, Gizella lesüté szemeit s hallgatott. Szembetűnőleg kerülé Abafi társaságát, s ha néha történetesen szeme a deli, gyönyörű ifjún nyugvék: hirtelen, megszégyenülve kapta le róla.

Sokan különbözőül magyarázták a serdülő szűznek e különös magaviseletét. Tudni, hallani kellett neki a Mikola-háznál Abafinak előbbi rendetlen életét; s gyöngéd tisztasága lelkének kellemetlenül lehetett érintve oly ember jelenléte által, kit ő megromlottnak hitt, bár Gizellának arról, mi a romlottság, tiszta képzete nem volt, s ő attól csak mint ismeretlen rossztól borzadott. Már azt hitte, hogy talán Abafinak kevés figyelme iránta, okozá e visszavonulást: mert Olivér úgyszólván reá sem nézett, s őt egészen mint gyermeket tekinté; s mind megszólításban, mely ezeriben egyszer történt, mind enyelgéseiben, volt valami, a mi Gizellának ellenében csak gyermekhez szólott.

Sem dicsérni, sem gyalázni, sőt még említeni sem hallá senki Gizellától Abafit, mióta többször járt a házhoz, s ha néha víg kedvvel beszélgetett leánytársai között, vagy a fiatalabb férfiakkal: Olivérnek csak meg kellett jelenni, hogy Gizella azonnal elnémuljon.

Egyszer kérdé Margit:

— Miért gyűlölöd Abafit? a ki, bárminő megromlott is lehetett egykor, most egészen megvál-

tozott, s egy a legérdekesebb fiatal emberek közül Erdélyben.

— Én nem gyűlölök, — felelt lesütve szemeit Gizella — senkit. S mi érdeke lehetne ily gyermek becsülésének Abafi előtt, ki engem észre sem vesz?

— Okát én sem tudom megfogni, — viszonzá Margit — de azt hiszem, becsülni fogod, ha mélyebb tekintetet vetsz szívébe. Ő mindenesetre nem mindennapi ember.

— Kérlek, — mond Gizella lángba borult arczczal — kedves Margitom! ne említsd őt; én még gyermek vagyok, nincs is annyi itélő tehetségem, valakinek érdemeit átlátni. S ha szeretsz, ne szólj Abafiról többet; igérd ezt nekem! — mond, angyali jósággal nyújtva szép kezecskéit Margitnak.

— Nem tudtak megfogni, Gizella! Ám legyen, én elő nem hozom többet; de ha jön, légy barátságosabb iránta: észrevehetné hidegségedet s fájna neki!

— Fájna! — mond Gizella kétkedő mosolylyal. — Ő azt nem fogja észrevenni, Margit! — S ekkor kérve emelé szemeit Gyulafinéra, mintha az egész beszélgetés terhére esnék.

Margit elhallgatott, s halkkal meggyőződött arról, hogy Gizellának hidegsége Olivér iránt orvosolhatlan, vagy ismeretlen körülménynek okozatja, melyet kifürkészni tiltá gyöngédsége.

ELEVEN SZOBOR.

Oh, mit keressz itt?
Wieland.

Az éjjel, mikor Abafi Gúti Mózes uramtól haza ballagott s megtámadtatott, sikoltást hallottunk a Mikola-ház erkélyéből, s így gyaníthatjuk, hogy valaki az Abafi viadalát észrevette. Ez úgy is volt.

Mióta a véres jelenetek kétes aggodalomba sülyeszték az elméket Kolosvártt: az ijedtség s borzadás a kis Gizellára veszélyes befolyást gyakorlott. Nem alhatott; néha szorult keble mély sohajjal látszék magán könnyítni akarni, s az egész lényén szembetünő elcsüggedés mutatkozott. — Később fekszem le — mond egykor Margitnak — talán jobban elalhatom. — S ez föl nem tünt sekinek, mivel Gizella nem egyszer varrt vagy font, a mi akkori időben a legnagyobb házaknál divatban volt, késő éjfélig.

Ő a szép füszerteljes augusztusi éjeket az erkélyben virrasztá, míg önkénytelen sülyedt késő álom szemhéjaira. Miért ült ő itt s nem másutt, mi űzte álmát, mi emelé szűz keblét, miért csillogott ra-

gyogó gyöngye a fájdalomnak titkon s látatlan selyem pilláin? ki tudná megfejteni. Egy világ az emberi kebel, s érzések ezrei számtalan vegyületben hullámzanak titkos redőiben.

Azon éjjel is, midőn Olivér a tiszta holdvilágította éjen csöndesen folytatá lépteit a néptelen téren keresztül: az erkélyben volt Gizella; az oda nyiló tágas szobának egyik nehéz, faragásokkal terhelt asztalán haldoklott a félig olajtalan mécsesnek hármas lobogványa, mint az aggkor végnapjai, néha-néha perczegve föl, halk neszszel, s elsötétülve megint.

Ott ült a szép gyermek, gyermek-alakban s ártatlanságban, szűz vágyakban s érzésekben; szép halavány arczán a zsenge, fejlődő vonalak szunynyadtak, előérzeteként egy szebb, egészen kifejlendő idomteljes jövendőnek; félig bágyadtan nehezkedtek nagy éjsötét szemeire annak héjai; s így tekinte föl az ég csendes királynéjára, mely sugárpalástjának közepette komoly nyájasan olvada földhöz, ezüst habokban. Ki az ő keblébe látott, ki tudta volna, mi zajong ott, mi fenyeget azt szétrepeszteni? bámult volna rajta: ah, de ezt senki sem tudta!

Látta Abafit csendes haladtában, s fölkelvén székéről, kisérte szemeivel: ábránd, komolyság tünt fel vonásain, s valami fájdalmas egész tekintetében. Sikoltása bizonyítja, hogy a viadalt látta; igen is látta, miként támadtaték meg Olivér, minő nyugodtan nyúl kardjához, miként rogyik össze előtte az első, ki kardot emelt reá; mindezt látta, de töb-

bet nem. Neme a lázas hidegnek szaladott végig minden idegein; tagjait feszülve érzé; hirtelen forróság szinte perzselve ömlött el, váratlan követve a tagjain zsibbadó fagyot; ólomsúly nehézkedett szemeire, térdeit érzé megtörni, s egy sikoltással rogyott végig az erkélyen; válla egy széknek szögletét surlá hullásában, s vakító haván keresztül fiatal vére serkedezett.

Minden mély álomban volt a Mikola-háznál. Margit, ki már a múlt napokban megszokta Gizellának késő lefektét, rég az ágyban pihent; lelke álom karjai közt merengett, s álmak űzték egymást, létesítve avagy semmisítve legtitkosb vágyait lelkének.

Éjfél után lehetett: az éji őr, az akkor divatos, hosszú kürtön hallatá kisérteti énekét; s még hangzék távolabb s távolabb egyhangú dala, több társainak mindig halkabb visszhangjától ismételve.

Gizella megmozdult, fölveté égi szemeit, a mécses el volt aluva; a halvány hold adott ezen éjjeli jelenetnek kétes festői világítást; fölemelte fejét, maga elébe bámult. Valami őrült volt e fagylaló tekintetben. Végre fölemelkedett, egyik hideg kezére támaszkodva, s így ült némán, gondolat, erő, nézés nélkül egy szoborkővé vált tekintettel: Phidiás vagy Praxiteles, a kétségbeesés oda bámulását így véste volna ki a hideg márványból.

Darab ideig ült így ő; azonban Margit föléb-redt, s a szobájában pislogó mécses világa meggyőzé őt, hogy Gizella még le nem feküdt. A hó-

fehér ágynak kárpitjai szétvonva tünteték ki a nehéz, aranynyal áttört szövetű paplant, mely félig hátra volt vetve, — s a nyomatlan dagadó párnákat láttatá; hol Gizella ily későn? gondolá s a termeken át hangzék dalszerű hangján Margitnak: — Gizella! Gizella!

SZESZÉLY.

> Igen, igen, igen! mondá, a szavakat hirtelen s gyorsan ejtve ki.
> *Walter Scott.*

Másnap este felé középnagyságú terem nyílik fel előttünk; falait sötétvörös kamuka födi. Egyetlen magas, felülfestett üvegekkel, alant fehér ónas karikákkal berakott ablaka a kolosvári térre néz. A szoba hosszat négyszeget képez; az utczára nyiló ablakkal szemben áll egy magas, czifra faragású ajtó, aranyozott párkányokkal. Ezen ajtótól jobbra-balra látunk két magas kárpitos ágyat: hófehér patyolat, szép redőkbe szedve, foly le rólok; ezeken túl két hosszú, nagy virágú szövettel bevont pamlag nyúlik kétfelől, szemben egymással, s mindegyike előtt csinosmívű asztalka, rakva asszonyi munkákkal, ollóval, selyemmel, s félig végzett himzésekkel. Az ablaktól jobbra-balra két, fehérrel bevont asztal simul a falhoz, mindkettő nagy ezüst tükörrel, melyek fölül gömbölyük s hátulsó támasz segedelmével állanak. Ezek körül sok apróbb s nagyobb ezüst, többnyire hólyagos mívű edények és szelenczék, félig vagy egészen megaranyozva, s néhány, becses kövekkel kirakva. Ezen öltöző asztaloknak egyik főékességök a nagy

ezüst korsók; egyik a Mikola-, másik a Cséki-czímerrel. Alakjok, alant öblös, gömbölyű, felül nyulánk, vékony; s egy pár tömeges, aranyozatlan gyertyatartó.

A magas ablak előtt nehéz, veres kárpit folyt le, jelenben ezt egészen eltakarva, s a szoba közepében négy lánggal ömlik el a lenyuló mécsesnek világa.

A magas ajtótól balra helyzett ágynak kárpitjai félrevonvák; lábánál tágas karszék nyugszik, s ebben látjuk Mikola Margitot ülni: lelkes szemei a legmélyebb részvéttel vannak az ágyra függesztve. Egyszerű házi öltözete folyt le szép tagjain, könnyű redőkben, s egyik karja a szék jobb párkányán nyugszik. Az ágyban látjuk, mint egy patyolat-fellegben a kis Gizellát feküdni. A ki Guidó angyalait látta, ki Correggio Ámorát bámulta, annak lehet némi fogalma azon látványról, mely itt tünik szemünkbe. A szép gyermeki fő behúnyt szemekkel s reszkető mosolylyal ajkai körül, pihent a párnák közt, melyek mintegy kerítvényt képeztek körüle. Sűrű fürtei szétválva, gazdag hullámokban, gyürűdzék körül havát homlokának, hajnalát arczának s márványát keblének s vállainak. Karjai a pamlagon kívül nyúltak el, s félig föltüremlett inge alól idomteljes gömbölyűséggel igézék a szemet, mely félig kitünő vállain, keblének liliom halmai s karjai közt szédelgő kétkedéssel andalgott, választni akarva s nem választhatva. Csendesen látszék szunnyadni. Ekkor megnyílt a szobának magas ajtaja, s egy éltes, komoly férfiú széles,

őszbe vegyült szakállal s hosszú, redőzött öltözetben lépett be, melyet derekához sima szíj szoríta; hóna alatt kis czéderfa-ládácskát tartott, rakott mívűt, s néhol gyöngyházzal ékesítettet. Csendesen közelített az ágyhoz, helybenhagyó fejintéssel viszonozván a Gyulafiné figyelmeztetését az alvóra.

— Hogy van betegünk? — kérdé az öreg férfiú suttogó hangon.

— Álma, úgy látszik, csendesebb mióta az erkélyből magán kívül ide hoztuk — felelt Margit fojtott hangon. — Még ily nyugodtan nem volt. De jó volna, édes Áron, ha üterét megtapogatná én úgy látom, most sem egészen ment a forróságtól.

— Azt hiszem, — viszonzá Áron hasonló hangon — ez a láznak közelítését jelenti, egyébiránt az álom legjobb orvosi szer... ne háborítsuk. Néhány óra múlva újra ide jövök: addig az előbbi szert jónak látnám mással fölváltani. — Ezzel kivévén ládácskájából egy üvegcsét, oda nyujtá Margitnak. — Itt, — mond, — a csillapító nedv, melyből nem több öt cseppnél tiszta vízben lesz adandó; de csak a láz közti nyugodtabb szakában a betegnek. Margit helybenhagyólag intett, s Áron csendesen, s a betegtől észrevétlenül távozott.

Akkori időben, ha voltak is néhol honi orvosok, a legnagyobb házaknak több bizodalmuk volt külföldről számos bizonyítványokkal érkezett idegenekhez, kik között nem egy zsidó vala. Ilyen, s méltán nevezetes volt Áron, s azért mind a fejedelemnél, kit Kőváron veszedelmes torokfájástól

mentett meg, mind számos erdélyi úri családnál bejártas.

Az orvos távozása után, úgy látszék, hogy azon nyugalmas alvást, melynek édjét mosolygó ajkakkal éldelé a kedves Gizella, nyugtalan lázzal hánykolódás váltja fel. Szemeit félig nyitá meg, s fölfölemelgetvén fejét, kezét jobbra-balra voná el képe előtt, mintha füstöt akarna elhárítani tekintete elől. Ajkai mozdulni kezdettek, mint azé, ki szól; de hang nem hallatszék.

— Oh! — mond végre megrázkódva s felnyitva szemeit, melyek hirtelen behunyódtak újra — minő égi lakhely ez! Olivér, nézd!... ott a rózsabokor!... mennyi nyílt rózsa!... minő színvegyület? — Elnémult újra; kis szünet után arczát a legszebb pír futá el, szemei ismét felnyíltak, egész tekintetében sugárzó magasztaltság tündöklött. Égi volt, valóban égi s szinte félelmes, avatlan szem előtt; mind azon nemében a betegségeknek, mely a kórt testin felüli tehetségével a tisztán látásnak ruházza fel.

Leírhatlan szép arczának öröm s boldogság lehelt minden vonásaiból.

— Kedves, héven szeretett Olivérem! — mond — szívem választottja, jer, ülj ide mellém?... hogy háláljam meg neked szerelmedet? Oh, boldogság! — folytatá szinte dalhangon, — te szeretsz, te enyém vagy! Ez álom!... nem, nem!... úgy-e nem? — rebegte, előre nyújtva két kezét, mintha más kezeket szorítana. — Ezek a te kezeid, Olivér! azok, melyekkel támadóidat sujtád a porba?

s melyekkel Gizelládat oly édesen, oly lágyan, oly forrón szorítod szívedhez!

Margit eszmélt.

— Egek! — mond — most értek mindent; ő szeret! — s kezeit szemeire tapasztván, fakadó könyüket törlé azokon szét. — Igen, — ismétlé — ő szeret! A mi lángolva ég, bár elfojtva, keblemben: most érzem egész védhetlen erejében én is... Szegény gyermek! oh, több ez láznál! ezek jelenségei az őrültségnek. Istenem! mit tegyek? hivjak-e valakit?... most csendes újra? — folytatá tünődve. — Nem, nem!... E tiszta, ez angyali gyermek legmélyebb, legrejtettebb titkát adjam által másoknak?... Nem... ez szentségtörés lenne.

Gizella újra fölriadt álmából; arcza elhalványodott, ajkai remegtek; olvadékony sápadtság futá el tagjait, félig nyitott szemei meredten néztek, s kezei összeszorítva maga elébe voltak feszítve, mintegy védőleg; harsány éles sikoltás hangzott ki ajkairól.

— Oh egek, — kiált fel — három egy ellen!... Oh, az ő! az Olivér!... Ő és én! hiszen az csak egy; — s kebléhez szorítá kezét s ájultan rogyott vissza párnáira. Nem soká hevert így, eltünt a fakó sápadtság, s az ég szellemei mosolygottak ajkai körül; s gyöngéd ezüst hangkiejtéssel, szerelem lángjában izzó szemekkel szólalt meg: — Oh, ne! nem, jó Olivér! — mond, kezét védőleg emelve föl, — ládd, az nem szabad!... Oh ne kivánd! — Újra hallgatott, s kis szünet után folytatá; — Igazad van, oh mindenem!... hiszen te

az én kedves egyetlen férjem vagy! az az Olivér, kit első megpillantásától fogva forró hévvel ölel szivem!... Igen — rebegte, s seraphi mosoly játszék ajkai körül, — házasok adhatnak csókot egymásnak, úgy-e, Olivér? vagy ők is vétkeznek, ha teszik? — mond, mély szeméremmel lesütve szemeit. Oh, — folytatá lángoló arczczal — te ámitasz, Olivér? vagy nem, én hiszek neked, jer, — ismétlé, terjesztett karokkal — jer! — a levegőt csókolá meg maga előtt, s szemei félig bezáródtak, arcza havát sötétebb pír borítá el, majdnem kereken tünve ki bőre liliomán, mintha elvarázsolva egy eddig nem ismert gyönyör által, azon édes, szenderítő andalgás nehézkednék érzékeire, mely az élvezet édjét követi. — Oh! — mondá, vagy rebegé.

Mit kelle Margitnak érzeni e bájteljes, de rá nézve keserű, szívszorító jelenetkor, nehéz leírni. Világos talán most először, hogy Olivért szereti. Lelkéből olvasott lázas hevében a kis Gizella, s minden szava az ő ártatlan, több mint gyermeki, az ő angyali tisztaságában a Margit szívéhez szólott. Ő asszony volt, s talán nem érdemes annyi becsülésre, ha minden gyengeségtől ment lett volna. Neme a féltékenységnek kezdé keblét összefűzni; de az erényes nő mintegy önmagától borzadva szegzé minden lelki erejét ezen őt meglepő eszmének ellenébe.

— Ah! — mond hallhatlan, mintegy lelkében, — én is asszony vagyok, gyenge asszony! s én hihetém... balgatag csalódás! hogy ment vagyok min-

A levegőt csókolá meg maga előtt s szemei félig bezáródtak . . .

Jósika : Abafi. 138. lap.

den gyöngeségtől. Minő érzet ez, mely engem meglepett! Én Olivért szeretem, én Olivért féltem: neme a gyűlölségnek emeli fejét érzésim zajából e tiszta angyal ellen, ki némán tud ennyi szerelmet szűz keblébe fojtani, s ki most sem szól, hajh! csak őrültsége függeszt szavakat ajkaira! S van-e jogom Olivért félteni? szeret-e ő engemet?... Oh, ne csald meg magad, hiú nő! nem szerelem, nem azon gyöngédségből szállt indulat az, mely őt hozzád vonja: megszokott tisztelet nem egyéb; s én szeretem, én imádom! — folytatá kitörő könnyekkel. De nem! ne lássa soha senki Margitot gyengének, ne a világ, ne Abafi, — tevé lágy, szerelemteljes hangon hozzá, — ne senki!

Gizella azonban nyugtalan hánykódott az ágyban; a forró láz teljes mértékben fogta körül. Ajkai fölcserepesedtek, arcza lángolt, szemei őrültmeredten álltak félig felnyitva, s hó keble gyorsan emelkedék föl s le. Újra felrázkódott lázas mámorából; borzadva szorítá össze ajkait, kezei jártak, mintha valamit tapintana velök.

— Egek! — mond alig érthetőleg, be mély e seb! — Légy nyugton, — rebegte gyöngéd hangon — lelkem Olivérem! a szer, melyet reá illeszték, hatós; enyhülést fogsz tapasztalni. Magam szedtem sziklás bérczeken a fűszeres növényeket, s Margit utasítása szerint készült az ír. Légy nyugodt! — ismétlé a részvét legjelentőbb kifejezésével arczában. Úgy-e sajog, kedvesem! nagyon? mintha magam érzeném. Nyugaszd ide vállamra

fejedet! félre simítom sűrű fürteidet homlokodról. Oh, be forró homlokod! — mond, kezével simogatva a paplant maga előtt. Újra elhallgatott, s csendesen látszék szunnyadni. — Te nem szólasz! — kérdé rebegő hangon, mintegy eszmélve, — nem ismersz-e engem, kedvesem? én vagyok Gizella, a te hív nőd, a te kis Gizellád, ki tégedet oly forrón, oly kimondhatatlanul szeret! Gizellád, a te Gizellád, kinek annyi kedves nevet tudsz adni! kinek nincs gondolatja, csak te, és mindig te!

Margit változó érzések közt merengve hallgatá a szép angyali beteget, s hol lágy kezecskéit szorítá gyengén, hol homlokát törülgeté.

— Szegény, — mond — ily ifjú, ily mélyen érző, ily szenvedélyes! hová vezethet ez? Oh, ha őt boldoggá tehetném, őt és Olivért! Igen, ez igen kedves, igen boldogító lenne reám nézve is.

Margitban nem volt azon lanyha, beteges érzelgés, mely oly sok hölgyben feltűnő. Ő szeretett, önmaga előtt sem tagadhatá többé, s e pillanatban mélyen s czáfolhatlanul nyilatkozott lelkében ezen öntudat. De miként maga minden köznapin túli fönségével bírt az érzésnek: úgy benne az indulatok is nemesek voltak, s lelki ereje nem engedé, hogy szenvedélyei őt ferde útra tévereszthessék.

Érzé mélyen lelkében Margit, hogy minden nemes lélek az életben bizonyos czélra törekszik, s ha nem teszi, nem élt, vagy élte állati tengéssé aljasult. Atyjának hanyatló napjait otthonos örömök szelid bájaival körülövedzeni, gazdag birto-

kaiban a nép jólétére mindent elkövetni, fohászokat szüntetni, könyűket törölni, titkon, nem látva senkitől: az vala azon szép, azon jóltevő kör, melyben szerényen s zajtalan éldelé szívörömeit. Most, midőn a Gizella titkos szenvedélye ily különös úton nyilatkozék előtte: komolyabb gondolatok környezék lelkét. Kezdé fontolgatni, hogy ő Olivérnél idősb, s talán egykor nem tudná őt oly egészen boldogítni, mint azt nemes szíve óhajtá, s mily mérhetetlen fájdalom lenne azt, kit annyira szeretett, maga iránt hűlve látni; de hát ha azon hódolás, így füzé odább gondolatit, mely sokkal szembetűnőbb volt, mint hogy észrevétlen maradhatna, nem is szerelem!... Volt egy szózat a Margit keblében, mely ezt neki mindig s mindig újra sugallá: «Ő testvéri szeretetet érez irántad, ő tiszteleten épült barátsággal vonzódik hozzád, s miért szenvedélyek lobogását elegyítni ezen érzések szelid melegéhez! Így mindig fog ő irántam érezni! igen, s talán mindig forróbban, s én leszek legigazabb, legmeghittebb barátnéja.» Így űzte egy gondolat a másikát. Minden föltétele Margitnak a jövendőre, nemes lelki erővel teljes s hozzá illő volt.

Ő látta, tudta, hogy Olivér Gizella iránt semmit sem érez, sőt az ártatlan gyermeket szinte észre sem veszi.

— Oh, — mond magában — nem volna-e isteni, dicső, e két szivet egymáshoz közelíthetni? — Újra mélyen látszék Margit gondolkozni; de folytatá: — Ha Abafi kitörne azon útból, melyet magas lelke

szép pályaként tűze elébe, s ha visszasülyedne aljas szenvedélyeinek özönébe: Gizella, az ártatlan, a tiszta, az égi! csak köznapi ember közelébe jutna, s mindazon fájdalmakért s azon keserű csalódásért magamat kellene vádolnom. Nem, nem! ez irtózatos lenne.

Szép nagy tervnek vázlata kezdett a Margit nemes lelkében alakulni.

— Igen! — mond, s könny ereszkedék szeme héjaira, s keble magasabban emelkedett; — Gizellát kimüvelni, a nemes anyagot a tökélyre fölvezetni, s hatni az Olivér lelkére, megedzeni szép föltételeit, biztatni útjában; s ha így egymáshoz érdemesekké idomúltak, ha egymást észrevették, megismerték, talán szeretik: kezeiket egybe tenni s a mennynek gyönyörét éldelni egykor oly boldogságban, melyet, legyőzvén önszenvedélyét, maga teremte elő. — Ez volt terve Margitnak, s bár szive megtörnék, kivívandó a sors s maga ellen.

Gizella felnyitá újra szemeit; Margit csöndesen fogta meg kezét.

— Hogy érzed magadat, édes jó angyalom? — kérdé.

— Szomjas vagyok, — szólt, föleszmélve Gizella. — Oh ne, — mond — ne azt a sűrű italt, vizet adj, Olivér! kristálytisztát, mint az én szerelmem.

— Gizella! — mond újra Margit, vizet adván neki egy pohárban, melyet az mohón vive ajkaihoz — nem ismersz engem?

— Igen, igen, igen! — mond őrült sebesség-

gel Gizella. — Hogyne! hiszen te királyné vagy. Nem, nem! te hatalmas tündér vagy, üvegből van öltözeted, mely szép redőkben olvad tagjaidra, s arany rózsák inganak halántékaid körül. Igen, — folytatá, maga elébe bámulva, — öltözeteden át látom szivedet verni. Oh, mely tiszta az!... Oh! — kiált fel, félig fölemelkedve, kis szünet után, — hiszen te Margit vagy, a jó Margit... — s ekkor lázas hévvel foná gyöngéd karjait a Gyulafiné nyaka körül.

— Reám ismersz-e, kedves? — szólt Margit újra, könnyel tölt szemekkel, simogatva, s egy csókot olvasztva ajkaira.

— Reád? — felelt a gyermek, szenvedélylyel legeítetve szemeit a Margit szép vonásain. — Te, jó angyal! ha ismerlek-e? hiszen minden boldogságomat neked köszönhetem. Te szereted őt, úgy, mint én szeretem, vagy nem... oh nem! úgy nem szerethet senki. Az ő lelke az enyém, vére dobog szívemben, s egy tekintete... ah, nincs szó kifejezni! minő boldoggá tesz! s te lemondál róla, érettem, az egyszerű gyermekért, te, Margit! az asszonyok elsője, az imádott Margit!... Miként háláljam meg én azt neked? Oh! — folytatá, s könnyek ereszkedtek szemeibe, — jól tudtad te, hogy én nélküle nem élhetek! láttad néma keservét szivemnek, láttad álmatlan éjeimet! Mindezt láttad, — mond, s mintegy elfáradva képzeteiben, elhallgatott újra. Kis szünet után folytatá, szorosan szorítva a Gyulafiné kezét szivéhez, — te mindent tudtál, és hallgattál mint én!... és cse-

lekedtél!... Te tevéd össze kezeinket, te nyitád meg a mennyek-mennyének kapuit előttünk! — Gizella arczát dicsfény látszék körülsugározni.

Láza szünni kezdett halkkal, lehellete csöndesebb lőn, a lobogó tűz szemeiben gyöngéd lánggá olvada, s álom nehezkedék szemeire. Margit néma tünődésben ült mellette. Egy kép terjed előtte, s lefejlődésében láta egy rajzot, s képzete népesíté azt, s mindenütt magát látta, mint jóltevő tündért, — s komolyan látá magát s némán. Csak olykor villant örömsugár szét arczán, s az örömsugárt nem az ő ege lövelé körüle.

— Igen, — mond Margit, s gyengéd csókot nyoma újra a Gizella homlokára, — teljesülni fog álmad, ha teljesülhető! s én élni fogok nem gyáva panaszok közt, nem utálva az életet, bár reményfosztva s képzelt egemből kirekesztve! — folytatá mély sóhajjal, — élni s munkálni, míg dobog ez a szív; míg hat, szól, izgat a lélek keblemben!

CSETÁTYE BOLI.

Mi az újság?
Victor Hugo.

Ha Péter egyházát Rómában, vagy a westminsterit Londonban, tekinti a szem: bámúlva hódol az emberi kéz, az emberi elme műveinek. Óriási boltozatok, roppant s mégis karcsú oszlopokon nehezkedve, az ájtatosságra hevítő szent homály belől, a bámulatos méltóság, a bátor emelkedés külről, az építészet nagyszerű fogásaiban a lelket emelik, az ember kevélyebbé lesz, mintegy látva magát odább s túlélve munkáiban. Szép a művészet, jeles, bájoló; de eredményeivel hasonlítva mi és mekkora a természet, minő roppant művek keletkeznek titkos műhelyeiből! Vízözön, tűzhányó hegyek, földingások munkásai. Hegyeket zúz, völgyeket tölt, barlangokat váj, s bármit tesz, legkisebb művei kicsinységekben nagyok, csodás voltok miatt; s a legnagyobbak, ha fegyverkezett szem tekinti azokat legapróbb részleteikben, elérhetlen finomságúak. Egy angol tű nagyitóüvegen át nézve, durva, egyenetlen vasdarab; a méhnek fulánkja milliomszor nagyítva, síma s görötlen, mint a gyöngyház.

Szóval: az emberi kéz munkálatainak szépsége

csalódás, a természetéinek valóság. Művei kevélylyé teszik az embert, a természetéi megszégyenítik: itt a mérleg különbségek méltánylására.

Hegyek ormain szabadabban lehel a tágúlt kebel, szárnyakra vágy, s a szem bűvös tükrébe egy világot fogad fel, alatta terjed a vidék s a magasban oly nagynak hiszi magát a kis ember! A tenger síkján, ha rubinkoronával emelkedik a királyi nap, vagy violaszín fellegek közt hanyatlik vízsírjába, végig csillogva, hosszú fénylő vonalban, a zöld elem hánykódó zománczán: a kebel elfogódik, mintegy elszigetelve a lakott földtől, s eltépetve azok köréből, kikhez szív-vágyai olvasztják ezer lánczczal s érzéssel; minden tartalékja önmaga! A ház, mely hullámokon nyargal vele, önkészítménye; a tű, mely rögtét vezérli, öntalálmánya; s a czél, melyre törekszik, önidézetű.

De a barlangok sötét odvában, a mély hegytüdőkben, körülbámulva roppant függőleges sziklaszeletektől, körül lehelve a mély sötétség avától: különös, mondhatlan báj varázsolja le az embert; elfogódás, vallási gerjelmek emelkednek, tűnnek s jelennek. A pokol torkaiban a lélek mennyről gondolkozik s láthatatlan szárnyakkal emelkedik ördögi tanyáról Istenhez föl, azon örök szellemhez, ki mindezt teremté s műveiben önmagát teremti, idézi, állítja elő, elragadván s érzékenyítvén az embernek lelkét, felszívja magához a földit s leszivárogtatja az égit a földhöz.

Erdélynek egyik legszebb barlangja messze a havasföldi szélektől, a volkáni szoros közelében

van, s jelenben neve Csetátye Boli, a mi magyarul Boli várát teszi, s egy Boli nevű pórtól veszi nevezetét, ki itt egyedül több hétig védé magát száguldó törökök s tatárok ellen.

Hegyes, egyenetlen sziklahegy, majdnem meztelen hever, virító zöld fatömegekkel borzadozó halmok közt, mintegy biztos helyzetében kevélyen éghez tekintve föl. A nagy útról kanyargó ösvény vezet a hegy tulsó oldalához, hol feketén, avúlt torokkal tátong a Boli barlangjának sötét nyilása. Néhány lépéssel beljebb hirtelen kiöblül, magasan dagadva fel, óriási egyházként mutatkozik a vándor előtt: kiálló sziklaormain két oldalról természetes karzat vonul magasan, számtalan üregekkel. A tág öböl éjféli végein zuhogva csattog kövecseken keresztül egy hegyi folyam; szélessége több ölnyi, mélysége ritka helyt kevesebb könyöknyinél. A barlang keblében ásott utat magának a jéghideg folyam sötétzöld habjaival, s meredek falait nyaldosva hajlong bús morajjal jobbra kanyarodva a sziklák alatt, s medrével utat képezve a hegyeken keresztül, vagy barlangit, vagy a hol födetlen, az ég azurjától kárpitoltat.

Azon időben, melyben a jelen történet fonalát felfogtuk, a barlang élénk képet bájol előnkbe; magasan, füstgomolytól fátyolozva, tűz lobog annak hűsében, nagy hasábokon átrecsegve; oldalaiban hosszú sorban lovak rágódnak, eleikbe halmozott zöld füvön, nyerítve s tobogva; a tűzhöz közel, lombokra terített farkas-bőrökön hever hordócskára könyökölve egy meglepő tekintetű férfiú; a

csalódás, a természetéinek valóság. Művei kevélylyé teszik az embert, a természetéi megszégyenítik: itt a mérleg különbségek méltánylására.

Hegyek ormain szabadabban lehel a tágúlt kebel, szárnyakra vágy, s a szem bűvös tükrébe egy világot fogad fel, alatta terjed a vidék s a magasban oly nagynak hiszi magát a kis ember! A tenger síkján, ha rubinkoronával emelkedik a királyi nap, vagy violaszín fellegek közt hanyatlik vízsírjába, végig csillogva, hosszú fénylő vonalban, a zöld elem hánykódó zománczán: a kebel elfogódik, mintegy elszigetelve a lakott földtől, s eltépetve azok köréből, kikhez szív-vágyai olvasztják ezer lánczczal s érzéssel; minden tartalékja önmaga! A ház, mely hullámokon nyargal vele, önkészítménye; a tű, mely rögtét vezérli, öntalálmánya; s a czél, melyre törekszik, önidézetű.

De a barlangok sötét odvában, a mély hegytüdőkben, körülbámulva roppant függőleges sziklaszeletektől, körül lehelve a mély sötétség avától: különös, mondhatlan báj varázsolja le az embert; elfogódás, vallási gerjelmek emelkednek, tűnnek s jelennek. A pokol torkaiban a lélek mennyről gondolkozik s láthatatlan szárnyakkal emelkedik ördögi tanyáról Istenhez föl, azon örök szellemhez, ki mindezt teremté s műveiben önmagát teremti, idézi, állítja elő, elragadván s érzékenyítvén az embernek lelkét, felszívja magához a földit s leszivárogtatja az égit a földhöz.

Erdélynek egyik legszebb barlangja messze a havasföldi szélektől, a volkáni szoros közelében

van, s jelenben neve Csetátye Boli, a mi magyarul Boli várát teszi, s egy Boli nevű pórtól veszi nevezetét, ki itt egyedül több hétig védé magát száguldó törökök s tatárok ellen.

Hegyes, egyenetlen sziklahegy, majdnem meztelen hever, viritó zöld fatömegekkel borzadozó halmok közt, mintegy biztos helyzetében kevélyen éghez tekintve föl. A nagy útról kanyargó ösvény vezet a hegy tulsó oldalához, hol feketén, avúlt torokkal tátong a Boli barlangjának sötét nyilása. Néhány lépéssel beljebb hirtelen kiöblül, magasan dagadva fel, óriási egyházként mutatkozik a vándor előtt: kiálló sziklaormain két oldalról természetes karzat vonul magasan, számtalan üregekkel. A tág öböl éjféli végein zuhogva csattog kövecseken keresztül egy hegyi folyam; szélessége több ölnyi, mélysége ritka helyt kevesebb könyöknyinél. A barlang keblében ásott utat magának a jéghideg folyam sötétzöld habjaival, s meredek falait nyaldosva hajlong bús morajjal jobbra kanyarodva a sziklák alatt, s medrével utat képezve a hegyeken keresztül, vagy barlangit, vagy a hol födetlen, az ég azurjától kárpitoltat.

Azon időben, melyben a jelen történet fonalát felfogtuk, a barlang élénk képet bájol elönkbe; magasan, füstgomolytól fátyolozva, tűz lobog annak hűsében, nagy hasábokon átrecsegve; oldalaiban hosszú sorban lovak rágódnak, eleikbe halmozott zöld füvön, nyerítve s tobogva; a tűzhöz közel, lombokra terített farkas-bőrökön hever hordócskára könyökölve egy meglepő tekintetű férfiú; a

mennyire ezen helyzetben kivehetjük, teste zömök s ideges, arcza komoly; magasan költ homlokán kevés hajszálak tengenek, nyiltan hagyva fejének alsó részét; kora mintegy hatvan évre mutat, fejének alsó részét sűrű, sötétveres haj födözi, tömött csigákban lapulva nyakához; homlokának felső része síma és hófehér, mint azoké, kik azt többnyire födve tartják, közel a szemöld íveihez azonban, tetszhető redősor mutatkozik, keresztülmetszve két mélyebbtől, melyek szemöldei közt vonulnak fölfelé s indulatos hevességre mutatnak. Vékony, magas, vége felé hirtelen legörbülő orra, tekintetének némi sajátságot ád, melyet kihólyagzó, igen világos, nagy kék szemei még növelnek; finom ajkai széles szájának félig nyitva állanak s hosszú, hófehér fogsort tüntetnek elő, erőre s épségre mutatva; állát sűrű veres bajusz és szakáll födi. Öltözete egyszerű, nyitott barna zekéből áll, mely alól szétnyílt inge fehérlik, szőrös, naptól sült mellét kitüntetve; szárait bőrnadrág folyja körül, évek szennyével fénylő s lábain durva tág csizma van.

Nem messze e férfiúhoz, kinek némi felsőségi tekintete látszaték lenni a többiek közt, a tűz körül festői csomókban állanak magas, napsütötte képű emberek, vagy nehéz vasfonalingekben, vagy hófehér farkas-kaczagányokban, súlyos fegyverekkel s azok nélkül; tovább az itt-ott halmozó romokon ülnek néhányan komoly arczczal s élénk kézmozdulatokkal; egy-két lapos követ, vagy üres hordót, melynek feneke fölfelé van fordítva, könyöklenek vagy térdelnek körül, mások, harsány szóváltás és kaczaj

közt, koczkákkal űzve unalmokat. Ezen elcsomózott embertömegek közt szállonganak egyesek föl, le, a tűz s lovaik körül.

Az egész arcz- és alakvegyületen némi durva erő szelleme lehelt s a sajátságos csoportozatok körül a máglya sötétpiros lobogványa ömleszté kétes habozó fényét, óriási rémekként nyujtva fel a barlangnak szirtoldalain sötét árnyait a bennlevőknek. A jelenet nagyszerűen regényes volt.

Körültekintve a vészjósló tarka tömeg közt az ember, őket tolvajoknak vagy hadfiaknak vélné.

Különösen szembe tűnt két csinos férfiú, mind arczuknak fehérsége, mind öltözetüknek finomsága által. Tagjaikon sötétszínű, térden fölül érő dolmányok voltak, vert aranyozott s kövekkel terhelt széles boglárokkal, melyek kapocs gyanánt szorították azokat össze; oldalaikon drága kardok csüngöttek s egész tekintetök arra mutatott, hogy nem rég vannak e vad sereg közt. — Keresztbefont karokkal nyugton, sőt szinte vidáman álltak a tűz mellett egymással beszélgetve s keveset figyelve a többiekre.

— Boldizsár! — mondá az idősb, mintegy negyven éves férfiú, kerek, piros, egészséges kinézésű arczczal s ideges tagokkal, — kinek kezére jutnak a szép Cseszeliczki-jószágok?

— Ki tudja, — felel a fiatalabb egykedvűleg a másikhoz fordúlva, hogy a máglyának lángja egészen láttatá szép fiatal jelentő arczát, tűzzel teljes kék szemeivel, — valami sehonnainak az olasz földről, Béla bátyám! mint a Lónyai-birtok nagy része.

A két beszélő valóban Cseszeliczki Boldizsár, előkelő, igen eszes fiatal ember és Lónyai Béla voltak. Az első eszéről, az utóbbi vitézségéről ismeretes férfiú, kinek megkegyelmezett ugyan a fejedelem, de jószágait elszedé s Lónyait számůzé. Sólyomnak nevezték Cseszeliczkit gyorsaságáról, Csatárnak Lónyait hadi híreiért.

E seregben mindenkinek álneve volt.

Sólyom hallgatott kis ideig. — Ej bátyám! — mond, ki tudja, mit hoz a jövendő. Míg jókedv s erő van, addig két ily férfiú keresztülúszhat az élet hullámain!

— Igaz! — felelt Csatár végigvonva kezét szép hosszú szakállán, — míg bő vagyonunkban ültünk, csatát és bajt óhajtánk; most benne vagyunk. Búsuljon, a ki akar és tud, én nem!

— Soká kalandoz Villám, — szól a farkasbőrökön ülő férfiú, Csatárhoz fordúlva, — aligha nem szúrt le egy pár tatárt útjában; csak baja ne lenne.

— Ne féltsd Markó, — vigasztalá Csatár, — a tűzről pattant leányt; ez is jobban illenék férfiúnak mint hölgynek. A minap két kóborló tatár vette űzőbe; de alig vette észre szándékukat, azonnal visszafordult. Úgysegélyjen, nem bánta volna a két tatár, ha ment volna; egyik ott hagyta fogát, a másik jó nefelejtset vitt magával.

— De Villám is jó ütleget kapott kopja nyéllel, — szól közbe Sólyom, közelebb lépve — szekéren vontuk a barlangba. Most is látszik a nehéz keréknek vágása a patakban.

A ki Csetátye Boliban járt, e kerékvágást mai

napig is láthatja; talán azóta sem járt több szekér arra.

— Igaz! — viszonzá Markó — de esküt is tőn, hogy ide hozza fejét a tatárnak, a ki akkor megszabadult.

— Ej! — mond nevetve egy zömök férfiú, közel Markóhoz kopjára támaszkodva — ki is lehet azt szemelni a sok közül! meglakol az első érette, kit talál.

Tompa kürtrivallás hangzott be a barlangba, százszorozva az öblökbe vonúlt visszhangtól. A férfiak azonnal fölugrottak s fegyvereikhez nyultak, a barlang nyilásához vonulva, melynek sötét torkán ugratott egy komoly tekintetű lovag be. Öltözetének keresetlen egyszerűsége, kék dolmány s egy körüle kanyarított medve-kaczagány őt az itt-levők egyikének jelelé. Mintegy harminczöt évű lehetett, arcza szabályos, hideg komoly, de jelentő volt; a szenvedély kora redőket szántott homlokára, mely ritkás hajjal nyúlt fel magasra.

— Halló, Dandár! — kiált rá a vezér visszatérve a tűzhöz — nem vártalak ily jókor! Mi a hír Kolosvártt? Látom, jól megszalasztád a Karvalyt, szakad a tajték róla. — Ezzel újra leheveredett a farkasbőrökre.

— Jól jöttem — felelt a megszólított, leszállva lováról. — Vezessétek, de csak itt a barlangban; kívül nem tiszta a lég: tar-főket láttam a sűrűben bolyongani s mint baglyoknak, csillogtak szemeik a rengetegből felém!

— Úgy szerencséről szólhatsz, — jegyzé meg

Sólyom, közelebb lépve hozzá, — hogy bántatlanul hagytak.

— Messze láttad-e őket ide? — kérdé Markó nyugodtan.

— Mintegy két órányira, — felelt Dandár, közeledve a tűzhöz. — Aligha valami tervök nincs! Mert bár észrevettek, nem bujtak ki a sűrűből s még kopját sem vetettek felém.

— Kevesen lehetnek, — mond egykedvűleg a vezér — ez az oka.

— Én is azt hiszem, mert csak megzaklattak volna; bár a Karvalyomnak egy sem hágna nyomába.

— Hányan mentek el innen Törővel, Botos?

— Nyolczan, — felelt a zömök férfiú, ki az előbb szólalt meg.

— Mindenesetre, — folytatá Markó, — készen állunk. Bár Villám volna már itthon!

— Villámot nem féltem, — szól közbe Botos — száznak is túljár az eszén!

— Ülj ide Dandár! — szól Markó az újon jötthez fordulva, — a tűz mellé, s ti is közeledjetek! Itt a kulacs! tudom szomjas vagy, vad toborzó, igyál s szólj!

Dandár jót húzott a kulacsból s leheveredett, végignyújtva ideges tagjait a bozontos farkasbőrökön.

Az egész csoport a tűz köré tódult, szemeik figyelemmel voltak Dandárra szegezve.

— Tudjátok-e, — kezdé ez, — mi a legújabb hír? Dézván hallottam. Szalánczy Lászlót tulajdon kastélyában, Branyicskán, a fejedelem emberei összevagdalták.

— Mióta a törökkel bomlik a frigy, keveset gondol a fejedelem az okos követtel. — S hát a fejedelem? — kérdé Markó.

— Ő készül, — felelt Dandár. — A törökkel, mint mondják, egészen felbomlott a béke.

— Úgy gyűlni fog dolgunk! — kiálta fel Markó. — Gondoltam én azt előre, mihelyt a Boldizsár és Kovasóczi kivégeztetésöket Szamosujváron hallottam; s a Kendi Ferenczét s Bornemisza Jánosét Gyaluban.

— Nem jó hírt hozok nektek sem, Sólyom s Csatár!

— Mi rosszat hozhatnál? — mond nevetve Csatár — míg kardom lóg oldalomon s szívem nem ficzamlik ki helyéből, nincs baj!

— Míg bor s szép hölgyek vannak, — folytatá Sólyom, — min aggódnánk? mi túl vagyunk úgy is már mindenen.

— Jószágaitokat elosztotta a fejedelem s te — Csatár — száműzve vagy Magyarországra!

— Oda közel vagyok s mehetek ma, — felel Csatár, Markó felé fordulva kérdő tekintettel.

— Jó helyt vagy itt! — nyugtatá meg Markó s képén azon önbizalom tünt fel, mely neki sajátja volt. — A határok királya vagyok, — folytatá felállva s büszkén tekintve maga körül Deli Markó. — Ha jó dolga van Zsigmondnak, nem fog újat húzni velem! . . . Itt, Sólyom! ezt hozták a napokban Kornis Gáspártól. — Ezzel egy tekercset nyújta Sólyomnak.

Sólyom a tűzhöz hajolva, végigfutotta a sorokat

— Hm! — mond, — fejedelem jókor gondoskodik magáról; Mihály s Razván vajdákkal már kezett fogott s a szélek óriásának tesz most igéretet. No, — folytatá vígan, — szép birtokaim, kincseim, pénzem, minden — oda! a fejedelem vette el; ő tudja miért; de mégis, — mond kirántva kardját s lobogó arczczal körültekintve; Éljen Erdély! éljen a Bátori István rokona! Én Erdély mellett állok, míg szivem dobog, míg karom feszül: s ki úgy érez, mint én, rántsa ki kardját!

S a kardok csörtetve zajgának ki sok hüvelyből s a barlang odvai rivalák vissza: «Éljen Erdély!»

Markó komolyan tekintett maga körül. — Éljen Erdély! — ismétlé nyugodt hangon; — de ne hirtelenkedjünk! A török hatalmas. Jó lesz őt darabig kétségben tartani az iránt, melyik párt legyen az, melyben állni szándékozunk; a mit úgy is — folytatá kevélyen — én fogok elhatározni!

— Emlékeztetlek — szól Csatár — igéretedre; én Erdély ellen kardot nem rántok soha.

— Én sem, én sem; — mond Sólyom és Botos egyszerre.

— Mi sem! — zúg még néhány szózat a tágas öbölben.

— Legrégibb baj- és hadtársad vagyok Markó! — kiált fel Dandár. — Nekem senkim sincs a világon! atyai házam a te sereged, világom a baj s a csata! Én követlek, merre s hová akarod!

— Tudom, — felelt Markó komolyan, — mi köt le hozzám, vad kopjavető! mennyire s meddig számolhatok reád; — s egy gúnymosoly vonult

el ajkai körül. — Ti pedig zajgók! tudjátok, hogy csak annyit kivánok tőletek, a mennyire köteleztétek magatokat. Ez így szokás nálam! — Most csend legyen! — szól mély hangon, s mint villámcsapás után néma csend lőn.

Ujra letelepedének a tűz mellé.

— S mi egyéb hírt hozasz Dandár? — kérdé tovább Markó.

— A fejedelem házasodni fog; mondják, styriai Károly leányát várja.

— Hogyan? — jegyzé meg Markó fél mosolylyal, — hiszen Jósika Istvánt nem rég küldé Olaszországba hasonló czélból.

— Igen, — felelt Dandár, — de míg ő visszatér, a szép Cristiernát hozzák Kolosvárra. A fejedelem, mint hallatszik, álruhában elébe ment, egyjével olasz bohóczi közül. A készületek szerfelett nagyok; Bognernek,[5] mondják, a mennyi kék és sárga szövete volt, mind megvette a város; s még Szebenből is hoztak a sorompók behúzására.

— S mire a sorompók? — kérdé Sólyom.

— Lovagi játékokra, melyekben több lengyel s német úr vesz részt.

— Karddal? — kérdé Csatár, — úgy megugratják a lengyel urakat.

— Hosszú dsidákkal, németesen! — felelt Dandár, — a német herczegi hölgy tiszteletére s talán kelevézzel is, ha arra kerül; úgy a lengyeleket ne féltsd!

— A német dsidaviadalt, — jegyzé meg Sólyom, — gyűlölöm; többnyire testi erő határoz

benne, nem ügyesség és bátorság. Én a kardot kedvelem. De mégis szeretnék egy párt a homokba dönteni a vendégurakból. — Ördögöt! mégis boszus, hogy ebből ki kell maradnunk!

— Mit gondolsz, — kérdé Csatár, Sólyomhoz fordulva, — víni fog-e Abafi?

— Oh — felel ez, — nincs kétség benne! s ha igen, — győzni. Az ily viadal épen neki való; ő kettőt is leterít egyszerre!

— Aligha vehet részt benne! — szól Dandár nehezen rejtett buzgósággal.

— Talán száműzték őtet is? — vág közbe Sólyom, — úgy hozzánk kerül, fogadom.

— Azt nem hiszem, — mond Dandár s arcza szinte kékké sötétült — nem is közünkbe való! Poharak és lágyszívű hölgyek közt helye, nem a barlangok arszlányának körében! Egyébiránt is, — folytatá redőkbe vonva homlokát, — hatalmas ellensége lehet. Ekkor elbeszélte Abafinak megtámadtatását a kolosvári piaczon.

— Bucella, mondják, — szólt Markó, — titkos ellensége s a fejedelmet bujtatja.

— Ha ez igaz, — mond Botos, — jó lesz, ha jókor gondoskodik magáról; csak azon bámulok, hogy a fejedelem oly titkon járat nyomába; másokkal rövidebben bánt.

— Annak tudnám én okát, — felel Dandár, nem egészen habozás nélkül, melyet azonban lehetőségig el akart titkolni. — Mikoláékkal nem akar újat húzni Bátori. Abafi közel rokon a házhoz! de ez sem fogja őt megmenteni, — folytatá összeszorítva ajkait.

— Ha darabig kikerüli a fejedelem haragját, — jegyzé meg Sólyom, — minden el lesz feledve; ismerem én Bátori Zsigmondot.

A míg így beszélgettek a barlangnak sötét hadfiai, két lövés hallatszék külről. Újra fölugrottak mindnyájan azon készséggel, mely gyakori váratlan esetekre mindig éber lényeket jelel.

— Ez tatár vagy Villám! — mond Deli Markó, körültekintve a félkörbe szorult hős tömegre.

— Villám! mondom én, — szólt mély hangon Dandár s valami nyugtalanság tünt fel egész alakján.

— Villám vagy tatár, — felelt Markó nyugton, — nem más.

VILLÁM.

Félre, nyomorult!
Szilágyi.

A barlang száján vágtatott be e pillanatban egy fiatal lovag; a bennlevők előtt mint szeszélyes festvény tünt föl, körülölelve a nyiláson beömlő légnek azurjától.

Szép karcsú volt a mén, mely játszva hordá könnyű terhét; igaz erdélyi faj, nem a későbbi ivadék korcsos agyagjából gyúrott, fél spanyol, fél meklenburgi, fél arab . . . szóval minden, csak erdélyi nem. Száraz egyenes kis feje, tágan nyilt piroslló orr-öblökkel, karcsú, nyulánk nyak, vékony fátyolként rajta elfolyó sörénynyel; nyílegyenes derék, száraz, de ideges, nem igen vékony lábak, erős, biztos alj. Ilyen volt a lovag paripája, tiszta csíki faj, tizennégy markon jóval felül. Elevenzöld czafrangja veres rojtjaival lógott le fején s szépen illett almás-fakó színéhez; magyar nyereg magas kápával, medvebőrrel födött, szorult karcsu derekára; előrekapó lába s eleven vidám szemjárása, a könynyűség s délczeg negéd képzetét létesíték.

A lovag meggyszín, rövid dolmányban volt, melyen fölül ezüst fonalból lánczozott hadi ing fénylett, szabályteljes tagjaihoz olvadva, félkönyökig

A barlang száján vágtatott be e pillanatban egy fiatal lovag.

érő ujjakkal s derekához hosszú keskeny, törökszövetű kendővel övezve; szárain szerfölött bő, törökös nadrág folyt le majd szoknyaként s kis lábaihoz nyalkán sárga saruk szorulának; fején rövid csikóbőr-kalpag hosszú strucztollal, három s többől összetoldva, mely a hátulsó nyeregkápáig érhetne; de most önokozta szellőtől keringetve, messze nyult lovagja után.

— Ez Villám! — mond egy hangon az egész csoport, előre nyúlt kopjákkal állva, rendítő nyugalomban.

— Honnan kóbor gyerek? — kiált elébe vígan Deli Markó, — porverejték lepi arczádat.

— Nem jő Villám üres kézzel! — kiáltott fel Botos, feléje lépvén s lova kantárát megragadván, mely lesütött fővel vonszolá a váratlan feltartóztatót egy-két lépéssel előre magával.

Lángoló arczczal állt a szép ifjú a hadi tekintetű vad férfi-sereg közt; baljában a kantár, jobbjában vért csepegve tátongó borzasztón, üstökénél tartva egy tatárfő; s nyergén elül szépmívű török kard volt keresztülfektetve.

— Itt apó, a vásárfia! — mond Villám, mert ő volt; s egyet csóválván a fővel, a porba sujtá Markó elébe. — S itt, — folytatá, a czifra ezüstös kardot emelve ki nyergéből, — magamnak is valami! — Sólyom átalvevé a kardot, azonban Villám könnyen szökött le lováról, veregetvén nyakát.

— Ma meg vagyok elégedve, — hizelge, csókot nyomva homlokára, — Fecske! nem lesz pana-

szod az abrakra. — Ezzel intett Botosnak, ki a lovat beljebb vezeté a barlangba.

Villám csinos karcsú termetű volt, inkább nagy, mint kicsiny s mintegy huszonkét évű, bár különös férfias öltözetében alig látszék húsz évűnek. Arcza tojásdad, keletien barnás és szerfelett érdekes. Víg könnyelműség, kis rátartás ködével lebegett eleven jelentő vonásain. Mozdulatain, szókiejtésén sajátságos kecs volt, melyet szép ezüst hangja növelt.

Visszatérvén a férfiak előbbi helyzetökbe, Markó kezét nyujtá leányának, ki kínálás nélkül nyult a farkas-bőrökön végig a tűz mellett, levetvén kalpagját, mely alól, mint fogházból omlottak ki gesztenyeszín, bokáig érő hajtekercsei.

— Oldjátok le saruimat! — mond fél parancsoló, fél mosolygó hangon.

Dandár azonnal közeledett.

— Nem te! — mond, egy kemény tekintetet villantva a lehajló Dandárra Villám s hirtelen rántá vissza lábát.

Dandár fölegyenesedett, egész lényén elfojtott boszúság volt feltünő.

A hölgy küzdeni látszott magával, ajkai mozogtak, mintha szólni akarna.

— Nem! — szólt kis szünet után, szembetűnő megvetéssel jártatva végig Dandáron szemeit, — nem árullak el! de, az egekre! őrizkedjél, mert ismerlek.

Dandár némán állott előtte; tekintete átszegezte Villámot s valami oly mélyenbús és egyszersmind dühös volt e tekintetben, mi a vért fagylalá.

Sólyom udvariasan hajlott le e közben kiszabadítni a szerfelett kicsiny s keskeny lábacskákat sárga födelükből.

— Mi lelt benneteket? — kérdé Markó, odabámulva s váltva Dandárra s Villámra sülyesztve tekintetét.

— Ő tudja! — felelt Dandár daczczal.

— Semmi! — szólt Villám röviden, mindig szemmel tartva Dandárt. — Te pedig apó; — folytatá, — bort hozass! szomjas vagyok.

— Eredj, Vidor! — parancsolá az egy közel álló ifjúnak, — nézd körül a kamrát, van-e még abból a pirosból; mert kényes a gyermek, bár elég röviden tartottam!

— Fejedre nőtt, vezér! — jegyzé meg a fiatal, szőke Vidor, sietve menvén a barlangnak egyik kisebb öble felé, honnan nemsokára fakantával tért vissza. — Itt, — mond, — a mi megmaradt! fehér van elég mindnyájunknak.

— Idd meg magad, ha kell! — szólt Villám; jót ivék az odanyujtott kantából s letévén azt közel magához.

— Hol jártál, beszéld el! — szólítá fel Markó, simogatva homlokát, — hol tevél szert azon üstökös gombra? az sem lehetett bakja a tatárnak.

— Eléggé megforgattak a pogány ebek, — felelt Villám. — Alig egy óranyira innen észrevettem három kóborló tatárt; úgy látszék, sietve kotródtak a hegyek felé. Fecske! mondám lovamnak, jó volna elvágni útjokat; de egy három ellen!... Ej, gondolám, a ki mer, az nyer!... Sarkantyumat neki

szegzém a fakónak s míg ezt mondom, szemben valék a három ebbel, kik azonnal kopját eresztének utánam. Tudjátok, hogy veti a tatár kópjáját: elébb megcsóválja feje fölött, aztán czélra néz, megáll s úgy robbant. Míg a kopja röpült, a fakó nem hevert; s a három kopja Villám helyet földet ért! Ekkor sivítá az enyém mellben az egyik tart, ki azonnal földre zuhant. De két másik rám rohant görbe kardokkal s míg vívtunk jó sokáig, port keverve magunk körül: szemben egy csoport had fia tünt elő.

— Törő volt, — szólt közbe mosolygva Markó.

— Igen, — felelt Villám, — ő és társai! A hogy a két tatár megpillantá őtet, tovaillant; én is le a lóról. Gombodat itt nem hagyom! mondám: arany bére Fehérváron. S leoldva a tatár kardját, lenyiszáltam, mint tudtam: a kard s fő ide jött velem! Hé, nem elég ez hölgytől? férfiak!

— Istenemre elég! — mond kezet nyujtva Markó, — férfiútól is. Már halomra gyűlt a tatárfő: húsz van, úgy-e, Csatár? Holnap küldjük Fehérvárra.

— Nemsokára sűrűdni fog bajunk! — szólt vígan Sólyom, — a török készül s az erdélyiek sem hevernek.

— Ej, — mond Villám, minél több, annál jobb! csak kedv legyen s egészség, úgy-e fiúk!... Éljen a baj s a csata! — kiált, vígan emelve föl a fakantát.

— Éljen! — zúg.

FEKETE LOVAG ÉJFÉLKOR.

Éjfélkor, midőn rég nyugszik mindenki. *Körner.*

De térjünk a fejedelemhez vissza. Bátori Zsigmondnak ismeretes, túlságig habozó cselekvései, kegyetlen ölettetései, őt nagyobb részénél az erdélyieknek, sőt a külső udvaroknál is, gyűlöletessé tevék. De mind e mellett tagadni nem lehet, hogy bizonyos varázs ömlé körül a Bátori nevet Erdélyben, mely részint a Bátori István bölcs s Erdélyre nézve mindig emlékezetes uralkodási szakából magyarázható, másrészt azon egyes kijelölt tulajdonokból, melyeknek híjával, — úgyszólván, — egy Bátori sem volt. Ezek okozták, hogy mindegyiknek volt felekezete, regényes hűséggel hozzá ragaszkodó.

Ha Bátori Istvánt, a bölcs észszel s erénynyel dús fejedelmet, imádta Erdély, mint később Lengyelország: úgy bámulta Andrásban tudományát, tapasztalásait; szereté azon fényt, mely egyházi építéseiben mutatkozott. Boldizsárt hasonlóul sokan kedvelték. A szép, élénk, bár könnyelmű s cselszövénytől nem ment férfiúban hajdani lovagi szellem vegyült, finomabb s az akkori időben ritkább műveltséggel; s neki, főként Erdély szebb s fiatalabb női közt, nem kis pártja volt.

De Zsigmond maga is tudott olykor egyeseket lekötelezni s birt nemcsak azon közvitézi személyes bátorsággal, mely oly mindennapi a katonai életben; hanem némi vezéri felsőséggel is, mely nála némely esetekben szinte meglepő volt, a mint ezt a törökök ellen folytatott, darabig szerencsés háborui bizonyítják.

Innen magyarázható, hogy a Bátori névhez még mindig ragaszkodó erdélyieknek nagy része hajlandó volt jó reménység fejében Bátori Zsigmondnak kegyetlenkedéseit, ha nem egészen megbocsátani, legalább mentegetni s fiatal korának vagy rossz tanácsadóinak tulajdonítani, kik igen ismervén ingatag gondolkozását, azt hasznokra tudták fordítani s néha önszenvedélyeik aljas viszontorlását vagy boszúvágyát a fiatal, gondatlan fejedelem rovására kielégíteni.

Szembetünő bizonyítványai valának e személyes gyűlölség mutatkozásainak azon sokszerű üldözések, melyeknek többen ki valának téve, a nélkül, hogy üldöztetésöknek okát tudnák.

Nagyobb része a kolosváriaknak az Abafi megtámadtatását a fejedelem titkos boszújának tulajdonítá, kinek meghitt orvosa, Bucella Abafit egy gondatlan nyilatkozásaért személyesen gyűlölte. Abafi egykor ország mételyének nevezé őt s ezt a korzikai, viszonttorláshoz szokott komoly olasz nem igen látszatott feledni akarni.

Még valószínübb lett e hiedelem azon körülmény által, hogy Bucella Lengyelországba küldetvén a fejedelem által, Abafin több baj nem történt.

Mások gyanítják, hogy Bucella ezen orgyilkolásra nem volt megbízva a fejedelem által; de hitték, hogy ha czélt érhete, Bátori a dolgon inkább örült, mint neheztelt volna, fel lévén ingerelve Abafi ellen, kinek bátor felszólalása az országgyűlésen s a fejedelemmel szemben, kellemetlen volt előtte.

A ki Bátori Zsigmondot ismerte, egyáltalában nem csodálhatá, hogy az Abafi elleni üldözések egyszerre megszűntek: még akkor sem, ha ezeket egyenesen a fejedelem parancsolta volna. Szokott dolog volt Bátori Zsigmondnak kegyében látni azokat holnap, kiket ma gyűlölt s viszont. Minden tette e szeszélyes uralkodónak ingatagság bélyegét hordá homlokán s kegyének mint gyűlölségének állhatatlansága közmondásos volt Erdélyben. Egyébiránt a Mikola-ház egy volt azok közül, melyeket a fejedelem legtöbbször látogatott meg s Margitnak magas lelke vele szemben is kitünteté hódító varázsát. Ő a fejedelmet önkénytelen vonzá magához s mégis illendő távolságban tudta tartani. De mind e mellett is, hogy Abafit, mint a Mikola-ház közeli rokonát, kímélni látszatott, nem legörömestebb szólt róla s őt nyugtalan, bár nem veszedelmes embernek tartotta.

Ha voltak sokan, kik ezt s ehhez hasonlót gyanítának s ha valószínűek valának e gyanítások: mások azt hitték, hogy az Olivér megtámadásának más az oka. Mert ha ő ellenére lenne a fejedelemnek, vagy ez tartana tőle: bizonyosan vele is úgy bánhata, mint másokkal, kiket veszélyesnek tartott:

vagy módot lelhete őt kevesebb zajjal ártatlanná tenni. Szintoly hihetetlennek látszék, hogy Bucella orgyilkosok által kívánta kivégeztetni, kinek kevésbe került volna a fejedelmet nyílt erőszakra bírni ellene. S ha a regényes hűséggel Bátoriakhoz ragaszkodó Abafiak egyike, a fejedelem szándéka ellen szegzé is magát s ez őt boszantá: Olivérnek egész föllépte új volt s Bátori többet elégnél gondolt tenni, midőn őt meg akará szégyeníteni; miben czélt is ért... S így némi titok látszék az Abafi viszonyain lebegni.

A fejedelmet naponkint várták. Nevezetes nap volt a kolosváriakra Bátori érkezése szép angyali nejével, kinek híre jóval előzte meg jöttét s kit az akkori lovagi erdélyiek, hozzájok illő méltósággal kívántak fogadni. A fejedelem, miután őt álruhában látta, Szászsebesen várta be, hova sietve tért vissza, megelőzvén Cristiernát.

Ha most valahol nemzeti ünnep tartatik, vagy más alkalommal, sokan és sokképen akarnak vigadni: kevés fejtörésbe kerül ezereknek látni s hallani, vágyát kielégíteni. Remek színészek, híres énekesek, műlovagok, kötélen és földön tánczolók, nagy lovagi vagy katonai gyakorlatok és szemlék napokat s heteket töltenek be; s habár mindezen látványok mentek azon őskori erőtől, azon élénkebb indulatokra s érzékekre hatástól, mint hajdan: épen művelтebb, higgadtabb gyöngédségök egy más szelidebb s talán bájosabb módon hat az emberre.

Történetünk korában egy nevezetes napnak hézagait, kellemes idő- s kedvtöltésekkel betölteni, nehéz

feladat volt, főként távol Erdélyben, honnan a gyakori nyugtalanságok, a művészi élvezet szelid lengését messze tilták.

Néha vetődtek alakosak, kik szabálytalan s nem legillendőbb darabjaikkal mulattatták a közönséget s az ország egyik végétől a másikig űzték kalandos életüket; egyes nagyobb tehetségű uraktól pártolva, vagy a fejedelmi háztól messzeföldről s nagy költséggel rövid időre, oda rendelve... Egy híres erős ember, vagy ſjász, vagy kopjavető láttatá olykor ügyességét; vagy czigány hangászok űzték el a hosszú téli estvék unalmait; de néha, nagyobb alkalmakkal, mint országszerte hangzó egyes eset, történtek lovagi s gyalog viadalok, vagy hosszú dsidákkal lóháton, egészen német tornák szellemében; vagy kardokkal, a magyar könnyű lovag-viadalt képezve; vagy kelevézzel törökösen, mely mind irányzó tehetségét, mind lélekjelenlétét a lovagnak volt képes kifejteni. Az estvéket népes, arany- s ezüsttel pompás tánczmulatságok tölték be. Ezek s egy ünnepélyes kiséret, lakodalmi vagy egyéb alkalmakkor, valának azon kedvtöltések, hol az erdélyi, akkoron jóval keletiebb fényüzés mutatkozott.

De míg a fejedelem megérkezik, nem lesz érdektelen egy tekintetet vetnünk a Mikola-házra s Abafira.

A kis Gizella nem könnyen ugyan, de mégis néhány hét mulva, kiépült betegségéből, mely egyedül váratlan rémülés következése volt. Margit éjjelnappal ápolá őt s volt valami magasztaltság azon részletes gondoskodásban Gizella iránt, melynek

nagyobbrészt köszönheté kiépülését oly betegségből, melynek egyes szakai veszélyjóslók valának. S nem testvéri, baráti, hanem anyai volt a szorgalom, mely Margitnak minden tettéből tetszék ki, a benső jutalom égi gyönyöre sugárzott lelkes vonásain, midőn e szép gondosságnak sikerét látta. Gyulafinénak természetes gyöngédsége tiltá őt Gizellával csak távolról is sejtetni, hogy avatottja titkának. Kettőzteté barátságát iránta, kiben felgyógyulása óta nagy változás történt. A láz megnyujtá tagjait; ágyból felkölte után bár gyenge s halvány, de egészen kifejlettnek látszék; s midőn halkkal, szép tagjait az egészség újra kiidomítá, bár kedves arczáról a rózsák elköltöztek, ő volt Erdély legszebb leánya; de azon vidámság, mely őt annyira vonzóvá tevé, azon gyermeki kedvesség, mely minden csekélységben örömét találja, melyet minden oly hamar izgat s lobogtat, eltüntek. Szelid, nyájas maradott az angyali teremtés; de komoly ábrándozás s neme a bús elszóródásnak vona felleget egész lénye körül. Ő nem gyanítá, hogy Margit őt áttekinti; titkát szívének legmélyebb redőiben vélte elrejtve. Ő szerencsétlen volt, mert remény és kilátás nélkül szeretett. Gyulafinéról hivé, hogy Olivért szereti; ezért mindenkép titkolta szerelmét, mert Margitot imádta s becsülte. Ő nyugodtnak látszék.

Sokkal tisztább tapintata volt Margitnak, mint hogy a Gizella lelki erején ne bámulna s azon áldozatot, melyet ezen angyal érette tenni kivánt, ne érezte s méltányolta volna. Ő mindezt látta, tudta s lelke bámulásba olvadt össze Gizelláéval.

— Ő a serdülő leányka, múlja-e őt felül lelki erőben? ő tegye egy reményteljes, fejlődő élet egész hosszú boldogságát mérlegbe, a Margit minden tekintetben kisebb áldozatával? — ezt kérdé Gyulafiné magától. Mert, bár ő lelkének teljes erejéből szerette Abafit, a mit már maga előtt sem tagadhatott; de nem hivé, hogy közte s Olivér közt egy házasság — ha valaha annyira jőne is — boldog lehetne. Abafinál jóval idősb, lelkének gyöngéd szerénysége tiltá, sorsát az ifjúéval összeolvasztani; mi egyébiránt talán akaratjától függött; oly mély vala Olivérnek ragaszkodása a nemes hölgyhöz, bár mint bizonyost állíthatjuk, egészen másnemű a szerelemnél. S így Margit föltevé magában, lassanként a Gizella elméjét azon gondolattal megbarátkoztatni, hogy érczfal a bájos gyermek s álmainak hőse közt nincsen s hogy Margitnak nincsenek tervei jövendőre.

Sokszor, de mindig a legszelidebb kimélettel szólt Gizellával Abafiról; mondá, mennyire becsüli őt; de egyszersmind oly fordulatot tudott adni beszédének, melyből Gizella gyaníthatá, hogy a szép özvegy férjhez többé nem fog menni. S ha ilyenkor a remény mennyei sugára múló villanyával szaladt minden idegein keresztül a szelid gyermeknek s szép arczának havában a boldogság derűje hajnallott: ki csodálhatná? De oly igen el tudta Gizella lelkének, szívének önkénytelen izgását rejteni, hogy néha Margit maga kétkedővé lett indulatai iránt.

Gizella halkkal meg kezde győződni arról, hogy

nénje Abafit inkább becsüli, mint szereti; de nem soha arról, hogy Abafi is így érez. Ő kegyetlen öntagadással hiteté el magával, hogy Olivér Margitot imádja.

Abafi gyakorta látogatá meg Gyulafinét, ki őt néha Gizellára is figyelmezteté. Hősünk a bájos gyermeket szépnek s érdekesnek találta; bár szívében egy húr sem pendült meg élénkebb hévvel érette. Többszöri látás azonban s az Abafi figyelmesb alkalmazása iránta, kezdék őket közeltetni egymáshoz; többször s néha komolyabb tárgyakról szóltak együtt. S valami oly jósággal teljes, oly nyugodt, oly szelid volt a Gizella egész alkalmazásában, hogy Abafi örömest kezde véle mulatni, némi érdeket iránta venni. De csalatkoznék az olvasó, ha e közelítésben távolról is a gerjedő szerelem első sugárait gyanítaná. Mindig kiválólag feltünő volt a különbség azon élénk, forró csatlakozás közt, melylyel szerelmesek keresik egymást, mely némaságban oly jelentő s boldogító — s azon nyájas, udvarias alkalmazás közt, melylyel Abafi, Gizella iránt nem hódoló, hanem kellemes, vidám társalkodó volt csak.

Így teltek hetek s hónapok. Olivér nagy részét ezen időnek falun tölté gazdaságával, szép lovaival s nagy vadászataival elfoglalva. Betlen Farkas volt leggyakoribb látogatója, kivel barátsága naponkint szorosb lőn.

Abafit mindenki kezdé színlés nélkül becsülni s már nemcsak a szép lovagi, mindenütt finom magaviseletű férfiút: hanem a tudományost, az idegen

nyelvekben jártast s az olvasottat; mert Abafi idejének nagy részét új, fontos ismeretek megszerzésére fordítá s nagy sikerrel.

Minden héten elzárkózott egy nap; Abafi magas várának rostélya le volt eresztve; senki sem volt ilyenkor nála szokott látogatói közül, még Betlen sem, ki e szeszélyét barátjának kímélettel tűrte; de midőn a vár ősz tornyában éjfél kondult el: átrázva érczhangjait néma éjjeleken: egy lovag közeledett az Abafi várához, — lova, öltözete egyszerű, fekete volt; háromszor fútt rövid kürtjébe s a felvonó híd leereszkedett. Ha fellegek csatáztak az éjféli égbolton, ha villám futosta át a fekete fellegkárpitot; ha vihar dühöngött s az óriási bükkök nádként ingadoztak: a fekete lovag nem maradt el; — s ha zápor özönlött vagy a jég zuhogott le fényes fellegekből; vagy üvöltve álltak őrt éhes farkasok vonítva szirt gerinczeken: a sötét lovag éjfélkor a kapu előtt állott s a toronyőr a hármas kürtjelre leereszté a felvonó hidat. S ha néha utas találta a néma lovagot jőni s az ábránd hold világítá keleti vonalait fakó fényével: arcza oly vidám, oly örömteljes, oly sugárzó volt; de ha találta, midőn a várból tért vissza, könny csillogott szemeiben; s ha menve sivító fellegként tűnt el sebes száguldtában: megtérve, halkkal léptetett csak... s vissza mindig... mindig visszatekinte.

Az egyszerű természetes eset sok mondára nyujtott alkalmat s a babonás nép ajkain néhol regévé alakult.

TÁNCZTEREM.

Ő szelid, nyájas és jó.
Scuderi.

A szép Cristierna e közben gyorsan közeledett Kolosvárhoz. Mihelyt a határokba lépett, azonnal tapasztalá azon lovagi szellem mutatkozását, mely akkor távolléte mellett is Európa műveltebb tartományaiban sehol otthonosabb nem volt, mint Erdélyben. Magyar őszinte szívesség tevé a lovagi tisztelkedéseket a szépnem iránt érdekesbbekké. Minden helységben, minden nyughelyen újabb meglepetések várták a fejedelmi hölgyet, kinek szelid erkölcsétől s már hírében ismert szépségétől jóltevő következményeket jóslottak az erdélyiek a nyers, habozó, túlságig változékony Zsigmondra. Megérkeztének estéjén egész Kolosvár ki volt világítva; több sorban fénylettek az akkori kisebb ablakokból a mécsesek s néhol a világítónak szeszélye kiáltó színekre mázolt képekben, vagy a történet jelességére czélzó írásokkal kívánta örömét kifejezni.

A fejedelmi csarnok minden tereme s szobája pompásan ki vala bútorozva s a szem mindenütt nehéz selyem- s bársonyszöveteken nyugvék. Arannyal áttört kárpitok, aranyozott székek, aczéltükrök,

török szőnyegek voltak mindenütt láthatók s a falak kamukáin sárkányok s griffek bámultak ezer vegyületben a nézőkre.

Erdélynek völgyeiből ide gyűltek a tehetősb családok s vetekedve kívánták az óhajtott fejedelemasszonynak rövid ott mulatását kellemessé tenni.

Nagy körtisztelkedés előzé meg a pompás vacsorát, melynek alkalmával Erdélynek hölgyei mutattattak be Cristiernának. Ezek közt volt Gyulafiné, a szép Mikola Margit; s első megjelenése azon kellemes benyomást idézé elő a Cristierna szemeiben, melyet Margit sehol sem hibázott el megtenni. A fejedelmi nő középnagyságú, finom termetű hölgy volt, arczéle nemes, római; fürtjei selyemsímák s világos szőkék, szemei gyönyörű vágásúak s égszínűek valának. Egész tartásában feltünt azon nyugodt önbizalom s szerénység, mely nem ereszkedik le máshoz, de azt emeli gyöngéd figyelemmel föl magához. Mindenkivel szólott, a férfiakkal többnyire latinul, mely nyelven ha nem tökéletesen, de igen csinosan beszélt; a nőkkel francziául, használván néha azon szavakat, melyeket útjában a magyar nyelvből sajátjává tőn.

Elvégződvén így azon körtisztelkedés elfogadása, mely egyes kérdésekben s rövid feleletekben áll: a fejedelmi nő Mikola Margittal, Kornis Gáspárral, Keresztúrival s másokkal beszélgetett. Valami oly szelid és hódító volt egész alakján elöntve, hogy ezen első megjelenésekor soknak megnyerte szívét, még azoknak is, kik a fejedelemnek más nőt óhajtottak Olaszhonból. Az akkoron számos

olasz Zsigmond udvarában, nemzetének egész műveltebb hódolásával kivánta a fejedelemasszonynak kegyét sajátává tenni, kinek azonban kiválólag nyájasb maga alkalmazása az erdélyiek iránt, feltünő volt.

Abafi ezen ünnepen nem volt jelen. Sokan úgy vélték, hogy vagy átall a fejedelem előtt megjelenni, kinek neheztelése még emlékében van, vagy nem akarja magát újabb tőröknek kitenni s ily nevezetes alkalommal ez által figyelmet gerjeszteni.

Margitnak mindjárt feltünt távolléte s Betlen Farkastól tudakolá őt, ki maga sem tuda egyebet mondani, mint hogy néhány nappal ezelőtt vadászaton látta barátját épen s egészségesen.

Bátori azon közidőt, melyet a szép Cristierna másokkali beszélgetéssel töltött el, használni kívánván, Margithoz közeledett s az est nagyobb részét velei társalkodással töltötte. Lehet, hogy a lelkes nő ezen alkalmat használta a fejedelmet Olivér iránt megengesztelni! annyi bizonyos, hogy Betlentől — kit Zsigmond bátorságaért s azon regényes szellemért, mely őt oly érdekessé tette, szenvedhetett — tudakolá hollétét.

Betlen újra erősíté, hogy őt a vadászaton látta.

— Örülök — mond a fejedelem nyájas mosolylyal — ha leventéink edzik erejöket s bátorságukat; lehet, hogy rövid napon komolyabb alkalom fogja azt szükségessé tenni, mint vadászat.

— Erdélynek fiai — viszonzá Betlen azon szép férfias tartással, melyben kecs és méltóság páro-

sultak — örülni fognak, ha Nagyságod őket csatákra vezetendi s bizonyos vagyok benne, Abafi barátom nem lesz az utolsók egyike, ki a Bátoriház s Erdély java mellett fegyvert fog.

— Igen, akarjuk — szólt Bátori nevetve — hogy igazat mondjon kegyed. Inkább szeretjük őt — folytatá gúnymosolylyal — buzogánynyal kezében, mint a szószéken látni, hol nem igen látszik helyén lenni.

Betlen csöndesen állt a fejedelem előtt s úgy látszék, hogy felelni akar; de ez folytatá:

— Holnap, reménylem, hogy a lovagi Betlen nem fog hibázni a sorompók közt. Jeles kelevézhajítók vannak vendégeink között: a fiatal Zamojszki s amott ki Kornisnéval beszél, Szápai Kázmér; ezektől a babért elragadni igen szép volna.

— Nagyságos uram! — felelt Betlen, a kelevézjátékra be vagyok irva s az egyik csapat vezérségével tisztelt meg.

Bátori jóváhagyólag intett fejével. — Sajnálom — jegyzé meg bosszúsággal arczkifejezésében — hogy a nemes játékból ki kell maradnom, nem a legjobban érzem magamat s Bucella minden hevesebb mozgást eltiltott. — Ezzel nyájas főhajtás után a közel álló Lugosihoz fordult a fejedelem.

A teremnek egyik oszlopa mellett a szép Zsombori Juditot látjuk, deli tagjain szalmaszín bársonyváll s szoknya foly le gazdag ezüst hímzéssel s egy remek mívű párta, drága kövektől s gyöngyöktől csillogva, őt valamivel magasbnak láttatja,

mint a minő valóban. Ő ezen este közfigyelmet gerjesztett. Mellette állt Bánfi János, magas, halavány ifjú, szép magyaros vonásokkal s nagy barna szemekkel. Diószín dolmánya, az akkoron divatos, nehéz selyem kamukából volt, arany törökös levelekkel áttörve; aranyozott, vert ezüst, kék kövekkel gazdagon terhelt készület pótlá ki a zsinórozást s öltözete egyjét tevé azon apáról fiúra szálló díszöltözetek közül, melyek minden időben szépek maradnak. Violaszín nadrág zsinórozás nélkül s zöld egyszerű topánka egészíték ki öltözetét.

Beszélgetésök tárgya Cristierna volt. — Úgy látszik — mond Bánfi fél suttogó hangon — hogy a mi kedves fejedelemnénk nem oly vidám s boldog, mint új nő közönségesen szokott lenni; a mint hallom, a fejedelem maga is, nem azon szorgalmas előző, ki oly szelid teremtéssel el tudná távol honát felejtetni.

— Fejedelmek — mond Judit részvevő tekintetet vetve Cristiernára — nem olynemű férjek, mint más emberek. Őket titkos érdekek, családi viszonyok vezetik nőjeik karjai közé; várhatni-e Zsigmondtól, ki virágról virágra száll, kit minden szép hölgyi szem rövid lobbanásba hoz, hogy példás férj legyen?

Bánfi gondolkozni látszott.

— Margit — mond kis szünet után — még most is érővé teszi azon hatalmát, melynek Bátori mindig hódolni látszott.

— Hibázik Bánfi, ha ezt hiszi Margitról; nincs nő, ki kevésbbé számító lenne, mint ő. Azon fel-

sőség, melyet gyakorolni látszik, önkénytelen s lehet észrevenni, hogy ő a fejedelmet soha sem keresi, sőt közelítését oly természeti egykedvűséggel fogadja, mely őt minden gyanútól fölmenti; ő más iránt is ilyen.

— Az tagadhatlan — viszonzá Bánfi — ő mindig nyájas; maga a szép fejedelemasszony is, a mint látszik, igen örömest mulat vele.

— Én — mond Judit — nem a legjobb napokat jóslom Cristiernának, egész lénye különböző a fejedelemétől; nem igen remélhetni köztök valaha azon gyöngéd viszonyt, kölcsönös bizodalmat s engedékenységet, mely egyedül képes házasokat boldogítani. A fejedelem változékony fog maradni végig; s azt hiszem, egynek azon hölgyek közül, kiket meg szokott különböztetni, nem sokba kerülne őt angyali hölgyétől elidegenítni.

— Ez — mond Bánfi egy finom mosolylyal — alkalmasint közbenjárás nélkül is meg fog történni: ha igaz, a mit hallok.

— S az volna? — szólt Judit, reá függesztve tekintetét.

— Egy gyöngéd titok, melyről nem örömest szólok, főként hölgy előtt — mond Bánfi jelentő arczkifejezéssel. — A viszony köztök aligha valaha több leend, mint testvéri.

— Úgy megkimélem a közléstől — felel Judit hirtelen közbe szólva s könnyű pirulattal tekintve föld felé. — Csáki Gizellát — folytatá, el akarván fordítni a beszélgetés tárgyát — holnap fogják a fejedelemnének bemutatni.

— Egészen egészséges tehát?

— Igen, kissé halvány még, de szép; oly szép, minél szebb nem lehet! A fejedelemné néhány hölgyet óhajt az elsőbb családokból maga körül; aligha Gizella ki fogja kerülhetni választását, pedig ő nem örömest válna meg a Mikola-háztól; Margitban ott testvért, barátnét s anyát lelt egyszerre.

— S Gyulafiné is, úgy hiszem, nehezen tudná őt nélkülözni, bár vigasztalhatlan nem maradna... Abafi sokszor van a Mikola-háznál s Margit az ő szemeiben a hölgyek elsője.

— Magam is azt hivém — jegyzé meg Judit — hogy azon tisztelet, melylyel Abafi iránta viseltetik, nincs egészen szerelem híjával; de később meggyőződtem arról, hogy Abafi valóban nem érzi azon gyöngéd indulat hatalmát Margit iránt.

— Oh — mond Bánfi — a szerelem egy Proteus, ezer alakba öltözik; s megvallom, mindig veszedelmesbnek hiszem, ha kezdete lassú s más alakot vesz fel, mint például tisztelet vagy barátság. Azon neme a hirtelen szerelemnek, mely pillanat munkája, sokszor hirtelen is lobog el.

— Az igaz szerelem — mond Judit némi magasztaltsággal — legyen évek vagy pillanat műve, egy és örök! ... s ha szűnik ... nem volt soha szerelem!

Többen közeledtek e pillanatban az érdekes párhoz. A beszélgetés közönséges lőn: a fejedelemasszony útjáról, a holnapi lovagjátékokról, a

Többen közeledtek e pillanatban az érdekes párhoz . ..

terem eddig ismeretlen fényű s ízlésű bútorairól s diszítményeiről folyt a beszéd változtatva. Itt-ott a szögletekben fontosb érdekek s országos viszonyok jövének szóba. A mellékteremben megzendült a hanga s a fiatalság egyenkint a gazdagon világított mellékosztályokba vonult.

A fiatal Zamojszki, a Bátori-háznak rokona (mert bátyjának neje Bátori Gizella volt), a fejedelemnéhez járult s őt lassú lengyelre szólítá fel.

Keleti öltözete még emelé az érdekes leventének termetét. Majd bokáig érő, redőkbe szedett s derekához gazdag hímzésű pánttal szorított kurtkája, a legszebb hófehér selyemszövetből volt, mellén sűrű, apró arany gombocskákkal; ezen fölül volt az úgynevezett lengyel kontus öltve s ennek hasított ujjai lógtak vállai mögött: a felső öltözet égszín bársony volt s gyöngéd hattyú-torok folyá körül. Kezében tartá könnyű süvegét égszín bársonyból, keskeny hattyú-torok prémzettel, melynek lekonyuló teteje négyszögű volt.

A fejedelmi nőnek deli tagjait almaszín selyem kamuka öltözet, gyönyörű hímzésekkel folyá körül; a főkötőjébe szúrt boglárok gyémántoktól ragyogtak s hófehér nyakát nagy keleti gyöngyök számos sorai keríték.

Ezen első párt követék a fejedelem Mikola Margittal s többen különböző öltözetben, melyek közt feltünők voltak még azon német lovagok, kik a fejedelemasszony kiséretében érkeztek Kolosvárra s kik közt Zobel s Tattenbach közfigyelmet

gerjesztének, mint több tornában győzedelmeikről nevezetes lovagok.

Bucella, az orvos, egyszerű fekete olasz öltözetében; Bazili, egy olasz festő s több idegen adá a jelenetnek részint árnyát, részint tarkaságát.

TRENCSI-VÁR.

Sok nép, nagy várakozásban.
Walter Scott.

Kolosvárnak a közép-kapu előtti külső tere, a most úgynevezett Trencsi-vár, volt a lovagjátékokra elkészítve. A Magyar-kaputól kezdve e tágas tér felé, hosszú, széles fenyő-sétasorok vezettek s ezek közelében jobbra-balra, hirtelen készült erdő terjedett — egy meglepetés, melylyel a kolosvári tanács a fejedelemnek kedveskedett. A megkivántató fenyvek a nem távoli havasokból hozattak s rejtett helyen valának lerakva; a lovagi játékokat megelőző éjjel szurattak a földbe festői csomókban, hol ritka csoportozatot, hol sűrű tömeget képezve, hol egyenkint állva: s így a széles, tágas térségben egy egészen természetes ligetet képezve, melynek közepében volt a lovagi csatatérre vezető út hagyva.

A Trencsi-várban egy tágas négyszeget látunk, magas deszka sorompókkal körülkerítve, melyek kék és sárga szövettel vannak bevonva. Felettök hézagonkint kék és sárgára festett oszlopok emelkednek sisakokkal, vérttel s paizsokkal fölékesítve. E kerítvények azon részén, mely a város felé nyúlik el, magas széles páholysor, rostélyozott karza-

tokkal van emelve, hasonlóul sárga s kék szövetekkel bevonva, veres, sátoralakú mennyezettel boltozva. A város felől tágas, menedékes lépcsők vezetnek a külön erkélyekbe; ezeknek középsője, a többinél sokkal több pompával s választékonysággal van ékesítve s azokat terjedtségben meghaladja.

A leírtakkal szemben egy magas egyes páholy emelkedik, hasonló készületű, a harczbirák számára. A csatatérnek közepette egy magas, gótmívű faoszlopot látunk, toronyalakút, tetején négy lobogóval, az erdélyi, styriai, lengyel s császári színekkel, melynek üres, öblös közepében azon számtalan szép díj van lerakva, melyeket a fejedelem a győzőknek készíttetett, mint fegyverek, billikomok, tigris-kaczagányok, gyönyörű nyeregtakarók, több rendbeli czafrangok, csujtárok, mind selyemből, aranynyal s ezüsttel terhelve.

A Torda-kapu felőli oldalon a sorompók felnyithatók; a magas páholyok előtt ülések foglalják el a helyet, a számos néző számára, melyek közül a hátulsók mindig magasabbra emelkednek. A négyszegnek más két oldala szabad, nehogy a hajított kelevézek sértők lehessenek.

Azon pillanatban, melyben a sorompók elé érkeztünk, az egész igen élénk, meglepő képet mutat.

A fejedelem nejével már elfoglalta a középső páholyt, mögöttök Kornis Gáspár, Geszti, Keresztúri erőteljes férfi-alakok díszes öltözetben s a fiatal Zamojszki láthatók; Cristierna mellett két vidám-

képű éltes nő sisakalakú főkötőkkel s hosszú fátyollal. A többi páholyok is tömve voltak, csinosan, sőt részint gazdagon öltözött nézőkkel. Ezeknek egyikében, mely jobbra harmadik volt a Bátoriétól, Mikola Margitot veheté a néző észre; jobbjára Zsombori Judit, baljára Gizella ült. A szögletben foglalt az öreg Mikola helyet, Gizella mellett s mellette állott szép fia, ki ma nem volt szolgálatban. Judit mögött látjuk a csinos, magas Bánfi Jánost.

Gizella szembetűnőleg halvány, de valami oly bájló van egész lényén, hogy minden szem rajta csüng s mindenki vágyik ezen érdekes teremtésnek nevét tudni.

A sorompók körüli lépcsőkön pezseg a néptömeg, nincs egy üres hely is; hézagonkint a fejedelmi őrsereg hadfiai állanak medvekaczagányaikkal s nehéz fegyvereikkel.

A nézők sorain körültekintve, több ismerősre akadunk. A fejedelmi páholysor mellett emelkedő lépcsők egyikén látjuk azon tisztes polgárt, kit a kolosvári piaczon hallánk egy szerzetessel és falusi úrral beszélgetni. Nem távol ettől ül a becsületes kovács, Gúti Mózes uram az ő hű bordájával, Orsolya asszonyommal, mindkettőjök ünnepi öltözetben s örömtől sugárzó arczokkal; mellettök, mint nem legkényelmesebb ragasztékot, pillantjuk meg félig térden, félig ülve Tóbiást, kinek fészkelődései és ügyetlen kérdései Orsolya asszonyt szokott egykedvűségéből néha felrázák.

A harczbírák erkélyének közelében egy ismerős

arcz foglalja el figyelmünket. Aligha e vaskos, duzzadt képű legény, rövid, réteges gombú zöld dolmányban, világos-kék nadrágában, csúcsos báránybőr-süveggel fejében, nem Timár Miska, kivel Alvinczen ismerkedtünk meg. Alakján komoly tünődés tűnik fel; úgy látszik, mintha nagy terv kezdene agyában alakulni; néha emeltebb fejtartása, szikrázó szemei s öklöző kezei, készülő ökölbajnokra gyaníttatnak, ki még nincs tisztában az iránt, kiálljon-e a síkra, vagy magában s képzetében vitézkedje ki magát, mindenesetre olcsóbb áron.

Közel a Mikola-páholyhoz áll, egy szerfölött érdekes arczú ifjú, kit ha jobban megnézünk, úgy tetszik, mintha a keleti vonásokat, e sötét szemeket, ezt a karcsú termetet s az egészen sajátságos lényt, már több ízben s több alakban láttuk volna, még sem merjük ráfogni, hogy ő az; annyira különbözik e kétes lénynek minden megjelenésekor alakja az előbbitől, hogy szinte biztosabb most is őt idegennek hinnünk; mert talán csak némi visszaemlékezéseket idéznek elő az érdekes vonások. Az alig húsz évű ifjún, egyszerű, fűszín térdig érő zeke van, mely tagjaikoz símulva, azoknak szobrászi szabályosságát még emelni látszik s hasonló színű a nadrág; szerfölött kis lábait fekete szattyán borítja. Bővebb zeke, hasonló színű, tágas, felül hasított ujjakkal, van alsó ruhájára öltve, melyet síma bőröv, gazdag boglárokkal elhintve, szorít derekához; kerek, hasonló színű süveg, keskeny tigris-prémmel s ingadozó hosszú, széles, veres

tollal, nyugszik barna fején; gesztenyeszín haja vagy nyirott, vagy süveg alá van rejtve; csinos mívű ezüst kard, melyet mintha már láttunk volna valahol, lóg válláról, veres, különös csomókba fűzött kardkötőn; keresztbe font karokkal áll csöndesen, néha-néha vetve fürkésző, szinte kérdő tekintetet az őt körülbolygó embertömegre, mintha valakit keresne.

A várfalak taréját számtalan nép lepi el s a sorompókon kívül, a magas fenyvek alatt, apróbb tömegekben állanak a különböző színekbe öltözött emberek. Az úgynevezett Felek hegyének azon részét, mely a város felé tekintőnek baljára emelkedik, a szomszéd falvak lakói lepték el, a nagyszerű szemlének életvidor, tarka s változatos tekintetet adva, melyet a köröskörül felállított hintók, czifra készületű paripák s cselédek még elevenebbé varázsoltak.

A harczbírák páholya mellett két felől állított trombitások végre dobszó által kisért jelt adának, melyet a város bástyáira szegzett taraczkok dörgése viszonzott.

TORNYA MÁTÉ.

A sorompó nyílik.
Arthur.

Ekkor a sorompók megnyíltak s egy majd ölnyi magas, vállas férfiú, kijelölt vonásokkal lépett elő csendesen a küzdhely fövenyén. Hófehér ing födte derekát, szárait egyszerű veres nadrág s lábaihoz sárga topánka volt sűrű szíjsorokkal szorítva. Veres, majdnem lángoló haja tömött csigákban hullt le vállaira s egész tekintetének oroszláni alakot adott. Széles szemöldei, világoskék kisded szemei s borzas hosszú bajusza, megjelenésének vad méltóságát még növelték s a könyökén felül tűrt ing szabadon láttatá ideges, erőteljes karjait.

E roppant ember, kinek egész alakján összehangzó kifejezése az erőnek s önbizodalomnak nem kis érdekű volt, megérkezvén a tér közepébe, körültekintett, vonásaiban azon neme a megvető kihivásnak volt kifejezve, mely a gyávát egyszerre visszarettenti, de az erősnek kétszeres ingert ád egy önhitt kérkedőnek megszégyenítésére.

A polgári ember, kiben az előbb ismerőst találánk, szomszédjához, egy kövér méhserkészítőhöz fordult. — Ez — mond — Máté, kinek régen

hallottuk már hírét; azt mondják, tizenöt mázsát föl tud emelni s négygyel birkózik.

— Ez Tornya — szólt a fejedelem, Cristiernához hajolva — becsületes katonai emberünk, kinek bátyánk, István király, sok hasznát vette hadaiban; a mint kinézése mutatja, aligha csökkent ereje, most még erőteljesbnek látszik, mint őt gyermekkoromban bátyánk udvaránál láttam.

Egy kis remegés volt a szelid fejedelmi nő ajkai körül látható. — Nem lesz-e életveszélyes a viadal e Góliáttal? — kérdé.

— Oh nem — felelt Bátori nevetve — ő hamar szokott bánni s ellensége mindenesetre rövidebbet esik, mint német lovag, ha leemelik a nyeregből.

A kövér méhser-készítő, kit az elébb szólíta meg tisztes polgári ismerősünk, Mátéra bámult. — Úgy — mond — aligha vívótársra akad!

— Ki tudja! — felelt a másik — a jutalom nagy s alkalmasint lesz, kit kecsegtet.

Igaza is volt a becsületes polgári embernek, mert a míg folytaták beszédöket, az alatt egy vaskos ifjú, kiben azonnal Timár Miskára ismerünk, állott ki a síkra; feltűrvén ingét, daczos merészséggel tekintett az óriás szemébe, ki megvetőleg mosolygott bajusza alatt.

— Jer! — mond Miska — én nem ijedek meg árnyékomtól s megyémben választva vívok hárommal; lássuk, melyikünké lesz a díj!

Máté végigjártatá a szilaj falusi bajnokon szemeit. — Készülj! — felelt mély, szinte dörgő

hangon — mert nem tudod, melyik pillanatban méred meg a fövényt magad előtt.

Ekkor képzelhetlen hirtelenséggel ölelé derékon a meglepett, kézzel-lábbal kapálódzó Miskát s azt egész csendességgel körülcsóválván feje fölött, a földre teríté maga elébe.

A nézők összes hahotája követé ezt és Miska nehezen vánszorogva fel, az embertömegbe vegyült.

— Ezzel röviden bántak — jegyzé meg Gúti Mózes Orsolyához hajolva — nem hiszem, hogy második akadjon.

— Magam sem — felelt a nő, jót taszítva könyökével Tóbiáson. — Ej, Tóbiás, ne fészkelődjél annyit, mind lekoptatod a szőrt szép rása-szoknyámról s aztán ne rágódjál itt minden ember előtt azon a kalácson, pszt, hallgass!

Tóbiás a kalácsot zekéje alá rejté s nyitott szájjal bámult maga elébe.

— Ni, ni! — kiált fel Orsolya, — hát az a csenevész legényke mit akar? Csak nem vív meg Mátéval!

— De úgy készül! — mond Gúti Mózes, nagy figyelemmel tekintve a küzdhelyre, hol egy sugár ifjú érdekes vonásokkal s bátor tekintettel közeledett Mátéhoz, ki nyugton állt, mint az oroszlán az őtet körülcsaholó ebek előtt.

A trombiták jelt adván, mindenek figyelme meleg részvéttel volt az ifjú bajnokra fordítva; de e merész vállalkozat eredményén senki sem látszék kétkedni.

— Tudd meg, — mond a fejedelem Kornis Gáspárhoz fordulva, — ki ez az ifjú! szeretnők őt testőreink közt látni.

Kornis helybenhagyólag intett fejével.

A Mikola-páholyban, ki Gizellát figyelemmel vizsgálta, láthatá, hogy reá a játékoknak inkább terhelő, mint kellemes hatása van; minden új jelenetre láng borítá arczát s keble föl- s leemelkedett; egy szót nem tudott volna kiejteni, míg a vívás tartott . . . Margit, ki ily küzdéseknek többször volt tanúja, nem érzé azon rettegést, mely a nőnemet nyugva s szenvedőleg osztoztatja a férfiúveszélyben. Az öreg Mikolának pedig nagy tréfája volt e szemlében s már a Miska esete hangos hahotára fakasztá.

— Ezzel aligha még rövidebben nem bánik Máté, — mond, Margithoz és Bánfihoz fordulva, — ez összetörik keze közt.

Azonban a viadal kezdődött s a fiatal bajnok Máténak váratlan megtámadását, melyben legtöbbet látszék az bízni, hirtelen ügyes fordulattal kerülte ki. Tornya, a mi nagyon természetes volt, az egyensúlyt kissé elveszté. Ezen ingadozó helyzetet hasznára fordítván az ifjú, nyílsebességgel ugrott oldala mellé s szintoly hirtelen ragadván meg egyik kezével mellét, másikkal nadrágszíját hátul, egyet fordított vagy inkább taszított rajta s Máté hosszára zuhant a fövényre, egyenesen magas kiálló orrára, melyből sűrűn patakzott a vér.

Harsogó hosszas «éljen»-kiáltás harsogott. Máténak a harcz szabályai szerint hátra kellett lépni s

mivel a fiatal bajnokot senki sem idézte többé vívásra: ő kiáltatott győztesnek.

— Ki volt ez? — kérdé az öreg Mikola Bánfitól, alig térhetve magához bámultából. — Most közeledik, ismeri-e öcsémuram?

Bánfi kihajlott. Ekkor lépett a győztes bajnok a herczegi páholy felé s mélyen meghajtva magát, fogadta el a fejedelemasszony kezeiből azon gazdagon hímzett fehér, széles szalagot, mely a birkózásban győztes számára volt szánva mint díszjel, minekelőtte a gazdag jutalmat a játékok végén kezéhez venné.

— Ez, — mond Bánfi, — Betlen Farkas. Alig ismerek reá egyszerű, barna mellényben s feltűrt ingben.

— Szép, hosszú fürtjeit süvegje alá rejtette, — mond Mikola, — másként ráismertem volna. No, — folytatá, — ez nagy vakmerőség s igen balul üthete ki. Csak azt bánom, hogy ily hamar vége szakadt az e nemű vívásnak, mely engemet leginkább mulattat.

A fejedelem, mint látszott, néhány nyájas szót intézett Betlenhez, ki nemsokára kilépett a csatatérről.

HATTYÚ-LOVAG.

Tiszta és szeplőtelen.
Müller.

A legérdekesb nemei közül az akkori lovagi gyakorlatoknak volt a kelevéz-játék, úgy mint az több keleti népeknél s Európában mai napig a töröknél gyakorlatban van.

Hogy e kedvtöltést az erdélyi leventék Cristiernával s számos vendégeivel egész sajátságában megismertessék, annak külről is egészen keleti színt kivántak adni: huszonnégy serdülő lovag az első erdélyi családokból; a jelenlevő lengyelek közül a fiatal Szápia és Zamojszki, s a német lovag Zobel kivántak benne résztvenni. Két csapatra voltak a vívók felosztva, kék és veresre; az elsőnek Betlen Farkas, a másiknak Bánfi János voltak vezérei. Mindnyájoknak derekát rövid, hófehér, gazdagon s ízléssel aranynyal hímzett rövid török ujjas födé, eredeti sawl-lal derekukhoz övezve; ezen felül hasonló fehér szövetből rövid, nyitott öltöny volt húzva, melynek vállain, ujjak helyett, szögletben végződő, aranybojttal ékesített szárnyai voltak. Az első csapatbelieknek szárait kék, a másiknak veres bő nadrág födte; lábaikra sárga topánka szorult, sarkantyú nélkül, melyet a széles arab kengyelréz pótla ki;

oldalaikon török, becses kövekkel terhelt, sarlóalakú kardok függöttek. A keleti veres süveget fejeiken hímzett patyolat folyá turbánalakban körül, melyre tenyérnyi boglár, mellé hófehér kócsagtoll volt tűzve.

Minekelőtte a munkához fognának, körüllovagolták a viadal terét kettenkint, a legszebb s nemesebb fajú paripákon, tigrisbőr nyereg-takarókkal; fejeiket s szügyeiket veres vagy kék, aranynyal terhelt czafrangok, a csapatok színei szerint, lobogták körül. Minden vívónak két egyszerű életlen fenyőbot vagy kopjanyél volt kezében, hasonlóul a választott színre festve, két végeiket kék vagy veres festékkel terhelt labdák foglalák el, úgy hogy a talált helyet az azon maradó szín kitüntesse; csak azon foltok tekintetvén sebeknek, melyek derékon felül a hófehér öltözeten igen tisztán lehetének kivehetők.

Megkerülvén a sorompók közti helyet, melynek a páholyok felőli oldalában több gyalog-csatlós állott, számos, a fentebb írt módon elkészített kopjanyelekkel, leventéink kétfelé váltak s a játék elkezdődött.

Köröskörül nyargalták szélsebességgel a tágas küzdhelyet; előbb egyenkint kihíva egymást, később mindnyájan együtt víva.

Bámulatra méltó ügyességgel kerülték ki egymásnak kelevézeit, lehajolva nyargaló lovainak hirtelen kantárrántással más irányt adva, vagy a repülő kelevézt kifogva kezeikkel s rögtön visszarobbantva a támadóra. A csatázók nekihevültek már s lángoló

arczaikon lobogott a kedvtöltés gyönyöre; a lovak magok is, melyekről darabokban szakadt a tajték, víg nyerítéssel s prüszköléssel játszottak a játék örömében osztozni.

— Ez szép volt! — mond a fejedelemné, az egyik éltes nőhöz fordulva, — Zamojszki három kelevézt kerűlt ki egyszerre; Betlen jeles lovag! — Az idős nő helybenhagyólag intett fejével.

— Nézd Bánfit! — szólt Margit Gizellához, — már kettőt talált s még tiszta. — Gizella fojtva érzé leheletét; minden sebes fordulatra összeszorítá ajkait, vagy szemét födé el kezecskéivel.

Zamojszki s Szápia váltak ki a többeknek mindig apadó száma közül, nemcsak azon lélekjelenléttel, melylyel lovaikat azon pillanatban tudák oldalt vetni, midőn a néző már hitte, hogy a sorompókba zúzatnak, vagy azt odább sodorják magokkal: hanem oly ügyességgel is, melylyel mindeddig hófehér öltözetük folt nélkül maradott; bár sűrűn cserélt kelevézeik mindig találtak. Már alig maradtak hatan a sorompók közt s ezek számában még mindig sértetlen: Betlen és Bánfi. Mindazók, kiknek derékon felül két foltjok volt, a harczbírák, mint legyőzötteket, kiidézték a sorompók közül.

— A lengyel urak, — mond a fejedelem, — aligha nem győznek e gyakorlatban; nekik a kopja s kelevéz kedvencz fegyverök.

— Betlen, Bánfi és Tasnádi igen ügyesek e játékban, — felelt Kornis, a fejedelemhez fordulva. — Kár, hogy Abafi nincs jelen, ő alkalmasint sokáig kétségessé tenné a viadalt.

— Csodáljuk, — jegyzé meg Bátori hidegen, — hogy nemes gyakorlatokból kivonja magát, főként ha azokban némi tökélylyel bír . . . Egy fiatal leventéről van szó, — folytatá, Cristiernához hajolva, — kire sok panaszunk volt egykor, de a ki, mint halljuk, nagyon megváltozott.

— Bizonyossá merem Nagyságodat tenni, — erősíté Kornis, — hogy csak különös baj tartóztathatja, vagy még megérkezik. Én a tornán szeretném jelenlétét, mert abban alkalmasint nem kis dolgot adna a német uraknak.

Élénk viadal kezdődék most s a szem alig kisérhette a nyíl szárnyain fellegként a nézők előtt elsuhanó lovagokat. Egy lovag a kék színűek közül kapta a második foltot; így a veres szín látszék győzni, melynek vezére Bánfi s a lengyel Szápai és Tasnádi, egy csinos húsz évű ifjú, kettőzött hévvel kezdék a veres Betlent s Zamojszkit kelevézeikkel zaklatni.

Kis szünet lőn s a harczbírák trombitajelére a nézők csak Szápiát és Zamojszkit találták sértetlen.

Ekkor jelent meg a sorompók előtt egy szép lovag; hattyúfehér ménjének homlokát s szügyét pompás ezüst czafrang lógta körül s nyergét fehér farkasbőr takarta el. Az ifjún fehér, ezüsttel hímzett dolmány volt, csillámló boglárokkal terhelt övtől körülkerítve s hasonló színű nadrág födé idomos szárait. Fehér, kerek süvegén hermelin-prémmel hosszú, fénylő fehér toll ingadozott s vállain sűrű, gesztenyeszín hajhullámok özönlöttek. Egy halk sikoltás hallék a Mikola-páholyból, midőn a

deli levente a sorompókon át néhány ugrással a csatatéren termett.

— Te nem jól vagy, Gizella! — mond Margit, a hátra hanyatló leánynak derekát átfogva.

— Oh igen, igen! — nyugtatá ez, alig hallhatón rebegve, — nincs semmi bajom! Muló szédülés csak, mindjárt megszünik.

— Nem, kedves jó angyalom! — mond Margit részvéttel, — ez a szemle nem idegeidhez való; nem mennénk-e haza? én elkisérlek.

E pillanatban vette Margit a fehér lovagot szemügyre s gyanítván a Gizella sikoltásának okát, mindenkép igyekezett őt bátorítani, a nélkül, hogy vele sejdítését észrevétetné.

Gizellának szemei a gyönyörű ifjúra voltak szegezve. Ő ily szépet, ily delit sohasem látott; úgy tetszett neki, mintha minden homályba borulna e méltósággal teljes lovagi alak előtt.

A jöttet, első tekintetre csak egy ismeré meg az egész népes embertömegben s ez egy Gizella volt; vagy azért, mivel Abafi ily fényesen soha sem jelent meg, vagy mivel őt itt senki sem várta. Második, ki ráismert, de csak akkor, midőn a páholysor elébe ugratott, azon érdekes keleti vonású ifjú volt, kit az elébb láttunk fűszín öltözetében; — s a harmadik, Margit.

Abafi a fejedelmi páholy előtt megállván s tisztelettel meghajtván magát, úgy látszék, mintha megdöbbent volna. Arcza elsápadt s újra hirtelen pír lobogta azt körül; lelkes szemeit a fejedelmi nőnek szeraf arczára függeszté s állott mintegy el-

varázsolva. Úgy tetszett neki, mintha a köznapi élet üréből a mennyek fényének kapuiba tekintene s nem képzelt örömök édje nyilatkoznék. A mit képzete félig sejtett alakban, lényképként idézett föl lelkében, azt látta valósulva a gyönyörű, szelíd, szerény fejedelmi nőben, az egészen idegen s mégis oly ismeretesben — előtte: egy bálvány, kit nem imáda, nem szerete, nem becsüle, nem óhajta, kivel lelke olvadt egybe, ki elszívá őt önmagától s magán kívül forrasztá idegen léthez és élethez.

Így állott ő egy-két perczig szótlan, mintegy kiemelve önmagából s odabámulva egy ismeretlen életbe. A fejedelem kérdő tekintetet vetett reá, kinek szótlan merengése különös ellentétben volt gyors, tűzzel teljes megjelenésével.

Végre Olivér magához tért s szép, teljes hangján, szemeit mindig a fejedelmi nő andalgó vonásain legeltetve, jelenté ki, hogy a győztes lengyelek ellen az erdélyi kelevéz találó tehetségét vágynék kivívni, egy — kettő ellen.

A győztes bajnokok a viadalt csak egyenkint fogadák el; Szápia kimenvén a sorompók közül, a Mikola-páholyban volt tanúja azon viadalnak, melynek következésén, a Zamojszki nagy gyakorlottsága ismeretes lévén előtte, nem kétkedett.

— No, — mond alant a lóczán Gúti Mózes szomszédjának, egy csinos polgári nőnek piros kerek arczczal s galambszelíd tekintettel, — aligha a hattyúfehér paripából babos nem válik a viadal végével . . . Mi a tatár! — kiált fel, Orsolyához hajolva, — hiszen ez Abafi! — Neje mosolyogva

Igy állott ő egy-két perczig szóllan . . .

intett a fejével igent. — No, úgy a kopasz sógor jól hajoljon — folytatá a férj — nyergébe, ennek, hallom, kelevéze mindig odarepül, a hova küldik.

Azon csinos, fiatal férfiú, kit fűszín öltözetében vevénk észre az elébb, lejebb lépett a hágcsókról s a csatatéren a szolgálatra kész csatlósok sorába állott, néhány földön heverő kelevézt szedvén föl, élénk figyelemmel kisérte Abafinak minden mozdulatát.

Közel hozzá, épen a páholysor bal végén állott egy tisztes öreg úr. Öltözete előkelőre mutatott. — A fehér lovag vagy igen bízik magához, — mond a közelállókhoz, — vagy nem tudta, mit tesz, mikor ily hófehéren jelent meg a viadalra.

A zöld ifjú reá vetette nagy, sötét szemeit s egy szerfelett nagyértékű tőrt ragadván ki kebléből. — Itt, — mond, — egy tőr! melynek markolatja fölér egy oláh faluval; és ezen kard, — folytatá, oldalán függő fegyverére csapva, — fölül rajta, két arany ellen, hogy Abafin egy folt sem lesz a viadal után.

— A fogadás könnyű, — felelt az öreg úr mosolyogva, — ám legyen! jó lesz, ha előre ide adod fegyvereidet.

— Igen, igen! — erősíték nevetve néhányan a közel állók közül.

Azonban a viadal elkezdődött s az azt bámuló embertömeg élénk részvéttel kisérte a két deli lovag minden mozdulatát; igen észrevehető volt azonban bizonyos részrehajlás Abafi iránt, mely sokképen mutatkozott a nézők közt.

— Ah! — hangzott az egész nézősokaságon keresztül, ha Olivér kiröpíti kelevézét, mely mindig talált, de Zamojszkinak szerfelett ügyes mozdulatai miatt, csak a lovát érhette; vagy ha a Zamojszkinak kelevéze az Abafi feje fölött sivított el, mélyen a homokba fészkelve magát. Hősünk, minden hajítását, minden fordulatát összes élénk biztatás követé.

A viadalt Abafi nyugton s egy helyen állva kezdé meg, vagy inkább várta be. Zamojszki villámgyorsasággal rohant neki s alig két ölnyire hozzá röpíté ki az első kelevézt, melyet Abafi roppant oldalugrással kikerülve, a második feléje süvöltőt kikapá kezével s egyet perdítvén rajta, visszarobbantá s a Zamojszki lovát találta szügybe, ki hirtelen fordulattal, alig tenyérnyire a sorompóktól, kerülte ki a hatalmas hajítást.

Újra körül-körülnyargalták a tágas csatatért s a zöld ifjú két kelevézt nyujtott Abafinak, mig Zamojszki is kettőt vőn által egy oda siető csatlóstól.

— Nem féltem Abafit, — mond a fejedelem. — Ez derék vívás! a Zamojszki lovát két kelevéz érte már, az Abafié sértetlen... Derék! ez derék volt! — mond újra a fejedelem Cristiernához, ki érdekkel kisérte Abafinak mozdulatait, s mint ilyen esetekben történik, ő is pártot vett s mint látszék, az a honi lcvag részére hajlott.

Igen szép jelenet volt, a Mikola-páholysorban Szápiának lobogó tüze, melylyel a vívókat kisérte; az Abafi viadala szerfelett tetszett neki. — Most, — mond, — Zamojszki találhatá derekát Abafinak,

ha a másik kelevézt hirtelen utána hajította volna az elsőnek.

— Abafi győz, — kiált fel Margit. — Nézd, Gizella, a kék folt a Zamojszki karján; . . . most újra egy a derekán! — Gizella halványan, mint tetszholt ült némán; egy szót nem tudott szólani, csak keblének emelkedése mutatá a belső vihart, mely abban zajlott.

Olivér győzött. Az utolsó összeütközésben magasan emelt kelevézzel rohant Zamojszkinak s megforgatván azt, maga elébe nyujtá karját, hirtelen megrántva kantárát, hogy ménjének lábai, mint leszegezettek, gyökereztek a földbe; de a kelevézt ki nem röpítette. Csel volt ez csak, melyet midőn Zamojszki hirtelen fordulattal ki akart kerülni: Abafinak nyílsebességgel repült egyik kelevéze karjára, a másik derekára.

Összes százszorozott «éljen!» harsogott körül. Zamojszki félrevonult a csatatérről s lova, melyről tajték patakzott, fáradtan ereszté le fejét.

Még Szápia volt hátra, ki a Mikola-páholyt elhagyván, azon vidám, élénk gyorsasággal termett a viadal-helyen, mely a bátorban akkor legfeltünőbb, mikor magához méltó vívótársra akad.

— Nem a legjobban áll fogadása, bátyám! — mond egy fiatal ember a fogadó öreg nemeshez.

— Még, — mond az öreg, — a nyerés csak fél; én Szápiára fogadtam inkább, ki azt hiszem, győzend.

A zöld ifjú csendesen mosolygott magában. — Még öt arany Abafira! — mond, erszényéből gon-

dosan kiszedve öt velenczei aranyt, mely akkortájban sok pénz volt.

Az öreg hallgatott s a viadal elkezdetett. Majdnem hasonló lévén az elébb leírthoz, a képzelőtehetségre bízom annak minőségét: csak azon megjegyzéssel kivánom azt segíteni, hogy Szápia mind lovának helyes forgatásában, mind a kelevéz-viadal minden mozdulataiban Zamojszkit jóval felülmulta. De mind e mellett Abafinak sűrű csapásai s e viadalban nagy gyakorlottságából eredt biztos szemmértéke a győzelmet részére hajlaták. Szápia három veres jegygyel, melyek egyike szívénél volt, hátralépett a küzdhelyről. Minden ember a magyar lovagra bámult. Tisztán, mint a bérczek hava, ő és lova, állt a győztes lángoló arczczal s mégis oly nyugton. Körültekintve a szem, három érdekteljes arczot látott örömsugáritól elöntve. A három arcz birtokosát könnyű kitalálni.

Kis szünet után ijászok léptek a térre s bámulásra méltó ügyességet mutattak. A legjobb lövő azon szép keleti arczú, zöld öltözetű ifjú volt, kinek élénk részvéte az Abafi viadalában oly észrevehető vala.

ZOMÁNCZOS VITÉZ.

> Deli s bátor, oh nézd, s minő nyugodt.
> *Schiller.*

Ezután nemsokára következett a komoly viadal fénylő vérttel s nehéz rostélyos sisakkal.

Ezen, annyira ismert s oly sokszor leírt viadal neméněk részleteit mellőzve, csak röviden említem, hogy minekutána Zobel lovag négy erdélyi s két magyar leventén győztes lőn: a Keresztúri nehéz dsidája őt földhöz terítette, néhány utána következővel együtt. Tattenbach győzé le végre Keresztúrit s már a díj bizonyos birtokában vélte magát, mikor egy vitéz, kék zománczú aczéllal borított, leeresztett sisakrostélylyal jelent meg magas, hollófekete paripán.

— Ez Bocskai István, — mond a fejedelem Cristiernának, — ismerem ezen fekete paripát. Pajzán, úgy-e? — folytatá Kornishoz fordulva, ki helybenhagyólag intett fejével.

— Nem gondoltam, — szólt Kornis, — hogy Bocskai vívhasson. Ő tegnap igen rosszul érzé magát; de egyébiránt is a fiatalság játékaiba nem örömest elegyedik. Ő ellenség előtt s komoly csatákban van a maga helyén.

— Úgy látom, — mond a fejedelemné, Bátori-

hoz hajolva, — erdélyi leventéink nem örömest hagyják a babért idegen homlokára fűzni. Ez Bocskai? — kérdé.

— Igen, — felelt a fejedelem, — de megtörténhetik, hogy ezen viadalban jeles német vendégünk lesz a győztes; a mit azért is hiszek, mivel Bocskai valóban igen el volt még tegnap gyengülve. Sajnálom, hogy kitevé magát; e neme a viadalnak ép erőt kiván.

— Nagyságod, — mond Kornis, — alkalmasint adott volna gondot az idegen lovagnak, ha egészsége engedné.

— Két ily viadalban valék már győztes! — felelt Bátori.

A Mikola-páholyban Gizellán szembetünő nyugtalanság látszék. Ő ily viadalt még nem látott s már a többi is nagy hatással volt idegeire. — Jár-e néha életveszélylyel az ily kopja-törés? — kérdé rebegő hangon Margittól.

— Életveszélylyel nem, vagy igen ritkán, — felelt a kérdett, — legalább esetet nem tudok, mely azt igazolná; de a bukás olykor nehéz mell-nyavalyákat okoz s igen veszélyes következésű lehet az egészségre.

— Istenem! — sóhajtott Gizella elhalványodva, — mégis igen sok mulatságnak!

Ekkor ütközött a két lovag össze s a nehéz dsidák számtalan darabokban hullottak szét a fövényre.

Gizella behúnyta szemeit s szíve legmélyebb redőiben a kétség s fájdalom hullámzott.

— Oh egek! — rebegte s kezei görcsös hévvel szorították a Margitéit.

— Ej, — kiált fel az öreg Mikola, kit az érdekes szemle egészen felhevített, — mit remegsz, Gizi? Nem féltem én Bocskait félholtan is.

— Bocskait! — szólt Gizella tagadólag rázva angyali fejecskéjét, — a vívó nem Bocskai.

— Hát ki volna? — mond Mikola nevetve.

Gizella hallgatott, de a kétség szorongató fájdalma reszketett minden vonásain s közel volt az ájuláshoz. Margit nagy részvéttel igyekezett őt megnyugtatni.

Az első viadal-próba után a kék zománczos lovag, magas fehér lobogó tollaival, a fejedelmi páholy elébe ugratott s ujan kezébe vett dsidáját leeresztvén, tisztelettel teljes hangon kérte a fejedelmi nőt, hogy férje nem viselhetvén e viadalban színeit, tiszteljen meg egy erdélyi lovagot viselésök engedelmével, ki hiszi, hogy azoknak minden más szín fölött kivívja az elsőséget.

A fejedelmi nő kétkedni látszatott s egy kérdő tekintetet vete Bátorira.

A fejedelem mosolygott.

— Színei a szép Cristiernának, — mond udvarias nyájassággal, — biztos kézben lesznek e bajnokunknál, kinek karja ismeretes előttünk.

Bátoriné azon másolhatlan nyájassággal, mely neki később annyira megnyeré az erdélyiek szívét, olda le derekáról egy vörös és fehér szalagot gazdagon ezüsttel hímzettet s a lovagnak nyujtá.

— Remélem, — mond méltósággal teljes szelíd-

séggel, — hogy e szalaggal kegyedet, érdemes lovag, nemcsak e bajnoki játékban avatom lovagunkká, hanem férjemnek minden komoly csatáiban is élénk részvevőjévé.

A rettenthetlen lovag, szinte reszketve nyult a szalag után, melyet derekára kerítvén, a sűrű sisakrostélyon keresztül olvadtak tekintetének sugárai a szép beszélő arczára; keblében keményebb viadal volt, mint a melyre készült. A szív, mely eddig szeretni nem tudott, egy soha nem ismert benyomás édes kínja alatt fűződött össze.

Mint szenvedő szeraf, ült Gizella a másik páholyban s egészen elgyengülve, nyugodott szép arcza a Margit vállain. Ki tudná zaját azon érzéseknek leírni, melyek keble alatt hullámzottak?

Harsány «éljen!»-kiáltás, a szétcsomózott távolabb nézők visszhangjától körülzúgva, ada eszméletet a szelíd leánykának. Tattenbach a fövényen hevert s a fejedelmi páholy előtt állt a zománczos lovag, emelt sisakrostélylyal. Gizella tudta, ki; az ő szíve sugallá meg nekie! . . . A nap hőse, a győztes Abafi volt. Közel a fejedelmi páholyhoz, a zöld öltözetű ifjú körültekintett, arcza sugárzott; ki őt így látta, azt hiheté, hogy ő győzött.

SZÉP PÁR.

Mint — — egymásnak teremtve.
Lessing.

A nap fényes mutatványait este ragyogó tánczmulatság fejezé be újra, melyben Bátori Zsigmond eddig nem látott s még a mult esti pompát felülmuló fénynyel vendéglé nem számos látogatóit.

E szép gyülekezetben jelent meg Abafi, először életében régi nemzetségének egész fényében, mint győztes, mint irígylett, mint közfigyelmet nyert, a csarnokban.

A fejedelem azt hitte utolsó viadala előtt, hogy Bocskai. A Bocskai lova okozá ezt, melyet Abafi kevés napokkal azelőtt vett meg, alkalmasint erre a viadalra s némi kis hasonlatosság az ő és a Bocskai méltósággal s erővel teljes tartása közt. Bátori nem kevéssé volt meglepetve, Olivérre ismervén; s lehet, hogy bátorságán, melyet talán a fejedelem vakmerőségnek keresztelt, bámult; végre még egy kis keserűség is lehetett a fejedelem kebelében Abafi ellen. S a Cristierna színeinek viselése oly megkülönböztetés volt, melyet próbálatlan lovagtól, mint Abafi, alkalmasint megtagadott volna, ha őt nem Bocskainak nézné; mely hiedelemben megszólalása után is maradt a fejedelem, szavának

ismeretlen hangzását a sisak rostélyzatának tulajdonítván.

Hősünk megjelenése mindenesetre nagy hatású volt. Nemcsak kiválólag szép, férfias alakja, hanem azon finom társalkodási könnyűség, melyet darab idő óta sajátjává tett s melyet főleg a Mikola-háznak köszönhete, okozá ezt; de nevelte a közérdeket nyert győzedelme is s azon tisztelet s figyelem, melylyel iránta a jelenlevő idegen lovagok viseltettek, kik barátságát kérték s őt minden tekintetben elsőnek látszatának tekinteni.

Első fellépés nagyobb körben s oly emberek közelében, kiket eddig bizonyos távolságban szoktunk csak látni s némileg magunknál felsőbb lényekként tekinteni: mindig érdekes s nagyfontosságú az életben; mennyivel kellemesb, szinte fűszeresb a benyomás, melyet ily első megjelenés idéz elő, midőn azt, közfigyelmet gerjesztve teheti valaki s felléptekor oly tulajdonokkal bír, melyek másokban nemcsak a részvétet idézik elő, melyet csinos alakú, előkelő ifjúnak első látása okoz, hanem azon minden arczról visszasugárzó tisztelet is, mely csak érdem s kiváló tulajdonok következménye.

Hogy a fejedelmi nő, ki Abafinak fiatalabbkori kicsapongásait hallotta, de első megpillantásakor benne már a férfiút a szó legszebb értelmében ismerte meg: iránta azon figyelmes alkalmazással viselteték, mely nemcsak egészen önkénytelen, de igen természetes is, — senki sem bámulhatja.

De az ifjú lelkében is sok másként állott már. Azon bizodalom önmagában, melyet ismerünk már

Abafiban, oly helyzetekben, hol testi erő s gyakorlottság játszák az első szerepet, lassanként a lélek munkálataira is átszivárgott. Ha benne némi hiúság vagy önhittség elegyedett azon makacs bizakodásban, melylyel úgyszólván semmi testi erőt kivánó tetthez nem fogott, bizonyos, szinte vak meggyőződés nélkül, hogy annak embere leend s ez egy nemét az embereknek sérté: talán menthetővé teszi e vak bizodalmat önerejében, különös természeti ajándéka az erőnek, melylyel Abafi valóban bírt s azon szerencse, melylyel azt mindeddig teljes sikerrel használta. Minél bizonyosabb lőn ő azonban erejében, minél több győzedelem s tapasztalás nemesíté e bizakodást önérzetté: annál inkább közeledett Olivér azon oly természetes szerénységhez, mely a tökélynek válhatatlan követője. S ha nyers, daczos tekintete egykor, szerencsés viadal, kivívott merény vagy sikerült erőfejlés után, kellemetlen benyomást okoza másokban: halkan e vad nyereség komolyabb tartásnak s végre szerénységnek ada helyet; s ő kezdé díszszel s kecscsel tudni szenvedhetővé s érdekessé tenni felsőségét.

S ezen oly természetes kifejlése lelkének, lassanként, egészen szellemi tárgyakban is mutatkozott. Ő azon önérzetet, mely némi tárgyakra nézve már létezett, más alkalmakkor is kezdé sejdíteni magában. Első fellépte a polgári pályán edzé már e kiválólag nemesebb nemét a bizodalomnak lelkében; s ő kezdé nemcsak hinni, hanem tudni, menynyire képes a lélek, ha tud akarni.

Abafit ezen időben már minden tekintetben Erdély legérdekesebb fiatal emberének tarták s innen magyarázható, hogy azon önkénytelen hódolás, mely a velei érintéseikben másoknak feltünt, neki nemcsak jól esett, hanem őt szép föltételeiben edzé is.

Abafinak külseje is igen meglepő volt ezen este. Öltözete egyszerű, mégis választékos s nagy értékű volt. Sötét gesztenyeszín bársony dolmánya keleti gyöngyökkel volt hímezve, sok ízléssel és nehéz, becses kövekkel terhelt övvel derekához szorítva. Dolmánya alól hófehér, nehéz selyemszövetű nadrágja, minden zsinórozás nélkül, az akkori divat szerint, tünt ki; keskeny, csinos lábaihoz hasonló szinetlen topánka szorult. Nagybecsű kard oldalán s egészen tigrisbőr kerek süveg, szép vert arany sastollal, egészíték ki az egyszerű, mégis pompás öltözetet.

A fejedelmi nő a többek közt Abafihoz is szólott, egy-két dicsérő kifejezéssel említvén győzedelmét s megköszönvén, hogy színeinek a nap diadalát megszerzé.

Abafi annyira el volt merülve a gyönyörű, érdekes hölgynek tekintetében, hogy igen keveset felelhetett; s csak oly szerény s igénytelen hölgy, mint Cristierna, mellőzheté észrevenni azon mély benyomást, melyet a szép ifjúra tőn.

A fejedelmi nő később Margittal mulatott; történetesen Gizella s Abafi egymás mellett állottak. — Gyönyörű pár! — mond, Gizella s Abafira mutatva. Gyulafiné szokott nyájasságával, helybenhagyólag intett fejével. Tovább is beszélgettek s

úgy látszik, a kis Gizella s Abafi valának beszélgetésök tárgyai.

Margitnak képén egész este komolyság tűnt fel: Cristiernának észrevétele őt megdöbbenté. Különös az emberi szív; vannak húrjai, melyek oly mélyen rejtettek, hogy ritkán pendülvén meg, szinte nem létezőknek gondoljuk. Ilyen vala az is, mely most zendült meg szokatlan hanggal kebelében. A fejedelmi nőnek czélzás nélküli észrevétele neki nem jól esett: ezt érzé, szégyenlé. — Mi kedvetlen, mi sértő lehet abban, ha valaki e két érdekes lényt, mely valóban oly illő egymáshoz, szép párnak nevezi? S mégis azon észrevétel szívemet összefűzi! A magam szándékát mondta ki Cristierna, s mégis fáj nekem; Abafi, oh igen! — gondolá magában, — ő lelkes, szeretetreméltó férfiú! Ki így látja, tehet-e egyebet, mint őt becsűlni! S Gizella, ezen angyali gyermek! minden tulajdonnal, mely férfiút boldogíthat, oly hozzá illő, mind kellemeire, mind idejére nézve. Szép pár! szép pár! — mondá lelkében, mintha e gondolatot meg akarná szokni; s nemes lelkének minden erejét összeszedé s Gizellához közelített. Soha nyájasabb, soha figyelmesebb nem volt az égi gyermekhez, mint ezen estve. S Gizellának, bár az ő szívét is hasonló neme az önkénytelen idegenkedésnek lepé meg, Margitnak szívessége iránta jól esett és fájt egyszerre. Ő bár nem is gyanítá, hogy Margit az ő szívébe tekintett, önmagának teve szemrehányásokat, hogy Abafit szereti; vádolá magát, ezer szép feltét loboga föl lelkébe. —

Hiszen ő téged nem szeret — monda magában, — s miért képzelgesz, hiú leány! hogy ő téged valaha szerethessen! Margit bírja szívét; s ki volna itt, ki őt úgy megérdemlené? — Így tűnődött magában; azonban a hanga elkezdődött.

— Te Abafival tánczolsz? — mond Margit, kérdőleg függesztve reá szemeit, egy oldaltekintettel a közel álló Olivérhez, ki őt hallhatá. Gizella lángolt, s némileg rosszul esett neki e kérdés; de Abafi nyájasan közeledett hozzá, s felkéré őt az első tánczra.

Száz irígy szem nyugvék e bájos gyermeken, ki remegve nyújtá gömbölyű karját Abafinak. Ingva kezdék lábai követni őt a mellékterembe; később jóltevő melegség szaladt által minden idegein. Ő boldog volt; boldog először életében, s a mit érzett, s a mi árvonulatként zajonga keblében, édes volt és mondhatatlan. Margit utánok pillantott, egy könnycsepp lopódzék szemeibe; s ki őt ismerte, nem kételkedett, hogy egyét élvezé azon mennyei pillanatoknak, melyek jutalmául egy öngyőzedelemnek képezik az örömek legnemesbikét.

HADI KÉSZÜLETEK.

S megy mint lerontó zivatar,
A kis, de bátor had.
Vörösmarty.

A fényes ünnepély elvégződött, s a számos, Kolosvárra gyűlt vendég Fehérvárra sietett, hová a lakodalom nagyszerű pompájára valának hivatalosak. Ritka fénynyel ment az is véghez; végre az odagyűltek halkkal eloszlottak. Azok közt, kik Cristiernának fényes kiséretét képezék Fehérvárig, volt Abafi is. Ő majd mindennap látta Bátorinét, kinek első napjai is Erdélyben nem a legkellemesbek valának. Férje sohasem érzé iránta azon gyöngéd vonzódást, mely az életnek fűszere. Másoknak tanácsa, a hatalmas császárrali rokonság óhajtása s országos nézetek határozák őt e szövetségre.

Cristiernának, az erénynyel teljes hölgynek, mélyen sebzé szívét azon hidegség, melylyel a fiatal Zsigmond viselteték iránta; s ki őt mindig látta s közelében lehetett, bámúlta azon vallási elszántságot, melylyel szótlan panasz nélkül tűré az idegenkedést, melyet meg nem érdemlett.

Azok közül, kiket a fejedelmi nőnek bájjal teljes nyájassága s szelidsége közelébe varázslott,

Olivérünk volt a legszorgosabbak közül. Ő annyira nemesült s kiképezett lélekkel bírt már, hogy ezen érdekteljes hölgynek egészen fel tudá fogni lelkületét. Minden, a mit Cristiernában látott, új volt előtte. A finom szellemi termet, az érdekes vonások s szenvedő, bágyadt tekintet, szívét meghaták. Ő, a mit iránta érzett, nem érezte soha. Margit még mindig az asszonyok elsője volt képzetében! ő most is hitte, hogy Margit, mint hölgy sokkal föntebb fokán áll a tökélynek, mint Bátoriné: mégis, minő különös az emberi szív! azon mély tisztelet, melyet e két lény iránt érzett, egészen különböző nemű volt. Egy tekintete Cristiernának édes hévvel szaladt végig minden idegein; egy nap, melyen őt nem látta, el vala veszve Abafi előtt. Első gondolata fölébredtekor ő, végső ő, s mindig — mindig csak ő volt. Érezte, értette a távolságot, mely örök érczfalat vona közte s azon angyal közt, kit imádott. Látta azon nemes, minden vádon felül emelkedett tisztaságot, mely a kitünő hölgynek legszebb vonása volt. Ő, a nő, hogy szerethetett volna mást, mint férjét? A fejedelmi nő nem jöve itt kérdésbe; a nő egyedül, bárkié.

E hév, egészen regényes szenvedély nem maradt, nem is maradhatott észrevétlen Cristierna előtt. Ő abban lovagi udvariságot, s mély ragaszkodást látott csak; s az ő oly sokszor ellenségesen illetett kedélyének s keserített szívének, — távol azoktól, kiket szeretett, elszigetelve a világtól, melyben eddig élt, s hol szeretni s szeret-

tetni megszokott, — szerfölött kellemes volt azon érzés, melyet ily lovagnak szenvedélyes ragaszkodása idézett elő. Oly tökéletes volt Bátoriné, hogy szívéhez távolról sem férhetett azon gondolat, hogy ily nemes hódolatban, mely minden tolakodástól ment, vétkes gerjedelmet sejdíthessen: s azért szembetűnő volt kegyessége s nyájassága Olivér iránt. Ha dolgai voltak, rábízta azokat; ha valahová ment, kisérői sorában volt Abafi, kinek dicséretére mondhatjuk, hogy e nemes érzésből eredt s minden szenvedélytől ment figyelmet a legmélyebb alázattal fogadá; s ment volt azon tettetett szerénységtől, azon néha-néha kisugárzó hiuságtól, mely oly kitörő, s egyszersmind oly visszataszító e kegyenczekben. S mennyire el tudá magaviseletében a gyanú legtávolabb árnyát is tüntetni, s minő igénytelen s tiszta volt hódolása; szembetűnt abból is, hogy Bátori maga kezde vonzódni hozzá.

Ha az emberek legváltozóbbika, Bátori Zsigmond, ma gyűlölte azt, kit nemsokára szeretve különböztetett meg, senki sem csodálta; s annál természetesebb volt, hogy a fiatal, bátor fejedelemnek a férfias Abafi tetszett, ki — bár számos tetteit kárhoztatá, ráöröklött hűséggel ragaszkodék a Bátoriakhoz. Vadászataiban, testi gyakorlataiban ritkán mellőzé el Olivért a fejedelem; s ha voltak titkos kalandjai Zsigmondnak, melyeket vele nem tudata: ezt annak lehet tulajdonítani, hogy a gyanús Bátori benne félelmes vágytársat képzelt; s egyébiránt is volt valami Abafiban, mi tartózkodást idézett elő.

Megtörténik sokszor az életben, hogy a ki egyenesen arra megyen ki: magát mindig tökéletesíteni, végletekre vetődik, kiköltözik a világból, magasztaltság teszi lelkét fellengzővé. Életének s indulatainak ily szakában volt most Abafi; regényes bájt érze lelkében, hogy ő titkon szeret s némán oly tökéletes lényt, kinek egész lelkét fel bírja fogni, s ki mégis örök távolban van tőle, ki őt nem szereti, nem sejti, nem érti, s kinek kegyességét azon pillanatban vesztené el, melyben szenvedélyeitől el hagyná magát ragadtatni; mely a milyen tiszta, egészen szellemi, egészen nemes: oly vétkessé válnék, ha azt elárulná.

Nemsokára a fejedelemnek Fehérvárra érkezte után — gyors készületek foglalák el egész Erdélyt. Az oláhországi s havasalföldi vajdák szövetségre léptek Bátorival, ki maga vállalván föl az egyesűlt seregek vezérségét, Erdélyben is nagyszámú hadakat gyűjtött . . . Deli Markó, egy nevezetes hajdúvezér, kit ismerünk már, s ki a határszélen felsőségi jogot gyakorlott, s hol a török, hol az erdélyiek mellett tartott, meg vala nyerve vad csoportjával, s készűlt a fejedelemhez csatolni magát.

Számŭzöttek Magyar- s Erdélyországból, számos, hadnak edzett rácz, több szerencsevadász s kalandorral egyesűltek seregében; mindig erdőkben, barlangokban s szabad ég alatt tanyázott, s kész volt mindent eltűrni, éhséget, szomjúságot, hideget, meleget; s ki bármi kis részben gyöngeséget árúlt el, számŭzve volt köréből örökre.

Deli Markó szerette magát a szelek királyának

s a barlangok arszlánának hivatni, s egy volt azon különös lények közül, kikben ritkán látott elegyéke van a legellenkezőbb indulatoknak, a rossznak s jónak. Határtalan hatalmat szeretett s tudott gyakorlani emberei közt, nem utált semmit úgy, mint ha más kivánta volna ezt fölötte gyakorlani. Kész volt ellenségével a legaljasabb kétszinűséggel bánni; adott szavát, sőt esküjét megszegni; hadban kegyetlen, vérengző; kegyelmet csatában nem várhata tőle senki. De ha frigyesűl adta magát valakihez, a mit csak bizonyos és többnyire rövid időre teve: e rövid idő alatt nem volt hatalom, mely őt adott szavának másolására birhatá. Megvolt azon bandítai szavatartás és becsületérzet benne, mely emberismerő előtt örökös talány marad; s egy azon dolgok közül, melyek léteznek, de nem magyarázhatók. E vad, makacs férfiú, kit ellensége félt, frigyese gyűlölve keresett, alattvalója rettegve szeretett, lélek- és testben óriás, hatalmas önmaga, s hatalmat nem tűrő mástól: egy leányka kormánya alatt állt, ki őt ujja körül kerítheté, s ez a leányka Izidora volt, vagy Villám, mint álnévvel nevezék; mert a Deli Markó csapatjában mindenki köteles volt viszonyait, sőt nevét is feledni, s mindegyik álnevet viselt valamely tulajdonáról, mint például Villám, azon sebességről, melylyel mindenütt váratlan jelent meg.

Abafi egy volt a legelsők közül, ki nem megvetendő zászlóaljjal sokasítá a fejedelmi hadakat Beszterczе közelében, mely gyűlhelyül volt kitűzve.

A FÜRDŐ.

S szilaj fájdalmában
Borzadva kebele,
Az elszánt ifjú hölgy
Átokkal felele.

Vörösmarty.

Míg így a hadi készületek történnek, nem lesz érdektelen egy személyhez közelítenünk, ki már többször megjelent e történetben, a kit mégis oly kevéssé ismerünk.

Deli Markó e tájban zord seregével egy erdőben tanyázott. Naponkint sűrűdtek a kalandorok, s már indultát határozá a fejedelmi hadakhoz. Az indulás előestéjét víg lakomázás előzé meg. Hosszú sorban vonúltak el a sátrak tág erdőnyiláson, körülövedzve százados fenyvek tömegeitől. A sátrak előtti tért lobogó máglyák világíták, körülülve s állva festői embercsoportozatoktól. A hold sarlója csipkézett fellegek ködéből pisloga le, s ezüstje halvány fényt olvaszta a fenyvek csúcsaira, melyeknek derekaik a lobogó máglyáktól veresítve, az egész jelenetnek azon szép tekintetet adták, mely éji s tűztől világított festvényekben oly bájjal teljes. Ez a tűz ada egy piros gnómi világítást számtalan marczona képnek is: s e had fiait, far-

kas- és medvekaczagányaikban, vasfonál-ingeikben, s hideg pompájában nehéz fegyvereiknek, még sajátságosabbakká tevé.

A míg ezen élénk, zajos embertömeg dalolva, fütyörészve mozog s pezseg: egy csinos, karcsú leánykát látunk a sátrak közül kilopódzni. Mint a híg szellőé, könnyű és bájos mozdulata: s hol kis lábai a kövér erdei füvet érintik, oly csekély, oly szellemi a nyomás, hogy a fű léptei után újra fölemelkedik, mintha gyermek-kezecske simúlna végig rajta. A hölgy sietve halad, s a sűrű fenyvek éjébe merűlve jelen s tűnik, mint a képzet alakjai. Két szép tömött tekercsben nyúlik le sötét haja majd bokáig; s a kecscsel teljes keleti arczon az éj lámpái enyelegnek kékes sugárokkal. Könnyű ív, hű kisérője minden kalandjaiban, van vállára vetve, s kisded kezecskéi két hosszú nyílvesszőt s hófehér ruhacsomót tartanak. Zöld vállacska ömlik, vagy inkább olvad karcsú derekára, s hófehér öltözet alatta; dereka körül keskeny, törökös kendővel van övedzve, melyből egy becses markolatú tőr tűnik ki. Halad a csinos teremtés elébb s elébb, s az erdő mindig sűrűbb, mindig tömöttebb; míg végre kis nyiláshoz érkezik. Kövér, eleven-zöld gyep terűl ezen, éji harmatba fürösztve, s léptei csillogó gyöngyöket tipornak. A nyilással szemben keskeny hegyszorulatot látunk; ennek tart egyenesen a lányka, s beljebb érvén, megállapodik egyjében Erdélynek azon oly ismeretes, majdnem tündéri, völgykeblei közül, melyek mindent felülmúlnak regényes bájjal, s me-

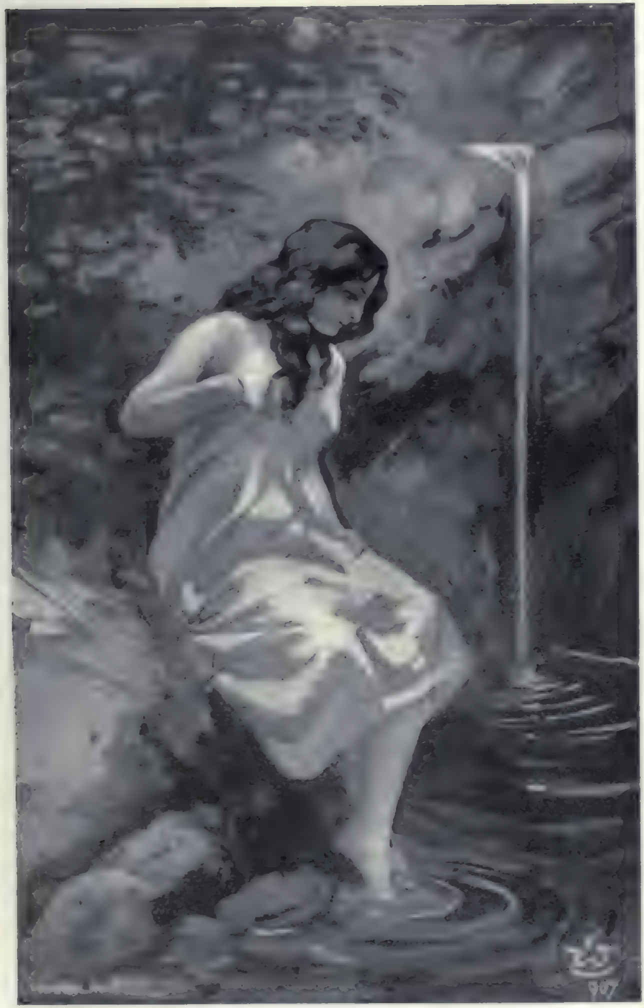
lyeken számtalan mondák s regék visszaemlékezései szunynyadnak.

Magas sziklahátak nyúlnak itt fel, kis látkört képezve, de bájost, elragadót. Az ég azúr paizsként öblözik a szirtek ormai felett, láttatja a csillagoknak néhányait: a gönczöl szekere képezi a kellő pontot, e körül eleven fénynyel ragyognak számtalan apróbb lakói a magas űrnek. Az egyik szirtnek tetején ingadoz négy, festői csomóba szorúlt fenyő, éji őrökként, s rezgő lombjaikon kanyarog által az új hold ezüst sarlója.

Szemben azon szorulattal, melyen által a hölgy e bájos völgyecskébe lépett, magas, egészen nyilt barlang látszik a holdtól félig világítva, s beljebb oly sötét, hogy határai láthatatlanok. Tetejéből vízsugár ereszkedik le oly csendesen, oly változatlan alakban, mint egy üvegkötél, átszikrázva a kétes csillagfénytől. A vízsugár halk csörgéssel egyesűl a barlang előtt terülő kristálytiszta vizszőnyeggel, melyet tágas, közép mélységű sziklamedencze tart fogva mohos öblében; széleit számtalan alakú erdei növények kerítik, szeszélyes gallért képezve körüle.

E víztükör oly csendes, oly átlátszó, oly fűszert lehelő, mintha a természet maga fürdésre szánná; hófehér tajték s szivárványszinű buborékok hemzsegnek a lefolyó vízsugár körül, tovább-tovább gyűrűdzve, s halk hangájok ezüst csapkodása álomba ringatja ezen ábránd-táj látogatóit.

A hölgy közelébb lépett a vízmedenczéhez, leereszkedve a gyep dagadó pamlagára; félre tevé,

A bölgy a hűs meder párkányára ereszkedett s benyujtá lábacskáit a vízbe.

ivét melléje helyezvén nyilát s a fehér ruhacsomót; csinos vállát kezdé kifűzni, s összeszedvén két hófehér ujjacskáján annak zsinórait, leteve íve mellé, s a nyiladozó vállból szabadúlva emelkedének hattyú-keblének halmai, patyolatingétől még gerjesztőbbekké varázsolva; leoldá fehér szoknyáját; szabályteljes tagjainak mindegyike el vala ingétől födve, s még is látható; kibontá sötét hajtekercseit, s szétszedvén hajait, felállott; s a mint áll, a hajzat éje fellegpalástként habzik le bokáig rajta.

Valami tündéri volt e jelenetben, a mit részint e helynek csendes bája s azon ábrándszellem okoza, mely az ily völgykebleken andalog; másrészt e ritka teremtésnek szerfölött érdekes külsője, melyet már Alvinczen s más helyeken láttunk.

A hölgy a hűs meder párkányára ereszkedett s benyújtá lábacskáit a vízbe, s sziszegve a víz hűvétől újra visszahúzta azokat, míg végre halkkal belépett a szirtmedenczének olvadt üvegébe. Úgy látszott, hogy szép tagjairól az utolsó hüvelyt is le akará ölteni, de vizsga figyelemmel szétjártatva szemeit, magán hagyta azt; ülő-helyzetben nyújtá el tagjait a meder csillámló homokjába, körülbuborékolva a víz habjaitól. Így ült áztatva tagjait, s hosszú hajhullámait dörzsölgetve; arczán inkább csendes vidámság, mint komoly ábrándozás volt kivehető.

Míg fürdését bájjal teljes mozdulatokkal folytatá, úgy tetszett neki, mintha zörej recsegdélne

a lombokon keresztül, olyan, minőt az őz okoz, midőn vadászra fülelve karikába nyílt szemekkel dugja ki fejét a bozótból, vagy az esti szél egyes csapása rezzent félig száradt gallyakon keresztül. A szép Izidora, kit nevén nevezhetünk már, kissé meglepetve látszék s egy tekintetet vetve ívére, mely közel hozzá hevert a gyepen, szemeit a hallott nesznek tája felé jártatá. Ujra csend lőn. Nemsokára úgytetszett neki, mintha a zörejt közelebb hallaná, de újra néma csenddel váltódék fel, melyet csak a barlangtetőről gyöngyöző vízsugár andalgó, egyhangú loccsanása szakaszta félbe.

Izidora eszmélt, s már sokkal élénkebb figyelemmel tekintett maga körül.

— Ki vagy? — kiálta egyszerre sikoltással kezdett hangon, szemei egy nem messze tőle királyként emelkedő tölgy lombjaiban akadtak meg, melynek tágas koronája félig árnyékolá a víz szőnyegét. Szétömleszté hirtelen vállain nedves hajzatát, s a meder párkányához sietett; fölragadá ívét, s gyakorlott kézzel feszíté azt ki, egy nyilat illesztvén reá; rémületlen állt, nyílvégét a tölgy sűrűjének, melynek levélsátorából egy szilaj férfi-fő nyúlt ki, ráirányozva szegzett lángoló szemekkel.

— Távozzál! — kiált reá a hölgy, — vagy nyilam a fának derekához szegzi szemtelen fejedet! — s minden mozdulatából látszék, hogy szavai nem üres fenyegetést foglalnak magokban.

— Izidora! — szólt mély, szomorú hangon a fő, mely szinte mint szemrehányás hangzék, — Izidora! azért maradtam volna száz csatában sér-

tetlen hogy annak keze, kit oly mérhetlen érzéssel szeretek, verje szivemet által?

— Te vagy az, Dandár! irtózatos, te! s ajkaidra mered az Izidora nevét venni? te nadály, ki szív-véremet akarád kiszíni! Oh, gyilkos! gyáva, rejtélyes kigyó! — s ekkor újra szeméhez illeszté ívét. — Szállj le s távozzál innen! mert mint nap a sötétséget, mint tisztaság a szennyet, mint angyal az ördögöt gyűlöllek!

A tölgy lombjaiban rezgett újra s a fő eltűnt, de kevés pillanatok múlva Dandárnak ideges alakja, a medencze szélén termett fenyegető, veszély-jósló állásban; szemei kidiózva öbleikből, egész arczán a dühösség lángja lobogott, s ajkait kék homály borítá. — Lőjj! — mond, egy kelevézt tartva föl kezében, — lőjj! az első csapás legyen a tied; de jól találj! épen ide a szív közepébe, hol most is te élsz s élni fogsz, míg dobog. Jól találj, mondom, Izidora! mert kelevézemet ismered, s az találni fog.

— Ne vedd ajkaidra e nevet többé! — felelt a leány, rászegezve nyilát kevélyen, — Villám az én nevem! s atyám Deli Markó, a barlangok arszlána, királya a határoknak!

— Izidora! így, nem másként szólítlak, — rebegte Dandár enyhülő haraggal, tekintetének vad sugárival szenvedélyesen körülfutva a gyönyörű teremtést, melynek ázott patyolat-inge minden vonalát szobrászi tökélylyel tünteté ki. — Tudod-e, mi örömest hallád egykor e nevet tőlem? ah! mikor még azon karok, melyek halállal fenyeget-

nek most, oly hévvel szorítának dobogó kebledhez! Hát minden, minden el van már feledve? S szavaiban annyi lágyság, annyi szelidség hangzék, a mennyi csak ezen elvadúlt lénytől kitelhetett. — Lőjj! — mond, — s ha vérem szétfercsent hófehér ingeden, eredj, űlj paripára, s a dühös éjszak szárnyain száguldj el Abafi várába!... Lőjj! s ha utolsó verése szivemnek elhangzik, szorítsd karjaid közé a játékviadalok hősét! míg Dandár, kit bámulál egykor, a csatákban férfiúvá edzett Dandár, temetetlen s könnyezetlen porlik el!

Izidora leemelte ívét újra.

— Nem lövök, — mond, mintegy meggondolkodva, — ne égjen véred az én lelkemen! de távozzál, az egekre, s mindenre, mi még neked! neked is szent lehet, kérlek, távozzál! Átkozom azon pillanatot, melyben e gyönge szív meghagyá magát nemtelen szerelemtől lepetni! Kiszaggatnám éltemből azon órákat, melyekben téged, kaján tigris! szorítálak szivemhez. Ne hizelkedjél magadnak; nem szerelem volt az! nem, nem, nem! szégyenemre vallom, nem! . . . érzékhevülés, gyöngeség, alacsonyság, pokol, minden, a mit akarsz, csak szerelem nem!

— S te így szólasz, Izidora, te! ki a perczeket lested, ha nem jöttem; te, ki hetekig búsongtál, ha betegség ért! te, ki tűz és láng valál! s kiről, bármennyire szerettelek, hinnem kelle, hogy engemet inkább szeretsz, . . . s mindezt egy emberért, kinek nevét sem hallád, mikor már szíved az enyém volt.

— Igen, igen! — mond Izidora, s arczát láng borítá el: érette! halljad vesztedre s kínodra, orgyilkos! gyáva, kullogó! . . . érette, kit Istenként imádok, kiért kész vagyok minden pillanatban meghalni, kinek egy tekintete elég, az irántadi visszaemlékezés szennyére az örök feledés palástját teríteni! . . . Ismered e tőrt? — mond, egy tőrt emelve fel. — Hah, gyáva! hárman rohantok egy ellen! s mikor ő nagylelkűen kegyelmezett, te nyomorúlt, ezzel akarád kivégezni! . . . E tőr az érczfal, mely köztem s közted áll a föld közepétől az ég boltjáig! Tudom én, miben jársz régóta már, alávaló! de rettegj! mert megismertetlek Abafival.

— Hahaha! — mond vad kaczajjal Dandár, — Abafival! Rettegjen ő tőlem, s rettegj te! — Ekkor hirtelen ugrással a vízmederig zuhant.

Izidora neki ereszté nyilát, mely karját hasítá föl, de csak kissé: s Dandár átölelvén karcsú derekát, a szenvedély vad lángjával szemében, magához szorítá a hölgyet, igyekezvén tőrét kicsavarni kezéből. Izidora a Dandár mellének feszíté kezét, s mindenkép törekedett magát tőle kiszabadítani.

— Ha, szelid galamb! — kiált Dandár, — hatalmamban vagy most. Magad látod, többre mentem, mint hogy visszatérhessek. Jer! — folytatá, fölemelve a hölgyet, ki a heves vívásban lankadni látszék, s kinek már éles sikoltása körülhangzék a rengetegben, — jer! nagy kedvem van Abafinak egy pár mennyei pillanatát elrabolni?

De ne ordíts oly borzasztón, nincs, ki védelmedre jőjjön! az enyém vagy!

— Dandár! az ég villámira kérlek, — szólt Izidora az erőlködéstől szakadozó hangon, — nem, nem kérlek, parancsolom, ereszsz! . . . Ah utálatos! mint gyűlöllek, mint megvetlek, nyomorult! gondolod, hogy félek tőled? Karjaid szorosan ölelnek; de tudom a leheletet magamba fojtani, s körmeimet ásni utált tagjaidba: míg a fájdalom s dühösség őrültté tesz, gyáva! mert annyi kell, hogy a Deli Markó leányába tőrt merj ütni.

Némán haladt e közben az irtóztató, könnyű terhével, s belebb-belebb vivé a rengetegbe. Már csak elhaló hangok hallatszának.

Kevés idő múlva dühös ordítás zúgott ki az erdőből, mint egy sebzett oroszlánė, s a sűrű bokrokon keresztül szétszórt hajjal s kis részével ingének, arczában a dühösség kifejezésével rohant ki Izidora, véres tőrt tartva magasan.

— Veszsz! — mond, — utálatos! még ölelésed előtt forgatám azon tőrt meg oldalaidban, melylyel Olivért akartad a kolosvári téren kivégezni!

Egy kelevéz sivított a sűrűből Izidorára.

— Dühödt! — kiált ez, hirtelen fölkapva s visszarobbantva a kelevézt. S fölragadván öltözetét, sietve távozott.

Így érkezett meg atyjának sátrához, összekarmolva, lankadva s alig pihegve.

Deli Markó magánkívül rohant ki sátrából, s többed magával fölkobozá a rengeteget, de Dan-

dárt sehol sem találák. Lehet, hogy azon seb, melyet Izidora küzdés közben ejtett, nem volt halálos.

Másnap a szélek arszlána a fejedelmi hadak gyűlhelyére indúlt.

BÁTORI MINT VEZÉR.

A titok fejtve van.
Atlincour.

Egybegyűlvén minden oldalról a seregek, Bátori a határokon túl vitte hadait, egyesítvén azokat Mihály oláh és Razván moldvai vajdákéival.

Sinán basa volt az ellenség nagyvezére. A háborút Zsigmond sok szerencsével folytatá; több csatában verte meg a törököket.

Azok közt, kik e háborúban nagy s hasznos szolgálatokat tőnek a fejedelemnek, volt Abafi is, kinek egyben az utolsó csaták közül, szerencséje volt a fejedelmet hat tatár közül, kik alkalmasint legyőzték volna, kiszabadítani. Bátori e tett után kettőzött vonzódást érzett megmentője iránt, mely mindig öregbedett, mióta annak vitézségét s hadi ügyességét bővebben megismerte. A fejedelem őt mindenek közt megkülönbözteté, s egy szép jószággal ajándékozá meg azok közül, melyeket a nem régiben számőzöttektől s kivégzettektől elfoglaltatott.

Abafi egy föltétel alatt fogadta el a kedvezést. Fejedelmi szavát kéré tudniillik, hogy nem fogja bánni, akármi czélra használja ezen ajándékot. Bátori szavát adta.

Több szerencsés csata után a fejedelemtől fontos tudósításokkal küldetett Erdélybe Abafi. Ő ott mint hős, több csatában győztes, s már nagy tekintetű férfiú jelent meg.

Cristiernánál tevé meg legelőbb is tisztelkedését, ki őt azon szerény nyájassággal fogadá, mely e magas lelkű hölgyben oly szeretetreméltó volt. Szivén hordá Abafi első ifjú szerelmét, s a hányszor Bátorinénak közelében lehetett, mindannyiszor mondhatlan boldog volt . . . Sejdíté-e a lelkes nő ezen vonzódásnak valódi minőségét hosszasb idő múlva? nem lehet tudni; de volt egész alkalmazásában Abafi iránt valami, a mi ezt gyaníttatá . . . Láttuk e történet folytában, hogy minekelőtte férje hadba indúlt, örömest látta Abafit maga körül: megbizta néha, s a figyelem, melylyel iránta viselteték, nem volt észrevehetetlen. Később, főként Fehérvárott mostani mulatásakor, úgy tetszék, mintha Cristierna valamennyire visszavonta volna magát tőle, a nélkül, hogy iránta kevesebb szívességgel viseltetnék. Abafi, ki ezt talán egyedül vevé észre, azt hitte, hogy a nemes hölgy lelkébe tekintett, s annyira ismeretes erénye s finom gyöngédsége szabá elébe azon határokat, melyek valamivel szűkebbnek tetszének, mint azelőtt voltak. Láttuk, hogy az Abafi szerelmében regényes magasztaltság volt, s így mint bizonyost állíthatjuk, hogy az angyal-tiszta nőnek nagyobb tartózkodása szerelmét nem lankaszthatá, sőt hogy azt még fellengőbbé tette.

— Ő áttekint engemet, — gondolá magában, —

de mivel látja, mily szellemi a hódolat, melylyel iránta viseltetem, nincs megsértve szerelmem által; s volnék-e érdemes ezen égi kegyességre, ha nem volna szent előttem a korlát, melyet szótlan szabott a szép Cristierna elömbe? — Abafi kettőzé tiszteletét, s bármi forró volt az indulat, mely őt szíve imádottjához vonzá, igyekezett azt, a menynyire lehetett, elrejteni ... Csáki Gizella a fejedelemné mellett volt már, s bár Mikola nehezen vált meg tőle, nem lehete e kedves, jósággal teljes fejedelemnétől semmit megtagadni. Margit még nehezebben tudá őt nélkülözni, fájdalmát csak az enyhíté, hogy Gizellát sokszor láthatá. Bátoriné különös hajlandósággal viselteték az érdekes leányka iránt, ki most tökéletesen kifejlett, s Erdély legszebb hölgye volt. Bizonyos ábránd-komolyság, valami szenvedőség, mely képén volt elöntve, kétszerezé a bájos lénynek érdekét. Margit egyedül tudta e komolyság rejtett okát; s bár szívének szerfölött jól esett volna a Gizella bizodalmával bírni, gyöngédsége nem engedé őt kikérdezni; s midőn Cristierna Margittól tudakolá a leányka komolyságának okát: Gyulafiné sokáig kikerülve felelt.

— Gizellát bánat nyomja, — mond egykor a fejedelemné, — talán szüleit kesergi az árva, vagy tőled elválása, jó Margit! teszi őt oly komolylyá! Nem hiszed, mennyire óhajtanám, — folytatá a legrészvevőbb hangon, — őt boldognak láthatni.

— Meglehet, — felelt a kérdett nem kis nyug-

lansággal, — kegyelmes asszonyom! hogy bánatjának egyik oka árvasága is; de szülőit oly korban veszté el, hogy azokról tisztán nem emlékezik. Ez tehát, ha az ő érzékeny szívébe olykor keserű érzést áraszt is, nem tenné őt oly tartósan ábrándozóvá. Nagyságodat imádja, sorsával meg van elégedve, ezt magától tudom: s így azt hiszem, hogy az idő elszéleszti azon komolyságot is halkkal, mely nekem magamnak is igen feltünő.

Cristierna gondolkodni látszatott. — Margit; — mond, — az én Gizellám tégedet szeret, talán legtöbb bizodalma van irántad, igyekezzél lelkének, szívének állapotjával megismerkedni. Nekem úgy tetszik, — folytatá elfojtott sóhajjal, — hogy ő szeret.

Margit hallgatott. Igaztalant nem akart mondani, az igazság kimondása pedig mire vezethetett volna? Elárulni titkát barátnéjának, míg az valóban titok volt, vétkesnek tetszék neki; mert Gizella forrón ölelte kebléhez szenvedélyét. Magános órái voltak a legboldogabbak; ekkor éldelé képzetében édes-keserű üdvét reménynélküli szerelmének; sohasem árulá el azt egy szóval is.

— Ha szeret, — mond Cristierna, — nem hihetem ezen angyali gyermekről, hogy magához illetlent szeressen; de félek, hogy szívét olyannak ajándékozta, ki talán azt meg érdemli, de kinek körülményei oly különbözők a Gizelláétól, hogy rokonainak egyezésöket nem remélheti.

— Azt nehezen hiszem, — felelt Margit. — Ő, úgyszólván, senkit sem ismer mást, mint a kik

az atyám házánál jelentek meg s ezek közt nagyságodnak észrevétele egyikre sem illik.

Többször beszélgetett Cristierna e tárgyról Margittal, de távolról sem juta Abafi eszébe, ki a legszivesebb illendőséggel viselé magát az érdekes leánykához, de a kin észrevehető volt, hogy szívét Gizella nem bírja.

Ezen beszélgetés után néhány nappal Abafi elbúcsúzott a fejedelemnétől, visszasiető a harczmezőre s Zsigmond közelébe, ki neki rövid időt engedett csak a kimaradásra. Gizella jelen volt. Abafi elbúcsúzván Cristiernától, közelebb lépett a hölgyhöz. — Kedves Gizellám! — mond (mert rokonsága engedé őt nevéről szólítani), — én holnap hajnalban indulok. Nincs-e valaki, kinek izenetet vihetnék szép húgomtól? vagy nincs-e egy jó kivánsága számomra? A hadi élet oly kétséges! s én kissé babonás vagyok: ily jó lélek kívánsága talizmán, mely kedvet s erőt ád!

Az Abafi beszéde vidáman s tréfásan volt adva, s nem egyéb enyelgésnél. Ezen búcsúzó szavaknak nagy hatásuk volt Gizellára, úgy látszott, mintha könny lopódznék szemhéjaira. Lágy kezét nyujtá a leventének. Oly bájjal teljes volt e kéznyujtás, hogy Abafit magát meglepné, ha szíve annyira el nem lenne foglalva.

— Én egyet óhajtok csak, — mond szinte rebegő hangon Gizella, — hogy kegyedet, jó Olivér! lépteín azon áldás kövesse, melyet minden lelkes leánya Erdélynek óhajt oly hősnek, mint Abafi!

Abafi gyöngéd kézszorítással felelve, távozott.

Cristierna jelentő tekintettel nyugtatá égszín szemeit Gizella finom vonásain, melyekben különös elegye volt a boldogságnak s komolyságnak.

Úgy tetszett Gizellának, mintha Abafi soha ily szívesen, soha ily tisztelettel teljes udvariassággal nem szólott volna hozzá s kézszorítása egy érzést ömleszte el egész valóján, mely sötét s kétes visszaemlékezésben varázslá első álmainak tündérképeit.

Ezen idő óta Bátoriné figyelemmel követé kegyenczének életét; sokszor szóla Abafiról vele s a mi első tekintetre csak sejtés volt, bizonyossá lőn. — Ő szeret! igen, — mondá magában Cristierna, — ő szereti Abafit. — Margittal is közlé később észrevételét. Margit már elárulva látván kis barátnéjának titkát, mindent elbeszélt a fejedelemnének, ki semmit sem óhajta inkább, mint Gizellának boldogságát, kit leányának fogadott s leányaként szeretett. Margit volt a nemtő, ki gyöngéd kezekkel szőtte ki azon tervet, mely lelkében rég alakult már s melynek teljesülését kezdé reményleni.

Nem sok időre megérkezett Abafi a táborba. A rövid fegyvernyugvást Zsigmond szokott mulatságaival tölté be, leginkább sólyomvadászattal, mely kedvencz időtöltése volt.

Ily vadászat alkalmával lovagla egykor Abafi mellette.

— Olivér! — mond a fejedelem, — te egy titkot rejtegetsz előttem! egyet azon titkok közül, — folytatá gúnymosolylyal, melyet az egész tábor tud!... Te hallgatsz?

Abafi elpirult. — Nagyságos uram! — mond, — a dolog nem titok, de némileg talány előttem is.

— Valamely jótékony tündér, — jegyzé meg Bátori nevetve, — megvallom, szeretném, ha seregeimet is oly bőven ellátná eleséggel, mint téged csemegékkel!

Abafi az alvinczi kalandját elbeszélé a fejedelemnek, kolosvári megtámadtatásával együtt. — Izidorának, — így folytatá, — ki itt is néha megjelenik s kit nagyságod többször látott már, ... születésén homály lebeg; Deli Markó nem örömest szól róla. A hölgy, azt hiszem, szerelem gyermeke. Kevéssel azután, hogy fiát Alvinczen visszaadtam neki, egy levelét vettem, melynek következésében a gyermek most is udvari lelkészem mellett van, ki őt gondosan neveli; s a tehetséggel teljes, egyébiránt igen szép érdekes ifjú akármely családnak becsületére válnék. Míg Izidorának fia Alvinczen volt, anyja minden héten meglátogatá; ugyanezt tevé, s részint teszi azóta is, mióta nálam van.

— Talán azon bizonyos éjjeli lovag, kiről hallottunk már valamit?

— Ugyanaz. S a mily keveset gondol e mindenben sajátságos teremtés azzal, mit róla mondanak vagy hisznek, oly kímélő irántam; s részint ez, részint regényes iránya lelkének okozá, hogy látogatásait titokba akará burkolni.

— Örülök! — mond a fejedelem vidáman, — hogy benned nem komoly megvetőjét találom az élet örömeinek; mert hogy látogatásának nem egye-

dül anyai indulat volt oka, azt mostani gondoskodása is mutatja.

— Nem akarok jobbnak látszani, — mond Abafi őszintén, — mint vagyok.

— S szerette-e kegyed e férfiú-leányt?

Abafi nem felelt mindjárt, mint a ki számot akar valamiről adni, mi iránt maga sincs egészen tisztában. — Alig, — mond kis szünetre, — gondolom, hogy az, mit Izidora iránt éreztem s talán most is érzek, szerelem lenne; de nem tagadhatom, hogy azon ragaszkodás irántam, mely még soha meg nem czáfolá magát, ... azon példátlan hűség, mely minden tettéből kitünik, szívemet nem hagyá s nem hagyhatá illetetlen, ... aligha egy részt éltemet is nekie nem köszönhetem. Mióta Nagyságod táborában lenni szerencsém van, sátram mindennel bővelkedik, a mit itt a vidékben találni lehet; s ha kérdem, ki hozta? cselédeim ritkán tudnak rá felelni; minden, a mit megtudhattam, az, hogy egy csinos fiatal vitéz jő néha éjjel a sátor közelébe s ha távozik, a nyílás előtt vagy tele kosarat a vidék legízesb gyümölcseivel s török csemegékkel, vagy egy vadat vagy egyebet találnak s mindig oly hirtelen távozik, hogy rá nem ismerhetnek.

— Kétségkívül ő az! — mond a fejedelem. — A leány, vagy nő, deli, csinos! többször láttam Deli Markónál, de ezen elvadult teremtésben ennyi hűséget nem gyanítottam volna! Atyja igen különbözik tőle. Az igaz, hogy még eddig nekünk adott szavát meg nem szegte; de ezt csak egy évre adá s ki tudja, mit tesz aztán! . . . Azon

kolosvári megtámadás tekintetében még homályban vagy?

— Megvallom, — felelt Abafi, — hogy egészen abban! Izidora kikerülve felel, ha kérdem, mint a ki valamit sejt, de titkolni akarja. Nagyságod tudhatja, minő sokképen beszéltek erről!

— Igen, — mond a fejedelem elfojtott sóhajtással, — éltemnek egyik legkeserűbb szakában történt az; megcsalatva azoktól, kikben legtöbbet bíztam, erőszakos módokhoz kelle nyulnom!

A fejedelem elhallgatott. — Akkor, — mond kis szünet után, — nem volna csoda, ha minden egyes erőszak nekem tulajdoníttaték!

— Én, — mond Abafi, — a Bucella személyes gyűlöletének tulajdonítanám.

— Nem a legjobb embered volt, — felelt Bátori nevetve, — de annyit nem mert volna tenni.

— Nem örömest emlékezem azon szomorú napokra vissza, nagyságos uram! — szólt Abafi, — ha akkor Nagyságodat hív emberek körözik, sok nem történt volna!

— A Kendiek, — mond a fejedelem, — mindig titkos ellenségei s vágytársai voltak a Bátoriaknak; Boldizsár bátyám pedig fejedelmi székünkre vágyott, ezt maig is hiszem és sok ellenséget szerze nékem alattvalóim közt! Te is egy voltál, Abafi.

— Nagyságos uram! az Abafiaknak hűségök a Bátoriak iránt közmondássá vált Erdélyben! s lehet Abafi a fejedelem tetteinek ellensége, de nem a fejedelem személyének.

— Ne folytassuk e tárgyat többé, — vág közbe

komoly-kevélyen Bátori. — Más a fejedelem élete, mások viszonyai, mint hogy azokról avatlan helyesen itélhetne; hányan azok közül, kik oly könnyen itélnek egy fejedelem tetteiről, lennének a legutáltabb zsarnokok, ha székébe ülhetnének! A holtakról jót kellene szólnunk, vagy semmit; de egekre! mondom, hiszem, hogy ez Boldizsárban teljesedett volna.

Abafi látván, hogy a beszélgetés Bátorit kedvetlenné tevé, más tárgyra kívánta azt fordítani. — Sinán basa, — mond, — úgy látszik, örül a fegyvernyugvásnak. Nagyságod megbizonyítá Erdélynek, hogy a Bátori fegyvernek erővé tudja tenni elismert hatalmát.

— Minden szerencséjök mellett hadainknak meguntam — felelt a fejedelem — a táborozást s inkább mint valaha, vágyok nyugalomra. Hidd, Abafi! vannak órák, melyekben vágyaim tova ragadnak innen, boldogabb éghajlatba. Az Olaszhon, a sok népes városok, a finomabb viselet, nyelv, alkalmazás, . . . ellenállhatlan óhajtásokkal öntik el keblemet.

— Oly szép, oly nagyszerű hivatás, — mond Abafi, — ezerek sorsára ügyelni, ezereket boldogítani, hogy Nagyságodnak lelke a szép pályán, melyre Isten jelelé, meg fogja azon nyugalmat lelni, melyet óhajt. Egy szeretetreméltó fejedelemné közelében, diadalainak fényétől körülsugározva, szebbek, nagyobbszerűek azon örömök, melyeket élvezhet, mint Olaszország minden puhult gyönyörei, hol torzképe létezik csak a hajdani nagyságnak.

A fejedelem szívében újra oly húr volt megpendítve, mely őt komolylyá tevé. Bizonyos idegenséget érzett ő Cristierna iránt, melyről nem tudott magának számot adni. A fejedelmi fénynek közepette, nyugalomra vágyott az a Bátori, ki letévén rövid időre az országos gondokat, kővári nyugalmában újra azon zajt óhajtá vissza, melytől futni látszatott... Cristierna szövetsége kívánatos volt előtte egyelőre, de alig lett ezen óhajtásból valóság: az a hölgy, ki fejedelmi bíbor híjával is neméнek dísze vala, kiben minden tulajdon megvolt annak boldogítására, ki mennyének közelébe juthata,... nem tudá szívét betölteni.

Két lovag, kik a táborba visszatérő fejedelem elébe vágtattak s a törököknek új mozdulatáról szólottak, ada elméjének némi elszóródást.

— A napokban dolgunk lesz, — mond valamivel vidámabban, — én győzedelmet reménylek. Mind e mellett, — folytatá különös mosolylyal, fél komolyan, fél tréfásan, Abafihoz fordulva, halkan, — a selyemredős ruha, a vörös bibornoki kalap s egy tágas, kényelmes csarnok a világ hajdani királynéjának remekszerű romjai közt, felér minden kis dicsőségünkkel itt!... Mit gondolsz, leventém?

A CSATA S KÖVETKEZÉSEI.

Nem mély a seb.
Bulwer.

Keblem egy nagy éj ezentúl.
Tóth Lőrincz.

A fejedelemnek jóslata teljesült. Alig szűnt meg a rövid fegyvernyugvás, Sinán basa zaklatni kezdé az őrszemeket.

A magyar tábor igen alkalmas helyen volt. Egy hosszú, közép-magas hegygerincz képeze tágas földemeletet, mely fölül lapos volt. E térséget egyik oldalról mászhatlan szirtek, másikról tágas folyó s mocsárok védék. E hegygerinczről ásítottak le Bátori nehéz ágyúi. Túri Gábor, egy gyakorlott hadi tiszt, volt az ágyús seregnek parancsnoka. Barna paripán, egyszerű fekete sallanggal s medvebőr nyeregtakaróval, lovagolt fel s alá a hosszú ágyúsor előtt, hol rendeléseket téve, hol a közvitézeket szólítva meg. Fejét nehéz gömbölyű sisak födé, tőr-forma csúcsban végződő, derekán vas ing folyt le, ezen fölül farkas-kaczagány volt kerítve.

Egy ősz vitézhez közelíte Túri, ki hosszú ágyú mellett állott, néha le-lepillantva a völgybe, hol már az ellenséges seregek összecsaptak.

— Pered! — szólt Túri azon a nyugodt hangon, mely a bátorságot jeleli, — Keresztúri csapatjának

bal szárnyát zaklatja a tar; végy négy ágyút magadhoz s vonulj velök jobbra azon halomra! (ekkor oda mutata) s küldj néhány vas morgót közikbe! Siess! siess! — folytatá, letekintve a tágas csatatérre, — hogy oda érhess, míg össze nem kapnak, nehogy jót, rosszat ránts le a lábáról.

Pered a vett parancsot azonnal teljesíté. — Te itt maradsz ezzel a röviddel, — mond, egy ágyúshoz ugratva Pered, — kerekei rosszak, összedől, míg a domra érünk. Siessetek.

Négy ágyúba hirtelen be voltak a lovak fogva, s néhány percz múlva már hallatszott szakadatlan mély dörgések.

— Használnak, — mond egy csinos fiatal ágyúshoz szólva Túri, — az én vas gömböleim. Nézd, István! mint sepri őket szét.

— Ej, — mond ez boszúsan, — miért kell itt ok nélkül az időt tölteni! már egy órája, hogy itt veszteglünk. Ördög teringettét! nézzen oda balra, vitéz úr! — kiált fel a fiatal ágyús lángoló arczczal, — az a fejedelem!...ki van mellette?

— Abafi, — mond hidegen Túri. — Nem, nem, — folytatá, figyelemmel szegezve szemeit a csatatérre, — Bethlen; Abafinak ott lejebb látom szürkéjét. Derekasint! — kiált Túri lángoló arczczal, — ez Bátorihoz illő megtámadás volt! Erre tart a török! vigyázzatok legények! — mond, végig nyargalva az ágyúsor előtt. Most fordúlnak; tüzet!

Az ágyúk zúgása tölté be a levegőt, rettentő pusztítást téve a törökök közt.

Ekkor egy fiatal lovag ugrata föl a hegygerinczre.

— Csakhogy reánk is került a sor! — mond vígan az ágyús István, mellette álló pajtásának. — De Jankó! — folytatá, közelebb lépve a szomszéd ágyúshoz, — te mindig igen föl irányzasz; nézz ide! így! — mond, igazítva az ágyún, — ez a lövés talál bizonyosan; haha!

— Hármat egyszerre, — riadt fel Jankó, — egyiknek épen a gombját szedte le!

Azon közben a lovag, kit az elébb észrevevénk, fölérkezett s Túri előtt megállván, a hegygerincz bal végére mutatott.

— A fejedelem parancsolja, — mond, hogy az egész ágyú-csapat sietve arra az oldalra vonuljon; — Razván hadai (látja kegyed? amott ni! most siet seregeink egyik csapatja arra) — nehezen tartják magokat.

Túri azonnal Pered után küldött s nemsokára a hosszú ágyusor csörtetve vonult balra.

— Ezen két széles torkút itt hagyom. Te maradsz, István! — mond Túri a fiatal ágyushoz — s le-leszólasz néha a völgybe.

— Lesz gondom reá — mond ez, törülgetve az ágyuját — egy-két szóval belé elegyedni, ha nem kedvemre fordul alant a dolog.

Az ágyuk eltávoztak s nemsokára nagy segítségére valának Razván vajda seregeinek, kinek a fejedelem védelmökre sietett.

— Nagyságod igen koczkáztatja életét! — mond Abafi, ki épen Bátori mellé érkezett — itt úgy hemzseg a nyíl, mint a zápor. Azon dombra lovagoljon Nagyságod! onnan mindent jobban ki lehet venni.

— Te vérzel, Abafi! — mond a fejedelem, megfordítva lovát.

— Hol? — kérdé ez hidegen.

— A válladon; hát nem érzesz semmit?

Abafi a vállára tekintett.

— Kis karczolás, úgy hiszem. Én sietek amoda! — mond, hirtelen sarkantyuba kapva lovát.

Jó is volt Abafinak megérkezte csapatjaihoz. Ezek egy sűrű török spahi-osztálytól megtámadva, hátrálni kezdtek.

Abafi ott termett.

— Ki mer itt hátrálni! — kiáltott, szaladó seregei előtt megállva. — Vissza, vissza! — s áttörvén a tömegen, megfordítá azt a spahik nagy veszedelmére, kik közül sokan a viadal helyén maradtak.

Minden ponton meg volt verve az ellenség s kezde sietve hátra vonulni.

Bátori ekkor érkezett Abafihoz.

— Mihály vajdával — mond — meg vagyok ma elégedve. Ő még vív; te pedig köttesd be sebedet! ha nem nagy is, s vérveszteség elgyengít s karodra még szükség van.

Alig ejté ki a fejedelem e szavakat, midőn Abafi lovastól összedőlt. Abafi hirtelen fölugrott.

— Isten hozzád, jó hív állat! — mond — te megkaptad a magadét.

E pillanatban termett mellette egy csinos karcsú lovag; sisak-rostélya le volt eresztve, melynek tetején hosszú, vörös toll ingadozék; derekát ezüst ing födte s ezen fölül szép tigris-kaczagány lebe-

— Te vérzel Abafi! — mond a fejedelem megfordítva lovát.

gett; almás fakón ült a fiatal vitéz, melyet aligha nem láttunk már valahol.

— Itt a ló, ló helyett! — mond leugorva lováról s a meglepett Abafinak kezébe tekerve lova kantárszárát s míg ez rábámult, sietve távozott, a sereg közé elegyedve, s nemsokára eltűnt szem elől.

— Ki volt ez? — kérdé a fejedelem meglepetve.

— Ki volna — felelt a kérdezett — Izidora, Villám!

— A Markó leánya? — szólt a fejedelem. — Istenemre! ez segítség a maga idejében.

— Mindig s mindig ő? — mond Olivér különös arczkifejezéssel, melyben bosszúság vegyült a részvét nemével, melyet magába akart fojtani.

Abafi s Izidora közt valóban különös viszony volt. Első találkozásuk után úgy láttuk, hogy ők talán igen is szoros viszonyban álltak. Hogy Abafi visszavonta magát Izidorától később, több okunk van gyanítani; a kolosvári téren hozzá intézett szavai Izidorának bizonyítják ezt s az önmaga nyilatkozása is a fejedelem előtt. S mégis e szenvedélyes teremtés, visszaidéztetése után is, mily forrón ragaszkodott hozzá, mily béketűrőleg szenvedte idegenkedését, mely őt bizonyosan mélyen sebzé; mindezt nemcsak szerelemből, hanem hálából is, azon lény iránt, ki őt az élethez köté s a ki példátlanul szeretett fia iránt kegyes volt. Abafi, úgyszólván nemcsak életét mentette meg, hanem neveléséről s jövendő sorsáról is gondoskodott s ezt

nem gyámnoki felelősséggel, hanem atyai s testvéri indulattal. De Izidora szereté is Abafit oly forrón, oly öntagadólag, oly számítás nélkül, hogy ezen indulat őt szinte megnemesíté. S ez a hölgy, ki alig tizenhat éves, egykor egy fiatal csábító karjai közt felede mindent; ki később, midőn ezen első tettének következése őt vigyázóbbá tehetné, a Dandár vétkes szerelmének tárgya s részese volt, ez a könnyelmű, sőt vétkes teremtés, már tudná fölfogni lelkében azon gondolatot, hogy ily nemtelen lény Abafihoz érdemetlen. Ő, ki a tatárfejeket önkezével vagdalta le, ki atyjának vad czimboráival versengve ivott, játszott, tombolt: Abafi előtt szégyenlett boros poharat vinni ajkaihoz, koczkát fogni kezébe s illetlen szót ejteni ki ajkain; s mióta szerette egész boldogtalan hevével forró ifjú keblének: neme a véthetlen undornak keletkezék lelkében Dandár iránt s mind tetteiben, mind élete módjában volt valami, a mi őt neméenek szelidebb szelleméhez közelteté, ha nem is mindenben, a mit ily élet neméhez szokottól, aligha mint lehetőt, kivánhatunk, . . . de igen sokban.

Ő atyjánál növekedett föl férfiasan, vad férfiak közt. A pillanat hatalma tevé őt bűnössé; alkalom s atyjának gondatlan engedékenysége okozá, hogy a bűn ösvényén haladt. Lelkében azon komoly meggyőződés, hogy ő jobb nem lehet, mint a milyen, azzal a daczczal volt vegyülve, mely oly feltűnő azokban, kiket sorsuk öntudatlan s önakaratlan ránt le szennyes szenvedélyek örvényébe,

kiknek szemeik csak akkor nyiladoznak s kik csak akkor érik el az életnek gondolkozó korát, mikor a világ, mely lelkeikben derült, csak aljas, visszahozhatlan tettek fekete sergét sugározza körül s ha valóban nemes, erőteljes a lélek, mely ily mámorból ébredez, önmagát utálja s veti meg.

Az a hölgy, ki az első jöttnek odaveté a legszentebb tisztaságát és szemérmét, ki éveket töltött azon feslett elszórtságban, mely pillanatnyi kegyét osztja választás nélkül, soha, bármint jobbuljon is meg, csendes, nyugodt többé nem lehet; hölgy, ki szemérmét veszté el, mindent elvesztett ... Ilyen volt Izidora. Ő, mióta Abafit szerette, mindenkitől visszavonult; de az a gondolat, hogy Abafihoz érdemetlen s hogy ez, ha valaha szerethetné őt, e szeretettel önmagát alacsonyítná le, volt a féreg, mely emészté.

— Nem szerethet! — monda olykor magában — hiszen én magam utálom s gyűlölöm magamat. Anyja egy gyermeknek, kinek atyját nem szabad neveznem! s ki ha élne is, megtagadná őt! ... ágyasa a legnyomorultabb semmire-kellőnek! egy hyéna, mely vérözönök közt nevekedék föl! ... ily iszonyú teremtés, hogy álmodhatnék azon férfiú szerelméről, kit nincs asszony, ki megérdemelne!

— Mint férfiú, mint ember akarom becsülését, háláját megérdemelni. — Így tűnődött s e föltét volt tetteinek vezércsillaga. — Csak egykor, ha ő a szerencsétlen Izidorát nem utálja, nem veti meg, ha hozzá illő nőnek karjai közt boldog leend, tudja meg, mennyire szeretem én! ... Nem, nem! —

mond kitörő könyekkel — akkor sem! hiszen ő megvetne, ő kinevetne. S ha mint hölgy, kinek pillanatnyi kegyét szerelem nélkül gondolá birhatni, utálatot érdemlek is: nem vagyok-e Villám, a barlangok arszlánának rettegett leánya? — s nem vala-e fölbátorítása önmagának, ment egy nemétől az önérzetnek, mely Villámban néha különbözött azon dölyftől, mely nem ritkán homályosítja épen azon tetteknek becsét, melyek azt előidézik.

Abafi Izidorát nem szerette; ezt önmagának nyilatkoztatásából értettük. De mi volt tehát az, a mit ő Izidora iránt érzett? Előre a szép, csinos hölgy közeledése érzékeire hatott s Izidora, ha kevésbbé nyilt s cselszövényesebb lett volna, alkalmasint könnyen elszédítheté Abafit. De ezen egészen sajátságos teremtésnek lelkületében volt magát mindig úgy adni, mint a milyen s így Abafi minden tettét s egész előbbi életét tudta. Nem csodálhatjuk, ha benne, bármi aljas ember volt is az Izidorávali ismeretségének első idejében, e nyilatkozások azon hideg visszavonulást okozták, mely többnyire könnyen ajánlkozó szerelmi kaland következménye. De a kis Zsiga szerfölött kedves volt előtte; előmenetelét, csinosb maga-alkalmazását, számtalan ügyességét magának tulajdonítá Abafi s méltán: a kis Zsiga az ő teremtménye volt: s a gyermek kifejezhetlen hálája s azon egyszerű, szívéből özönlő kedvkeresés, melylyel jóltevőjének úgyszólván gondolatját igyekezék kitalálni, oly tündérerővel bírt, hogy el nem tudott volna lenni nélküle. Föltevé magában őt boldoggá tenni s e

feltét mindig erősb, mindig határozottabb lőn az ő nemes s már mondhatjuk, nagy lelkében. Izidora is érdekes volt előtte, egyrészt fiáért, kihez közös szeretet csatlá őket; másrészt önragaszkodásaért Abafihoz, melyben valami oly öntagadó, oly számítás nélküli volt, hogy Abafiban baráti hajlandóságot és szánakodást idézett elő egyszerre s — mely lelkének jól esett, mivel talán némi rokonsággal bírt az Abafi indulatainak jelen irányával; csakhogy Abafi azon gerjedtséget, kiválást a köznapi életből s azon magasztaltságot nem Izidora iránt, kinek ha személyét kedvelte is, tetteit s előbbi életét utálnia kellett, hanem azon lény iránt érezte, kit fiatal keblének minden tehetségéből s erejéből imádott — Cristierna iránt. Izidorának példátlan hűsége őt érdekessé tevé előtte: s nem csodálhatjuk, ha mindezen okoknak összes hatása, egyesülve a hála oly nemes és gyöngéd érzetével, nagy, sőt mindig nevekedő erővel bírt; annál is inkább, mivel Izidorának Abafivali társalkodása egészen más, szelidebb, asszonyibb nemű volt, mint a milyennek, másokkali érintéseiben e különös lénynek valánk tanui; s mivel végre Izidora szerfelett csinos, kecscsel teljes hölgy volt, kit férfiúszem nem tekinthete részvét s gerjedő vágyak nélkül.

Ezen kissé hosszabb, de a történet tekintetében szükséges kitérés után, forduljunk vissza a fejedelemhez s Abafihoz.

Az ellenséges seregeknek visszavonulása után a fejedelem, számos vezéreinek és segédjeinek kisé-

retében, kik közt Bocskai, Kornis, Keresztúri, Abafi, Betlen s mások valának, igen vidáman tért vissza a táborba, hol örömlövések s víg hanga várakozék reá s követőire.

A seregnek része a völgyben maradt, álmatlan szemekkel virrasztva a hosszú éji órákat által; néha-néha hallatszott egy lövés vagy csendes csörtetés, a vizsgáló csapatok mozgását s jeladásait jelentő. A táborban minden nyugalomra sietett a napnak hosszú küzdése után.

HÁLA S HALÁL.

Folyj ki, folyj ki vérem,
Múlj el életem!
— — — — halni,
Szép halál nekem.
Garay.

Abafi sátra elébe érkezett; számos cselédei álltak az előtt. — A fakó ma nálam marad — mond, leszállva s megveregetve nyakát az Izidora lovának — jól tartsátok! — Egy ölnyi csatlós átvevé a lovat; Olivér sátrába lépett. Nehéz, fehér s veres, négynyüstös vászonból volt az, hat négyszög öl tágasságot képezett s finom török szövettel volt. A nyílással szembeni bal szögletében vonult el a tábori ágy. Az ágy fejét dagadó szarvasbőrpárna foglalá el s a takaró széles, világoszöld köpenyeg volt; mellette két hosszas podgyász-zsák egymás mellé téve s több rétbe hajtott török szőnyeggel födve, pamlagot képezett. Ezzel szemben, földbe vert czövekektől tartott fogason, számos tükörsíma fegyverei voltak aggatva.

Egy öreg cseléd állt a sátorban. — Egészen besötétedett már, Péter — mond Abafi s levevé sisakját — küldd el ezt a sok tátongó cselédet innen; egyedül akarok lenni veled.

Péter teljesíté a parancsot s visszatért egyedül.

— Emeld ki e nehéz inget nyakamból — mond ura.

— Az urfinak válla vérzik! — jegyzé meg búsan a szolga — a vas-szövet ketté van vágva.

— Várj — mond Abafi, leoldva karját — jobbról emeld . . . vigyázz . . . ne húzd sebesen . . . így. — Péter gondosan leemelte a sodronyinget nyakából.

— Szerencséje volt az urfinak ezzel az inggel, mert ketté esett volna vállperecze. Vizet hozok; egészen összealudt vére a dolmányon.

— Magam is nehezen bírom már a karom, de előbb levetem dolmányomat. — Ezzel kigombolá öltönyét fél kézzel.

— Uram! — mond Péter — csöndesen lehúzván jobb karjáról azt: — a másik ujját jó lesz fölbontani; úgy tetszik, hogy válla földagadt.

— Nem bánon. Nem láttál senkit?

— Ma még nem; de azon köpönyegbe burkolt ember, ki tegnap betekintett a sátorba, nem jóban járt; s míg utána ugrottam, a sűrűségbe vonult előlem s többé nem láttam.

— Villám volt.

— Arra megesküszöm, hogy nem ő.

— Hát ki? — szólt Abafi, ágyára dőlve — de erről később, most siess víz után.

A szolga kiment, nemsokára vas-edénybe vizet hozott s fekvő urának nagy gonddal áztatá karját. — A seb nem mély — jegyzé meg az inas. — De mégis jó volna az öreg Gyárfást előszólítani, ő nem igen messze van ide.

— Nem bánom; de előbb, a hogy tudod, kösd be; mert újra vérezni kezd.

Péter tépett rongygyal jól-rosszul berakta a sebet s fehér kendővel körülkerítvén azt, a sátorból kilépett.

Abafi, egészséges könyökére dőlve hevert ágyába. A sátor nyílásán által látszott nem távol a tűz; s a táborban föl s alá járkáló őrök s a had fiainak zsibongásuk, lónyerítés, fegyver-csörgetés egyesülének azon élénk hadi zajra, mely a katonai életnek oly eleven, lármás alakot ád.

Nemsokára Péter kilépte után a Villám fakója kapará a földet s nyeríte harsányul künn. Egy csínos fiatal ember lépett ekkor a sátorba; zöld köpönyeg volt rákerítve s fejét egyszerű veres süveg födé.

— Te itt, Izidora! — kiált föl Abafi — jó lélek! fakód épen jött haza, holnap visszavezettetem, ma még lakjék jól az én abrakomból. De mi hozott ide?

Izidora leteve köpönyegét s a besugárzó tűz fakó fénye világítá csinos termetét, részvéttel közelíte Abafihoz. — Kegyed sebek kapott — mond — s engem nyugtalanság hoz ide. Mély-e a seb? Istenem! hogy ezt mindjárt észre nem vettem, még a csatahelyen bekötöztem volna. Mennyi vér veszhetett el azóta!

— Nyugtasd magad! . . . a seb csekély. Oldd le a köteléket, nézd meg; Gyárfás után küldöttem; de a te kis gyöngéd kezed, hív lélek! jobban, szelidebben fog azzal elbánni.

Izidora azonnal ruhacsomót vevén ki kebléből, azt a szőnyegre tevé s a sebnek kötelékét gondosan leoldva, műértőleg s határtalan gyöngédséggel kötözé be azt újra. — A daganatra jó lesz e füveket megfőzetni — mond, egy csomóra mutatva — reménylem, Gyárfás gyógymódomat helybenhagyandja. Ezt a párnát kissé fölebb emelem . . . Így, most csendesen legyen! . . . Fáj-e még? — kérdé, Abafira hajolva. — Egek! Én oda vagyok! — kiált, egyszerre összedőlve.

E pillanatban sivított egy nyílvessző Abafinak feje fölött a sátron keresztül; az első Izidorát találta.

— Hah! mi ez? — kiált Abafi, felugorva — Izidora, jó lélek! mi lelt? . . . Egek! te vérzel . . . Segítség!

Künn nagy lárma támadt; több szózat hallatszék s köztök vad káromlások. Abafi felölelte Izidorát, ki alig pihegé: — Az atyámat, oh Olivér! . . . a fiam! . . . egek! hogy kell meghalnom a nélkül, hogy őt lássam! — Itt elállt szava s halálsápadtság futá el arczát. Abafi az ágyra helyezé.

— Megállj, lator! — szólt egy ismerős hang a sátor előtt.

Abafi kirohant. Péter, Gyárfás s Betlen tarták torkon fogva a gonosztevőt, ki a sátorba lőtt s nyílvesszejét, mint ki jól tudja a járást, egyenesen az ágynak irányzá.

— Ki vagy? — szólt Betlen — Olivér! találva vagy-e?

— Bár inkább én lennék! mond Abafi a leg-

mélyebb fájdalommal — én sértetlen maradtam. Oh, jer Farkas! segíts; szegény Villám oda van, talán nem él már! ... S te, Péter, siess a Deli Markó sátrába; ott a völgyben van alant, jobbra, a fejedelem sátorához alig háromszáz lépésnyire; a zöld lobogóról megismered. Vedd legjobb paripámat, siess! ... Ezen orgyilkost vigyétek Peredhez; életével felel róla.

— Izidora, oh! — mond dühösen a gyilkos, — Izidora, s nem te Abafi? — Oh, pokol! hogy hibázhaték így! ... Izidora! — rebegte, — te vagy találva? te, a kinek életeért ezret vetnék poklokra! ... S te élsz Abafi! te, kire irányoztam nyilamat. — S ki akará magát szabadítani az őt körülfogó sokaságtól.

— Ez Dandár, — hangzott ki a sátorból alig hallhatólag. — Oh irtózatos! ... Hála neked, Isten! hogy engemet talált.

— Ne vigyetek! — mond Dandár, őrült szemeket vetve maga körül, — hadd lássam egyszer még, egyetlen egyszer! ... Ah, Izidora! átkozott legyen az óra, melyben ívemet faragták! átkozott a kéz, mely azt feszítette! s átkozott ezerszer te Abafi, kire irányoztam s kiért Izidorának kell vesznie.

Borzasztó volt Dandárt látni, kivel többen tíznél küzdöttek, s mégis alig birtak vele.

Dandár a nagy erőlködésben lankadni látszatott, nem küzde többet; szemei kidagadtak, tajték borítá ajkait, alig szólhatott. — Ah! — mond, — álljatok meg, egy perczig csak! látjátok, én csendes

vagyok, mint egy gyermek; én nem teszek semmit! Kössétek hátra kezeimet, — folytatá, bánatosan körüljártatva szemeit s hátra tevé kezeit, — én tűröm, mint a bárány!... Ah, csak még egyszer! vezessetek lábaihoz, hogy a port csókoljam le saruiról, hogy még egyszer nyugodjék szeme rajtam, ha haraggal is. Ássátok ki egyik szememet, hogy lássam pillanatig a másikkal! aztán, — mond vadon fölkaczagva, — legyen a tietek az is!

Újra körülfogták Dandárt, s hurczolni kezdték a sátor elől; dühösen védte magát, nem kiáltott, nem ordított, egy bőgés neme volt, a mi mély torokhangon gomolygott ki melléből, rémítve s iszonyítva. Így tudták nagy bajjal távoztatni.

Abafi, Betlen s Gyárfás azon közben a sátorba éptek. Abafi leirhatatlan tekintettel függeszté szemeit Izidorára. — Oh, te hív, te jó lélek; érettem kell-e neked ily fiatalon elveszni! De nyugodjál meg, fiad az enyém, s az enyém marad, míg élek!... Oh, Gyárfás! mindenem a tied, ha megmented.

Izidora fölveté szemeit, valamit rebege, de érteni nem lehetett.

Gyárfás azonnal dologhoz látott. Csendesen emelé ki a nyilat oldalából. Izidora összeszorítá ajkait, de egy sóhaj nem rebbene föl azokról. Gyárfás megvizsgálta sebét s azt gondosan bekötözte. — A seb még gyógyítható, — biztatá Izidorát, — csak csendesen, kedves kisasszony! itt e cseppek enyhíteni fogják a seblázat is.

Izidora hitetlenül rázta fejét, s kezét Abafinak

nyújtá: — Érzem, — mond, — hogy meghalok! Oh, Olivér, te élj!... Isten, hálát adok neked!... Légy atyja Zsigámnak, — folytatá, alig rebegve. S azon hölgy, ki vad tűzzel veve részt a csatákban, ki minden egyéb volt, midőn kopjáját robbantá ki, csak asszony nem; kinek ugar lelke csak férfi-örömet ismert, hölgy csak gyengeségeiben volt, oly szelíd, oly egészen női, oly érzékeny lőn e pillanatban, s arczán oly gyöngéd kifejezés alakult, hogy benne senki nem ismerhete Villámra.

Olivér egy indulat-elegygyel, melyre nincs nyelv, függeszté szemeit a szép, most valóban nőileg szép hölgyre, megfogván kezeit. — Légy nyugodt! — mond lágy hangon, — reménylem, sebed nem halálos, csak légy nyugodt!

— Oh, fiam, oh, kedves Zsigám! kedves kis szőke fejecském, a te szelíd, jó szemeiddel,... Istenem! de távol, s milyen távol vagy tőlem! Ki fog téged oly hévvel szívéhez szorítni, mint én!

— Csendesen, kedves, jó lélek! kedves Izidorám! te élni fogsz: de mindenesetre Zsigának, az én Zsigámnak atyja lesz. Az Isten előtt igérem ezt neked, esküim legszentebbikével.

— Oh, Olivér! a te Izidorád... a te fiad... egek!... a te Izidorád... én... a véres Villám... a vad Dandár ágyasa,... a név, rény, szemérem nélküli Izidora!... Ah, szív, repedj meg! légy, üdvös nekem, oh, halál!... én éltem,... igen, oh igen, én éltem!... — Lángolva emelte szép, elhaló szemeit Olivérre, s keblére szorítá kezeit, s mély fohász emelkedék... nem kebléből, hanem

lelkének izzó mélyéből, s pillái elfödék szemeit, arczán olvadékony halványság sápadt körül, s lehellete föl látszék akadni... ő elszenderült, vagy ájult, vagy meghalt. Márvány kép volt, melynek hideg vonalain látszék nemesültebb lélek lebegni.

Így nyugodt ő. Olivér nyugtalan járt sátrában. — Gyárfás! — mond, — kivánj, a mit akarsz, de mentsd meg őt! Egy kín fűzi össze minden idegeimet, oly hatalommal, milyet e szelíd indulatban nem gyaníték.

— Uram! — szólt Gyárfás halkan s komolyan, — legyen férfiú! szoktassa elméjét azon képzethez, hogy ő megszünt élni.

— Megszünt! — mond Olivér elhalványodva.

— Nem még, — felelt Gyárfás, — de két óránál többet nem merek neki igérni.

Abafi szótlan meresztć szemeit váltva Gyárfásra és Izidorára.

— Ily fiatal, ily kecscsel teljes, ily hív!... s két óra! — mond mély érzékenységgel szavában, — s érettem!... oh, ez fáj! és keserű nagyon.

— Talán jobb volt így, — szólt Betlen, kezét nyújtva Abafinak. — Te szeretted, igen, Olivér, ne tagadd, te szeretted! s mire vezethetett volna ez?... Ő boldog! fiát elfogadtad; utolsó óráit közeledben tölti, a kedves, érdekes teremtés!

— Farkas, — te kegyetlen vagy, hideg okosságod e borzasztó perczeken szívem metszi át. Szerettem vagy nem, mit tudom én azt most... Egy atya, egy barát vesztesége irtózatos! S mi minden érzés, egybehasonlítva azon példátlan ra-

gaszkodással, melyet e szerencsétlen bizonyított irántam! Te szívemet ismered, barátom! tudod minden redőiben titkát, s mit önmagam előtt rettegek fölnyitni, tárva áll előtted. Igen, szerettem, mint jóltevőt a leghálásabb szív szerethet, mint barátot a legforróbb barát, s éltem hosszú évei nem lesznek képesek elfelejtetni velem ezen egészen eredeti teremtést!

A szőnyegre ült Olivér, közel Izidorához: testi fájdalma, sebe el volt feledve; néma, szótlan tűnődés nehezkedett lelkére.

Izidora szunnyadni látszék, Betlen eltávozott, az orvos maradt egyedül Olivérrel.

Abafi fölkelt. Úgy tetszett, mintha valami fontos tárgy foglalná el elméjét: egy helyre szegzé szemét... s különös, hogy arczán néha-néha örömsugár villant keresztül. Nemesnek, szerfölött nemesnek kelle ezen örömnek lenni; mert az Abafi arczának kifejezése oly nyugodttá, oly érdekteljessé vált, a minő talán sohasem volt.

Olivér az orvosnak kezét ragadta meg. — Gyárfás! mondja kegyed, nincs-e semmi remény többé az Izidora éltéhez?

— Nincs!

Abafi sóhajtott. — Mit gondol? — folytatá, jelentő vizsgáló tekintetet vetve Gyárfásra, — nagy öröm árthatna-e, siettetné-e halálát?

— Neki csak perczei vannak hátra; s én azt hiszem, hogy öröm inkább nyújtani, mint rövidítni fogja ezen perczek számát.

— Tökéletesen hiszi-e ezt kegyed?

— A mennyire ember lehet valamiről bizonyos, igen, — felelt Gyárfás, figyelemmel meresztve szemét Abafira. — De én nem tudom fölfogni, mi lehet azon öröm, melyet számára készít kegyed.

— Mégis, mégis, — sóhajtott Abafi, s ezzel kilépett a sátorból, parancsot ada egy csatlósnak, ki azonnal elsietett.

Izidora eszmélni kezdett; arczán csendes, nyugodt komolyság volt; kezét nyújtá Olivérnek.

— Atyja Zsigámnak! — mond lágy, ércztelen hangon, — oh, tedd őt boldoggá!... Egek! hogy őt nem láthatom most utolsó órámban!... Elválni az élettől a nélkül, hogy gyenge karjai nyakamat átöleljék!... a nélkül, hogy kis szájacskája rebegné: Anyám!

Olivér közeledett hozzá, megfogá kezét, a legérzékenyebb hangon kérdé: — Érzesz-e fájdalmat, Izidora! jó lélek, könnyebbülsz-e?

Izidora könynyel telt szemét emelé Abafira. Valami kifejezhetlen báj volt e tekintetben. — Ah, te jó; — rebegte, — érzem, minő gyöngéd, minő boldogító azon érzékeny figyelem, melyet irántam mutatsz, Olivér! Nekem nincs fájdalmam; csak egy: ... három lénytől szakadni ... oh, ez fáj! Atyám is késik.

— Nyugodjál meg, Izidorám! Ő jön, s nem akarod-e, hogy őt meglepjük valamivel, mi talán bánatját enyhítené?

Izidora figyelmezett. — Meglepni? — kérdé, — hogyan?... Ah, az ő fájdalma irtózatos lesz!

— Izidora! — mond Abafi, lelkes tekintetét

nyugtatva a beteg leányon, részvéttel teljes hangon, — tudsz-e nagy örömet elbírni?

— Örömet? egek! talán fiam? — mond, s arczát lángoló öröm sugárzá körül.

— Nem! — felelt Abafi, ráhajolva, — fiad az én fiam! ő boldog leend! s talán érzékeny szíve megrepedne, ha anyját így szenvedni látná. Ő nincs közel... s ez talán jobb így.

Izidora elnémult. — Igaz, — mond kis szünet után, — én kegyetlen valék vágyommal, őt sírni látni... oh az elébb ölne meg!

— Nem volt-e valaha egy titkos óhajtásod, Izidora, vizsgáld meg lelkedet, s el tudnád-e bírni annak teljesülését?

— Nem, nem! — mond Izidora, tagadólag intve fejével, — nem olyan, mely rögtön teljesülhetne

Olivér szívéhez szorítá kezét Izidorának; szava elállott, mintha nem merné, vagy nem tudná kimondani, a mi a lelkét hullámoztatja.

Izidora bámuló tekintetet függesztett reá.

— Izidorám, — folytatá Olivér, — legyél nőm! adj atyát fiadnak, s engedd, hogy nevemet viselhesse azon lény, kinek annyi hálával tartozom,... légy nőm! — s lehajlott rá s egy csókot nyomott ajkaira, s az érzéstől elfogódva némán tekintett reá.

— Oh! — mond Izidora, s két kezét szorítá keblére, s szeme égnek emelkedett. Nem szólott, úgy nézett, mint a kit tündér ige levarázsol, mint a vak, kinek orvos-kéz nyitja meg a szép világ ragyogványát.

— Te hallgatsz! — szólt Olivér, simogatva homlokát.

— Igen, igen, — kiált föl Izidora, — nem csalt meg szívem, midőn azon férfiút imádtam, ki így égi angyalként áll előttem! Te Erdélynek legszebb, leglelkesebb fia! te Abafi, kiért ezer szív eped, kire ezer szív vágyik, ... te tudnád ezt tenni! érettem, nyomorultért, ki oly távolságra állok tőled, mint kelet nyugottól!

— Csendesen, kedves, — nyugtatá Olivér.

— Nem! — felelt szenvedélyesen Izidora, — hallja az egész világ, hogy Abafi Olivér az emberek legnemesbike! ... Oh, Olivér, eltaláltad; igen is, volt egy titkos vágy keblemben, de oly titkos, hogy magam is e pillanatban találtam reá.

Az orvos közeledett.

— Nem jó lesz, — mond, — a sok beszéd most, kedves kisasszony!

— Olivér! — szólt Izidora, — lehetséges-e? Oh, ez álom, úgy-e? ... Olivér az enyém! az én férjem! ... hát nem vagyok többé kirekesztve a világból? ... sorban állhatok azokkal, kiknek azon lehetőségért, hogy rád számolhassanak, egy hosszú életet adtam volna? ... A tied, oh! — mond könynyek közt görcsösen nevetve, — Abafiné! ... Föl-léphetni a világban ily férj oldalán, s büszkén nézni le az első királynéra; s mindezt annak köszönhetni, kit imádok, ki előttem Istenként áll, magasan kiválva mindenek fölött.

— Én ártottam neked e nyilatkozással, — szólt Abafi, megragadva kezét mély részvéttel, — ah,

Némán állott Abafi a szép halott előtt . . .

Jósika : Abafi. 259. lap.

csendesedjél, nehogy magamat vádoljam, hogy azzal hirtelenkedtem.

— Nem, nem! — mond szenvedélyesen a hölgy, — nem halok meg! én élni fogok!... Látod, minden fájdalom megszűnt!... Én ölelni fogom fiamat; én leszek a legirigylettebb, a legboldogabb nő, oh, Olivér! — mond alig hallhatón, s körülfoná karjait nyakán, s kebléhez voná őt, s lázas forró arcza könnytől ázottan olvadt képéhez.

Így szorítá Abafit magához, és mindig szorítá, s szemei bezáródtak, ajkai elsápadtak, jégsúlylyal feszültek karjai Abafira,... Izidora nem volt többé!

— Ah, én megöltem! — kiált föl iszonyodva Abafi, ő meghalt!... Oh, Gyárfás, mit cselekedtünk! — folytatá, fölkelve, s kezeit szemeire tapasztva.

— S kegyed vádolhatja-e magát? — nyugtatá Gyárfás égbe emelt szemekkel, összetevén kezeit. — Ő neki meg kellett halni! nem volt mentség, ezt bizonyíthatom; s kegyed a mennyet varázsolta elébe; ő soha boldogabb talán nem volt, mint ezen órában.

Némán állott Abafi a szép halott előtt, s világa a fájdalomnak hevert ólomsúlylyal szívén... Kevés időre e szívrázó jelenet után belépett egy tisztes szerzetes azon csatlósnak kiséretében, kit elébb elküldött Abafi... Kezét nyújtá neki Olivér: — Késő, atyám! — szólt, a halottra mutatva.

Ló-tombolás hallatszék kívülről, s letoppanása egy nehéz testnek. — Ez a barlangok arszlána, — mond Abafi, Deli Markó!

A KIS ZSIGA.

— — — tán gyermeked
— — — minden örömed
Emésztő sírba szállt.
Vörösmarty.

Izidorát másnap hadi pompával temették el; tizenkét levente vitte zászlókra fektetve a szép halottat. Sírja előtt zárák egyszerű koporsóba; így fogadá tetemeit, távol honától, a közelebbi helység temetője.

A Deli Markó fájdalmát leírni nincs toll. Nem panaszokban, nem könnyekben mutatkozék ez. Néma, sötét, fagyos volt, mint egy téli sír. A mosoly elköltözött ajkairól örökre; s úgy állt, mint egy éjszaki jégtorony a hullámok közepette, várva, míg a vész aláássa alapját, iszonyú dörgéssel zuhanó egykor össze.

Dandárt a fejedelem általadá Markónak; de minekelőtte ez boszuját állhatná, mely irtózatos lett volna, a gyilkost halva találták. Tátongó seb volt fején, s a vér szélesen terjedt körüle a homokban. Őrei állíták, hogy a reggelt előző éjtszakán tompa koppanást hallottak, mély hörgéstől követve. A szerencsétlen azon a tőkén zúzta szét a fejét, melyhez lánczolva volt.

Abafi tette, mely Gyárfás és a szerzetes által esett tudtára a vad bajnoknak, meghatá szívét. Két nappal a temetés után, melynek ágyúdurrogásai pokolvisszhangként zúgtak még agyában, belépett a barlangok arszlána Abafinak sátrába, és pedig aczéljában nehéz fegyverzetének, s két nappal jötte után még látható volt nyoma lábának.

Abafi szótlan fogadta őt. Arcza el volt a szép fiatal hősnek változva; valami reszketegség ajkain, félig szemeire nehézkedő pillái s görnyedt állása valának tanui: mennyire hatott ezen eset lelkére,... s bizonyítványa annak, minő sokszerűek azon érzések, melyek a szivet ostromolják. Szánakodás, hála, barátság egyesültek Abafiban, veszteségének keserűségét nagyítók. S most, minekutána ezen érdekes lény, ki úgy egész lelkéből az övé volt, megszünt lenni: űrt érzett Abafi szívében, melyet csak az érthet, ki egykor szeretett barátját, de barátját a szó legteljesebb értelmében, vesztette el.

Deli Markó csendesen állt meg Abafi előtt. — Kegyed, — mond mély hangon a barlangok arszlána, — nemes, nagylelkű férfiú!

Abafi hallgatott, némán borúlt a komoly bajnok aczél vállára.

— A mit leányomért tett, — mond Markó, — mert a jó szándékot egészen tett gyanánt veszem, átköltözteté leányomnak lelkét az én keblembe: a kegyedé vagyok, mint ő az volt véglehelletéig! — Itt elhallgatott, széles kebléből fohász emelkedett, durva kezét nyujtá Abafinak. — Az én életem, —

folytatá Markó, — elveszté világát, sivataggá, télivé, néptelenné vált: én mindent elvesztettem, mindent! önmagamat gyermekemben. Oh, Izida! — mond azon mély szomorú hangon, mely szinte kisérteti, szinte földalatti.

— A mit tenni akartam, — felelt Abafi csöndesen, — nem tehetém meg; őt az egész világ előtt nőmnek ismerni, fiának atyát adni, ezt akarám. Az elsőt halála megakadályozá, a másiknak egész éltem lesz bizonysága, — mond, kezét nyújtva Markónak.

— S ha élt volna? — szólt Markó, — ha fiatal ereje legyőzte volna a halált? akkor... Abafi?

— Mikor kivántam jobbnak látszani, mint vagyok, Markó?! Végső pillanatait boldogítni fia tekintetében, kiért élt, halt, őt megnyugtatni, a világ előtt neki nevet adni, bár a sír szélén; ezt, s ennyit akartam. De ha élt volna, soha Abafi nem szegte szavát, — folytatá méltósággal teljes, de szelid hangon, — ő Abafiné maradt volna, s én tudtam volna megadni s megszerezni neki azon tiszteletet, melyre mint nőm számolhatott.

Markó arczán örömsugár vonult el, szinte észrevehetetlen; darabig szótlan állt Abafi előtt, azután nyugtalan járt a sátorban s a szőnyegre ereszkedett, mint a ki hanyatlani érzi erejét. — Keblemben egy titok hever, — mond Deli Markó, — melyet tovább abban zárva tartani nem szükséges.

— Titok? — szólt Abafi, figyelmezve.

— Zsiga, — folytatá Markó, sötéten függesztve szemeit Abafira, — nem az Izidora fia.

Abafi megrázkódott, mintha tulajdon fiának sorsa jönne kérdésbe. — Nem? — kérdé a meglepetés igézetével arcza kifejezésében, — nem az Izidora fia?

— Nem, — viszonzá Deli Markó csendesen.

— Kié hát? s tudta-e ezt Izidora?

— Nem tudta, boldogságára! s én nem birtam volna azt vele tudatni soha.

— Ez talány előttem, — mond Abafi, — melyet meg nem foghatok. Szóljon kegyed! az egekre kérem: szívem össze van fűzve.

— Üljön ide mellém, — felelt Markó, — hallgasson ki csendesen s itéljen.

— Izidora tiltott szövetség gyümölcse. Anyja előkelő családból származott; neve örök titka szivemnek. Ritkán s rejtélyesen jöheték anyjával össze csak... de ne többet erről. Izida férfiak közt növekedett; mint gyermek már jeleit adá azon határozottságnak, elszántságnak, s regényes iránynak, mely később őt egygyé tevé a legérdekesebb, a legsajátságosabb teremtések közül. De minek ezt kegyednek mondani!

Sóhaj emelé az Abafi keblét.

— Minden ellenmondások mellett, melyek e különös teremtésben oly atyafitlanul s mégis oly szorosan álltak egymás mellett: ő szeretetreméltó gyermek volt. Gyengeségei, hibái, különösségei nevelése rovására esnek... s talán, — folytatá Deli Markó kis szünet után, — az enyémre. Igen... én túl a rendén engedékeny atya voltam!... Nagy szó, a mit mondok, levente! még

soha ember a szélek királyának ajkairól nem hallá: ő parancsolt nekem s én féltem tőle!... Első botlásait én mentegettem. Ki leányomat szerette, kedves volt előttem. Dandárrali szövetsége nem volt titok. — Láng borítá el a Markó arczát, lábával toppantott, csörögve zengett nehéz fegyverzete. — Dandár!... oh, gyáva... orgyilkos!... Ő nincs többé... Ha él!... boszúm irtózatos lenne!... Mint árva jött seregembe, vad, makacs kölyök volt, de erős hadban. Sok panaszom volt reá, de mindent megbocsáték akkor neki; hiszen ő leányomat szerette!... s mégis! — Markó elhallgatott; boszú, dühösség szikrázott szemeiből.

— Szép volt Izida! oh, — folytatá szenvedélyesen Deli Markó, — szép! szép, mint anyja! és tűz... láng... szenvedély, mint anyja! Ő vétkes lőn; tiltott szerelmének gyümölcse egy gyönyörű fiúcska volt; s én, hiheti-e kegyed! a helyett, hogy kárhoztatnám, a kisdednek bolondja valék,... egy gyerekes nagyatya, ki azt órákig hordám ölemben.

— S ki volt a gyerek atyja? — kérdé Abafi feszülve.

— Leányom soha sem vallá meg. Én gyanítom, hogy Gyulafi Bálint, Mikola Margit férje; mert akkortájban jószágainak közelében tanyáztunk, s az egy éves fiatal férj örömestebb mulatott Izidámmal, — folytatá némi rátartással Deli Markó, — mint Erdély első leányával, a híres Margittal. De hallja kegyed tovább. A kis fiú a világra jött Gyulafi Bálintnak egyik jószágában; Izida igen el

volt gyengülve, s darab ideig féltettem életét. Még e gyengélkedő állapotban, melynek nagyobb részét kábult álomban tölté, történt, hogy egy este sikoltást hallván, berohanok, s a kis Zsigát a padlón találom mély sebbel homlokán. Izida fölrettent mámoros álmából; azonnal az öreg asszony, kinél Izida feküdt, s a ki a vidékben mint gyógyító nagy hírt szerzett magának, a gyereken, a hogy tudott, segített; a seb nem volt mély, s kevés időre meggyógyult. A milyen borzasztó volt ezen estekor az Izida fájdalma, oly kétszerezett volt szeretete gyermeke iránt, midőn az fölgyógyult. Ugyanekkor ... jegyezze meg kegyed jól ... vettem én a gyermeknek jobb vállán egy keresztalakú, fekete jegyet észre, mely az előtt figyelmemet elkerülé. Izidám fölgyógyult, a gyermek növekedett, s midőn ötödik évét éré, leányom Alvinczen egy öreg ismerős asszonynak adá által, mivel tanyánk gyakori változása s életnemünk nem engedé, hogy a gyermeknek neveléséről gondoskodhassék ... Menynyire szerette fiát leányom, tudja kegyed; miként mindjárt Alvinczen termett egykor: úgy minden héten látá a kis Zsigát kegyednél is; és mégis, — mond Deli Markó komor hangon, — a kis Zsiga nem az ő fia volt!

— A csomó mindig összeszőttebb, — szólt Abafi feszült figyelemmel.

— Mindjárt világúlni fog a homály, — felelt Markó. — Ezelőtt mintegy három évvel egy szerzetes lépett sátramba. Uram! — mond, — a legfontosabb dolog kivánja, hogy kövess hirtelen

Kérdéseimre nem akart felelni. Én követém. A szomszéd falu felé mentünkben a szerzetes a következőt beszélé nekem:

— A napokban terhes beteghez hivattam. Midőn azon kunyhóba érkeztem, hol a beteget igen veszélyes állapotban találtam, az könnyebbülni látszék. Én melléje ültem; lelkészi hivatásom szellemétől indítva, a vallás vigasztalásival kivántam aggódásain enyhíteni. A beteg kérő tekintettel emelé szemeit rám. «Atyám!» rebegte, «én nagy bűnös vagyok, van-e kegyelem Isten előtt, ha azt szívből megbánom? a mennyire lehet, jóvá kivánom tenni.» Én igennel feleltem, s kértem, hogy szívét öntse ki előttem, főként, ha még, a mit vétett, reményli helyre hozhatni. Az asszony arra kért, hogy haladék nélkül kegyedhez menjek, s hirtelen hozzá jövetelre birjam, bűnét minden név nevezése nélkül gyónván meg nekem.

— Beszéd közben, — folytatá Markó, — megérkeztünk egy alacsony kunyhóba, hol a beteget, úgy, mint a szerzetes leírá, durva készítésű nyoszolyában találtuk. Úgy látszott, hogy elméje egészen helyén van. A nőnek kérésére a szerzetes eltávozott; én egy kis lóczán foglalék helyet ágya mellett. A mit a nő nekem hosszasan sírás, sóhajtások közt előadott, röviden mondom el... A beteg Gyulafi Bálintnál, a Mikola Margit kis fiának dajkája volt akkor tájban, mikor az én kedves, — Markó elfogódott, — az én kedves Izidám! — mond mély sóhajtás után, — betegágyban feküdt. A kis Gyulafit, atyjának nevéről, Bálintnak kereszt-

telték, s egy-két nappal lehete idősb csak Izidám kis Zsigájánál. Gyulafi nem volt honn; fontos követség kiséretében Lengyelországba ment, négy héttel nejének szülése előtt; s onnan csak hetek múlva várták vissza. Margit gyermekét szenvedélyesen szerette, s ha gyöngesége nem ellenzené, bizonyosan önkeblén táplálta volna; de ezt nem tehetvén, anyai legédesebb foglalatosságának e hiányát a legnagyobb gondossággal pótlá ki. Ritkán távozhatott a dajka a gyermekkel szobájából; de megtörtént mégis egyszer, hogy a dajka a gyönyörű nyári délutánt a kertben töltötte, s gyümölcs után nyúlván, az egyensúlyt elveszté, s a gyermekkel összerogyott. Azonnal vér borítá el a kis Bálintot, ez eszméletét elveszté. A nő magán kívül rohant ijedtében, eltakarva a gyermeket, azon öreg asszonyhoz, hol Izida szállva volt, s kit az előbb említék. Velei tanácskozásának következése az lőn, hogy Izidám álmát hasznokra fordítván, a Margit gyermekét helyezék a földre a bölcső mellé, mintha onnan esett volna ki; s a dajka a másikra adván a Margit fiacskájának öltönyeit, azt magával vivé!... A csere annál könnyebben megtörtént, mivel a két gyermek gyanítható okokból hasonlíta egymáshoz, s a kunyhó igen sötét volt. A többit már tudja kegyed, — mond Markó, félbeszakasztván beszédét.

— Ah! — kiált fel Abafi, — tehát a kis Zsiga a Margit fia volna, Bálint?... Nem, nem! ez lehetetlen: hogy maradhatott ily sokáig titokban? S mi birhatta az öreg asszonyt a tettre s elhallgatásra?

— A tettre, — mond Deli Markó, — alkalmasint az, hogy a dajka tulajdon leánya volt; s méltán tartott tőle, hogy kenyerét gondatlansága miatt elveszti: annak elhallgatására pedig a tett maga.

— De hát később, — kérdé Abafi, — mikor a Gyulafi vélt fia meghalt, s a titok fölfedezése mindkettejöknek nagy jutalmat szerezhetett volna?

— Akkor — felelt Markó — az én parancsom s az én erszényem. A gyermek a fölfedezett titok után három holddal mula ki.

— S mi birhatta rá kegyedet? — fürkészé Abafi, feddőleg nyugtatva szemeit Deli Markón, s felállva mellőle.

— S azt kérdi kegyed? — felelt Deli Markó hevülve, — kegyed, ki Izidát ismerte! Neki megmondani, hogy fia nincsen; őt, a szenvedélyes anyát, ki anyai érzetében élt, e boldog csalódástól fölébreszteni... annyi lett volna, mint őt megölni. Ah! tehettem-e én ezt? én, Deli Markó, az atya, ki életemet adtam volna egy boldog órájáért!

Abafi komolyan tekintett Deli Markóra; de e komolyságon által villant némi rejtett öröm, melyet, ki Abafinak vonzódását Margithoz ismeri, tudni fogja megfejteni. — A tett, — mond Abafi komolyan, — nem volt helyes, bajnok-társam, Markó! Hogy megtörténhetett, hogy így, s nem másként esett: értem, megfoghatom; de jóvá nem hagyhatom.

— S kegyed megölte volna Izidát? mert az lett volna a fölfedezésnek bizonyos következése. Ezer báj, ezer öröm szorít másokat az élethez: ő csak

gyermekében élt!... a mi vész ölében a szirt a menekvőnek, az vala neki anyai érzete! horgony, mely élte hajóját csatlá az élethez; mentő ág a vízben süllyedőnek, s a kötél, mely az égő házból füst és lángok között nyúlt le előtte... Oh, kegyed megölte volna!

— Mit tettem volna, Markó! — felelt Olivér, kezet nyújtva, — nem tudom. Ember vagyok, s nem akarom állítni magamról, mert... atya nem vagyok,... ha egyébként cselekedtem volna-e? de anyát gyermekétől megfosztani azért, hogy más abban a csalódásban éljen, hogy gyermeke van: helytelen tett. Én hiszem magamról, hogy nem tehetném; de a hit s tudás közt még tág hézag van; s én ember vagyok!

Deli Markó csendesen állott Abafi előtt. Valami oly szenvedő, oly hideg, keserű volt egész alakján elöntve, hogy amaz szorúlva érzé szívét. — Oh, Markó! — mond, kezét ragadva, — a mi veszteségünk iszonyú!

Deli némán szorítá Abafit kebléhez.

Abafi leült újra. — Markó, — mond, — az előbeszélt történet valószínű. Kegyed hiszi, talán tudja is; de azt be is kell bizonyítani, Mikola Margit a legboldogabb teremtés leend e világon! de, hogy az lehessen, minden kétséget el kell hárítanunk.

— Az könnyen megeshetik, — szólt Deli Markó nyugodtan. — A dajka, vallomása után, felgyógyult s él, anyja is még életben van; azon kivűl a keresztalakú jegy is bizonyit valamit.

— S még valami! — kiált fel Abafi élénken, — igen, igen, nincs kétség! a gyermek Margithoz hasonlít; ez régen föltünt nekem már. S az anyai szívnek sugallása lesz az utolsó s legnagyobb bizonyítvány.

Eleinte a gyermek egészen atyjához, Gyulafihoz hasonlított, — mond Deli Markó, — később magam is vettem némi változást vonásaiban észre. Mindez gyerekeken annyiszor történik, míg felnövekednek.

Deli Markó hosszasan ült Abafinál, s együtt végezték, mit kellessék a jövendőre tenni; mindenesetre pedig, hogy a dolog előre mély titokban maradjon... Fejedelmi parancs szólítá őket később a Bátori Zsigmond sátrába.

REMÉNYTELEN KIVÁNAT.

Egek! ezt nem vártam.
Harro Haring.

A fejedelem a sátrába összegyült hősöknek tudtokra adá, hogy seregeit haza vezeti. A törökök a Dunán átköltöztek, s ő azt hitte, hogy mostanra eleget tett. Voltak sokan, kik szándékát hátrálni óhajtották, s ezek közt Abafi is, ki bármint vágyott élte napjának, a szép Cristiernának közelébe juthatni; de jelen szerencséjében a magyar- s oláhországi seregeknek, jobbnak itélte a vasat addig verni, míg meleg.

A habozó, változékony Bátori megúnta a táborozást, s visszavágyott Erdélybe; nem hogy ott állandóul maradjon, hanem inkább, hogy egy régen szívébe rejtett vágy teljesülésén dolgozhassék az udvarában létező számos olasz urakkal, kik előtte oly érdekesnek festék Olaszországot, s oly nyugalmasnak a bibornoki méltóságot, melyre titkon mindig vágyott.

A seregek elindultak, s nemsokára a fejedelem is, az Abafi, Bocskai, Keresztúri, Kornis Gáspár és Betlen kiséretökben, Erdélynek határiba lépett.

Érzések ezrei ostromlák az Olivér keblét. Izidora halála mélyen sebzé hálás szívét. A Mikola

Margit boldog meglepetésének előérzete hathatós ír volt beteg kedélyére; de azon ürt, melyet lelkében érzett, nem töltheté be egészen. Ő szeretett, remény s kinézés nélkül. A mit Izidoráért tett, vagy inkább tenni akart, valamint elébb a táborban, úgy később Erdélyben, sokképen itélték. A nagy többség meg nem foghatá őt, bámulta kárhoztatva, bámulta jóváhagyva. Ki lelkületét egészen ismerte, nem csodálkozott rajta: neki így s nem másként kelle s lehete cselekedni. Margitot s Cristiernát az Abafi tette fölmagasztalá. A női szívnek sajátja, ily elhatározások becsét helyes szempontból felfogni!... Gizella hallgatott, de szívének mélyében szólt egy hang: boldog Izidora!

Minél inkább közeledtek Fehérvárhoz, hol jelenben Cristierna tartá udvarát: annál inkább feszíté Abafinak keblét azon kétes kín s kéjvegyület, mely szívének jelen helyzetében igen is megfejthető: hogy találja ő Cristiernát, ha a lelkes, erényes nő, már áttekintvén őt, már gyanítván szenvedélyét, nem fogja-e hideg távolságban tartani! S — ha igen, — mond Abafi, — ám legyen! az ő képe szivemben fog élni örökre! s nincs az az áldozat, melyet érte nem tennék. — S valóban, oly egészen szellemi, oly fellengő volt hódolása, hogy állításán nem kétkedhetünk.

Megérkezett végre Bátori, győzedelmeinek fényétől dicsőitve; s az erdélyiek méltánylói a hős s vitézi tetteknek, a múltat feledve, kétszerezett figyelemmel s hódolattal fogadák ifjú fejedelmöket... Cristierna hódító nyájassággal jöve eleibe,

ki őt udvariasan, de hideg tartózkodással üdvözlé. A mennyire sebzé szívét e nem érdemlett visszaidéző bánásmódja férjének: annyira akará s tudá azt rejteni s ki az ő angyali arczának nyájas, vidám kifejezését látta, őt boldognak vélte volna.

A szokott ünneplések s tisztelkedések végre elhangzottak. Abafi jószágaiba ment. Első cselekvése volt a fejedelemtől nyert birtokot Cseszeliczkinek visszaadni, kit Sólyom név alatt ismertünk meg a Deli Markó szabad zsákmányosai közt s ki Lónyaival, vagy mint álnévvel nevezék, Csatárral együtt, az utolsó hadban tett szolgálataikért, egyebet puszta kegyelemnél nem nyerhetének.

Bátori Abafinak e tettét nem a legjobb kedvvel vevé; de adott szavát átallá ezúttal megszegni.

Otthon Abafi épen találta s egészségesen a kis Bálintot, nem Zsigát többé. Udvari lelkésze nem győzé eléggé a bájos gyermeknek előmenetelét, igyekezetét dicsérni... Abafi s Deli Markó, ki őt kisérte, minden bizonyítványokat a kis Bálint sorsáról megszereztek. Abafi mindent úgy talált, miként azt neki Deli Markó elbeszélte. Nem volt több kétsége; s így elbúcsuzott Markótól, ki zordon seregéhez tér vissza, ellenségesen magával s a világgal... Abafi pedig Fehérvárra sietett s magával vitte a kis Bálintot, kit előbb kimélve tudósita mindenről. Bálint vélt anyját szerette; Abafihoz leirhatatlan hajlandósággal ragaszkodott; nem csoda tehát, ha új helyzetének ismeretlen boldogsága vesztését vele nem felejtheté. A gyermek bús, örömtelen volt, s mindig Izidorát sóhajtá vissza. —

Ki fog engemet, — mond Abafihoz simúlva, — úgy szeretni, mint ő! ki anyám volt, igen anyám inkább, mint valaha más az lehetne!

A hirtelen örömök hatása még zöldebb emlékben volt hősünk előtt, minthogy Margittal boldogságát hirtelen s váratlan merné megismertetni, ki jelenben Gizellának látogatására, atyjával, a vidám, öreg Mikola Miklóssal, Fehérvárott volt.

A gyermeket Abafi elrejté, s első látogatásakor Margitnál csak arra figyelmezteté, hogy fiának születésekor keresztalakú jegy volt a vállán, mely később eltünt; s nem lehet-e gyanítani, hogy a gyermek elcseréltetett.

Margit ezen észrevételen nem kevéssé ütközött meg; de azzal végzé feleletét, hogy fia karjai közt végezé életét, s hogy ily jegyek sokszor szűnnek vagy változnak meg.

Másnap Abafi újra előhozta a dolgot, hozzá adván, hogy neki gyanúja van, hogy e csere valóban megtörtént.

Margit figyelmessé lőn. — Abafi! — kiált fel, — ily reményt gerjeszteni anyai kebelben a nélkül, hogy valósúlhasson kegyetlenség! Ah, ne szóljunk erről többet! ily boldogság... egek!... ily menynyei öröm nincs földi életre számítva!

De ha meg is valósulna! — mond Abafi, — s általam?

Margit fölugrott helyéből. — Oh, Olivér! — rebegte, — nem, nem! hiszen ez lehetetlen.

— Nincs kivánatom több az életben! — mond örömtől elragadva s égnek emelve könnyel telt szemeit.

Igy halkan szoktatván elméjét a valósághoz Abafi, kimélve s vigyázva az egész titkot közlé Margittal.

Az ő örömét leirni ki tudná? Egy új világ nyilatkozott előtte: ő anya volt. S midőn a bájos, érdekes gyermeket szorítá kebléhez; midőn arczában férjének s önvonásait feltalálta; midőn ezer csókkal illette vállán a keresztalakú jegyet; midőn mindent... mindent megtudott, s a múlt szenvedései összeolvadtak a jelen gazdag boldogságának melegétől: ő akkor mennyben volt! — Nincs kivánatom több az életben! — mond örömtől elragadva, s égnek emelve könnyel telt szemeit, voná keblére gyermekét. — Ah nem! — folytatá könynyek közt mosolyogva s kezét nyújtva Abafinak, — van még egy! egyetlen egy, annak boldogsága, ki a menny üdvét varázslá életemre, a ki arra oly érdemes!

Mikola unokájának szerfölött örült; s nemsokára a történet egész Erdélyben tudva lőn.

A kis Bálint új helyzetét szerető nagyatyjának s az őt imádó anyjának ápoló karjai közt könnyen megszokta. Ő gyermek volt; s nemsokára oly édesen, oly szeretettel mondá Margitnak: «anyám!», mint egykor Izidorának.

Míg Abafi a Margit boldogságát meleg szorgalommal eszközlé: a fejedelemasszonynak gyakran vala közelében, s többször látta Gizellát is, a nélkül, hogy iránta többet érezne, mint azelőtt. Cristierna mellett Abafi gondolni sem tuda egyebet, csak őtet!

Néhány nappal azután, hogy a kis Bálint szü-

letése világosságra jött, Bátoriné, kinek magaviseletében maga iránt semmi változást nem tapasztalt Abafi, ... őt magához hivatá.

Láttuk, hogy Fehérvártt utolsó létekor a fejedelemné nem hivatá őt oly sokszor, s nem bizá meg annyiszor, mint azelőtt. Kétszeres vala tehát öröme e parancsnak vételekor, s ő a szerelem szárnyain sietett a fejedelmi hölgyhöz.

Olvasó-szobájában találta Cristiernát, pamlagán ülve; arcza nyájas, de komoly volt. — Isten hozta, lovag! — mond a fejedelemné, — közelebb, közelebb! — S valami oly mondhatatlan báj volt egész alakján; oly szelid, s nyájas volt tekintete, hogy Abafi elragadva s elmerűlve állott szótlan előtte.

— Nekem, — monda Cristierna, kevéssé vontatva, — egy kérésem van kegyedhez.

Abafi hallgatott! de arcza kifejezésében olvasható volt azon készség s öröm, melyet Cristiernának kérése idézett elő. Úgy tetszék neki, mintha ő soha ily kegyes, ily égien nyájas nem lett volna iránta.

— A kérés fontos! — folytatá kis szünet után, mosolyogva függesztve szemeit Abafira.

Olivér hallgatott, arczát öröm lobogta körül, mintha mondaná: mennyire boldogítja egy fontos kérésnek így előre bizonyos teljesíthetése.

— A kegyed hallgatása, — szólt Cristierna, — kérésem teljesítését biztosítja; de mondatlan s előre is igéri azt kegyed?

Abafi szenvedélyes «igen»-nel felelt,

— Bárminő nehéz, bárminő életre ható legyen? — folytatá, szemeit mindig figyelemmel szegezve reá Cristierna.

— Minél fontosabb, minél nehezebb: annál nagyobb örömmel! — viszonzá a kérdett mérsékelt hangon, mintha indulatit kívánná fékezni.

— De, — mond tovább Bátoriné, — ha a kérés egészen váratlan, — ha kegyednek terhes teljesítése, ha keresztülvágja minden élet tervét, ha...

— Ha lehetetlen! — felelt Abafi szenvedélyesen, — lehetővé teszem, kegyelmes asszonyom! Én készen állok! kijelentése a parancsnak s teljesítése egy!

— Nem parancs, — igazitá ki szeliden a fejedelmi hölgy, — de egy óhajtás, melyet szivem megszokott lehetőnek, teljesülhetőnek hinni, mely engemet boldogítna! s hiszem, a kegyed boldogságát is eszközlendő lenne egykor.

— S mi az? asszonyom! ah, szóljon Nagyságod! hogy készségem, óhajtásainak teljesítésében, legyen bizonyítványa: minő forrón, minő teljes szivemből vágyok megnyugtatására valamit tehetni! bárminő váratlan, bárminő széttörő életemnek minden tervét, bárminő elemei legyen,... szóljon!

A fejedelmi hölgy gondolkozni látszatott; pír futá el arcza havát; nem minden megindulás nélkül szólt, rebegve: — Abafi! én kegyednek jó, szerfölött érdekes, szeretetreméltó nőt választottam.

Abafi elhalványodott; sötét komolyság borítá el homlokát hirtelen, s volt valami szinte szemrehányó, szinte feddő arczának szép vonásain. Ily aján-

lást attól hallani, kit imádunk, s ki épen ezen ajánlás által határozott visszaidézést jelent ki; még akkor is fájdalmas és keserű, midőn szerelmünk viszonzatlan, s mikor azt annak tárgya nem is gyaníthatja!... Ilyen helyzetben volt Abafi. Cristiernának a legszivesb, a legrésztvevőbb hangon tett ajánlata sérté, sebzé Abafit. Önmaga kárhoztatta szivének hullámzását; szégyenlé, hogy így elhagyá magát áltatni indulatitól... Tudta, értette: szenvedélye minő merész, minő helytelen; s még sem tuda meglepetésének oly hirtelen ura lenni, mint máskor; érzette mélyen szívében, hogy szerelme tiszta, szenvedő, öntagadó; hogy nincs abban semmi, a mi egy égi szerafot is sérthetne; s mindennek meggondolása őt szótlan odabámulásba sülylyeszté.

Cristierna elhallgatott, vizsgáló tekintetét jártatva az ifjún. — Kegyed elnémult! — mond végre; s nem volt e kifejezés egészen czélzás nélküli.

— Kegyelmes asszonyom! — Ez volt mind az, a mit Olivér mondani, vagy inkább rebegni tudott.

— S oly nehéz Abafinak, — így fogta föl a beszéd folyamát a kis szünet után Bátoriné — oly kivánatot létesítni, mely az én megnyugtatásomra szolgálna! — A hölgy elpirult, mintha többet mondott volna, mint akart.

Abafi nehezen lélekzett; egy helyre voltak szemei függesztve, belső harcz emelé keblét, s arczán viharos rángás tünteté elő lelkének hullámzását. Cristiernának utolsó szavai kitünteték, hogy őt áttekintette, hogy vétkes, de nem... nem vétkes,

csak helytelen szenvedélye nem titok többé... Oh, finom ily esetben az asszonyi tapintat... Láng borítá el arczát; fél térdre hullt a nő előtt, s azon hirtelen elhatározással, mely Abafinak sajátja s vonása volt, midőn egy nagy tettre szánta el magát, de csak olyanra, melynek nemes voltát átlátta, s mely elveivel összhangzásban volt.... felelt fölkelve (mert letérdeplésekor feddő tekintetével találkozott Cristiernának):

— Kegyelmes asszonyom! parancsa meglepett inkább, mint mondanom lehet és szabad, — tevé alig hallhatólag hozzá, de, mivel az én imádott, az én mélyen tisztelt uralkodónémtól jő: nekem csak egy feleletem lehet.

— Lehet? — mond Cristierna, kérdőleg függesztve szemeit Abafira, s tekintetében valami volt, a mi bizonyítá, hogy a kitétellel nincs megelégedve.

— Van! — felelt Abafi elhatározottan.

Kis szünet lőn, melyben mind Cristierna, mind Olivér mély gondolatokba voltak merűlve.

— Abafi! — mond Cristierna, nem egészen erőltetés nélkül mosolyogva, — s kegyed nem is kérdi, ki az, kit választottam?

— Akárki legyen! — felelt Abafi — Nagyságod választá őt: én nyugodt vagyok! — De arcza kifejezése czáfolni látszék állítását.

A fejedelmi nő bájjal teljes hangon folytatá:

— Remélem, Abafi! hogy választásom meg fogja tetszését nyerni. Azon hölgy, kit ily jeles levente élete társául választottam, fogadott leányom! s érdemes minden tekintetben ily férjre. Ő, — foly-

tatá rövid szünet után, figyelemmel tekintve Abafira — az én kedves, jó Gizellám!

Abafi nem felelt. Arczában legkisebb változás, legkisebb árnyéklata a meglepetésnek sem volt észrevehető. A fejedelmi nő akárkit nevezhetett volna, neki mindegy volt e pillanatban... Azon hölgynek, kit imádott, parancsát teljesíteni: ez állt előtte; minden egyébb semmivé olvadt e gondolattal szemben.

— S hogyan? — szólt Cristierna — kegyed hallgat? helytelen-e választásom?

— Gizella szeretetreméltó gyermek! s Nagyságodnak, — mond Abafi magasztalt, de szenvedő hangon — fogadott leánya.

Cristierna lesüté szemeit. Annyi elszántság, annyi bánatos, s annyi jelentő volt az ifjú szavaiban, hogy szívét önkéntelen elérzékenyűlve érzé. — Abafi! — rebegte mondhatlan lágysággal hangjában — én a kegyed boldogságát akarom, s e bájos gyermekét is! Ő kegyedet szereti! ezt tudom... Igen, szereti! fiatal szívének egész első zsenge lobogásával; s kegyed... egy szép előérzet jósolja nekem... boldog leend.

Abafi sóhajtott; lelke nem hiheté, nem gyaníthatá e boldogságot.

— Remélem, folytatá Bátoriné bizodalmas hangon, fölkelve s közelítve az ifjúhoz — remélem, sőt számolok rá, hogy kegyed ezen óhajtásomat egészen magához illőleg fogja teljesíteni, a mint azt fejedelmi házunkhoz leghivebb, legtökéletesb leventéjétől egyébként nem is várhatom.

Kézcsókra nyujtá a szép angyali hölgy kezét Abafinak, ki azt gyöngéden voná ajkaihoz. — Holnap kegyedet, mint Gizellának, az én Gizellámnak — mond észrevehető czélzással s hangnyomattal — vőlegényét fogom viszont látni!

Abafi mélyen meghajtá magát, s szótlan távozott.

GIZELLA.

Ők boldogok.
Shakespeare.

Másnap reggel Abafi Mikola Miklósnál volt. A két férfiú egyedül beszélgetett... Mikola Miklósnak örömtől lángolt arcza; Abafi csendes, vidám s nyájas volt, mint tőle, ki indulatit fékezné tudá és szoká, ki félig semmit sem tett, lehetett várni.

— Gizi! — mond Mikola Miklós, vidáman beszólva a szomszéd terembe, — Gizi! jó gyermek, jer ki egy szóra!

Gizella kilépett.

Mikola Miklós szivéhez szorítá őt. — Kedves jó angyalom! — szólt, — bár szívednek, a mit mondani akarok, szintannyi örömet okozna, mint nekem!

Gizella meglepetve emeli szemeit Mikolára.

— Gizi! — folytatá ez, megcsókolva homlokát vidáman, — én jó hírt mondok neked, melynek minden leány örül!... Találd el, Gizi! — folytatá megcsipkedve arczát.

Valami kétes előérzet lobogta lángjával körül az érdekes hölgynek arczát. — Bátyám! — mond az ő kedves hangján, — mindig enyeleg: én nem tudok találni. — Gizella földre tekintett, ajkai körül csendes mosoly vonúlt el.

— Jer! — folytatá élénk vidámsággal, Abafihoz vezetvén őt s az ifjúnak kezei közé adván, — ti egymáséi vagytok!

Jósika: Abafi. 283. lap.

— Kérő van a háznál! — kiált fel kiömölve az öreg.

— Oh! — sóhajtott Gizella, fülhegyig fölpirúlva s újra elhalványodva.

— Te hallgatsz? — kérdé Mikola.

— Én nem megyek férjhez! — felelt Gizella komoly csendesen,

— Soha? — mond vígan Mikola, mint a ki tervének sikerén nem kétkedik.

— Kedves, jó Gizellám! — szólt Abafi. — Oly fontos, oly elhatározó kérésem van az én szeretetreméltó Gizellámhoz, hogy azt igen komolyan kivánom tenni. Tőlem — folytatá nagy szivességgel hangjában — tudja meg azt, nem mástól, s feleljen nyugodtan s meggondolva rá! Ha reméli, hogy velem boldog leend, ha szive szabad: én az enyémet kezemmel együtt ajánlom azzal az igérettel, hogy éltem legszebb s legkedvesebb kötelessége leend, ily szeretetreméltó hölgyet boldogitani.

Gizella ingadozott lábain. — Kegyed, Abafi; — mond meglepetve s alig hallhatólag, — Olivér! — tevé a leglágyabb, szinte dalhangon hozzá, — s mi szülheti e hirtelen elhatározást?

— Képedből látom, — mond Mikola kifakadva, — hogy te szereted Olivért. Gizim! kosarat ne adj, nem szabad adnod! Jer! — folytatá élénk vidámsággal, Abafihoz vezetvén őt, s az ifjúnak kezei közé adván, — ti egymáséi vagytok! hiszen, — erősíté kezeit dörzsölgetve, s gyönyörűséggel legeltetve szemeit a szép páron, az nem is lehet másként!...Jer, Margit! — szólítá meg az épen

belépő Gyulafinét, — jó leányom, jer! végy részt örömünkben; Gizimnek férje van... Olivér!

Az öreg Mikola magán kivül volt örömében; s mindezt oly hirtelen, oly élénkséggel tevé, hogy a míg Gizella észrevette: az Abafi karjai közt volt. Minden álomnak tetszett neki! de az álom égi volt, s mint a ki fölébredni fél, simúlt némán az ifjú keblére.

Egy könnycsepp csillogott Margitnak szemében. Ő szótlan szorítá Gizellát szívéhez, a nemes lélek!

Egy kérdésünk lehet még; ha boldog volt-e e házasság?

Abafi Cristiernát szerette. Láttuk, hogy e szerelemben valami lovagi s regényes magasztaltság volt. Ő hölgyeért egészen e szellemben áldozta fel magát, boldogítá azt, kit éltének cslllaga, Cristierna, vezete karjai közé, kit magáénak, kit leányának nevezett, kinek boldogsága őt megnyugtatá.

Abafi hitte, hogy Cristierna előtt szerelme nem titok; s mennyire volt e hiedelem valószinű, az előbbiekből világos. Az erényes, lelkes nő őt áttekintette végre, mert női gyöngéd tapintat előtt férfi-szerelem, bárminő rejtett, titok soká nem maradhat, s így czélzása volt az ifjú lelkének más irányt adni. Gizellát szerette, egynek a legérdekesb teremtések közül tartá; hogy Abafit szereti, tudta. Ismerte Cristierna Olivérnek regényes ragaszkodását szenvedélyéhez, s hitte, hogy azon szenvedelem, melylyel iránta viseltetik, más viszonyok közt talán szelidebb lobogású leend,... végre, hogy oly

szerfelett érdekes lénynek közelében, mint Gizella, ki még e felett Abafit imádja, ... idővel másnak fog helyet adni.

Abafit annyi körülményekben láttuk már, hogy gondolkozását egészen ismerjük. Láttuk, miként lőn aljas, minden rosszra hanyatló emberből halkkal kiválólag feltűnő, minden tekintetben nemes, érdekes és tiszteletre méltó férfiú; miként vált benne e szép irány a tökélyre, magasztalt fellengéssé, egy regényes, reménytelen szerelem által; minő készszé tevé őt e regényes szerelem, életének boldogságát oda áldozni! de láttuk azt is, hogy Abafi mennyire embere szavának; hogy ő félig nem tesz semmit; hogy a hála s kötelesség érzetének minő hatalma van szívén. Mindezt tudva, könnyű lesz megfognunk, hogy ő, ha nem is boldog előre, de nyugodt volt. Szerencséssé tenni a Cristierna fogadott leányát, minő szép hivatás! így gondolá! jóváhagyó tekintetet nyerni attól, kit oly mondhatatlanul szeretett s becsült, s kötelességét tenni, még pedig nem félig, ne éreztetve, hogy csak azt teszi, de egészen s hozzá illőleg! ... ez vala azon szép, azon nemes pálya, mely előtt állott.

S mily sokszerűen könnyité ezt Gizella, kivel lehetetlen volt ily szoros s gyengéd viszonyban állni a nélkül, hogy neme a rokonérzetnek ne fejlenék ki a lélekből.

Abafiról, miként őt ismerjük, azt kell hinnünk, hogy Gizella iránt figyelmes, részvéttel teljes, lovagi tisztelő volt inkább, mint férj egyelőre; s mivel szövetségöket a szerelem édes, tiszta előél-

vezetei nem előzték meg, ezeknek öröme, bája s újsága Gizellát házasságában boldogítá.

Gizella egy volt Erdély legtökéletesb hölgyei közül. Őt sokszor s közel kelletett látni, hogy azon tiszteletet idézze elő, melyre annyira érdemes volt. Tettekben, nem szavakban tűnt fel az ő lelkülete. Tisztaság, szerénység: ez a két szó festi őt egészen. Ő Abafit szerette úgy, mint nem más; s annyira tudta magát hozzá alkalmazni, annyira szenvedélyeit, szokásait, szinte gondolatját kitalálni, hogy férje mély részvét s hála nélkül nem tekintheté ezen ártatlan, tiszta, angyali teremtést.

Láttuk, hogy Gizella minő félénk volt, őt minden kis rémülés leejté lábáról. Ez a férfias, bátor Abafinak nem lehet inyére, bár azt gyöngédsége nem engedé soha nejével éreztetni.

Gizella a világért lóra nem ült volna. Ki írhatja le Abafi meglepetését, midőn egykor vadászatról térvén haza, legelevenebb paripáján gyönyörű neje vágtata elébe.

Igy halkkal szorosabb s szorosabb lőn azon érdekes szövetség, mely őket közelíté egymáshoz.

Abafinak egykor követségbe kelle mennie Bécsbe. Távolléte a szép Gizellától oszlatá el a homályt végkép lelkében. Érezte, mennyire szükségessé lett neki Gizella; érezte a boldogságnak első tiszta, minden fellegzéstől ment örömével, hogy Gizellát szereti. A regényes magasztaltság elmúlt! Gizella honosítá Abafit az életben; s most vált belőle azon feltünő, érdekteljes férfiú, ki mennyire ember tökéletes lehet, magáról elmondhatá, hogy ... az!

Abafi boldog volt. Mikola Margit fiának élt; tanúja volt naponkint az Olivér s Gizella boldogságának; ő nem ismert több vágyat; ő Abafit holtig szerette. Oly tökéletes lény, mint Margit, csak egyszer szerethet. De elvei, erénye legyőzék szenvedélyét: szerelme egészen testvéri alakot vőn magára.

Gizellát ő nevelte; a mit tudott, a mi volt, nagyrészt Margitnak köszönheté.

Margit Abafinak regényes ragaszkodását Cristiernához ismerte; oly észszel teljes hölgynek figyelmét ez ki nem kerülheté. Ő erősíté meg Cristiernát azon tervében, melynek sikerét így egyrészt magának tulajdoníthatá; s mennyi öntagadással, mennyi szerénységgel!...ez onnan is kitűnik, hogy Abafi végig egyedül Cristiernának tulajdonítá, a mi Margit nélkül aligha megtörtént volna.

Igen, ő nem ismere több vágyat; s a kedves Mikola-ház, — főként mikor Abafiék ott voltak, — vígabb, örömteljesb volt, mint valaha.

Szép jószággal ajándékozta meg Margit az öreg Timárnét, kinek maradéki maig is áldják porait; s egykori dajkája a kis Bálintnak sem lőn feledve.

Cristiernának s a fejedelemnek sorsa Erdély történeteiből ismeretes. A fejedelem Bátori András bibornoknak adta 1599-ben a fejedelemséget által, de megbánta újra. Végre sok viszontagság után Európa több részeiben bolyongott. Szép, mindentől becsült és szeretett nőjétől elvált, s ez később szülőihez tért vissza.

Deli Markó még egyszer jelenik meg Erdély történeteiben, a Bátori András uralkodása alatt, vad seregével már egészen a komoly hadnak edzett férfiú. Nemtője, a kedves Izidora nem volt többé! ki őt néha szelidebb érzésekkel ismertetheté meg.

Abafinak házassági boldogsága közmondássá vált Erdélyben. Cristiernának emléke kedves volt neki holtig, s a kedves Gizellának, ki boldogságát neki köszönheté. Sokszor mondá Abafi Gizellának, ki előtt titka nem volt, mióta szereté:

— Mindent a legjobban intézett a gondviselés. A mi Izidorához vonza, az hála és szánakodás volt. Mikola Margit iránt a legmélyebb tisztelet vegyül keblemben, testvéri szeretettel. Cristierna regényes magasztaltsággal tölté be keblemet, s míg e szív dobog, az ő képe élni fog abban; neki köszönhetem mennyemet. De a mit irántad érzek, te kedves, jó, szelid angyal: az szerelem; igen, igen! — mond lángoló arczczal, szenvedélyesen vonva Erdély legszebb asszonyát keblére, — az szerelem!

JEGYZETEK.

[1] Kéretik az olvasó az *Abafi* nevet az *Apafi* névvel föl nem cserélni.

[2] Így czímezték akkori időben Erdélyország fejedelmeit.

[3] Egy a legnehezebb költői feladatok közül az őrültséget vagy lázas szeszélyt helyesen adni. Mind a két tárgy psychologia nélkül gyermekességgé aljasúl s minden művelt olvasót úntat; de e nehéz feladat helyes kivitele után a legnehezebb annak birálata.

Némely író az ily őrülttel mindent össze-vissza beszéltet; néha betege egyszerre megokosodik; az ember azt hinné, hogy bölcsen szól, ha az író meg nem mondotta volna előre hogy szegényke kissé bolond.

E munkában is jő egy lázas szeszélynek leirása elő; s minő nézetek vezéreltek festésében, előadom.

A mit a józan ész, a lelki s testi munkálatok helyes folyamában, rendesen cselekszik, vagy mond: azt a lázas szeszély összezavarja, fölbuktatja; e cselekvések s beszédek chaosában, a felületes olvasó semmi összefüggést, semmi rendet nem talál; ő csak ugrásokat s szöges ellentételeket pillant meg, s tágas hézagok terűlnek előtte. S ez az összezúzása minden rendnek nála a lázas szeszélynek typusa.

Van pedig az őrültségben vagy a lázas szeszélyben bizonyos, — hogy úgy szóljak — szeszélyes folyamat; van valami összefüggése a képzeteknek, olyan mint a hegyi pataké, mely sziklákon csattog le, néha köddé oszlik hullásában, föld alá rejtőzik, eltűnik a szem elől, s újra fölbuzog egy forrásban vagy csurgóban, tavakká terűl, vagy hatalmas folyókká nyúlik,

változik; de meg nem szakad. S épen azon ugrások, melyeket a felületes elme hézagoknak gondol, képezik az egybefüggést, s egy, első tekintetre észrevehetlen, de mégis létező kapcsolatot.

Minden lázas szeszélyesnek van egy fő képzete, vagy merő képzete (idea fixa), melyre mindig visszatér vagy visszaugrik, mely körül forog; néha végtelen távolságra nyargal tőle, hallatlan ugrásokat tesz, vagy inkább látszatik tenni, de újra visszaszökik.

Tisztát képzel például, s ezzel összefűz mindent, a mi tiszta; s ha tiszta szivvel bibelődik: jut kristály — üveg — víz s egyéb anyagilag tiszta eszébe.

Vannak az őrültségben, mint a szeszélyben, világos perczek: az őrülteknél hosszabbak, órákig, néha napokig tartók; a szeszélyben, a betegség minőségéhez képest, a láz vagy hagymáz ideje alatt, rövidebbek. Ezen utóbbiaknál a világ-sugár néha pillanatokra töri által a mámoros kábultságot; s így egy józan szót, egy rendes képzetet azonnal más követ, mely hatalmas ugrást látszatik képezni. Sötét, csak perczekre világuló visszaemlékezés, a képzeteknek társítása (associatio idearum), s az előbb emlitett fő vagy merő-képzet, játszszák az őrültségben, mint a szeszélyben a fő szerepet.

A beteg a testi, anyagi tulajdonokat a lélekre ruházza, és fordítva, a mit óhajt, a mit reményl, mitől retteg, mit szégyenel: valósítja; s néha a valót, a létezőt, mint jövendőt vagy már nem létező múltat tekinti. De valamint a valóságos életben semmit sem képzelhetünk egyebet, csak azt, a mit tapasztalunk, azaz: a mi érzékeinkre hat; s úgynevezett új gondolatok és találmányok — csak új egybetételek, új combinatiók; a legszeszélyesb alakot állíthatják föl képzetünkben, mely nem volt soha, s nem is lesz; ha azonban figyelemmel vizsgáljuk egyes részeit, azokban semmi újra nem találunk: így az őrültség, a lázas szeszély torz egybetételeit képezi a józan képzeteknek; képzetébe ötlik egy király, ezzel egybefűzi az általános nagynak képzetét; s nem ritka, hogy második szava magas hegy, óriás, a legnanagyobb gyümölcs vagy ilyes valami lesz. A nem psycholog ugrást lát e zordon ellentételekben, de a figyelmes psycholog a zavarban megleli a folyamot. Alkalmazzuk ezt a jelen munkára.

Gizella, a gyöngéd idegű gyermek, szereti Olivért, látja, hogy hárman megtámadják; ijedtében forró lázba esik. Szeszélyében a mit forrón óhajt, bár gyermekien, tisztán, szeplőtlenül, mint önmaga, azt létesíti; mert fő képzete az, hogy ő — Olivérnek nője.

Első felszólaláskor magát tündérvidékben látja, az Olivérrel együttlét őt boldogítja, a boldogság képzetével a jónak és ezzel rokon szépnek képzete áll elő zavart elméjében. Ezt tovább fűzi; a szépnek képzete, a virágok legszebbikét, a rózsát varázsolja elébe, rózsákat lát számtalan színvegyületben.

Ujra felszólal; újra fő képzete: Olivér, van előtte; maga mellé ülteti őt. Ő neje Olivérnek, képzetében vele, mellette van, az együttlét eszméjéből foly a maga mellé ültetés.

Tovább fűzi szeszélyét; Olivér mellette ül; sötéten világlik által elméjének mámorán, hogy a mit szeszélyben valósággal teremtett, ez egykor óhajtás volt; egy őt boldogító valósággá válván ezen óhajtás, a vett öröm vagy jónak képzetével rokonúl a hála képzete. Ő Olivérnek köszöni, hálálja szerelmét: «hogy hháláljam meg néked szeretetedet?» mond. Ujra sötétül agyában: a mit most létezőnek hisz, vágy volt egykor; itt a kétkedés áll elő. «Ez álom!» így szól. «Nem, nem!» mond, előre nyújtva kezét, mintha az Olivér kezeit szorítaná. Ezen férfiúkéz, mely oly édesen szorul az övébe, eszébe juttatja az Olivér viadalát. «Ezek a te kezeid! — szól, — melyekkel támadóidat sujtád a porba (itt visszaugrik újra képzetében jelen helyzetére) s melyekkel oly lágyan öleled Gizelládat». Elhallgat újra, s némán fonja szeszélyét odább; a folyam meg nem szakad, a kéz, a megtámadók állnak előtte; «Három egy ellen!» kiált fel, s újra a főképzetére tér vissza; Olivérrel együttléte az egység képzetét idézi elő; a három megtámadónak száma az együttlét egyes számát juttatja eszébe. «Ő és én, — így szól, — hiszen az csak egy.»

Ezt fűzi újra némán tovább: ő és Olivér egy, ők együtt vannak, egymás mellett ülnek. Olivér egy csókot kíván nejétől, képzetében; az ártatlan, angyaltiszta gyermek kétkedik; «Oh ne! — mond, — az nem szabad.» A képzetek összeszövése vagy társítása eszébe tünteti, hogy házasok csókolják egymást;

a mit elméje társít, fűz odább, azt Olivér ajkaira függeszti, s mintegy felelve mond: «Igazad van» stb., újra kétkedéseire ugrik vissza: «vagy házasok is vétkeznek, ha teszik?» kérdi. «Te ámítasz, Olivér!» S újra visszaugrik előbbi helyzetére, újra hisz és megcsókolja férjét képzetében.

A láz teljes mértékben körülfogja őt később; elméjében sötétebb képek tűnnek elő; mindig merő képzetével bibelődve; Olivérnek megtámadtatását fűzi odább: ezzel a sebesülhetés képzete egyesül; mitől retteg, azt szeszélye létesíti; Olivér sebet kapott: a sebbel a gyógyítás képzete társúl, ezzel a gyógyszerek; itt ezeknek előszerzésök jut eszébe, s annak emlékezete, hogy Margittól ilyszerű utasításokat vett. Ő teszi az irt a sebre, ő szedte a fűszeres növényeket.

Olivért bekötött sebbel szenvedve képzeli, ezzel a hallgatás képzete egyesűl, «te hallgatsz», mond. Itt tovább megy. Olivér hallgat, talán nem ismeri őt, — mert a szeszély nagyít mindent, s végletekre megy által — te, «te nem ismersz engemet? én vagyok Gizella», szólt stb.

Gizellának láza halkkal csendesűl, egy világos percz van szeszélyében, fölnyitja szemeit, szomjat érez, s a Margit kérdésére vizet kér; a víz képzetével egyesűl a tisztaság képzete, s ennek ellentétele a sűrűség; «ne azt a sűrű italt, — mond, — kristálytisztát... — s újra a képzet, — mint az én szerelmem!»

«Ismersz-e?», kérdé Margit. A világos percz elmúlt: Margit, a feltűnő remek nő, emlékezetében áll homályosan előtte: a remekség képzetével rokon nagyságának képzete tűn föl elméjében, ezzel egy királyné képe egyesül: «te királyné vagy»; szeszélye nem elégszik meg ezzel, még nagyobbat ugrik: «te egy tündér vagy», mond, s viszaugrik a vízre, a tisztaságra; s itt az üveg tűn föl elméjében, mint tiszta, mint átlátszó anyag: «üvegből van öltözeted», mond stb. Újra a nagyság s ezzel rokon érték képzete áll elő; a királynénak, a tündérnek halántékain, a virágok királynéja ingadoz, a rózsa, még pedig a szépet az értékessel egyesítve, — arany rózsa.

Már szelidülvén láza, újra egy világos percz jön elő; megismeri Margitot.

Még nem tiszta elméje egészen, még tart némileg szeszélye; a visszaemlékezések kezdenek tisztábban előtűnni. Eszébe jut, hogy Margit Olivért szereti; újra merő képzete áll előtte: Olivér az övé. Ezzel a Margit lemondásának képzelt esetét társítja s létesíti egyszerre. Margit lemondott képzetiben Olivérről, mert Olivér most az övé! ezt köszöni Margitnak. Az elzárt, szótlan szerető gyermeknek nyelvét megoldja szeszélye, s ő lelkének minden titkát elárulja; de minden szaván átsugárzik a fő képzet, hogy Olivér — az övé.

[4] Szalánczi Lászlót több nevezetes követségre használta Bátori Zsigmond.

[5] Nevezetes kereskedő akkori időben Kolosvárt, ki nem egyszer segíté ki a fejedelmet is pénz dolgában.

[6] Tréfás elnevezése a lengyeleknek, elől rövidre nyirt hajokért.

[7] Forrásaim a más két megtámadóról hallgatnak; alkalmasint bitang bérgyilkosok lehettek.

[8] Szükségesnek látom Erdély történeteiből * itt röviden azt följegyezni, mi Bátori Zsigmondot illeti:

1576-ban Bátori István, erdélyi fejedelem, lengyel királylyá választatott. Erdély kormányát Bátori Kristófnak adá által, kinek fia, Zsigmond, midőn Kristóf 1581-ben meghalt, csak kilencz éves volt, s Erdélyt az ő nevében tanácsosok kormányozták.

Bátori Istvánnak 1586-ban történt halála után, 1587-ben Zsigmond a lengyel koronát követség által kereste, de siker nélkül.

1594-ben, tehát egy évvel történetünk kezdete után, Zsigmond abban a hiszemben, hogy Bátori Boldizsár és András az ő életére törekednek, Kővárra szaladott. De nemsokára megbánván hirtelenkedését, visszatért; ekkor látjuk őtet ezen történetben legelőször.

* Lásd Betlen Farkas históriáját: Transylvánia etc.

EGY-KÉT SZÓ

AZ ERKÖLCSI HATÁSRÓL ÉS KÖLTŐI IGAZSÁGTÉTELRŐL,

MINT

TOLDALÉK.

Minden jó regénynek, novellának, elbeszélésnek kell egy fő képzetet fölfogni, s azt bebizonyítani.

Ha ez helyesen történik, akkor áll elő az erkölcsi hatás, mely vagy egyenes (direct) vagy fordított (indirect).

Ha a rény eleven, igéző színekkel festetik, s annak megkedveltetése által az olvasó követésre buzdíttatik: akkor az erkölcsi hatás egyenes.

Ha egy gonosztevőt állítunk elő, s ennek élet- s világszerű, találó rajzát adhatjuk, s ezáltal a gonosz ellen undorodást idézhetünk elő: akkor a hatás fordított. Óhajtjuk a rényt, mivel a szerzőnek sikerült velünk a gonoszt, a gyávát, az aljast megutáltatni.

Mind a két neme ezen erkölcsi hatásnak, művelt, gondolkozó olvasó előtt el nem hibázza foganatját ; ő az egyiket, mint a másikat föl tudja fogni, de a műveletlen vagy fölületes, ki csak a történet folyamával foglalatoskodik, s annak irányával, czélzásával, psychologiájával keveset vagy semmit gondol : annál kétségen kivül a második, azaz fordított erkölcsi hatás hamarább s hihetőbben van elveszve, mint az első, azaz egyeneshatás, s így ott, hol nagyobb része az olvasó közönségnek nem igen sokat olvasott, az író, ha szándéka tiszta, előbb czélt ér : ha munkáiban egyenes erkölcsi hatást törekszik előidézni.

Nálunk, hol a magyar írónak kevés olvasója van, és ezen ke-

vés is, szerfölött különböző fokán áll a műveltségnek, a legfinomabb tapintat sem biztosíthatja őt arról, hogy munkája köztetszést nyerjen.

Egy része az olvasó közönségnek a legműveltebb külnemzetek literaturájával ismeretes; ennek következőleg kivánati magasbak: más része keveset és rosszat olvasott; ezzel az írónak nehéz magát megértetni. Van végre egy neme azon zavart agyúaknak, kik mindent valami képzelt mintába szorítni, vagy egy, fejökben alakult rendszerhez akarnak mérni; kik nem foghatják meg, s nem akarják megfogni, hogy a költő azon perczben szűnik az lenni, melyben röptét korlátok szorítják, Mindenütt avult nézetekre, ferde itéletekre s fonák fogalmakra akad az író: s munkájának legjelentőbb oldalai el vannak veszve.

Neki azon kell jelenben lenni, hogy olvasót szerezzen, s így inkább a külső élettel kell bibelődnie, mely a nagyobb résznek ízléséhez szól, mint a belsővel, mely csak a műveltebb gondolkozó olvasót mulattatja.

Az erkölcsi hatást a költő vagy a valóságos világból, vagy egy képzeltből, a létezőnél jobb- vagy rosszabból meríti. Vannak, kik egy világot teremtenek, mely nem volt, nem is lesz. Tervök csalódáson alapúl, s egy szeszélyes utópiának képzelt eseményeiből kivánnak erkölcsi hatást előteremteni.

A gondolkozni szerető olvasóban semmi sem törheti vagy zavarhatja meg az erkölcsi hatást inkább, mint az a gondolat, hogy a mit olvasott, az csak könyvben van és nem lehet úgy, a valóságos világban.

Más írók az életet, a világot úgy fogják föl, mint az valóban létezik. Az ő életök nem regényélet, az ő személyeik nem regényszemélyek, hanem hív rajzai azon létező világ eseményeinek s személyeinek, melyben élünk, s melyek köztünk járnak,

A valódi világban nem egyszer győz egy gonosztevő, nem egyszer tiszteltetik; s hányszor látja alacsony fondorságainak sikerét: míg a derék, a becsületes, a rényes eltiporva, elfeledve közfigyelmetlenségnek s talán megvetésnek van kitéve.

A valóságos világban költői igazságtélel (poetische Gerech-

tigkeit) nincsen; de vannak örök igazságok, melyek, ha ezerszer győz a gonosz, ezerszer bukik a rény: örök igazságok maradnak; s melyekben bár mint folyjon s végződjék egyeseknek sorsuk: mély erkölcsi tan létezik.

Ezen erkölcsi tan nagyobbára fordított (indirect) vagy közvetett, s fogalma mélyebb psychologiát kiván, mint egy költött, mesterkélt világ vízenyős eseményeiből meritett, tetszőleg egyenes erkölcstani.

Ezen utóbbi költött világban az igazságtétel sohasem marad el, vagy igen ritkán. A rény többnyire jutalmat nyer, a gonosz bűnhödik: s ha néha körülmények, görög fatum, vagy akármi egyébb szerencsétlen végét okozza egy rényes személynek, tüstént követi azt annak szigorú bűnhődése, ki e szerencsétlenséget előidézte. Ez egy futó s felületes tekintetre s némely elméknél bír hatással, de veszélyes magvát hordja a romlottságnak méhében. Mert a rény képzetével a siker képzetét, a gonoszéval a bűnhödés képzetét szokja meg az elme egybekapcsolni: így az elsőt nem önmagáért szeretni, az utóbbit nem önmagáért utálni.

A valóságos világnak folyamából merített egyenes vagy fordított erkölcsi tan, mindig biztosabb, mert valóságon, nem csalódásokon alapul.

Még azon esetek is, melyekben a gonosz kivívja a győzedelmet a rény felett, mély gyakorlati erkölcsi tant foglalnak magokban. Felülegesség kétkedhetik ezen; mélység vissza fog ezen igazságra vezetni.

Lehet-e például szebb jelenet, mint a rényt ellenekkeli küzdés közben követni? S ha megbukik, ha tisztelet, siker, szerencse helyett gyalázat, vesztések, szerencsétlenség követi is; már azon keserű érzés, mely az olvasót meglepi, azon boszankodás, mely szívét szorítja; bizonyítványa egy mély erkölcsi hatás munkásságának.

Ha a gonosztevőnek tetteit siker, szerencse követi: ő ezerszerte gyűlöletesbbé válik-előttünk. Magánosan áll akkor körülásítva undokságától, utáljuk, s boszankodunk egyszerre reá: s így a hatás kétszeres. Ha megbukik egy gonosztevő, némi szánakozás vegyül boszankodásunkhoz, s az erkölcsi hatást gyen-

gíti; vagy boszúállás gyönyörét idézvén elő, szívünket vesztegeti meg.

E rövid vizsgálatnak következménye az, hogy a valóságos világból, vagy egy ahhoz hasonlóból merített világ- s életszerű képek mindig biztosabbak, de hogy ezeknek helyes fogalmába ugrani nem lehet, erre készülni kell, s az ábrándozáshoz szokott olvasót s nem-olvasót — nagy ideje már a fellegekből leköltöztetni.

TARTALOM.

KÉPJEGYZÉK.